

เอกสารประกอบการสอน

รายวิชา ศษ431

การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

อาจารย์ ดร.เชไมพร ดิสภาพร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมนิตย์ เกิดหมุนวงศ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัมปนาท บริบูรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มิ่งขวัญ คงเจริญ

อาจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล

ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำนำ

เอกสารประกอบการสอน รายวิชา ศษ431 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นผลงานภายใต้โครงการพัฒนาดำராอาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ ซึ่งดำเนินการโดยงานบริการการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมีวัตถุประสงค์ของโครงการ 1) เพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถของคณาจารย์ในเรื่องการเขียนตำรา 2) เพื่อใช้ประโยชน์ประกอบการเรียนการสอน และ 3) เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดทำตำราของคณาจารย์

ในการนี้ ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งรับผิดชอบการสอนรายวิชา ศษ431 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ จึงได้ร่วมกันพัฒนาเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ขึ้นและเพื่อให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา “ศึกษาแนวคิด สภาพปัญหาของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้ และบทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการศึกษาตลอดชีวิต แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพกลุ่มเป้าหมาย ชุมชน และสังคม รวมทั้งการศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน” คณะผู้จัดทำได้แบ่งการนำเสนอเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 แหล่งการเรียนรู้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ บทที่ 2 ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ บทที่ 3 การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ และบทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ และ บทที่ 5 การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการและเป็นประโยชน์ต่อคณาจารย์ ตลอดจนนิสิตที่นำไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

คณะผู้จัดทำ

พฤษภาคม 2564

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	แหล่งการเรียนรู้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้	1
	1.1 ความหมายแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้	3
	1.2 สภาพ ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้	12
	1.3 แนวคิดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้	22
2	ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้	45
	2.1 ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้	47
	2.2 ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้	57
	2.3 แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต	66
3	การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ และบทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ	82
	3.1 การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้	84
	3.2 บทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ	115
4	แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้	130
	4.1 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ตามกลุ่มเป้าหมาย	132
	4.2 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	153
5	การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้	176
	5.1 การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้	179
	5.2 การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้	202

บทที่ 1

แหล่งการเรียนรู้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้

อาจารย์ ดร.ชไมพร ดิสถาพร

บทที่ 1

แหล่งการเรียนรู้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้

เค้าโครงเนื้อหา

หัวข้อที่ 1.1 ความหมายแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

- 1.1.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้
- 1.1.2 ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้

หัวข้อที่ 1.2 สภาพ ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

- 1.2.1 สภาพของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบัน
- 1.2.2 ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในประเทศไทย

หัวข้อที่ 1.3 แนวคิดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

- 1.3.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.3.2 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต
- 1.3.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิด

1. ความหมายของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ ความเหมือนและความต่างของแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้
2. สภาพ ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
บริบท มาตรการที่มีเพื่ออำนวยการแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ ปัญหาที่พบในการจัดดำเนินการแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
3. แนวคิดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
ความคิด แนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ให้ มีประสิทธิภาพ สามารถปรับแก้ ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาบทที่ 1 จบแล้ว นิสิตสามารถ

1. อธิบายความหมายของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
2. อธิบายถึงสภาพ และปัญหาของแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้
3. อธิบายแนวคิดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้

หัวข้อที่ 1.1

ความหมายของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

หัวเรื่อง

เรื่องที่ 1.1.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้

เรื่องที่ 1.1.2 ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้

แนวคิด

1. แหล่งการเรียนรู้ คือ สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบตัวเป็นแหล่งวิชาการที่ส่งเสริม พัฒนาระบบการเรียนรู้ เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
2. เครือข่ายการเรียนรู้ คือ การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกันด้วยความสมัครใจ โดยมีเป้าหมายเพื่อการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แลกข้อมูล องค์กรความรู้กัน

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 1.1 แล้วนิสิตสามารถ

1. อธิบายความหมายของแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ได้
2. อธิบายความแตกต่างระหว่างแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ได้

เรื่องที่ 1.1.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

ในการจัดการรวบรวมองค์ความรู้ที่มี ซึ่งจัดกระจายอยู่ทั้งในตัวบุคคล หนังสือ ตำรา เอกสาร สถานที่ และบันทึกต่างๆ มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มักมีคำสองคำนี้ปรากฏขึ้น เนื่องจากทั้งสองคำนี้มีจุดร่วมในการนำมาใช้ และเป้าหมายร่วมที่คล้ายคลึงกัน ในบทนี้จึงให้คำนิยามคำทั้งสองคำนี้เพื่อความชัดเจน และเข้าใจตรงกัน

1. ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ (Learning Resources)

เจเดด (Jegade, 1995) แหล่งเรียนรู้ หมายถึง รูปแบบของการเรียนรู้คู่ขนานระหว่างความรู้สากล แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีความจำระยะยาวของผู้เรียน ทำให้สนใจ ใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ และสามารถนำความรู้ท้องถิ่นไปปรับประยุกต์สู่สากล

แฮร์ริส (Harris, 1995) กล่าวถึง แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่ง ข่าวสารข้อมูล สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและ ต่อเนื่องจากแหล่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

เบสท์ และคาห์น (Best, & Khan, 1998, p.18) กล่าวถึง แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ วิทยากร ภูมิปัญญาชาวบ้านและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ซินเวลล์และคอร์ซิงเลีย (Sullivan & Corsinglia, 2001) แหล่งเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการผสมผสานความรู้ท้องถิ่นเข้ากับความรู้สากลในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เป็นแกนหลัก เสริมการเรียนรู้ทำให้เกิดการยอมรับ พุดคุยและรับฟังความเหมือนความต่างระหว่างวัฒนธรรม โครงสร้างรูปแบบการคิดโดยที่วัฒนธรรมเดิมไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนโครงสร้างตัวเอง ทั้งหมด ก่อนที่จะรับวัฒนธรรมใหม่เข้าไป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 25 กำหนดบทบาทรัฐในการ ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ โดยแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ อย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) แหล่งเรียนรู้ (Learning Resources) หมายถึง บุคคล สถานที่ ธรรมชาติและเทคโนโลยีที่ให้ความรู้ อำนวยความสะดวก ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ เช่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ

ปราชญ์ชาวบ้าน ห้องสมุด เครือข่ายคอมพิวเตอร์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศาสนาสถาน องค์กรในชุมชน สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2556) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งเสริมจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ สร้างความรู้ ความคิดวิชาการ และประสบการณ์ อันประกอบไปด้วยแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุด ห้องหมวดวิชา ห้องคอมพิวเตอร์ ศูนย์วิชาการ ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ ฯลฯ และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา วัด ครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐและเอกชน ฯลฯ

เบญญาภา อินตะวงค์ (2556) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็น เป็นในรูปธรรม สิ่งแวดล้อม บุคคล สิ่งประดิษฐ์ วัตถุ อาคารสถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลข่าวสาร สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งวิทยาการชุมชน ห้องสมุด อุทยานการศึกษา ศูนย์กีฬาและนันทนาการ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียน ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ปลูกฝังนิสัยแห่งการเรียนรู้ใฝ่เรียน และสามารรถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

อาคม จันตะนี (2557) ให้ความหมายไว้ว่า แหล่งเรียนรู้หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิด กระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สาทิสลักษณ์ ชาติเสริมศักดิ์ (2558) แหล่งเรียนรู้หมายถึง สถานที่หรือแหล่งที่รวบรวมข้อมูล ความรู้ สารระ ทรัพยากรต่างๆทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่มนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ และ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย รวมถึงเป็นสถานที่สร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้

ศตวรรษ นิลประพัฒน์ (2558) แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ทรัพยากรที่ประกอบด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งหมดรวมทั้งประสบการณ์ ทั้งที่เป็นรูปธรรม หรือเป็นความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอาจจะเป็นเรื่องราวในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตก็ได้ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นเสมือนห้องเรียนธรรมชาติขนาดใหญ่เปิดกว้างสำหรับผู้สนใจทุกคนที่ต้องการเพิ่มพูนประสบการณ์ได้ตามอัธยาศัย นอกเหนือจากชั้นเรียน และทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้จริง รู้แจ้ง รู้กว้าง รู้ไกล และรู้สึก ในที่สุดบุคคลผู้ที่แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้จะเป็นบุคคลที่รอบรู้ และรู้รอบ ทันโลก ทันทเหตุการณ์ในการดำเนินชีวิตดีกว่าบุคคลที่แสวงหาความรู้เฉพาะในชั้นเรียนเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเป็นเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในโลกปัจจุบันและอนาคตอย่างยิ่ง

ศิริญาญ์ เลียบคง (2560) แหล่งเรียนรู้ หมายถึง บุคคล หรือสถานที่ ที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ วิทยาการ และนวัตกรรมความรู้ที่สนับสนุนผู้เรียนให้ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เกิด

ประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยที่สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตาม อัจฉริยภาพอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง สามารถพัฒนาตนเองตามความสนใจอย่างเต็มศักยภาพ

สุพิธา ยอดประสิทธิ์ (2560) จากความหมายของแหล่งเรียนรู้ทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึงสถานที่หรือ บุคคลที่มีความรู้ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ สิ่งแวดล้อม ห้องสมุด อุทยานการศึกษาและ ประสบการณ์อื่น ๆ ที่ส่งเสริมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียน ให้ เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองปลูกฝังนิสัยแห่งการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และสามารถ เรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการ เรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ตรงแล้วสามารถนำไปใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ปริญญา จันทะคาม (2561) สรุปว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งมีข้อมูลข่าวสาร ความรู้ วิทยาการ กิจกรรมกระบวนการ ซึ่งอาจเป็นบุคคล สมาคม สถาบัน หน่วยงาน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองและมนุษย์สร้างขึ้น เทคโนโลยี รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ หรือการดำรงชีวิตในชุมชนในท้องถิ่น มีความสำคัญต่อบุคคลอื่นที่ จะเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้ดังกล่าวครอบคลุมถึงด้านความรู้ ด้านทักษะและเจตคติ ซึ่ง สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ เพื่อการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สุดารัตน์ นามวิสัย (2561) สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ วิทยาการ ประสบการณ์ตรง วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น สมาคม บุคคล สถานที่ สถาบัน หน่วยงาน และวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น เทคโนโลยี สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ กิจกรรม ประเพณี หรือ การ ดำรงชีวิตในชุมชนในท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเพราะทำให้ ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้หมายถึง แหล่งที่มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ

รุ่งอรุณ ไสยโสภณ และคณะ (2561) ทั้งนี้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในลักษณะของการจัดการศึกษา อย่างไม่เป็นทางการว่าเป็น การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากครอบครัว จากสื่อ จากแหล่ง ความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน เรียนรู้ได้ตลอดเวลา แหล่งเรียนรู้ หมายถึง คน สิ่งของ สถานที่ และ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่สามารถให้ความรู้ ประสบการณ์หรือทำให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ผู้ ที่สนใจทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับ

จากความหมายของแหล่งเรียนรู้ ที่นักวิชาการได้กล่าวมานั้น อาจสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่ง สถานที่ พื้นที่ทางกายภาพ และพื้นที่เสมือนจริง ที่รวมข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ ความรู้ ประวัติศาสตร์ อารยธรรม ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน บุคคล และประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือ มนุษย์สร้างขึ้น สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อขยายประสบการณ์สร้างองค์ความรู้แก่ผู้สนใจศึกษา และ เชื่อมโยงสู่การใช้ในชีวิตประจำวัน สถานการณ์ปัจจุบัน โดยเก็บรวบรวมไว้ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง อาจเป็น หน่วยงานของทางราชการ เอกชน ในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนก็ได้ โดยแหล่งเรียนรู้นั้น ผู้ที่สนใจสามารถเข้าไป แสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ทุกที่ ทุกเวลาตามอัจฉริยภาพ ต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างให้เป็นบุคคลแห่ง การเรียนรู้

2. ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2542) อธิบายความหมายว่า เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์แหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกัน โดยมีบุคคลที่มีความถนัดในด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่น ๆ ได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 อ้างถึงใน หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การประสานแหล่งความรู้และข้อมูลข่าวสาร การใช้ทรัพยากร และการปฏิบัติงานอย่างสอดคล้อง ตลอดจนระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้าง แลกเปลี่ยน ถ่ายทอด และกระจายความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้าง แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดและกระจายความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความต้องการของบุคคลและชุมชน

สุวัฒน์ แก้วสังข์ทอง (2543 อ้างถึงใน หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) อธิบายเครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การจัดระบบและพัฒนาให้แหล่งความรู้ ซึ่งหมายถึง องค์กร สถานประกอบการบุคคล ศูนย์ข่าวสารข้อมูล สถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้สามารถถ่ายทอดเกิดกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน หรือผู้สนใจได้ทั้งความรู้ ทักษะ เกี่ยวกับอาชีพ สังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมที่เป็นของดั้งเดิม และที่พัฒนาแล้ว ที่มีอยู่ในชุมชน อำเภอ จังหวัด สรุปได้ว่า เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การกระจาย เชื่อมโยง หรือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างกลุ่มบุคคลอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง โดยมีการจัดระบบและวิธีการเรียนรู้ต่างๆ กันตามความต้องการของบุคคลเครือข่ายสังคม

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และคณะ (2545) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนทุกเพศทุกวัย ในลักษณะที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยอาศัยองค์ความรู้เดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน และมีการประยุกต์ใช้วิทยาการสมัยใหม่ด้วยความเหมาะสม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน

กรมการพัฒนาชุมชน (2547) อธิบายความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ว่า เป็นกลุ่มของคน กลุ่มหรือ องค์กรที่มีความสนใจในการเรียนรู้แลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ประสบการณ์ระหว่างกันหรือลงมือทำกิจกรรม ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการจัดรูปแบบที่เป็นกลไกขับเคลื่อน เชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน และตระหนักเห็นร่วมกันในด้านเป้าหมายและ แผนงาน

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (2547) ให้ความหมายว่า เครือข่ายการเรียนรู้หมายถึงความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคลกลุ่ม องค์กรที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกัน และขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่ กลุ่ม องค์กรอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างพลังงานในการแก้ปัญหาและการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ โดย ผ่านระบบการสื่อสารที่ทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีโอกาสในการรับรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ (2550) ให้ความหมายว่าเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์และการเรียนรู้ระหว่างบุคคลกลุ่มบุคคลองค์กร และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการ

เรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สนธยา พลศรี (2550) ให้ความหมายว่า ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลกับบุคคลกลุ่มกับกลุ่ม องค์กรกับองค์กร องค์กรกับชุมชนอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ทรัพยากร สนับสนุนส่งเสริมและร่วมกันดำเนินกิจกรรมของสมาชิกให้ประสบความสำเร็จ ต่อเนื่องบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันด้วยความเป็นกัลยาณมิตรและเอื้ออาทรต่อกัน

โชคก จรุงนคร และคณะ (2551) เครือข่ายการเรียนรู้เป็นวิธีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตแบบหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนารูปแบบนี้ให้มีผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จะต้องตระหนักถึงศักยภาพของสถาบันทางสังคมทั้งหลาย (การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ) และจะต้องกระตุ้นให้สถาบันเหล่านี้ได้เล่นบทบาททางการศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลักของเขา ใครมีกิจกรรมทางสังคม เรื่องใด ก็ควรส่งเสริมให้ประชาชน เข้าใจในเรื่องนั้น เป็นต้น หากทำได้ดังนี้จะเกิดระบบการศึกษาตลอดชีวิตที่แท้จริง

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์แหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อการรับ และส่งต่อ หรือถ่ายทอดความรู้ประเภทต่าง ๆ ไปยังประชาชนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

ระวี สัจจโสภณ (2551) เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง ภาควิชาเครือข่ายซึ่งอาจเป็นกลุ่มคน องค์กร ชุมชน หน่วยงาน ที่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัย เกื้อกูล มีรูปแบบการดำเนินงานเชิงกลไก เพื่อภารกิจไปสู่เป้าหมายและแผนงานเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2552) ได้ให้ความหมายของเครือข่าย ว่าเป็น การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียม หรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การเป็นสมาชิกเครือข่ายต้องไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระ หรือความเป็นตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553) เครือข่าย หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน สถาบันทางสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่น หรือประเทศใด ๆ ที่มา ร่วมมือผนึกกำลังและสานสัมพันธ์กันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยมีการเชื่อมโยงความร่วมมือในการดำเนินการใด ๆ เพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางความสำเร็จภายใต้ข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นระบบ

สัมพันธ์ เตชะอภิก และคณะ (2554) เครือข่ายว่า หมายถึง บุคคลหรือกลุ่ม/องค์กร หลาย ๆ องค์กรที่มีแนวคิด เป้าหมาย วิธีการทำงาน กิจกรรมที่คล้ายคลึงกันหรือสนใจมารวมตัวเพื่อ ทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้ง

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกันเป็นการพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นหรือร่วมกันให้เกิดพลัง มีอำนาจ ต่อรองนำไปสู่ความยุติธรรมของสังคมและร่วมกันทำให้บรรลุ เป้าหมายของเครือข่าย

พิชามณูชู้ คุ่มสุข (2555) เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การรวมกลุ่มคนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกันในด้านต่าง ๆ เพื่อจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้ที่สนใจใน ชุมชน ให้สามารถสืบทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้สืบต่อไป และเป็นการสร้างเครือข่ายให้กับชุมชน เพื่อให้มีความ เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน

สนธยา พลศรี (2556) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่าหมายถึง ความเชื่อมโยงทั้ง ทางตรงและ ทางอ้อมของสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบในลักษณะของการสนับสนุนส่งเสริมและพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่าง สมาชิก ทำให้เกิดการรวมพลังกันจนสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้เครือข่ายในงาน พัฒนาชุมชน จึงหมายถึง การ เชื่อมโยงประสานระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กรหรือชุมชน เพื่อสร้างพลังร่วม และดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอย่าง มีประสิทธิภาพแล้วขยายไปเชื่อมโยงกับบุคคล กลุ่มองค์กร และ ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป ในลักษณะของการเป็น พันธมิตรหรือภาคีเพื่อความสำเร็จร่วมกัน

เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย (2559) เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง พื้นที่ที่เป็นโครงสร้างสำหรับการเรียนรู้ ที่คนสนใจเรื่องเดียวกัน มารวมตัวกัน มีพันธะทางสังคมที่ยึดเหนี่ยวสมาชิกไว้ร่วมกัน เป็นผลผลิต หรือตัวกลาง เพื่อสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสาร สร้างปฏิสัมพันธ์ ในการทำกิจกรรมของบุคคลในองค์กร โดยเครือข่าย จะประกอบไปด้วยสมาชิกที่มาจากแต่ละหน่วยงานในองค์กร ที่มีความรู้แตกต่างกันไป ทำให้ภายในเครือข่าย มีความรู้ และประสบการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของเครือข่าย โดยกลไกของเครือข่ายจะเชื่อมโยง บุคคลกับบุคคลทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หลอมรวมความรู้ ผสมผสานความรู้เรื่องต่างๆ ของแต่ละ บุคคลในองค์กร พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล ในรูปแบบของเครือข่าย หรือชุมชนนักปฏิบัติ (Community of practice) เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่

สิตาภา เกื้อคลัง (2561) จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายภาคีเครือข่ายของนักการศึกษาและ นักวิชาการ สรุปว่าเครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง รูปแบบและกระบวนการประสานงานของบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และแหล่งวิทยาการในชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้แนวคิด เป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการทำงาน กิจกรรมที่คล้ายคลึงกันและสนใจทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ นำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน

สุจิตรา ยางนอก (2562) เครือข่ายการเรียนรู้คือ เครือข่ายที่เกิดจากการประสบปัญหา ภาวะวิกฤติ หรือ เหตุการณ์อะไรบางอย่างที่เป็นจุดพลิกผัน รุนแรงจนเกิดเป็นประเด็นที่ทุกคนในเครือข่ายเห็นความสำคัญ และ รวมตัวกันขึ้นเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ เท่าเทียม และมีอิสระต่อกัน ในรูปแบบโยงใย เชื่อมโยงกัน เพื่อการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ความคิด ประสบการณ์เฉพาะตน (Personal experience) ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์และการเรียนรู้ ระหว่าง บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการ เผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาชีพหรือทางสังคม โดยผลที่ได้

สามารถแก้ปัญหาที่ ประสบร่วมกันในเครือข่ายได้ทันทีอันนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เป็นระบบที่เชื่อมโยงกันมากที่สุด

Meaw Orawan (2559) เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ในระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางการศึกษาของมนุษย์ ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษาผู้ใหญ่ โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ โปรแกรมที่ใช้ควบคุมระบบ การทำงาน และเครือข่ายการสื่อสาร นอกจากนี้การเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนยังแตกต่างกันออกไป ตามความสามารถในการสื่อสารของตัวผู้เรียนเอง และสภาวะแวดล้อมในการเชื่อมโยงข้อมูลอีกด้วย

สุจิตรา ยางนอก (2562) เครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ไม่ใช่ชุมชนหรือ เครือข่ายแบบที่อาศัยในเชิงพื้นที่หรือทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นชุมชนแบบใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเป็น เครื่องมือ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เป็นชุมชนเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตที่มีการโยงโยกันทั่วโลก เป็นชุมชนทางอากาศ เป็นรูปแบบของเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์โยงโยกว้างขวางและซับซ้อนมากขึ้น และในยุคข้อมูลข่าวสาร การปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศ ก่อให้เกิด “สังคมสารสนเทศ” (information society) ที่มีบทบาทในการสร้าง “เครือข่าย” ซึ่งเป็นองค์กรในการจัดการกิจกรรมของมนุษยชาติรูปแบบใหม่โดยการสื่อสารจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับสังคมเครือข่าย เพราะทำให้สมาชิกเกิดการรับรู้ เกิดการสร้างแรงบันดาลใจให้บุคคลร่วมมือและค้นหาเป้าหมายร่วมกัน รวมทั้งเป็นแนวทางที่ทำให้สมาชิกในเครือข่ายได้มีโอกาสเรียนรู้ ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และพฤติกรรมของกันและกัน

สรุปเครือข่ายการเรียนรู้ คือ การรวมกลุ่มบุคคลเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือพัฒนาตนเอง และสังคม โดยสามารถนำระบบเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้ร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

ทั้งแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ต่างก็เป็นศูนย์รวมข้อมูล ข่าวสาร องค์กรความรู้ ที่สนับสนุนบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีข้อแตกต่างกันบ้างในบางประการซึ่งสามารถนำมาสนับสนุนส่งเสริม เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจ ใฝ่เรียนรู้ จึงกล่าวได้ว่าเครือข่ายการเรียนรู้เป็นช่องทาง กระตุ้น สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดระบบการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการติดต่อสื่อสาร ความร่วมมือกันมากขึ้น เป็นสื่อกลาง เพื่อให้บุคคลสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ สะดวก และมาก ได้ทั่วโลก

เครือข่ายการเรียนรู้เน้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระหว่างองค์กร เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ในรูปแบบของการสนทนา เสวนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกที่มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ความต้องการเดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยน และถ่ายโอนความรู้กัน อย่างเป็นธรรมชาติ (เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย, 2559) แต่การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้เกิดจากแรงจูงใจใฝ่รู้ของบุคคล บุคคลใช้เป็นสถานที่ในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้กัน

เครือข่ายการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, 2550) โดยเป็นการกระตุ้นความคิด ความใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และการถ่ายทอด กระจายความรู้ แลกเปลี่ยนกัน อาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายการเรียนรู้มุ่งเน้นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้แบบร่วมกัน (ภัชรินทร์ นาคเกลี้ยง, 2560) ส่วนแหล่งเรียนรู้เป็นสถานที่รวบรวมขององค์ความรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สรุปแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้มีความสัมพันธ์ เกื้อหนุน ซึ่งกันและกัน เป็นศูนย์รวมความรู้ จัดเก็บ เผยแพร่ สื่อสาร แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ โดยมีจุดประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อส่งต่อความรู้พัฒนาผู้เรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่าแหล่งเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นสถานที่ วิธีการ หรือกระบวนการในการศึกษา เรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล

หัวข้อที่ 1.2

สภาพ ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

หัวเรื่อง

เรื่องที่ 1.2.1 สภาพของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบัน

เรื่องที่ 1.2.2 ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในประเทศไทย

แนวคิด

1. สภาพของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบัน รับรู้และรับทราบบริบทของแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายที่มีในประเทศไทย ในปัจจุบันนี้
2. ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในประเทศไทย ศึกษาถึงสภาพปัญหาที่พบในแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายเรียนรู้ประเภทต่างๆ

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 1.2 แล้วนิสิตสามารถ

1. อธิบาย และเข้าใจสภาพแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบัน
2. สามารถอธิบาย และเข้าใจถึงปัญหาของแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ของไทย

เรื่องที่ 1.2.1 สภาพ ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

สภาพของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบัน

กระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารแบบก้าวกระโดด ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน (Disruptive technology) การก้าวเข้าสู่ยุคอินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง (Internet of things) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้บุคคลสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ และของโลก อีกทั้งคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของประเทศ ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนในชาติ ให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี ก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559) ได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ ระยะ ๕ ปี โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการมุ่งเสริมสร้างกลไกการพัฒนาประเทศ ให้มีการพัฒนาเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงาน โดยยึดพื้นที่เป็นหลัก และกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไทย ทุกช่วงวัย มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

อีกทั้งในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ ครั้งที่ 70 เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2558 (The 70th session of the United Nations General Assembly) ที่ประชุมมีมติรับรองเป้าหมายการพัฒนาของโลกชุดใหม่ โดยใช้ชื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals : SDGs) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในช่วงระยะเวลา 15 ปี คือตั้งแต่ กันยายน 2558 ถึง สิงหาคม 2573 โดยกำหนดทิศทางการพัฒนาของโลก SDGs 2030 ในเป้าหมายที่ 4 มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้กำหนด เป้าหมายไว้ว่า “สร้างหลักประกันว่าทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ประเทศไทยจึงนำเป้าหมายดังกล่าวมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์และมาตรการเชิงนโยบาย ในการวางแผน และขับเคลื่อนให้มีหลักประกันโอกาสทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายของสัญญาประชาคมโลกที่ได้ตกลงร่วมกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560 ข)

เพื่อให้มีหลักประกันโอกาสทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ประเทศไทยได้จัดทำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) โดยกำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศ มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” คนไทยในอนาคตต้องมี

ศักยภาพ และร่วมกันพัฒนาประเทศ สามารถปรับตัวรองรับการพัฒนาในอนาคต มีทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง เติบโตมีวิทยาการ มีความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม ภายใต้สังคมแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560 ก)

การพัฒนาการศึกษาของชาติจึงเป็นภารกิจหลักในการพัฒนาคน อันเป็นรากฐาน ของการพัฒนาประเทศ แผนการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ ให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษา และเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยประชาชนชาวไทยได้รับโอกาส และการบริการทางการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียม ส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้ของ คนทุกช่วงวัย โดยการจัดการศึกษาดัวยรูปแบบการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ใน ลักษณะการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเองตลอดชีวิต

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 กำหนด การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วง วัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถจัดการศึกษา/จัดกิจกรรมการ เรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ : การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา โดยการเพิ่มโอกาสทาง การศึกษาผ่านระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่ทันสมัย สนองตอบความต้องการของผู้เรียนทุก ช่วงวัย อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และยุทธศาสตร์ที่ ๖ : การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการ การศึกษา เครือข่ายการเรียนรู้ ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการ ของประชาชนและพื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560 ข)

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้มีการกำหนด ยุทธศาสตร์และวางเป้าหมายที่สามารถตอบสนองการพัฒนาที่สำคัญ โดยยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ขยาย โอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ที่มุ่งหวังให้การบริการการศึกษา แก่ผู้เรียนทุกกลุ่มทุกวัยในระดับที่เหมาะสมกับ สภาพบริบทและสภาพพื้นที่ ซึ่งตอบสนองการพัฒนาในด้าน การเข้าถึงการให้บริการและด้านความเท่าเทียม ยุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยี ดิจิทัลเพื่อการศึกษา ที่มุ่งหวัง ให้คนไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ ซึ่งตอบสนอง การพัฒนาในด้านการเข้าถึงการให้บริการ ด้านความเท่าเทียม และด้าน ประสิทธิภาพ และยุทธศาสตร์ 6 ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา ที่มุ่งหวังให้มีการใช้ทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณและบุคลากรได้อย่างคุ้มค่า ไม่เกิด การสูญเปล่า และมีความคล่องตัว ซึ่งตอบสนองการพัฒนาในด้านประสิทธิภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

จึงเป็นแรงผลักดันให้ประชาชนไทยต้องเข้าถึงข้อมูลข่าวสารพัฒนาองค์ความรู้ และเพิ่มพูนปัญญา แนวทางของประเทศไทยในการเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการส่งเสริมการจัดการแหล่งเรียนรู้ ดัง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545 มาตรา

9 (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา. และมาตรา 25 กำหนดให้รัฐส่งเสริม และจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และอื่น ๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในมาตราที่ 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในมาตราที่ 9 ในข้อ (5) มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้จัดการศึกษาและ (6) ให้มีการมีส่วนร่วมของบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรต่าง ๆ สถาบันต่าง ๆ ในมาตราที่ 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาการ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้ชุมชนจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารเลือกสรรภูมิปัญญา วิทยาการต่าง ๆ และในมาตราที่ 57 กำหนดให้ หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ความรู้ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของบุคคลดังกล่าวมาใช้ให้ เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและ ยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545)

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดถึงหลักการ แนวทางการจัดการศึกษา หน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษา การศึกษาการประกันคุณภาพการศึกษา การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาทุกหมวด ในมาตราต่าง ๆ โดยกำหนดให้จัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชน ใช้แหล่งเรียนรู้ภายในท้องถิ่น ใช้ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยาการให้ความรู้ผู้เรียน เรียนจากสิ่งใกล้ตัวในครอบครัว ในท้องถิ่น ในชุมชน เรียนรู้ปฏิบัติจริงเพื่อรู้จักแก้ปัญหา พัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เน้นให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ภาคภูมิใจในความเป็นไทยรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมของประเทศไทยชาติ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 กำหนดให้มีความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ตามมาตรา 10 กำหนดให้ส่วนราชการของรัฐที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่าย ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ใน 5 เรื่อง ได้แก่ (1) สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการจัดการศึกษานอกระบบ รวมถึงทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา (2) การจัดการศึกษา การพัฒนาทางวิชาการและบุคลากร การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการศึกษา (3) สิทธิประโยชน์ตามความเหมาะสมให้แก่ผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ (4) การสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนของการศึกษา ตามอัธยาศัยสามารถเข้าถึงได้ตามความเหมาะสม (5) ทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเพื่อให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้ตามความสนใจ และความต้องการที่สอดคล้องกับความจำเป็นในสังคมของการศึกษาตามอัธยาศัย และตามมาตรา 11 ความร่วมมือระหว่างส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับภาคีเครือข่าย เพื่อดำเนินงานในเรื่อง (1) จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น แหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การ

เรียนชุมชน และสื่อและเทคโนโลยี ที่มีความหลากหลายแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากร และเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน

จากพระราชบัญญัติการศึกษาพบว่าเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ สิตาภา เกื้อคลัง (2561) ซึ่งได้ศึกษาพบว่า องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน องค์ประกอบ และแนวทางการจัดการศึกษาเน้นในเรื่องความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ ซึ่งการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้คนไทยมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน โดยบูรณาการระหว่างการศึกษา การทำงาน และการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน ส่งเสริมและพัฒนาภาคีเครือข่าย อันได้แก่ ส่วนราชการ องค์การมหาชน องค์กรในกำกับของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัด ส่งเสริม สนับสนุน ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต การส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน สร้างเสริมคุณภาพชีวิต จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนทุกช่วงวัย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล และระบบการเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ (Mobile learning) มาใช้มากขึ้นในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงตามนโยบายของชาติ

สภาพการใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบัน ได้รับการเปิดเผยจากนายรามศ พรหมเย็น ผู้อำนวยการสถาบันพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) กล่าวว่า จำนวนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกปี จากข้อมูลจำนวนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และแหล่งเรียนรู้ ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร พบว่า ประเทศไทยมีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และแหล่งเรียนรู้รวมกว่า 1,500 แห่ง กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ โดยมียุทธศาสตร์เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 15 หรือกว่า 200 แห่ง เมื่อเทียบกับปี 2556 หรือเมื่อ 5 ปีก่อน (บ้านเมือง, 2561)

โดยสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (2563 ก) ซึ่งแจ้งถึงผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2562 (ตุลาคม 2561-กันยายน 2562) พบว่ามีจำนวน ประชาชน ที่เข้าถึงและได้รับการถ่ายทอดนวัตกรรม และองค์ความรู้ผ่านสื่อออนไลน์ (post reach/ page view/Engagement) และออฟไลน์ กว่า 80 ล้าน ครั้ง/คน จำนวนประชาชนที่ใช้บริการจากแหล่งเรียนรู้กว่า 300,000 คน นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานเครือข่าย ชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาอุทยานการเรียนรู้ต้นแบบแม่ข่ายและเครือข่ายจังหวัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนการจัดตั้งส่งเสริม และพัฒนา แหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานเครือข่ายให้กระจายตัวทุกภูมิภาค ทั้งในระดับอุทยานการเรียนรู้ต้นแบบแม่ข่าย และอุทยานการเรียนรู้ระดับจังหวัดที่มีศักยภาพเพื่อกระจายโอกาสการเข้าถึงความรู้แก่ เด็ก เยาวชนและประชาชนในส่วนภูมิภาค และจังหวัดอย่างทั่วถึง โดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ และมีผู้มาใช้บริการกว่า 138,404 คน ผู้เข้ามาใช้บริการต้นแบบพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จำนวน 305,246 คน ผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2563 รอบ 6 เดือน (ต.ค.62 - มี.ค. 63) ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลกิจกรรม/ข่าวสารผ่านช่องทาง social media ช่องทาง

ออนไลน์ Facebook Fan Page : TK park อุทยานการเรียนรู้ในช่วงเวลา ที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในบ้านมากขึ้น จัดทำและพัฒนาองค์ความรู้ในรูปแบบดิจิทัลคอนเทนต์เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, 2563 ข)

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2563) หรือ ETDA กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เผยผลการสำรวจ ‘พฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย’ (Thailand Internet User Behavior) พบว่า คนไทยใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นอย่างมากถึง 150% ส่งผลให้ปัจจุบันไทยมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 47.5 ล้านคน หรือราว 70% ของจำนวนประชาชนทั้งหมด ซึ่งเมื่อเทียบกับปี 2556 ที่มีจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต เพียง 26.1 ล้านคน จากการสำรวจกิจกรรมออนไลน์ที่เป็นที่นิยมของคนไทย อันดับ 6 จาก 10 อันดับ คือ การอ่านหนังสือออนไลน์ คิดเป็นร้อยละ 57.1 และอันดับที่ 15 คือ เรียนออนไลน์ คิดเป็นร้อยละ 24.4

จากสถิติจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันทั้งแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ได้รับความสนใจ มีจำนวนผู้เข้าใช้บริการมีอัตราเพิ่มมากขึ้น อาจจะช่วยการจัดการ การเข้าถึงการบริการที่สะดวกมากขึ้น

แหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมและพัฒนาบุคคลให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ จึงได้มีการส่งเสริม พัฒนา สร้างแหล่งเรียนรู้มากขึ้น และเผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ออนไลน์ ผ่านเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา สร้างโอกาสให้แก่ประชาชนเข้าถึงการศึกษาเพิ่มขึ้น แหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้สนับสนุนซึ่งกันและกัน เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในประเทศไทย

การศึกษาถึงปัญหาของแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ มีประโยชน์ต่อการพัฒนา การดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่า ผู้ใช้บริการสามารถรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ สนับสนุนการพัฒนา เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของตนเอง เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้

จากการประมวลผลจากงานวิจัยของหลาย ๆ ท่าน ทำให้ทราบถึงปัญหาของการพัฒนา จัดตั้ง แหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ ดังนี้

1. การไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ เป็นผลมาจากกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหาสาระการเรียนรู้จึงทำให้ไม่มีเวลา ไม่นำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการศึกษา (ณพัฐธิดา ปิติเลิศศิริกุล, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพโรภ รัตนชูวงศ์, 2562; ธนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์, 2561; ดวงพร ปวงมาลา 2557) ซึ่งอุดมศักดิ์ บุตรอินทร์ (2561) กล่าวว่า การไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีเหตุผลมาจาก การขาดจุดเน้นเชิงนโยบาย ที่เป็นประโยชน์และเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างแท้จริงในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ชัดเจน ซึ่งเมื่อไม่ได้มีแผนและกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตั้งแต่ต้น จึงส่งผลสืบเนื่องมาจากการไม่มีการนิเทศติดตามผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. ขาดการวางแผน บริหารจัดการ การดูแล รักษาแหล่งเรียนรู้ ทั้งประเภทบุคคล และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน (ธนพล ด้านวิวัฒน์วงศ์, 2561) ไม่มีแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ขาดแผนดำเนินการ ไม่มีแผนการปรับปรุง ซ่อมแซม บำรุงรักษา และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง (นิรดา เวชญาลักษณ์, 2561; ญานิศดา ดวงสีทอง, 2561; ธนพล ด้านวิวัฒน์วงศ์, 2561) สอดคล้องกับ ครองสิทธิ์ บุตรสุวรรณ (2561) ที่กล่าวว่า ปัญหาของแหล่งเรียนรู้ที่พบ คือ แหล่งเรียนรู้ขาดประสิทธิภาพ แหล่งเรียนรู้มีสภาพไม่เหมาะสม ไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ขาดสื่ออุปกรณ์ ขาดการดูแลเอาใจใส่จากครูผู้สอน เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ ผู้รับผิดชอบมีภาระมาก จึงไม่มี เวลาดูแลรับผิดชอบแหล่งเรียนรู้อย่างเต็มที่ ขาดกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจในการเข้าใช้แหล่งเรียนรู้ และขาดการนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีผู้เข้าใช้แหล่งเรียนรู้น้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากขาดระบบการบริหารและการจัดการใช้แหล่งเรียนรู้ที่ดี ซึ่งฤทัย สมชาย (2561) พบว่า ปัญหาเกิดขึ้นได้หากการวางแผนบริหารจัดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของเจ้าของแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งก็คือ ชุมชน ผู้ใช้แหล่งเรียนรู้

3. บุคคล และกลุ่มบุคคล

3.1 ด้านผู้นำ ฤทัย สมชาย (2561) กล่าวว่าปัญหาการจัดการแหล่งการเรียนรู้สำคัญที่ผู้นำ หากผู้นำบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ไม่เปิดโอกาส ไม่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมวางแผน ร่วมบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ จะส่งผลทำให้ขาดการตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ การบริหารจัดการ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และถึงให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมแต่ไม่ให้ความสำคัญกับเขา โดยไม่นิเทศภายในระหว่างการทำงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน ไม่วางแผนการใช้เครื่องมือตรวจสอบ ประเมินผล รวมทั้งไม่ให้เข้าร่วมวิเคราะห์สรุปผลการดำเนินงาน ปัญหาที่จะเกิดขึ้นซึ่งมาจากการที่ผู้นำไม่มีการร่วมกับเจ้าของแหล่งเรียนรู้

3.2 ด้านบุคลากร ขาดผู้รับผิดชอบ ขาดผู้ดูแลรับผิดชอบแหล่งเรียนรู้โดยตรง หรือบุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดการนิเทศภายใน (อรรณวรัตน์ ตยาสัย, 2561) ผู้รับผิดชอบยังไม่ได้รับการสนับสนุน ให้เข้ารับการอบรม เสริมสร้างความรู้ และทักษะ พัฒนาตนเองเพื่อนำมาส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ (นิรดา เวชญาลักษณ์, 2561; ธนพล ด้านวิวัฒน์วงศ์, 2561; ครองสิทธิ์ บุตรสุวรรณ, 2561; จิระพล พุกกัน, 2559) รวมทั้งการที่ผู้นำไม่สนับสนุนให้บุคลากรเข้าไปใช้ประโยชน์ในแหล่งเรียนรู้ หรือใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้น้อย (ณพัฐธิกา ปิติเลิศศิริกุล, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพโรภ รัตนชวงค์, 2562)

3.3 กลุ่มภาคีเครือข่ายส่วนใหญ่มีการดำเนินงานแบบเฉพาะกิจ หรือตามประเพณีนิยม ซึ่งจะสิ้นสุดเมื่อกิจกรรมแล้วเสร็จ เครือข่ายเรียนรู้ มีความไม่ชัดเจนของวัตถุประสงค์ จึงทำให้ไม่สามารถกำหนดทิศทางในการเรียนรู้ (กาญจนา รอดแก้ว, 2550) และดำเนินงานต่อในระยะยาว หรือต่อเนื่องได้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากขาดการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ที่ดีเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในการทำงานเชิงรุก (ระวี สัจจโสภณ, 2551) ทำให้กลุ่มภาคีเครือข่ายไม่เข้าใจจุดประสงค์และปัญหาการดำเนินงานการใช้แหล่งเรียนรู้ ขาดความตระหนักในปัญหาของแหล่งเรียนรู้ และไม่เห็นถึงความสำคัญของการรวมกันเป็นเครือข่าย หรือเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย (นงเยาว์ อุทุมพร, 2562; ธนพล ด้านวิวัฒน์วงศ์, 2561; จินดา โพธิ์อุบล, 2559) นอกจากบุคคลไม่

สนใจเข้าร่วมเป็นเครือข่ายแล้ว ในบางที่ผู้นำ หรือผู้บริหารการศึกษายังไม่เชิญชวนให้เครือข่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ส่วนร่วมในการวิเคราะห์อุปสรรคและโอกาสในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ไม่ประชุมชี้แจง ให้ความรู้ ทำความเข้าใจให้แก่กลุ่มภาคีเครือข่ายเพื่อทำความเข้าใจในรายละเอียดของ แผนการดำเนินงานการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น (จินดา โพธิ์อุบล, 2559) จึงทำให้ขาดการประสานงานกันระหว่างสถานศึกษา กับชุมชน

3.4 หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนไม่ให้การสนับสนุนในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และใช้ประโยชน์สูงสุดจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น (ชนพล ด้านวิวัฒน์วงศ์, 2561)

4. อาคารสถานที่

4.1 แหล่งเรียนรู้ประเภทอาคารสถานที่ มีการใช้ผิดหลักการใช้อย่างไม่ถูกต้องตามจุดมุ่งหมาย คับแคบไม่สะดวกต่อการใช้ (ชนพล ด้านวิวัฒน์วงศ์, 2561) ทำให้ใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า

4.2 สถานที่แหล่งเรียนรู้ มีขนาดไม่เหมาะสมกับจำนวนผู้ใช้บริการ อีกทั้งขาดความสวยงาม และร่มรื่นของภูมิทัศน์ภายในบริเวณการจัดแหล่งเรียนรู้ และขาดสิ่งอำนวยความสะดวก อื่น ๆ เช่น สถานกีฬา ห้องสุขา ถังขยะ บริการน้ำดื่ม เป็นต้น (จิระพล พุกกัน, 2559)

5. การจัดการเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้

5.1 ด้านงบประมาณ ขาดงบประมาณสนับสนุนการส่งเสริม หรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (อุทุมพร 2562; ณพัฐธิกา ปิติเลิศศิริกุล, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพรง รัตน์ชวงค์, 2562; ชนพล ด้านวิวัฒน์วงศ์, 2561; ดวงพร ปวงมาลา, 2557) งบประมาณที่ท้องถิ่นได้รับค่อนข้างน้อย อีกทั้งในเรื่องการใช้งบประมาณมีความยุ่งยาก หลายขั้นตอน การเตรียมความพร้อมด้านเอกสารที่ต้องใช้เพื่อของบประมาณ จิระพล พุกกัน (2559) สสำรวจพบปัญหาด้านงบประมาณตามลำดับ ได้ดังนี้ 1) ขั้นตอนการเบิกจ่ายงบประมาณที่มีความล่าช้าในการจัดสรรงบประมาณ 2) งบประมาณที่ได้รับจัดสรรน้อย และ 3) การจัดทำโครงสร้างแหล่งเรียนรู้ก่อนการได้รับงบประมาณ จึงทำให้การบริหารจัดการงบประมาณคลาดเคลื่อน (อรรถวิจน์ ตยาสัย, 2561; อุดมศักดิ์ บุตรอินทร์, 2561; ญาณิศา ดวงสีทอง, 2561)

5.2 ขาดความพร้อมในการจัดเก็บข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ไม่มีระบบการจัดทำข้อมูลทะเบียน หรือข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ไว้ ทำให้การตรวจสอบข้อมูลมีความล่าช้า และไม่สามารถนำข้อมูลไม่มีข้อมูลเพื่อที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไข การบริหารจัดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ได้ต่อเนื่อง (ณพัฐธิกา ปิติเลิศศิริกุล, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพรง รัตน์ชวงค์, 2562; ชนพล ด้านวิวัฒน์วงศ์, 2561; ดวงพร ปวงมาลา, 2557)

5.3 ขาดการมีส่วนร่วม ความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากร รวมทั้งบุคคลในชุมชนในการทำงานเป็นทีม การให้คำปรึกษา การช่วยเหลือในการปฏิบัติงานจากผู้บังคับบัญชา และการให้บริการและการเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่แหล่งเรียนรู้/ ครู (จิระพล พุกกัน, 2559) ญาณิศา ดวงสีทอง (2561) กล่าวว่า การไม่มีส่วนร่วมเนื่องมาจากขาดการสื่อสารชี้แจงให้บุคลากรทราบเพื่อดูแล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับครองสิทธิ์ บุตรสุวรรณ (2561) ที่ว่า ไม่ได้ได้รับความร่วมมือ เพราะขาดการประชาสัมพันธ์เชิญชวนส่งเสริมการเข้าใช้แหล่งเรียนรู้ เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

6 ปัญหาเนื่องจากการเรียนรู้

6.1 แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อการเรียนรู้มีปริมาณจำกัด ไม่ทันสมัย ไม่น่าสนใจ ไม่หลากหลาย และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน ไม่มีการวางแผนการใช้สื่อการเรียนรู้ (ณพัฐธิดา ปิติเลิศศิริกุล, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพรง รัตนชวงค์, 2562; ธนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์, 2561)

6.2 ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น มีองค์ความรู้แต่ขาดความสามารถในการถ่ายทอด (นงเยาว์ อุทุมพร, 2562; ธนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์, 2561) และการเดินทางแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่นดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งตั้งอยู่ไกลจากสถานศึกษามาก ทำให้ใช้เวลาหมดไปกับการเดินทาง นอกจากเวลานี้ยังมีปัญหาในเรื่องการจัดสรรเวลาในการเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีเวลาจำกัดไม่สอดคล้องตรงกับเวลาเรียนของผู้เรียนรู้ (ธนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์, 2561; ดวงพร ปวงมาลา 2557) นอกจากนี้ยังมีปัญหาขาดการติดตาม จัดเก็บข้อมูล ประสานงานกับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดข้อมูลทั้งการย้ายถิ่นฐาน การเสียชีวิต (นงเยาว์ อุทุมพร, 2562) จึงทำให้จัดหาครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ยาก (ธนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์, 2561; ณิชดา เวชญาลักษณ์, 2561)

6.3 แหล่งเรียนรู้ทางอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตไม่เพียงพอต่อผู้ใช้บริการ มีการจำกัดชั่วโมง การเรียนรู้ของนักเรียน ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึง เครือข่ายชุมชนนี้อาจไม่มีตัวตนที่จับต้องได้ แต่สามารถมีผลกระทบ จริตทางกายภาพ (ครองสิทธิ์ บุตรสุวรรณ, 2561; สิตาภา เกื้อคลัง, 2561)

6.4 สื่อเทคโนโลยี การหาข้อมูลความรู้ข่าวสารโดยผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย ขาดความทันสมัย แหล่งเรียนรู้ไม่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาค้นคว้า ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ตไม่สามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพและทั่วถึง ทำให้ผู้เรียนรู้ขาดโอกาสในการเสาะแสวงหาความรู้ องค์ความรู้ใหม่ๆ (ณพัฐธิดา ปิติเลิศศิริกุล, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพรง รัตนชวงค์, 2562) นอกจากนี้แหล่งเรียนรู้ควรที่จะต้องแนะนำการใช้สื่อเรียนรู้ชนิดนี้ เสริมทักษะการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้บุคคลมีความรู้เท่าทัน และนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่อยู่มากมายในอินเทอร์เน็ตนั้นมีสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่มีประโยชน์ บุคคลต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ คัดกรอง และเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ สิตาภา เกื้อคลัง (2561) ซึ่งจากการสำรวจจัดอันดับกิจกรรมของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตประจำปี 2562 พบว่าส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อความบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ไม่ใช่เพื่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แหล่งเรียนรู้ในการกระตุ้นให้เกิดการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, 2563 ข)

7. ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามผล ขาดการนิเทศ ตรวจสอบและการ ติดตามประเมินผลผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมต้องสามารถประเมินผลและนำผลการประเมินมาปรับปรุง พัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ณพัฐธิดา ปิติเลิศศิริกุล, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพรง รัตนชวงค์, 2562; ณิชดา เวชญาลักษณ์, 2561; ธนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์, 2561; อุดมศักดิ์ บุตรอินทร์, 2561; จิระพล พุกกัน, 2559; ดวงพร ปวงมาลา, 2557) นอกจากนี้ยังมีปัญหา การขาดผู้มีส่วนร่วมทำ

การนิเทศ ประเมินสถานการณ์ภายใน ภายนอก (SWOT) แหล่งเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ (รุ่งนภา มาอุต, 2561) อีกทั้งไม่นำผลการประเมินที่ได้ไปวางแผนปรับปรุงแก้ไข จัดสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ จิระพล พู่กัน (2559) กล่าวว่า ปัญหาการนิเทศติดตามผล ได้แก่ การตรวจสอบ ปรับปรุงและ พัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้ ให้อยู่ในสภาพดีพร้อมให้บริการ, การให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ในปัจจุบันยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะถ้ากลุ่มเป้าหมายไม่ได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ก็จะได้ไม่ได้รับความรู้ เนื่องจากการถ่ายทอดความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ยังไม่มี วิธีการที่ยืดหยุ่นและหลากหลายทั้งในด้านเวลาและสถานที่ รวมทั้งวิธีการนำเสนอข้อมูลความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ยังไม่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ได้อย่างเพียงพอ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของงบประมาณ การบริหารจัดการ การใช้สื่อในบางประเภทที่ไม่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ เพราะผู้รับบริการแต่ละคนมีทักษะพื้นฐานและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ขาดแคลนสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย ขาดการสนับสนุน จากองค์กรท้องถิ่น ภาครัฐและประชาชนในชุมชน ตลอดจนขาดการบูรณาการกิจกรรมเข้ากับชุมชน (ธนัทธัญญ์ ฉัตรภักดิ์รัตน์, ชุติวัดน์ สุวัตติพงษ์ และวิฑูรย์ วงษ์อำมาตย์, 2561)

หัวข้อที่ 1.3

แนวคิดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

หัวเรื่อง

- เรื่องที่ 1.3.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- เรื่องที่ 1.3.2 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต
- เรื่องที่ 1.3.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิด

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ น้อมนำหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ในท้องถิ่น
2. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความต้องการเรียนรู้ของประชาชนได้มากขึ้น บริการ ศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้
3. แนวคิดการมีส่วนร่วม การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 1.3 แล้วนิสิตสามารถ

1. อธิบายถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ได้
2. อธิบายถึงการนำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ได้
3. อธิบายถึงการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ได้

เรื่องที่ 1.3.1 แนวคิดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2579 เป็นการวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศในการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยทุกช่วงวัยให้เต็มตามศักยภาพ สามารถแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการขับเคลื่อนภายใต้วิสัยทัศน์ คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดให้การจัดการศึกษายึดหลักการศึกษตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมของสังคม และการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังให้ยึดหลักการผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนตามธรรมชาติ เต็มตามศักยภาพของบุคคล ดังนั้นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ พัฒนาตนเอง จึงควรประกอบด้วย แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต และแนวคิดการมีส่วนร่วม

1. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลาง ซึ่งเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคน ไทยกล่าวคือ เป็นเศรษฐกิจแบบพอประมาณ ไม่ใช่อดอยากขาดแคลน ใช้จ่ายอย่างมีเหตุมีผล มีน้อยใช้น้อยไม่ฟุ่มเฟือย มีมากต้องรู้จัก เก็บออมเอาไว้ใช้ในยามจำเป็น ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม และต้องรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปันกัน รวมทั้งการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตบนเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ประเพณีค่านิยมต่างๆ ส่วนในระดับของการพัฒนาประเทศ ควรพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและมีคุณธรรม ซึ่งจะทำให้เกิด การพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืน หากทำได้เช่นนี้ก็จะสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตนเองและประเทศชาติตลอดไป (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2559)

กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา การพัฒนาคน นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการใช้ในการจัดการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษา ทั้งในและนอกระบบ รวมทั้งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อก่อให้เกิดความตระหนักและฝังรากลึกภายในตนเองและ ผู้อื่นอย่างยั่งยืนตลอดไป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาให้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (ชนิษฐา กาดัง, 2561)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ ในการพัฒนาประเทศ ไว้ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ เพื่อนำ ประเทศไทยก้าวข้ามกับดัก ประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง (สำนักงาน เลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) และหลักการของแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เน้น ในเรื่อง “การพัฒนาคน” ให้มีการเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีสิ่ง ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัย แวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มา ประยุกต์ใช้ทั้งในเชิงระบบและโครงสร้างของสังคมไทย ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2559).

กระทรวงศึกษาธิการ ได้สนองตอบนโยบายของรัฐบาลโดยได้กำหนดเป็นนโยบายในการของประเทศ ให้มีคุณภาพบนพื้นฐานของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ ทั้งสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ เชื่อมโยง เครือข่ายการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2549) มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียงให้เกิดขึ้นในเด็ก เยาวชน สอนให้นักเรียน นักศึกษาตระหนักถึง ความพอประมาณในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีการตัดสินใจบน พื้นฐานของเหตุผล ฝึกให้มีการมอง ไปข้างหน้าและเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อความผันผวนของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน รวมถึงการหมั่น แสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในด้านต่าง ๆ ฝึกตนเองให้มีความรอบคอบและระมัดระวังโดยใช้ สติปัญญาในการทำงานและดำเนินชีวิตที่สำคัญ

ฤทัย สมชาย (2561) ได้เสนอแนวความคิดการบริหารจัดการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

ด้านการวางแผน

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้คณะครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้ง คณะกรรมการสำรวจ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการมีบทบาทสำคัญต่อการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้
2. ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการสำรวจแหล่งเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการ กศน. ตำบล ผู้นำชุมชน และปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันวิเคราะห์ความพร้อมในการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา และผู้บริหารเป็นผู้ประสานความคิด และสร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องใน การจัดแหล่งเรียนรู้
3. ควรมีการประชาสัมพันธ์การบริหารจัดการ/ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง
4. ควรมีการประชาสัมพันธ์การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง

ในการวางแผนนี้ ให้ความสำคัญในเรื่อง การเปิดโอกาสให้คณะครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมกัน จัดตั้งคณะกรรมการสำรวจ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้, การประชาสัมพันธ์การบริหารจัดการ/ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้คณะกรรมการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านการดำเนินงาน

1. ควรมีการรวบรวมข้อมูลการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบ
2. ควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามสารสนเทศที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างต่อเนื่อง
3. สถานศึกษา หรือผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้มีการนิเทศระหว่างการทำงานตามโครงการ หรือระหว่างการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
4. ควรมีการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมให้มีระบบการวัดผล และประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

ในการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับ การรวบรวมข้อมูลการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้, การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามสารสนเทศที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด, การเปิดโอกาสให้คณะผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ได้รับการอบรมให้ความรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน รวมถึงการส่งเสริมให้คณะกรรมการสำรวจปัญหา พร้อมทั้งประชุมวางแผนแก้ไขปัญหาหารือร่วมกัน

ด้านการตรวจสอบ

1. สถานศึกษาควรกำหนดรูปแบบ วิธีการ หลักเกณฑ์ ขั้นตอน การประเมินโครงการอย่างชัดเจน
2. สถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินผล และการวางแผน (อาจเป็นคณะกรรมการชุดเดิม)
3. ผู้บริหารสถานศึกษา และคณะกรรมการควรร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคในระหว่างการทำงาน
4. สถานศึกษาควรมีการสร้าง และใช้เครื่องมือในการตรวจสอบ ประเมินผล การบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ และจัดให้มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ด้านการตรวจสอบ พบว่าควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง, มีกำหนดรูปแบบ วิธีการ หลักเกณฑ์ ขั้นตอน การประเมินโครงการอย่างชัดเจน, มีเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินผล และการวางแผน การสร้าง และใช้เครื่องมือในการตรวจสอบ ประเมินผล การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการจัดให้มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ด้านการสรุปและรายงานผล

1. สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน แนวทางการแก้ไขร่วมกันอย่างเป็นระบบ ตลอดจนสรุปผลการดำเนินงาน นำเสนอให้หน่วยงานต้นสังกัดและผู้เกี่ยวข้องทราบ
2. สถานศึกษาและคณะกรรมการควรศึกษาข้อมูลผลการดำเนินงานอย่างละเอียด รอบคอบ ก่อน

ตัดสินใจปรับปรุงร่วมกัน

3. สถานศึกษาควรส่งเสริมให้เกิดการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาและต่อยอด

4. ควรมีการปรับปรุง พัฒนาระบบการดำเนินงานเป็นระยะๆ และต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนนี้เป็นกรรณายางนผลกรการดำนงงานให้แก่สาธาณชนให้ทราบ ดงนั้นจึงควรกำหนดรูปแบบวิธีการ หลักเกณฑ์ ขั้นตอนการประเมินโครงการอย่างชัดเจน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินผล การวางแผน และจัดให้มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ด้วยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน สามารถดำเนินการได้โดยให้ชุมชนตระหนักรู้ เมื่อชุมชนรู้จักตนเอง และส่งเสริมการพัฒนาบนพื้นฐานวิถีวัฒนธรรมของตน สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนได้ตามอัตภาพ เริ่มจากการเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการประสานพลังระหว่างภาคีการพัฒนาในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานราชการ ปราชญ์ชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน เอกชน สถาบันการศึกษา และประชาชน บูรณาการสู่กระบวนการเรียนรู้ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2562) ซึ่งก็คือ เมื่อชุมชนเกิดความเข้มแข็ง บุคคลจึงสนใจพัฒนาตนเอง พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เพื่อเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

จะเห็นได้ว่าแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เพราะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคำนึงถึงสภาพท้องถิ่น ความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกัน การนำมาปรับใช้จึงสอดคล้องเป็นไปตามสภาพชุมชน อีกทั้งแหล่งเรียนรู้นั้นจะคงเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนมั่นคงต่อไป

2. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

ปัจจุบันประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยให้ความสนใจในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสนองการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งแหล่งเรียนรู้ ถือได้ว่าเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ การดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดลักษณะนิสัยแห่งการเรียนรู้ การเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักที่จะเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย มีความสุขในการเรียนรู้นอกห้องเรียน อย่างสร้างสรรค์ เรียนรู้ตามธรรมชาติ เน้นการฝึกปฏิบัติจริงจากสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ทางโรงเรียน จึงจัดสภาพแวดล้อมภายในให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะสนองต่อจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ได้ แหล่งเรียนรู้นั้นจัดไว้ในรูปของศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นรูปแบบของการเรียนรู้ของมนุษย์ ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ทุกคน นับตั้งแต่วัยแรกเกิดจนกระทั่งตาย การศึกษาเกิดขึ้นพร้อมกับชีวิตมนุษย์และอยู่คู่ขนานไปกับชีวิต ของมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของสถาบัน การศึกษา เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ ผู้เรียน เช่น

บริการข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งความรู้ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วย ตนเอง ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากรายงานขององค์การยูเนสโก (UNESCO) เรื่อง Learning to be (วิลโล่ ตั้งจิตสมคิด, 2538) ได้ระบุถึงแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้ “ความคิดที่ว่าการศึกษาควรจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต คนเราก็จะต้องเรียนรู้และฝึกฝนตนเองไปตลอดชีวิต โดยเรียนจากสิ่งแวดล้อม จากประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เปลี่ยนพฤติกรรม มโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตและช่วย เพิ่มพูนความรู้ต่างๆ ได้” การเรียนรู้ตลอดชีวิตมิใช่เกิดขึ้นได้เฉพาะในสถาบันเท่านั้น แต่สามารถ เกิดขึ้นได้ที่บ้าน ที่ทำงาน ศาสนสถาน สวนสาธารณะ และในชุมชน ซึ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็น แหล่งการศึกษาตลอดชีวิต

อุดม เชยกิจวงศ์ (2551) กล่าวถึง ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตว่า การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมของคนในชุมชน การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมหรือใช้วัฒนธรรมของชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นการจัดการศึกษาที่มีความหมายต่อการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในชุมชนนั้นโดยตรงทำให้คนในท้องถิ่นมีทางเลือกที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างหลากหลาย การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการคืนการศึกษาให้แก่ชุมชนอันหลากหลาย เพราะชุมชนจะมีโอกาสได้ฟื้นฟูและพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาของชุมชน (Indigenous Education) ตลอดจนฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนให้มีคุณค่าและมีความหมายต่อการ แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) กำหนดว่า แหล่งการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งเครือข่ายเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาสามารถช่วยในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ซึ่ง นฤมล ตันธสุเรศรัษฐ์ (2533) ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้ในชุมชนว่า หมายถึง ศูนย์รวม หรือบ่อเกิดของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมีความสำคัญในการเป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิต

จะเห็นได้ว่าแหล่งเรียนรู้ และการศึกษาตลอดชีวิต มีความสัมพันธ์ สอดคล้อง สนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นแหล่งวิทยาการการศึกษาตลอดชีวิต สังคมในยุคปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ไม่สิ้นสุด ที่เน้นทักษะกระบวนการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญในทุกด้าน การพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการรู้นั้นต้องพัฒนาคน เป็นอันดับแรก โดยการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่คนในสังคม ทำให้เกิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องและส่งผลให้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถของคนส่วนใหญ่ในประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

กรอบและทิศทางการจัดการศึกษาไทยที่ว่า ต้องมีส่งเสริมให้คนทุกช่วงวัยและทุกกลุ่มได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสามารถ พัฒนาสร้างและเข้าถึงองค์ความรู้และแหล่งเรียนรู้ได้โดยง่ายและสะดวกพร้อมจัดการความรู้ และนำไปใช้ให้สัมพันธ์กับวัฒนธรรมวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตในสังคม แสดงให้

เห็นว่าการจัด การศึกษาไทยให้ความสำคัญกับการสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แหล่งเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้หลายลักษณะ เป็นการเรียนรู้ตามความสนใจ เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข (Joyful Learning) การเรียนรู้จากสภาพจริง การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ทำให้ ความรู้หรือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful Learning) ซึ่งจะประทับใจ ติดอยู่ในความทรงจำของผู้เรียนตลอดไป ดังนั้นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้จึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนรู้ ตอบสนองต่อความแตกต่างกัน ทั้งในด้านของศักยภาพและความสามารถของ ผู้เรียนรู้ และสอดคล้องกับความแตกต่างกันของบริบทในชุมชน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ , 2551) จะทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างและสรุปลองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

คณะกรรมการมานาชาตว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แห่งยูเนสโก ได้จัดทำ หนังสือรายงานเรื่อง “Learning : The Treasure Within” รายงานต่อองค์การ ยูเนสโก เมื่อปี ค.ศ. 1955 ซึ่งกล่าวถึง “สี่เสาหลักทางการศึกษา” คือ การศึกษาตลอดชีวิตนั้น อาศัยหลักสำคัญ 4 ประการคือ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต สามารถนำ ทักษะที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีแนวทางการเรียนรู้ 4 แบบ ดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2561 ประเสริฐ บุญเรือง, 2555)

1. การเรียนเพื่อรู้ (Learning to know) หมายถึงการเรียนเพื่อพัฒนากระบวนการคิดกระบวนการเรียนรู้การแสวงหาความรู้และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้เน้นการฝึกสติสมาธิความจำ ความคิด ผสานกับสภาพจริง ความรู้ทั่วไปที่กว้างขวางเพียงพอ และประสบการณ์ในการปฏิบัติ หรือการศึกษาบางวิชา อย่างละเอียดลึกซึ้ง การเรียนเพื่อรู้ หมายถึง การฝึกฝนในวิธีเรียนรู้เพื่อจะได้ตัดดวงประโยชน์จากการศึกษาไปจนตลอดชีวิต

2. การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) หมายถึง การเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถ และความชำนาญ รวมทั้งสมรรถนะทางด้านวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานเป็นหมู่คณะ ปรับประยุกต์องค์ความรู้ไปสู่ การปฏิบัติงานและอาชีพได้อย่างเหมาะสม กระบวนการเรียนการสอนบูรณาการระหว่างความรู้ภาคทฤษฎี และการฝึกปฏิบัติงานที่เน้นประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม เพื่อจะได้ไม่เพียงแต่มีความชำนาญทางด้านวิชาชีพเท่านั้น แต่จะต้องสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ และปฏิบัติงานทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งเป็น การเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ ต่างๆ ทางสังคมและในการประกอบ อาชีพ อาจเป็นการเรียนรู้นอกระบบ โรงเรียนจากสภาพในห้องถิ่น หรือประเทศนั้นๆ หรืออาจเป็นการเรียน รู้ในระบบโรงเรียน โดยใช้หลักสูตรซึ่ง ประกอบด้วยการเรียนในภาคทฤษฎี สลับกับการฝึกปฏิบัติงาน

3. การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learning to Live Together) หมายถึง การเรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข มีความตระหนักในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาการจัดการความขัดแย้งต่างๆด้วยสันติ

วิธีมีความเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเข้าใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของแต่ละบุคคลในสังคม เป็นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจผู้อื่น

4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) หมายถึง การเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกด้านทั้งจิตใจ และร่างกาย สติปัญญา ให้ความสำคัญกับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ภาษาและวัฒนธรรม เพื่อ พัฒนา ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ศิลธรรม สามารถปรับตัว และปรับปรุง บุคลิกภาพของตน เข้าใจตนเองและผู้อื่น ดำเนินงานต่างๆ โดยอิสระริเริ่มขึ้น มีดุลยพินิจ และมีความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น ในการจัดการศึกษาจึงจะต้องจัดให้ ครอบคลุมทุกด้าน คือด้านความจำ การใช้เหตุผล ความ ซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถนะทางร่างกาย และทักษะในการสื่อสารกับผู้อื่น

จากหลักการนี้ แหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ จัดองค์ความรู้เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง คือ เป็นแหล่งของความรู้ด้านวิชาชีพ ความรู้เกี่ยวกับชุมชน และการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ ร่วมกัน แหล่งความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ความสมานฉันท์ในสังคม การเรียนรู้เพื่อชีวิต การถ่ายทอดให้ความรู้โดยคำนึงถึงทั้งการดำรงชีวิต และสภาพจิตใจ

แหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญ เป็นสื่อในการกระตุ้นให้บุคคลเกิดความสนใจใคร่รู้และเกิดการเรียนรู้ โดยผ่าน กระบวนการหรือกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ โดยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามแนวทางการศึกษา ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับเนื้อหา องค์ความรู้ที่ส่งต่อให้กับบุคคลได้รับทั้งเรื่องชีวิต การดำรงชีพ และจิตใจ อีกทั้งการปลูกฝังคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รักษาแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

3. แนวคิดการมีส่วนร่วม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 250 กำหนดว่าองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นองค์กรหลักที่มีอำนาจในการจัดบริการสาธารณะและ กิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและ สนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น (โชคสุข กรกิตติชัย, 2561; โชคสุข กรกิตติชัย, 2560) ซึ่ง หมายรวมถึงการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ เป็นภารกิจที่สำคัญ เพื่อให้เกิดองค์กรแห่ง การเรียนรู้ โดยบุคคลสามารถเข้าศึกษาค้นคว้าข้อมูลข่าวสาร ความรู้และศาสตร์แขนงต่างๆได้ตามความสนใจ ความถนัดของตน อันจะนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการ เรียนรู้ และชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตราที่ 9 ในข้อ (5) มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้จัดการศึกษาและ (6) ให้มีการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัวยุคน ชุมชน องค์กรต่าง ๆ สถาบันต่าง ๆ ในมาตราที่ 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาการ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้ชุมชน

จัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารเลือกสรรภูมิปัญญา วิทยาการต่าง ๆ และในมาตราที่ 57 กำหนดให้ หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำ ประสบการณ์ความรู้ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของบุคคลดังกล่าวมาใช้ให้ เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและ ยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา (สำนักคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ. 2545)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 กำหนดให้มีความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ตามมาตรา 10 กำหนดให้ส่วนราชการของรัฐที่เกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่าย ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ใน 5 เรื่อง ได้แก่ (1) สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการจัดการศึกษานอกระบบ รวมถึงทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา (2) การจัดการศึกษา การพัฒนาทางวิชาการและ บุคลากร การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการศึกษา (3) สิทธิประโยชน์ตามความเหมาะสมให้แก่ผู้ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษานอกระบบ (4) การสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนของการศึกษา ตามอัธยาศัยสามารถเข้าถึงได้ตามความเหมาะสม (5) ทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ เพื่อให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้ตามความสนใจ และความต้องการที่สอดคล้องกับความจำเป็นในสังคมของการศึกษาตามอัธยาศัย และตามมาตรา 11 ความร่วมมือระหว่างส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง กับภาคีเครือข่าย เพื่อดำเนินงานในเรื่อง (1) จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น แหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และสื่อและเทคโนโลยี ที่มีความหลากหลายแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (3) ส่งเสริม และสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากร และเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อดำเนินงาน

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดให้จัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชน ใช้แหล่งเรียนรู้ภายใน ท้องถิ่น ใช้ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากรให้ความรู้ผู้เรียน เรียนรู้ปฏิบัติจริงเพื่อรู้จักแก้ปัญหา พัฒนาตนเอง การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้คนไทยมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน โดยบูรณาการระหว่างการค้าดำรงชีวิต การทำงาน และการเรียนรู้ ทั้งที่เป็น ทางการและไม่ใช่ทางการ ใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน ส่งเสริมและพัฒนาภาคีเครือข่าย อันได้แก่ ส่วนราชการ องค์กรมหาชน องค์กรในกำกับของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดส่งเสริม สนับสนุนดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงตามนโยบายของชาติ

แต่จากปัญหาที่พบในปัจจุบัน การดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ยังไม่มีรูปแบบและกระบวนการ พัฒนาที่ชัดเจน แหล่งเรียนรู้บางแห่งจึงไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และขาดการดูแล สนับสนุน ส่งเสริม พัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องขาดความยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน (วิสันต์ พยุวงษ์, 2560) หลักการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ต้องมีวัตถุประสงค์เป้าหมาย และขอบเขตที่ชัดเจน ต้องมีการ

ส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามสภาพจริงโดยเน้นผู้เรียนรู้เป็นสำคัญ (ฉลาด จันทรสมบัติ, 2553)

สาทิสลักษณ์ชาติเสริมศักดิ์ (2558) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การให้โอกาสคนในชุมชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง เป็นการให้อำนาจแก่ประชาชน กลุ่มองค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ การควบคุม กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตาม ความจำเป็นและสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนในด้านภูมิปัญญาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการ ซึ่งคนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ เน้นการทำงานขององค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข การมีความตระหนัก และความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชนโดยมีลักษณะเป็นการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงของกิจกรรมนั้นๆ

เด่นวิช ชูคันทอม. (2558). กล่าวว่า ส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เป็นหลักการพัฒนาชุมชน โดยมีหลักการ 6 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมนี้ได้จะนำไปสู่ความยั่งยืน เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้นั้นๆ การเป็นสมาชิกมีความคิดริเริ่ม วิสัยทัศน์ การทำงานแบบมีส่วนร่วม การบริหาร จัดการที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เกิดความ ต่อเนื่อง มีพันธะทางใจที่จะดำเนินการด้วยตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในองค์ความรู้ขององค์กรชุมชนที่ตนเองมีส่วนร่วม เกิดการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ทั้งด้านการกำกับ และติดตามผล

และจากการศึกษาของ สิตาภา เกื้อคลัง (2561) ที่กล่าวว่า องค์กรประกอบของแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนใหญ่เน้นความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้

สอดคล้องกับเครือข่ายการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่ายนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกเครือข่ายมีความรู้สึก ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย พัฒนาความสัมพันธ์ ทำให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้ากัน และพึ่งพากันมากขึ้น รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมาย ซึ่งหากไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากการมีส่วนร่วมแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง (สุจิตรา ยางนอก, 2562)

ทั้งนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2555) ได้กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้สามารถขับเคลื่อนได้ดี โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย 7 ประการ คือ

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะ

ส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน จะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างกันไป

3. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefits) หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์และความต้องการนั้นจะไม่สามารถ บรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมกันมาก เพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholders participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ ทำให้เกิดความร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่าย จึง ควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมและในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่าย และควรสานต่อ ความสัมพันธ์ในแนวราบ

5. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่ง ไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่ง ที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้น เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็น เครือข่ายซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่ร่วมเป็นเครือข่าย

6. การพึ่งอิงร่วมกัน (interdependence) คือ การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่ายเนื่องจากทุกฝ่าย ต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงานและมีความรู้ ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยกัน ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย 7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามด้วย

ประมวล ไชยโคตร (2560) ศึกษาพบว่า องค์ประกอบของแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษาประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด ตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล 5) การมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ และมีตัวชี้วัดจำนวน 17 ตัวชี้วัด คือ 1) ร่วมคิด กล้าตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 2) ร่วมวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา 3) ร่วมกำหนดนโยบายพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 4) ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 5) ร่วมแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 6) ร่วมวางแผนทางการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 7) ร่วมสำรวจแหล่งเรียนรู้ 8) ร่วมจัดทำระเบียบแหล่งเรียนรู้ 9) ร่วมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ 10) ร่วมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ 11) ร่วมรณรงค์การใช้แหล่งเรียนรู้ 12) ร่วมประสานความร่วมมือกับ องค์กรอื่นๆ ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 13) ร่วมนิเทศกำกับ และติดตาม การพัฒนา แหล่งเรียนรู้ 14) ร่วมประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 15) ร่วมรายงานผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 16) ได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย 17) แหล่งเรียนรู้ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ชรินทร์ มั่งคั่ง (2560) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการทำให้กลุ่มวิสาหกิจในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ได้นั้น เน้นการมีส่วนร่วมพลเมือง ซึ่งมี 4 องค์ประกอบ คือ

(1) ผู้นำชาวบ้านมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leaderships) ที่ผู้นำชุมชน มีการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ (Experiential Learning) และใช้ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่มีอยู่ผสมผสานกันเป็นจุดเริ่มต้นนำไปสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่ง ประสิทธิภาพของผู้นำที่สำคัญ คือ (1.1) ผลสำเร็จของการปฏิบัติงานกลุ่มที่บรรลุจุดประสงค์ ความสามารถในการแก้ปัญหาของกลุ่มและความพึงพอใจของสมาชิกที่มีต่อผู้นำ (1.2) เจตคติของสมาชิกกลุ่มที่ให้การยอมรับและให้ความร่วมมือกับผู้นำ (1.3) คุณภาพของกระบวนการกลุ่มที่พบจากความพร้อมของกลุ่มที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดวิกฤตในชุมชน มีการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของการทำงาน สร้างความมั่นใจ เพิ่มพูนทักษะเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(2) ชาวบ้านมีการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) โดยการเรียนรู้เกิดจากปรึกษาหารือแลกเปลี่ยน ความรู้กับผู้อื่นเพื่อการตัดสินใจและไตร่ตรองร่วมกันที่เชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพในชุมชน ทำงานอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีเสมอกันที่เน้นให้เกิดพลังความร่วมมือและกระบวนการ ทำงานที่ดีเพื่อทำให้สมาชิกมีทักษะกลยุทธ์การรู้คิด (Cognitive Strategy) มีแรง บันดาลใจที่จะเพิ่มขีด ความสามารถเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ มีพลัง และพร้อมจะ เปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) รวมทั้งวิเคราะห์งานที่ดำเนินการอย่าง เที่ยงตรง เสริมความสามารถในการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการคิดให้เหมาะสม กับความจำเป็นของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

(3) ชุมชนมีการสืบเสาะหาความรู้แบบเสริมพลัง (Collaborative Inquiry) ชุมชนมีการจัดการความรู้แบบผสมผสานนวัตกรรม การเรียนรู้แบบรวมพลัง (Collaborative Learning) กับการเรียนรู้แบบเสาะหาความรู้เข้า ด้วยกันเกิดการเรียนรู้ในลักษณะของกลุ่มในชุมชนในลักษณะ (Team Learning) เพื่อยกระดับและพัฒนาความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีคุณภาพ ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การ สะท้อนผล (Reflection) และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network)

(4) ชุมชนมีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Action Learning) ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือ (4.1) กำหนดปัญหาที่สนใจร่วมกัน (4.2) มีการกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาและวิธีการ ทำงานร่วมกัน การกำหนดเวลาพบกัน การกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของสมาชิก (4.3) การนำเสนอเสนอข้อมูลปัญหาที่ต้องการแก้ไขร่วมกัน (4.4) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาข้อมูล การตั้งคำถาม การอภิปรายร่วมกันที่สมาชิกทุกคนเป็นมีหน้าที่กระตุ้น และท้าทายให้ช่วยกันคิดและลงมือทำ (4.5) การมีส่วนร่วมไตร่ตรอง พิจารณาบทบทวน

และตัดสินใจ (4.6) การร่วมมือในการปฏิบัติ และ (4.7) การถอดบทเรียนที่ได้จากกระบวนการคิด การปฏิบัติ เพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติที่ดี

นอกจากนี้ ชรินทร์ มั่งคั่ง ยังได้เสนอกลไกในการนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เข้มแข็ง คือ

(1) การเสริมพลังชุมชนโดยการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และร่วมกันสำรวจ และวิเคราะห์ ปัญหาและศักยภาพของชุมชน สร้างพลังการมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการวิถีชีวิตร่วมกับแผนชุมชนและ แผนพัฒนาท้องถิ่นรวมถึงการพัฒนาศักยภาพ แกนนำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการ และ ผู้นำทางธรรมชาติ

(2) การปรับกระบวนการทัศน์การเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาในชุมชนร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการ วางแผน แบบมีส่วนร่วม และการสร้างปฏิญญาทางสังคม หรือข้อตกลงร่วมกันของ ชุมชนโดยเน้นการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถี ชีวิตของชุมชน การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ชาวบ้าน มองเห็นศักยภาพชุมชน

(3) การถอดบทเรียนเพื่อการจัดการทุนทางสังคมให้เกิดการพัฒนาชุมชน ที่ยั่งยืน ประกอบด้วย (3.1) มิติทุนสะสม (Stock) ได้แก่ (3.1) ชาวบ้านมีความสามัคคีและ และความไว้วางใจ (Trust and Solidarity) คือ ผู้นำและชาวบ้านมีความเชื่อมั่นใน ศักยภาพซึ่งกันและกัน (3.2) ชาวบ้านมีกลุ่มและองค์กรชุมชนที่เป็น แหล่งเรียนรู้ในชุมชน (3.3) ชาวบ้านมีเครือข่ายและการเชื่อมโยง (Network and Linkage) การมีส่วนร่วมได้ ส่งผลให้เกิดการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การ สร้างเครือข่ายควร สนับสนุนและอำนวยความสะดวก ให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการค้ำค้ำสมาคมแบบพึ่งพิง มีการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน การสร้าง “เครือข่าย” ช่วยเปิดโอกาสให้กลุ่มสมาชิกได้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและ ประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่ นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือ และทำงานใน ลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก (3.4) การ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร (Information Sharing and Communication) สมาชิกใน เครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์การสื่อสาร ระหว่างกัน มีการพบปะพูดคุย การ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ได้ ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมีการแลกเปลี่ยน กัน (Reciprocal Exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ซึ่งทำให้ สมาชิกเกิดความผูกพันระหว่างกันมีการเชื่อมโยงแนบแน่นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างดี

(2) มิติช่องทาง (Channel) ได้แก่ (2.1) ความร่วมมือและการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม (Collective Action and Cooperation) (2.2) ชาวบ้านมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล และข่าวสาร (Information Sharing and Communication) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนา ความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำ

อย่างเข้มแข็ง ดังนั้นสถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (Partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (Horizontal Relationship) คือความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical Relationship) ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติ เพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก

(3) มิติผลลัพธ์ (Outcome) ได้แก่ (3.1) ชาวบ้านมีแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Cohesion) การสร้างให้ชาวบ้านมีคุณสมบัติของการสร้างความสมานฉันท์ ยอมรับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การเข้าไปใช้ชีวิตสาธารณะร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรวมกลุ่มทำกิจกรรม มีการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น โดยไม่มีความตึงเครียดในระหว่างคนต่างสถานภาพ รวมทั้งยอมเสียสละเวลา ทรัพยากรส่วนตัวเพื่อส่วนรวมได้ (3.2) ประชาชนและชุมชนได้รับการเสริมพลัง (Empowerment) เป็นการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านให้เข้าใจสิทธิในทรัพยากรชุมชน เสรีภาพในการแสดงออก และความคิดเห็นได้รับการตอบสนอง การได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ตลอดจนมีการเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีงาม การสร้างคุณค่าให้ตัวเองและผู้อื่น

การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้แบบมี ส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมปรึกษาหารือ 2. การมีส่วนร่วมการวางแผน 3. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ 4. การมีส่วนร่วมการปฏิบัติการ 5. การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล และ 6. การมีส่วนร่วมปรับปรุงและพัฒนา โดยกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ด้วยการส่งเสริม ให้การอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงาน จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ท้องถิ่น ตำบล อำเภอ จังหวัด และภายนอกจังหวัดที่พัฒนาจนประสบความสำเร็จมีชื่อเสียง แล้วนำความรู้กลับมาทดลองปฏิบัติจนเกิดองค์ความรู้ พัฒนาองค์ความรู้ แล้วนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้ ไปแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การพูดคุย ชักถาม สาธิต ลงมือปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และนอกชุมชนทั้งเวทีจริงและเวทีเสมือนโดยผ่าน อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ได้มากขึ้น (วิสันต์ พยุงวงษ์, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพงษ์ สาชะรุ่ง (2553) ที่พบว่ากระบวนการการมีส่วนร่วมในแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้มีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงาน เกิดกระบวนการทำงานแบบเป็นทีม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการถอดองค์ความรู้ภายในแหล่งเรียนรู้ ซึ่งทำให้สามารถใช้ประโยชน์แหล่งเรียนรู้ได้อย่างคุ้มค่า

แต่พบว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในเขตเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนแออัด ประสบปัญหาอุปสรรคมากมายที่ทำให้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยอันเป็นอุปสรรคต่อการ พัฒนาหลายอย่าง ที่น่าสังเกต คือ ชุมชนแออัดมักเป็นกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาจากองค์กรภายนอกชุมชน นั่นคือ ชุมชนแออัด ขาดการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง จึงมักจะต้องพึ่งพิงการพัฒนาจากองค์กรภายนอกทั้งจากทางภาครัฐ เอกชน และองค์กรวิชาการต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งองค์กรเหล่านี้ต่างก็มีนโยบายในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางของตนเอง โดยส่งผ่านแนวคิด กระบวนการต่างๆ ของ องค์กรผ่านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ซึ่งมักเชื่อมั่นในแนวทางการพัฒนาของ

ตนเองมากกว่าการเน้นการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองของชาวชุมชน ซึ่งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนจากองค์กรภายนอกอาจก่อให้เกิดผลทั้งทางบวกและทางลบต่อแหล่งเรียนรู้ชุมชน ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายและแนวทางในการพัฒนาชุมชนขององค์กรนั้นๆ กล่าวคือ หากนโยบายเน้นการพัฒนา มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองก็จะส่งผลทางบวก แต่ถ้านโยบายเน้นการพัฒนาเชิงกายภาพและการพัฒนาวัตถุ ก็จะส่งผลกระทบต่อชุมชนในทางลบ โดยอาจก่อให้เกิดปัจจัยอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน (จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า, 2556)

แหล่งเรียนรู้เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมเป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้คน ในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตน เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนาน และมีความสนใจที่จะเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้คิดเองปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหา ในชุมชนของตน พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต (มนัสสินธ์ จงปัญญาพันธ์, 2560)

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนจึงควรเป็นกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถของชาวชุมชนให้สามารถสร้างสรรค์ กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และปฏิบัติการร่วมกันอย่างมีขั้นตอน มีแผน ปฏิบัติการ มีระบบงานที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชน โดยองค์รวม ก่อให้เกิดกระบวนการชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

คำถามท้ายบท

1. แหล่งการเรียนรู้ คืออะไร อธิบาย
2. เครือข่ายการเรียนรู้ คืออะไร อธิบาย
3. แหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้เหมือน และต่างกันอย่างไร
4. อธิบายสภาพของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบัน
5. ยกตัวอย่าง อธิบายปัญหาของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในปัจจุบัน
6. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คืออะไร มีความสัมพันธ์อย่างไรกับการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
7. การศึกษาตลอดชีวิต คืออะไร มีความสัมพันธ์อย่างไรกับการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
8. แนวคิดการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์อย่างไรกับการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
9. อภิปรายแนวความคิดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). *คู่มือนักพัฒนาเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล๊อค.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2542). *เครือข่ายการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กาญจนา รอดแก้ว. (2550). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในเขตภาคกลาง*. คุรุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (คด) สาขาวิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะคุรุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2555, มกราคม – เมษายน). การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. *วารสารการบริหารและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 4(1), 192-207.
- เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย. (2559, กรกฎาคม-ธันวาคม). กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการฝึกอบรมพนักงานในองค์กร. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3(2), 82-91.
- ครองสิทธิ์ บุตรสุวรรณ. (2561). *การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านท่าหนองพันทา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2*. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- จินดา โพธิ์อุบล. (2559). *แนวทางการดำเนินงานการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองชุมแสงอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์*. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- จิระพล พุกกัน. (2559). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน ในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนที่ 35 สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร*. การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า. (2556). “การมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนลาดพร้าว.” *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 14(2), 35-48.
- ฉลาด จันทรสมบัติ. (2553). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. *วารสารการบริหารและพัฒนา*, 2(1), 175-189.

- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2560). ศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่. *MFU Connexion มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง*, 6(2), 265- 294.
- โชคสุข กรกิตติชัย. (2560). *ทิศทางการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- โชคสุข กรกิตติชัย. (2561). *องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- โชดก จรุงคนธ์ และคณะ. (2551). *รายงานผลการวิจัย คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่องการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานและสร้างเครือข่ายของผู้สำเร็จการศึกษา จากคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ญาณิศา ดวงสีทอง. (2561). *การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนหนองไสพรเจริญวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 2*. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ณพัฐธิกา ปิติเลิศศิริกุล, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพโรภ รัตนชวงค์. (2562). ยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศของสถาบันระดับภาคย์. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(8), 4149-4165.
- ณิรดา เวชญาลักษณ์. (2561, กันยายน-ธันวาคม). รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 13(3), 473-482.
- เด่นวิช ชูคันทอม. (2558). รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9 (พิเศษ), 153-168.
- ธนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์. (2561, มกราคม – มิถุนายน). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้โรงเรียนบ้านริมใต้ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารบัณฑิตวิจัย*, 9(1), 115-130.
- ธนัทธัญญ์ ฉัตรภักครัตน์, ชุตติวัฒน์ สุวดีพิงศ์ และวิฑูรย์ วงษ์อามาตย์. (2561). *การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- นงเยาว์ อุทุมพร. (2562). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปใช้บูรณาการในการจัดการเรียนรู้อย่างยั่งยืนในสถานศึกษาอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ.* 12(2), 14-28.
- นฤมล ต้นธสุเรศรัษฐ์. (2533). “แหล่งวิทยาการในชุมชน” ในเอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน หน่วยที่ 1. นนทบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- บ้านเมือง. (2561). เปิดสถิติคนไทยสนใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์เพิ่มขึ้น. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2563 จาก <https://www.banmuang.co.th/news/education/116939>
- เบญญาภา อินต๊ะวงศ์. (2556). การบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนในอำเภอปง จังหวัดพะเยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ประมวล ไชยโคตร. (2560). การพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 20. การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประเสริฐ บุญเรือง. (2555). การจัดการศึกษาตลอดชีวิต. วารสาร กศน. 5(1), 3-4.
- ปริญญา จันทะคาม. (2561). แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1. การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาการบริหารและพัฒนการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2547). เครื่องช่วย: ธรรมชาติความรู้และการจัดการ. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย
- พิชามณูชู้ คุ่มสุข. (2555). การวิเคราะห์บทบาทของออฟเซต. เครื่องช่วยการเรียนรู้ชุมชนในการส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ. (2550). สารานุกรมวิชาชีพครูเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- ภัชรินทร์ นาคเกลี้ยง. (2560). แหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2563 จาก <https://krutaweb.wordpress.com/2017/10/03/แหล่งเรียนรู้-เครือข่าย/>
- มนัสสินธ์ จงปัญญานนท์. (2560). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนในกลมเครือข่ายการศึกษา ยมเหนือ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1. การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ระวี สัจจโสภณ. (2551). การวิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งนภา มาอด. (2561). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาพหุวัฒนธรรม กลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.

- รุ่งอรุณ ไสยโสภณ และคณะ. (2561). รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ: แผนงานบูรณาการวิจัยและนวัตกรรม โครงการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้สู่การพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ฤทัย สมชาย. (2561). แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดนครนายก. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- วิชัย วงศ์ใหญ่. (2563). *สี่เสาหลักของการศึกษา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2563 จาก [www.curriculumandlearning.com /upload/สี่เสาหลักทางการศึกษา_1400078221.pdf](http://www.curriculumandlearning.com/upload/สี่เสาหลักทางการศึกษา_1400078221.pdf).
- วีไล ตั้งจิตสมคิด. (2538). *การศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- วิสันต์ พยุงวงษ์. (2560). แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของ ชุมชนกรณีศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 24. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 11(2), 171-183.
- ศตวรรษ นิลประพัฒน์. (2558). การนำเสนอรูปแบบการบริหารแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต 1 และเขต 2. *ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (ค.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*.
- ศิริญาญ์ เลียบคง. (2560). การบริหารแหล่งเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. *ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่*.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สนธยา พลศรี. (2556). *การพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2556). *ผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการและการใช้แหล่งเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: เดอะบุ๊คส์.
- สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2554). *การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สาทิสลักษณ์ ขาติเสริมศักดิ์. (2558). *การศึกษาบทบาทพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน*. *ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศ.ม.) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- สิตาภา เกื้อคลัง. (2561). *องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน. ตำบล*. *ศึกษาศาสตรดุสิตบัณฑิต (ศ.ด.) สาขาวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการพัฒนามนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- สุจิตรา ยางนอก. (2562). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชาเครือข่ายการเรียนรู้กับการพัฒนาสังคม (รหัส 2534503)*. บุรีรัมย์: สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

- สุดารัตน์ นามวิสัย. (2561). *แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนกลุ่มสหวิทยาเขตร่มเกล้า-นวมินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42*. ครุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สุพิดา ยอดประสิทธิ์. (2560). *การศึกษาสภาพการบริหารแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรีเขต 1*. ครุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์; และคณะ. (2545). *รูปแบบเครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู.
- สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2553). *"ครู กคน.ตำบล: ครูของชุมชน ผู้ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต"*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) และที่แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2545*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2549). *การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2556). *ตัวอย่างความสำเร็จการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเภทชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านท่าเรือ อำเภотаเรือ จังหวัดนครพนม*. กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิสย์.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2559). *ชุดเผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ เล่มที่ ๒ "เศรษฐกิจพอเพียง"*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. (2563 ก). *ผลการดำเนินงานรอบ 12 เดือน (ต.ค.61- ก.ย.62) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2562*. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2563 จาก http://www.okmd.or.th/upload/pdf/2563/pdf/R2562_28MAY2020-update.pdf
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. (2563 ข). *ผลการดำเนินงานรอบ 6 เดือน (ต.ค.62 - มี.ค. 63) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563*. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2563 จาก <http://www.okmd.or.th/upload/pdf/2563/pdf/R2563-6M.pdf>

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2563). *รายงานผลการสำรวจพฤติกรรม ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ในประเทศไทย ปี 2562*. กรุงเทพฯ: สำนักยุทธศาสตร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560 ก). *รายงานการสังเคราะห์ตัวชี้วัดด้านการศึกษาไทย ตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560 ข). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความสุขให้ชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- สุทธิพงษ์ สาชะรุ่ง. (2553). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามแหล่งการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนขนาดใหญ่ ตำบลผาสุก อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี*. การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.), มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). *เอกสารสาระหลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน. : คัมภีร์ กศน.* กรุงเทพฯ: เอ็นเอ รัตนะเทรตติ้ง
- อรรถวณิช ตยาสัย. (2561). *การจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดลำพูน: ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้*. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น.
- อาคม จันตะนี. (2557). *เอกสารประกอบการเรียนรู้รายวิชาเลือก สาระทักษะการเรียนรู้ รายวิชาแหล่งเรียนรู้ชุมชน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอสามโคก.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2551). *การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

- อุดมศักดิ์ บุตรอินทร์. (2561). *การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลศรีสุทโธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3*. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- Meaw Orawan. (2559). *บทที่ 7 การเรียนรู้ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต. อินเทอร์เน็ตเพื่องานธุรกิจ*. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2563 จาก <http://internet-business-sicc.blogspot.com/p/7.html>
- Best, J. W., & Khan, J. V. (1998). *Research in education*. (5th ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Harris, J. A. (1995). *How to increase reading ability: A guide to development and Remedial Methods*. (9th ed.). Longman England Cliffs: Prentice-Hall.
- Jegeda, O. J. (1995). Collateral learning and the eco-cultural paradigm in science and mathematics education in Africa. *Studies in Science Education*, 25, 97-137.
- Sullivan, J. M. & Corsinglia. (2001). A study of the effect of an interdisciplinary study improvement program on academic achievement and classroom behavior among tenth grade students. Retrieved from www.umassmed.edu/GSBS.

บทที่ 2

ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมนิตย์ เกิดหนูวงศ์

บทที่ 2

ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

เค้าโครงเนื้อหา

หัวข้อที่ 2.1 ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้

- 2.1.1 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้
- 2.1.2 ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้
- 2.1.3 องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้

หัวข้อที่ 2.2 ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้

- 2.2.1 ประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้
- 2.2.2 ลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้
- 2.2.3 องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้

หัวข้อที่ 2.3 แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

- 2.3.1 ตัวอย่างของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.3.2 ตัวอย่างของเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิด

1. แหล่งการเรียนรู้
2. เครือข่ายการเรียนรู้
3. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
4. เครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาบทที่ 2 จบแล้ว นิสิตสามารถเรียนรู้ วิเคราะห์ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทต่างๆ ได้ ในหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้
2. ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้
3. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

หัวข้อที่ 2.1

ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้

ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้

เรื่องที่ 2.1.1 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้

เรื่องที่ 2.1.2 ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้

เรื่องที่ 2.1.3 องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้

แนวคิด

1. แหล่งการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 2.1 แล้วนิสิตสามารถเรียนรู้ และ

1. สรุปรูปประเภทของแหล่งการเรียนรู้ได้
2. อธิบายลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ได้
3. ระบุองค์ประกอบสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ได้

เรื่องที่ 2.1.1 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้

หลังจากที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและสภาพปัญหาในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้แล้ว เนื้อหาเกี่ยวกับประเภทของแหล่งการเรียนรู้จะทำให้มีสติมีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์บริบทของแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ได้ต่อไป

ประเภทของแหล่งเรียนรู้

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารพบว่า ได้มีผู้แบ่งกลุ่มหรือประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้หลายลักษณะเป็นจำนวนมาก ดังต่อไปนี้

เกษม คำบุตดา (2550) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อต่างระดับ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการ ได้แก่ สถานที่ต่างๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ห้วย หนอง คลอง สวนสาธารณะ ป่า ต้นไม้ ใบไม้ อุทยานธรรมชาติ รวมทั้งสัตว์ต่างๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า เป็นต้น

4. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่างๆ เช่น หนังสือ ตำรา นิตยสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณาต่างๆ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เสียงตามสาย เกมคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ เป็นต้น

คำริ บุญชู (2548) และ สามารถ รอดสำราญ (2546) ได้จำแนก

ประเภทของแหล่งเรียนรู้ได้ 4 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่อยู่ในชุมชนซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท ศิลปิน ข้าราชการ ภูมิปัญญา และนักกีฬา

2. แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณสถาน สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า ห้างร้าน บริษัทธนาคาร โรงแรมสรรพ โรงงานอุตสาหกรรม ห้องสมุด ถนน สะพาน เขื่อน ฝ่ายท่อน้ำสวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน

3. แหล่งการเรียนรู้ประเภทธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ ทะเล เกาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก ทุ่งนา สัตว์ป่า

4. แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม ประเพณี และความเชื่อ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ประจำวัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้จัดประเภทของ แหล่งเรียนรู้ไว้สองแบบ ตามความสอดคล้องกับโรงเรียนแต่ละแห่งเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการนำไปใช้ ดังต่อไปนี้ คือ

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้

1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตาม ธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ลำธาร กรวด หิน ดิน ทราย ชายทะเล

2. แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจน เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ

3. บุคคล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้าน การประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในด้านต่างๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เดิมจะมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลัก คือ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่างๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องสหทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ เป็นต้น ตลอดจนการใช้อาคาร สถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียน และชุมชนที่โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัด ตลาด ห้องสมุด ประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟุ้งนา สวนผัก สวนผลไม้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม (2545) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ไว้ 3 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ ได้จากสภาพจริง เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษศาสตร์ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ปรากฏการณ์ ทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง ฯลฯ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่จัดหรือสร้างขึ้น ซึ่งมีในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแหล่ง ศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว

2.1 แหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สนามกีฬา ฯลฯ

2.2 แหล่งการเรียนรู้นอกสถานศึกษา ได้แก่ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ สถาบันค้นคว้าวิจัย แหล่งวิชาการ แหล่งบริการ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ห้องสมุดประชาชน ศูนย์กีฬา ศูนย์การค้า ฯลฯ

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาในสาขาอาชีพ

รัฐมนตรี ทงสุคติ (2545) ได้จำแนกแหล่งวิทยาการเพื่อการเรียนรู้ใน ท้องถิ่นออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. ทรัพยากรบุคคล หมายถึง บุคคลที่ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ให้ผู้สนใจต้องการเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่มีทักษะความสามารถในอาชีพต่างๆ

2. ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติให้ประโยชน์ต่อมนุษย์

3. ทรัพยากรวัตถุและสถานที่ หมายถึง อาคาร สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นที่ประชาชนศึกษาหาความรู้ให้ได้มาซึ่งคำตอบหรือสิ่งที่ต้องการ

4. ทรัพยากรประเภทสื่อ หมายถึง บุคคลหรือสื่อที่ติดต่อกันถึงกัน หรือชักนำให้รู้จัก การทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ทักษะและเจตคติด้วยการส่งผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 แหล่งวิทยาการเรียนรู้ประเภทสื่อนี้ ทำให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้สามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง และที่สำคัญที่สุดคือสามารถกระจายความรู้ไปสู่ทุกพื้นที่โลกอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

5. ทรัพยากรประเภทเทคนิค หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ เป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสิ่งที่มีมนุษย์ทำการพัฒนาปรับปรุง

6. ทรัพยากรประเภทกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติด้านประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ การปฏิบัติของหน่วยงานราชการ ตลอดจนความเคลื่อนไหวในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงพัฒนาสภาพต่างๆในท้องถิ่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม

กรมวิชาการ (2545) ได้จำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้ได้ 6 ประเภท ได้แก่

1. ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้มีประสบการณ์ ประสบความสำเร็จในงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

2. ประเภทแหล่งวิทยาการ เช่น สถาบันองค์กรหน่วยงานห้องสมุดซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

3. ประเภทสถานประกอบการ ซึ่งให้บริการความรู้ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

4. ประเภททรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติสวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์

5. ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิงหนังสือพิมพ์

6. ประเภทสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วีดิทัศน์และคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545) จำแนกแหล่งเรียนรู้ได้ 8 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติเช่น ดิน หิน น้ำ สัตว์พืช อากาศ หรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่องค์กรภาครัฐและเอกชนสร้างขึ้น หอสมุด ห้องเรียน และห้องสมุดเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกสถานศึกษาขององค์กรเอกชน หรือของส่วนบุคคล สถาบัน การเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในห้องเรียน เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์เมือง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด สวน สัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์

แหล่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เป็นสถานที่อันมีร่องรอยความเป็นมาในอดีต ได้แก่ ซากปรักหักพังของชุมชนเก่า วัดเก่า ภาพเขียนสีผนังถ้ำ เต่าเผา เครื่องปั้นดินเผา ปราสาทขอม เป็นต้น

สถานที่ราชการให้ประชาชนได้สามารถเรียนรู้ และเข้าใจในภารกิจต่างๆ

สถานประกอบการของเอกชนสามารถให้ผู้ต้องการเรียนรู้เข้าไปเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ได้

สถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยาน ป่าชุมชน ค่ายลูกเสือ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่สร้างขึ้นให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือความเชื่อของแต่ละชุมชน เป็นต้น

3. ประเภทสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัดของชุมชนชาวพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลาม เป็นต้น

4. แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวบุคคล) และมีสถานที่ที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากการกระทำของภูมิปัญญาบุคคล

5. กิจกรรมในวิถีชีวิตและตามประเพณีท้องถิ่น การละเล่นและประเพณีวัฒนธรรมมากมายที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ เช่น ประเพณี 12 เดือนประเพณีภาคอีสาน ซึ่งมีความรู้และการปฏิบัติแตกต่างกันไป

6. วัตถุเครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่นอันเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น

7. แหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรม

8. แหล่งการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม ทำให้มีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสามารถจัดได้ทั้งในสถาบันการศึกษาและองค์กรธุรกิจ

สุวิทย์ มูลคำ (2545) จำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลหรือปราชญ์ชาวบ้าน (local wisdom) ประกอบด้วยบุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งมีความเชี่ยวชาญหลากหลายสาขาวิชาชีพ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน อดีตข้าราชการที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน ผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่น และบุคลากรในสถานศึกษา

2. แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วทั้งในสถานศึกษาและท้องถิ่น เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ซึ่งอาจเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติแล้ว หรือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้เสนอประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชา ห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนสวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมะ เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุดประชาชน ห้องพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา วัดครอบครัว ท้องถิ่น สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2537) แบ่งแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล หมายถึง บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลข่าวสารกับผู้อื่นได้ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ จากประสบการณ์ของตนเอง เป็นต้น ซึ่งแหล่งบุคคลนี้จะเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสองทางมากกว่าแหล่งการเรียนรู้ประเภทอื่นๆ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อมวลชน เป็นแหล่งที่เป็นการให้ข้อมูล ข่าวสาร โดยผ่านทางสื่อมวลชนประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสารต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสื่อมวลชนจะสามารถเข้าถึงผู้ใช้ได้อย่างกว้างขวางแต่การสื่อสารจากแหล่งสื่อมวลชนจะเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถาบัน เป็นองค์กรซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐบาล หรือเอกชนเพื่อทำหน้าที่ในการแสวงหาสารสนเทศแล้วนำมาวิเคราะห์ จัดเก็บ และให้บริการ เผยแพร่ ได้แก่ ห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศ แหล่งข้อมูลของหน่วยงานองค์กรทางราชการ สมาคมวิชาชีพ เป็นต้น

Ramirez (1954) จำแนกแหล่งความรู้ในชุมชนออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งความรู้ที่เป็นธรรมชาติ เช่น แสงแดด อากาศ ดิน น้ำ เป็นต้น

2. แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในชุมชน

3. แหล่งความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ได้แก่ แหล่งความรู้ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เช่น เครื่องยนต์

4. แหล่งความรู้ที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โรงเรียน โบสถ์ เป็นต้น

Nichols (1971) แบ่งประเภทของแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ เช่น นักดนตรี จิตรกร ผู้ชำนาญงานพิเศษ นักกีฬา พนักงานซื้อขายและบริการ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม ช่างนา

2. พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง

3. ตัวแทนองค์กรต่างๆ ได้แก่ ตัวแทนของสังคม เทศบาล ศูนย์วัฒนธรรมหรือหน่วยงานอื่นๆ

4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม ได้แก่ บุคคลที่ทำงานทางด้านธุรกิจการค้าขายหรือโรงงานอุตสาหกรรม เช่น บริษัทขนส่ง เหมืองแร่ บริษัทห้างร้านต่างๆ

5. ผู้แทนรัฐบาล เช่น ตำรวจ เทศมนตรี เจ้าหน้าที่อนามัย เป็นต้น

6. คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ประชาชน เช่น กรรมการศึกษาโรงเรียน คณะที่ปรึกษาให้โรงเรียน คณะครูภายในโรงเรียน เป็นต้น

7. ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย พืช สัตว์ป่า น้ำ ดิน แร่ และวัสดุชนิดต่างๆ ทางธรรมชาติ

8. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคารสถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ปูนีเยสถาน เป็นต้น

Jarolimek (1969) จำแนกแหล่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภทที่เป็นวัสดุในการอ่าน (Reading Materials) ได้แก่ หนังสือ จุลสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ

2. ประเภทที่ไม่ใช่วัสดุในการอ่าน (Non-Reading Materials) ได้แก่ ภาพยนตร์ รูปภาพ फिल्मสตริป เครื่องบันทึกเสียง แผนที่ ลูกโลก และแหล่งวิทยาการอื่นๆ

จากการจำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้ที่กล่าวมา จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปมากมายหลายประเภท โดยสามารถสรุปแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู ปรากฏ ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักการศึกษา นักวิจัย ผู้ประกอบการต่างๆ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ เช่น โรงเรียน ห้องสมุด สถานประกอบการต่างๆ ศาสนสถาน แปลงเกษตร สถานที่ทางธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อสารสนเทศ และสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ สื่อทางคอมพิวเตอร์ ผลงานประดิษฐ์คิดค้น นวัตกรรมต่างๆ เป็นต้น

เรื่องที่ 2.1.2 ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ได้กำหนดแนวทางของลักษณะของแหล่งเรียนรู้ โดยสามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ดังนี้

1. สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (process of learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (learning by doing)
2. เป็นแหล่งทำกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงานและแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน
3. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตนเอง
4. เป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม
5. เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เต็มที่และทั่วถึง
6. สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุกสู่ทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ประหยัด และสะดวก
7. มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน
8. มีสื่อประเภทต่างๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนาอาชีพ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้กำหนดไว้นั้น แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติของแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการนำไปเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาได้ทุกระบบการศึกษา

เรื่องที่ 2.1.3 องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้ควรมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. แหล่งที่มาของความรู้และเนื้อหาความรู้ แหล่งที่มีของความรู้ หมายถึง ที่มาหรือตัวแทนของความรู้ที่สามารถอ้างอิงถึงความมีอยู่ขององค์ความรู้ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบต่างๆ เช่น ตัวบุคคล วัตถุสิ่งของ สถานที่ ประเพณี ฯลฯ โดยแหล่งที่มาของความรู้สามารถเสื่อมสลาย ผุพังหรือล้มตายได้ และบางแหล่งที่มาของความรู้ยังไม่สามารถให้เรื่องราวได้อย่างชัดเจนหากไม่มีคนมาบอกเล่าหรือไม่มีเอกสารมาให้อ่าน ดังนั้น จึงต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ออกมาเป็นภาพถ่าย เอกสาร หรือเนื้อหาความรู้ เพื่อเป็นหลักประกันความยั่งยืนยาวนานและสามารถสืบทอดขยายผลได้

เนื้อหาความรู้คือ ข้อมูลหรือเรื่องราว หรือสิ่งที่จัดเก็บได้จากแหล่งที่มาของความรู้ที่ถูกนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทั้ง (1) ความรู้ที่อยู่ในคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงานความคิดที่ศนคติ และ(2) ความรู้ที่ชัดเจน(Explicit Knowledge) ซึ่งสามารถถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึก ข้อมูลหรือเรื่องราวต่างๆ

การเก็บข้อมูลจากแหล่งความรู้ขึ้นอยู่กับลักษณะของที่มา เช่น ถ้าเป็นสถานที่อาจเก็บภาพถ่าย พร้อมประวัติความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งความรู้ หรือถ้าเป็นตัวบุคคล ก็อาจเก็บประวัติย่อ บทสัมภาษณ์ คุณงามความดี บันทึกประสบการณ์หรือความรู้ที่มี แต่ถ้าหากอยู่ในรูปแบบของประเพณี อาจบันทึกถึงความ เป็นมา พิธีกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นต้น

2. วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำเนื้อหาความรู้จากแหล่งที่มาของความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ เช่น การจัดทำหลักสูตร การจัดทำแปลงสาธิต การเสวนา เป็นต้น

3. อุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้สื่อการเรียนรู้ หมายถึง อุปกรณ์สาธิต สื่อรูปแบบต่างๆ ที่ทำให้การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น แผ่นพับ ภาพประกอบ โมเดลจำลอง ภาพหนังสือ สारคดี เป็นต้น

4. สถานที่เรียนรู้ ส่วนใหญ่ใช้บริเวณแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของผู้รู้ แปลงเกษตร ฟาร์ม วัด ป่า โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนที่เป็นทางการ แต่ถ้าหากแหล่งเรียนรู้ไม่สะดวกต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ก็อาจใช้สถานที่อื่นที่ใกล้เคียงหรือเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ไม่ควรเป็นสถานที่คนพลุกพล่านมาก เพราะจะทำให้ทั้งผู้จัดการเรียนรู้และผู้เรียนรู้เสียสมาธิได้ง่าย

5. การประเมินและติดตามผลการเรียนรู้ เป็นการวัดผลว่าการจัดการเรียนรู้นั้นได้ผลดีมากน้อยเท่าใด เพื่อจะได้นำมาพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในคราวต่อไป โดยควรวัดผลทั้งจากตัวผู้เรียนที่ได้ประเมิน

ความรู้ของตนเอง และประเมินกระบวนการสอนของผู้จัดการเรียนรู้ ซึ่งรูปแบบของการวัดผลนั้นปรับตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

6. ผู้จัดการเรียนรู้ หรือผู้ที่ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรเน้นให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาของความรู้ ไปจนถึงการประเมินและติดตามผลการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนจะต้องเป็นกำลังหลักในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ที่สนใจ (ชั้นจัดกระบวนการเรียนรู้) เพื่อให้ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ชุมชนแผ่ขยายในวงกว้างในลักษณะชุมชนสู่ชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพิงภาครัฐ

ดังนั้นผู้จัดการเรียนรู้จึงควรจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดีมีทักษะในการสื่อสาร เข้าใจถึงวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และรู้จักธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อให้สามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจนมากที่สุด

7. ผู้เรียน หมายถึง สมาชิกในชุมชน และผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการเรียนรู้

จากที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีดังนี้

1. สถานที่ที่จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้
2. เนื้อหาและกิจกรรมที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้
3. ผู้ดำเนินการและผู้เรียนให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้
4. การบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผลต่อการเรียนรู้

หัวข้อที่ 2.2

ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้

ประเภท ลักษณะ องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้

เรื่องที่ 2.2.1 ประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้

เรื่องที่ 2.2.2 ลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้

เรื่องที่ 2.2.3 องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้

แนวคิด

1. เครือข่ายการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 2.2 แล้วนิสิตสามารถเรียนรู้ และ

1. สรุปประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้ได้
2. อธิบายลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ได้
3. ระบุองค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ได้
4. เปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างแหล่งเรียนรู้กับเครือข่ายการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ ได้

เรื่องที่ 2.2.1 ประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้

ก่อนจะกล่าวถึงประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้ จะขอกล่าวถึงการแบ่งประเภทของเครือข่ายที่มีความแตกต่างกันไปตามนิยาม ตามกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม โดยจะกล่าวถึงเกณฑ์ในการจัดประเภท ดังนี้

การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามการก่อเกิดของเครือข่าย โดยเครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างมีจุดเริ่มต้นหรือพัฒนามาด้วยวิธีการต่างๆ กัน ซึ่งสามารถแบ่งเครือข่ายออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ

เครือข่ายประเภทนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกเอง เครือข่ายเช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่ อาศัยความเป็นเครือญาติ เป็นคนในชุมชนหรือมาจากภูมิลำเนาเดียวกันที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มโดยจัดตั้งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมร่วมกันก่อน เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจึงขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ของกลุ่มมากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อให้ครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้น โดยเครือข่ายประเภทนี้ มักใช้เวลาออกร่างสร้างตัวที่ยาวนาน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มักจะเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น

2. เครือข่ายจัดตั้ง

เครือข่ายจัดตั้งมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว และส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะได้มีพื้นฐาน ความต้องการ ความคิด ความเข้าใจ หรือมุมมองในการจัดตั้งเครือข่ายที่ตรงกันมาก่อนที่จะเข้ามารวมตัวกัน เป็นการทำงานเฉพาะกิจชั่วคราวที่ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไป ในที่สุด เว้นแต่ว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดี ดำเนินงานเป็นขั้นตอนจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดเป็นความผูกพันระหว่างสมาชิกจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มสมาชิกจะยังคงรักษาสถานภาพของเครือข่ายไว้ได้ แต่มีแนวโน้มที่จะลดขนาดของเครือข่ายลงเมื่อเปรียบเทียบกับระยะก่อตั้ง

3. เครือข่ายวิวัฒนาการ

เครือข่ายประเภทนี้เกิดขึ้นโดยไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยตรงแต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรืออีกลักษณะหนึ่งคือถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือการไปได้เห็นการดำเนินงานของเครือข่ายอื่นๆ มา แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน สร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง เครือข่ายที่ว่านี้แม้จะไม่ได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงตั้งแต่แรก แต่ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจ

จริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน ก็จะสามารถพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง โดยในทำนองเดียวกันกับเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายในลักษณะนี้พบเห็นอยู่มากมาย เช่น เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อปอูน) (2547) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายไว้ดังนี้

1. เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) หมายถึง การรวมตัวของ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่เนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน เป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายนำทาง และเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกัน โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย

2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue) ได้แก่ เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจหรือกิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ

นฤมล นิราทร (2543) ได้จำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม ตามมิติ 4 มิติ ดังนี้

1. จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ
2. จำแนกตามกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชนสิ่งแวดล้อม
3. จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ธรรม เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก
4. จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ ทำให้เกิดเครือข่ายใน 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวตั้ง คือ 1) เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน และ 2) เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายเท่าเทียมกัน

เกียรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายไว้หลายประเภทตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ซึ่งได้แบ่งไว้ดังนี้

1. การแบ่งตามระยะห่างทางสังคม (Social Distance) อาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ (1) เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด ได้แก่ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง (2) เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มแรก ได้แก่ ญาติพี่น้องที่ห่างออกไป เพื่อนฝูง

และคนที่รู้จักคุ้นเคยอื่นๆ (3) เครือข่ายขยาย (Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรงแต่สามารถติดต่อสัมพันธ์ได้ถ้าต้องการโดยผ่านเครือข่ายใกล้เคียงอีกทีหนึ่ง

2. การแบ่งตามขนาดของกลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครือข่ายรวม (Total Network) เปรียบเสมือนสังคมใบใหญ่ในภาพรวมและเครือข่ายย่อย (Sub Network) เปรียบเสมือนกลุ่มสังคมย่อยที่อยู่ในสังคมใหญ่ๆ นั้น

3. การแบ่งตามระดับพื้นที่ แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ (1) เครือข่ายระดับหมู่บ้านในพื้นที่ตำบล (2) เครือข่ายระดับหมู่บ้านข้ามพื้นที่ตำบล (3) เครือข่ายระหว่างตำบลในอำเภอใดอำเภอหนึ่ง (4) เครือข่ายระดับตำบลข้ามพื้นที่อำเภอ (5) เครือข่ายระดับอำเภอในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง (6) เครือข่ายระดับอำเภอข้ามพรมแดนจังหวัดและ (7) เครือข่ายระดับจังหวัดในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง

4. การแบ่งตามประเด็นที่สนใจ แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายการปฏิรูปครูประจำการ เครือข่ายการศึกษาทางเลือก เครือข่ายการศึกษาระดับปฐมวัยและเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการเรียนการสอนของท้องถิ่น

5. การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายครูอาจารย์ เครือข่ายนักธุรกิจเครือข่าย สื่อสารมวลชน เครือข่ายผู้ประกอบการ เครือข่ายผู้นำชุมชน เครือข่ายผู้นำศาสนา

6. การแบ่งตามบทบาทของกลุ่ม แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์การปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายการศึกษาวิจัยเพื่อปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายผู้สนับสนุนด้านเงินทุนและเครือข่ายเพื่อการวิเคราะห์เสนอแนะนโยบาย

7. การแบ่งตามลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่ายแบ่งได้ 2 ประเภท คือ (1) เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายของกลุ่มคนที่มีลักษณะทางสังคมใกล้เคียงกันเผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เช่น การรวมกันระหว่างสถาบันการศึกษาด้วยกันหรือการรวมกลุ่มระหว่างมูลนิธิกับองค์การพัฒนาเอกชน และ (2) เครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นเครือข่ายที่ภาคีมีความแตกต่างกัน เช่น การรวมระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์การชุมชน การรวมระหว่างองค์การธุรกิจกับสถานศึกษา การรวมระหว่างองค์การท้องถิ่นกับมูลนิธิของบริษัทธุรกิจ เป็นต้น

จากการแบ่งประเภทของเครือข่ายในเกณฑ์ต่างๆ ดังกล่าว ประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้จึงสามารถแบ่งประเภทได้ตาม (1) จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ (2) โครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (3) หน่วยสังคม และ (4) ระดับการปกครองและลักษณะของงาน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ได้จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 เครือข่ายการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นเอกัตบุคคลเป็นหลัก มีลักษณะของการประสานสัมพันธ์การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขยายการให้บริการทางการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกเหนือ

โรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ไปยังผู้ที่ต้องการ อย่างกว้างขวาง และสนองตอบปัญหาความต้องการของแต่ละบุคคล ตลอดจนจิตใจที่สำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนา

1.2 เครือข่ายการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นชุมชนเป็นหลัก เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง บนพื้นฐานของการเข้าใจสภาพปัญหาเงื่อนไข ข้อจำกัด และความต้องการของตน

2. แบ่งตามโครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งพิจารณาถึงโครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้อาศัยความร่วมมือระหว่างบุคคล องค์กร และเทคโนโลยีการสื่อสารเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

2.1 เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างกระจายศูนย์ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงาน แต่ภารกิจในการเรียนการสอนจะกระจายความรับผิดชอบให้สมาชิกเครือข่ายซึ่งต่างก็มีความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน รูปแบบนี้อาจเรียกว่าการกระจายความรับผิดชอบ (Distributed Network) ซึ่งพบได้ในเครือข่ายการพัฒนาชุมชน และการเรียนรู้จากแหล่งวิทยาการชุมชน โดยอาศัยสื่อบุคคลเป็นหลัก

2.2 เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างรวมศูนย์ มีองค์กรกลางเป็นทั้งศูนย์ประสานงาน และเป็นแม่ข่ายรวบรวมอำนาจการจัดการความรู้ไว้ในศูนย์กลาง การลงทุนด้านเทคโนโลยีและกำลังคนอยู่ที่แม่ข่าย ส่วนลูกข่ายหรือสมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลาง

2.3 เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างลำดับชั้น (Hierarchical Network) มีลักษณะเช่นเดียวกับแผนภูมิองค์กร การติดต่อสื่อสารข้อมูลต้องผ่านตามลำดับชั้นตอนมาก นิยมใช้การบริหาร จัดการองค์กรต่างๆ ซึ่งเหมาะแก่การควบคุม ดูแลระบบงาน

2.4 เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างแบบผสม คือมีทั้งแบบรวมศูนย์และกระจายศูนย์ ซึ่งพบมากในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เนื่องจากการเรียนรู้มีได้อาศัยสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นหลัก หากแต่มีการผสมผสานสื่อบุคคล และเทคโนโลยีจึงจำเป็นต้องจัดระบบเครือข่ายแบบผสม เพื่อสนองความต้องการได้อย่างกว้างขวางและตรง

3. แบ่งตามหน่วยสังคม ได้แบ่งการเครือข่ายการเรียนรู้ออกเป็น 4 ระดับ คือ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับบุคคล เครือข่ายการเรียนรู้ระดับกลุ่ม เครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้ระดับสถาบัน

4. แบ่งตามระดับการปกครองและลักษณะของงาน ซึ่ง ประเวศ วะสี (2538) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้ออกเป็น 13 ประเภท คือ เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายระดับจังหวัด เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายธุรกิจ เครือข่ายสื่อสารมวลชน เครือข่ายนักฝึกอบรม เครือข่ายการประมวลผลและสังเคราะห์องค์ความรู้ระดับชาติ เครือข่ายภาคสาธารณะ เครือข่ายวิชาการ เครือข่ายนโยบายองค์กรของรัฐ และเครือข่ายผู้ทรงคุณวุฒิ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า เครือข่ายการเรียนรู้เป็นแนวคิดและกระบวนการในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ให้เกื้อกูลและเชื่อมโยงกันเพื่อให้

เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ โดยสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติที่ได้ให้ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ว่า เป็นการประสานแหล่งความรู้และข้อมูลข่าวสาร การใช้
ทรัพยากรธรรมชาติและการปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องเชื่อมโยงกันทั้งระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัด
การศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ และระหว่างหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับต่างๆ
ตลอดจนระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้าง แลกเปลี่ยน ถ่ายทอด และกระจายความรู้ อย่าง
ต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความต้องการของ
บุคคลและชุมชน

เรื่องที่ 2.2.2 ลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้

ในประเด็นของลักษณะของเครือข่ายนั้น สนธยา พลศรี (2550) ได้สรุปลักษณะสำคัญของเครือข่ายไว้ดังต่อไปนี้

1. มีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงาน และขยายกิจการของเครือข่ายได้ และมีประสิทธิภาพ
2. มีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่าย ที่อาจจะเกิดจากสมาชิก หรือชุมชนท้องถิ่นที่สมาชิกอยู่อาศัย หรือจากภายนอกชุมชน หรือจากการบูรณาการภูมิปัญญาทั้งสองได้อย่างเหมาะสมกับเครือข่าย
3. มีสัมพันธภาพที่ดี เครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก โดยภายนอกทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายราบรื่น เป็นที่ยอมรับ และประสบความสำเร็จ
4. การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก ทำให้สมาชิกได้รับความรู้ และประสบการณ์ตลอดเวลา
5. การทำกิจกรรมและความต่อเนื่อง เครือข่ายสามารถคิดและดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเองสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ไม่ขาดตอน ไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอก
6. ทรัพยากรและการแบ่งปัน เครือข่ายมีทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ อาจจะโดยการจัดหาของเครือข่ายเอง หรือการแบ่งปันกับองค์กร และเครือข่ายอื่นๆ ทำให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมได้ และมีประสิทธิภาพ
7. การเรียนรู้และนวัตกรรม สมาชิกของเครือข่ายมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ สามารถสร้างนวัตกรรม ทั้งที่เป็นความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ได้
8. การสื่อสาร เครือข่ายสามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว ทำให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย และเป็นประโยชน์
9. การบริหารจัดการที่ดี เครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดี เหมาะสมกับการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล
10. ระบบการติดตามและประเมินงาน เครือข่ายมีระบบการติดตาม และประเมินงานที่มีประสิทธิภาพ มีฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอย่างเพียงพอ สามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือสมาชิกได้ทันเวลา และเหมาะสม

เสรี พงศ์พิศ (2548) สรุปลักษณะของเครือข่าย ไว้ดังนี้

1. เป็นกลุ่มองค์กรและ/หรือบุคคลที่มาาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน
2. เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคมโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
3. ดำรงอยู่ได้ยาวนาน (ไม่ใช่เฉพาะกิจ) ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง
4. มีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกัน และร่วมกันรับผิดชอบ

5. มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกัน และความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือ หรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน

นฤมล นิราทร (2543) ได้กล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายไว้ดังนี้

1. เครือข่ายมีลักษณะเป็นโครงสร้างทางความคิด (Cognitive Structure) ไม่ว่าจะพัฒนาไปถึงระดับใด บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์การเครือข่ายจะมีกรอบความคิดเกี่ยวกับองค์การเครือข่ายใกล้เคียงกันในด้านความสามารถ ความคาดหวังต่อเครือข่าย

2. องค์การเครือข่ายไม่มีลำดับชั้น (Hierarchy) การเชื่อมโยงระหว่างองค์การเครือข่ายเป็นไปในลักษณะแนวนราบแต่ละองค์การเป็นอิสระต่อกัน แต่ระดับความเป็นอิสระของแต่ละองค์การอาจไม่เท่ากัน

3. องค์การเครือข่ายมีการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) การที่องค์การเข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายกันเพราะส่วนหนึ่งคาดหวังการพึ่งพาแลกเปลี่ยนความสามารถระหว่างกัน

4. ความเข้มแข็งขององค์การที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายจะนำไปสู่ความเข้มแข็งโดยรวมของเครือข่าย ดังนั้นการพัฒนาของแต่ละองค์การเครือข่ายจึงเป็นสิ่งสำคัญ

5. องค์การเครือข่ายกำหนดการบริหารจัดการกันเอง (Self-regulating) ในการทำงานร่วมกันในลักษณะแนวนราบ จำเป็นต้องมีความสมานฉันท์ โดยผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งหมายถึงการต่อรอง ตกลงระหว่างองค์การเครือข่ายเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในเพื่อให้เครือข่ายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

6. ความสำเร็จขององค์การเครือข่ายมิใช่จะได้มาเพียงชั่วข้ามคืนแต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะความสัมพันธ์ ความศรัทธา และความไว้วางใจ เชื่อใจ ตลอดจนสร้างกรอบทางความคิดเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสาร การแก้ไขปัญหาพร้อมกันอย่างสร้างสรรค์รวมทั้งการดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์การเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น จึงสามารถอธิบายได้ว่า เครือข่ายการเรียนรู้มีหลักการที่เป็นลักษณะสำคัญเฉพาะของเครือข่ายการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. การกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

2. การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การกระจายความรู้ทั้งในส่วนของวิทยากรสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ในชุมชน

3. การแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานต่างๆ ของทั้งในภาครัฐและเอกชน

4. การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและลดความซ้ำซ้อน สูญเปล่าให้มากที่สุด

5. การประสานแหล่งความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อรับและส่งหรือถ่ายทอดความรู้ประเภทต่างๆ ไปยังผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

6. การจัด และเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ เพื่อขยายบริการการศึกษา แลกเปลี่ยนและกระจาย ความรู้ ข้อมูลข่าวสารไปสู่กว้างได้รวดเร็ว

นอกจากนี้ คุณลักษณะพิเศษของเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ ยังสามารถอธิบาย ได้ดังนี้

1. สามารถเข้าถึงได้กว้างขวาง ง่าย สะดวก นักเรียนสามารถเรียกข้อมูลมาใช้ได้ง่าย และเชื่อมโยงเข้า หานักเรียนคนอื่น ได้ง่ายรวดเร็ว และสามารถเรียกใช้ข้อมูลได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ที่มีเครือข่าย

2. เป็นการเรียนแบบร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม คุณลักษณะพื้นฐานของเครือข่ายการเรียนรู้ คือการเรียนแบบ ร่วมมือกัน ดังนั้นระบบเครือข่ายจึงควรเป็นกลุ่มของการเรียนรู้โดยผ่านระบบการสื่อสารที่ สันคยอมรับ เครือข่ายการเรียนรู้จึงมี รูปแบบของการร่วมกันบนพื้นฐานของการแบ่งปันความน่าสนใจ ของ ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน

3. สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำมากกว่าเป็นผู้ถูกกระทำ

4. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน และเน้นบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไป

5. จัดให้เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเสมือนชุมชนของการเรียนรู้แบบออนไลน์

เรื่องที่ 2.2.3 องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้

ก่อนจะกล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้ จะขอกล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายโดยทั่วไป จากเอกสาร โครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนระยะที่ 1 ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (2552) ได้อธิบายว่า เครือข่ายมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการดังนี้

1. สมาชิกของเครือข่าย อาจจะเป็นบุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือชุมชนขนาดต่างๆ ตามระดับของเครือข่าย สมาชิกเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของเครือข่ายเพราะถ้าหากไม่มีสมาชิกแล้ว เครือข่ายไม่สามารถเกิดขึ้นได้
2. วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกของเครือข่ายจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเหมือนกัน มารวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน
3. ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายมารวมกันด้วยความสมัครใจ สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน มีความเท่าเทียมกันในการดำเนินกิจกรรม มีระบบในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือการถักทอสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้เกิดความยั่งยืน
4. การบริหารจัดการ สมาชิกเครือข่ายเป็นผู้ร่วมกันกำหนดการบริหารและจัดการเครือข่าย ทั้งโครงสร้างของเครือข่าย สถานภาพและบทบาทของสมาชิก กฎระเบียบที่ใช้ร่วมกัน การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร แผนและโครงการ งบประมาณ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการเครือข่ายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ เป้าหมายของเครือข่าย คุณลักษณะของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ
5. ผู้ประสานงานเครือข่าย เครือข่ายต้องมีผู้ประสานงาน ทำหน้าที่ประสานงานบริหารและจัดการเครือข่ายที่คัดเลือกโดยสมาชิก ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในลักษณะของคณะกรรมการเครือข่ายก็ได้ อาจจะมีศูนย์กลางประสานงานเพียงศูนย์เดียวหรือหลายศูนย์กลางก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกหรือขนาดของเครือข่าย และความเห็นร่วมกันของสมาชิก
6. กิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายต้องมีกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย ซึ่งควรจะเป็นกิจกรรมในการดำเนินงานของเครือข่ายตามปกติ และกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้สมาชิกและเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
7. การรวมพลังสมาชิก เครือข่ายต้องมีการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกัน เพราะพลังของเครือข่ายเป็นพลังที่เพิ่มขึ้นแบบทวีคูณและมีผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย
8. การสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน สมาชิกของเครือข่ายสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกคนอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ โดยทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิกแต่ละคน มีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของเครือข่ายและการบรรลุเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกัน

9. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ทั้งการร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนงานร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์

10. ผลงานของเครือข่าย เครือข่ายต้องมีผลการดำเนินงานซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของเครือข่าย ความสำเร็จดังกล่าวคือ การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายนั่นเอง ดังนั้นนอกจากเครือข่ายจะมีกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญแล้ว ผลงานของเครือข่ายจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่าย

นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ได้เสนอองค์ประกอบสำคัญของเครือข่าย ดังนี้

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common perception) สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหาและมีสำนึกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกัน มีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่ การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เพราะหากสมาชิกไม่มีความเข้าใจเป็นเครือข่ายจะมีผลทำให้การประสานงานและการขอความร่วมมือในการดำเนินการเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะต่างคนต่างใช้กรอบการมองโลกคนละกรอบ ย่อมมองปัญหาหรือความต้องการที่เกิดขึ้นไปคนละทิศทาง แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายไม่สามารถจะมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เพราะความแตกต่างนี้ต้องอยู่ภายใต้จะร่วมมือของเครือข่ายที่สมาชิกยอมรับกัน หากไม่แล้วความแตกต่างที่มีอยู่จะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) วิสัยทัศน์ร่วมเป็นการมองเห็นภาพของจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะไปด้วยกัน จะช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีพลัง เกิดเอกภาพและช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองความคิดที่แตกต่างลงไปได้ วิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้างให้เกิดขึ้น แต่ก็จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ และสมาชิกของเครือข่ายก็ควรมีวิสัยทัศน์ย่อยส่วนตัวที่สอดคล้องไปด้วยกันกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย

3. การเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interests/benefits) เครือข่ายเกิดจากที่สมาชิกแต่ละคนมีความต้องการของตนเอง แต่ความต้องการเหล่านั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ความจำกัดนี้ทำให้เกิดการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดใจให้รวมเป็นเครือข่าย ดังนั้นการรวมเป็นเครือข่ายจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่มี ดังนั้น การที่จะดึงใครเข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่าย จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วมและในหลายกรณี

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All stakeholders' participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย นับเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเพราะกระบวนการที่ส่วนร่วมทุกฝ่ายในเครือข่าย ย่อมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและ

ร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นสถานะของสมาชิกในเครือข่ายจึงควรเป็นไปในลักษณะของความเท่าเทียมกันในฐานะของ “หุ้นส่วน” ของเครือข่ายซึ่งมีความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) ที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) หมายความว่า หากการรวมตัวเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐก็ต้องวางสถานะของตนเองเทียบเท่ากับประชาชนในฐานะของสมาชิกเครือข่าย มิใช่การวางตัวเป็นเจ้านายเหนือประชาชน

5. การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างซึ่งกันและกัน โดยที่จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำให้ผลตอบแทน หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายมากกว่าการไม่สร้างเครือข่าย แต่ต่างคนต่างอยู่

6. การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) เนื่องจากธรรมชาติความจำกัดของสมาชิกในเครือข่าย ทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ สมาชิกของเครือข่ายจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตัวเอง การจะทำให้เป้าหมายร่วมสำเร็จได้นั้น สมาชิกต่างจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การจะทำให้สมาชิกหรือหุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันให้แน่นหนาจำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกได้ว่า หากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงไปได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงจำเป็นต้องดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งการพึ่งพิงอิงร่วมกันนี้จะส่งผลทำให้สมาชิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้วก็ไม่ต่างอะไรกับเครือข่ายความร่วมมืออย่างเทียม สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน หรือการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุม สัมมนา ร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมา ด้วย ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว จะเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (reciprocal exchange) มิใช่ปฏิสัมพันธ์ฝ่ายเดียว (unilateral exchange) นอกจากนี้ การมีปฏิสัมพันธ์ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น อันจะช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งยิ่งขึ้น

จากการอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของเครือข่าย จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของเครือข่ายที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้พึงมีองค์ประกอบในลักษณะเช่นเดียวกันกับองค์ประกอบของเครือข่ายทั่วไป จึงสามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายเพื่อการเรียนรู้นั้น มีองค์ประกอบเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ดังนี้

1. มีการรับรู้มุมมองที่เหมือนกันในการส่งเสริมการเรียนรู้
2. มีวิสัยทัศน์ร่วมกันในการบรรลุวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้
3. มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกันด้านการเรียนรู้
4. มีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

5. มีการเสริมสร้างการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณในด้านความรู้และการพัฒนาด้านต่างๆ
6. มีการเกื้อหนุนพึ่งพากันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
7. มีปฏิสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบ reciprocal exchange

หัวข้อที่ 2.3

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เรื่องที่ 2.3.1 ตัวอย่างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เรื่องที่ 2.3.2 ตัวอย่างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิด

1. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 2.3 แล้วนิสิตสามารถเรียนรู้ และ

1. วิเคราะห์และประเมินคุณลักษณะและองค์ประกอบสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศไทยได้
2. วิเคราะห์และประเมินคุณลักษณะและองค์ประกอบสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในต่างประเทศได้
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศไทยกับต่างประเทศในมิติต่างๆ ได้

เรื่องที่ 2.3.1 ตัวอย่างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 การจัดการศึกษาแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ(ฉบับที่ 3)พ.ศ. 2553 มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ มาตรการนี้จะช่วยส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งรวมความถึงการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่องในความหมายเดิมของระบบการศึกษานอกโรงเรียน ดังนั้น การจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ จึงดำเนินการได้ในชุมชนต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียดของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

1. ห้องสมุด (library) หมายถึง แหล่งรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ต่างๆ ทั้งที่อยู่ในรูปของสิ่งตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์ (สารนิเทศ) เพื่อให้ผู้ใช้ห้องสมุดได้ใช้ มีการบริการและจัดอย่างเป็นระบบ เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกแก่ผู้ใช้ในการค้นคว้าสารนิเทศดังกล่าว บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน จัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมสิ่งพิมพ์และสื่อทัศนวัสดุทางวิชาการ และเฉพาะวิชาที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานนั้นให้สมาชิกของหน่วยงานได้ศึกษาความรู้ เพื่อช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของทุกฝ่าย (ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ, 2554)

2. พิพิธภัณฑ์ (museum) คือ สถาบันที่ตั้งขึ้นเพื่อรวบรวม สงวนรักษาและจัดแสดงวัตถุอันมีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ในการศึกษาและความเพลิดเพลิน ในที่นี้ให้รวมถึงหอศิลป์อนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ สวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำ และสถานที่อื่นๆ ที่จัดแสดงสิ่งมีชีวิต(พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, สุธาสินี วัชรบูล, 2544 และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

3. หอศิลป์ (art galleries) หมายถึง สถานที่ทำกิจกรรมด้านศิลปะ เป็นสถานที่รองรับศิลปิน นักออกแบบผู้สร้างภาพยนตร์ ฯลฯ สร้างผลงานความคิดสร้างสรรค์เสนอต่อประชาชนโดยผู้สร้างและผู้เสพมีจุดนัดพบที่หอศิลป์ เป็นกระบวนการและกลไกทางสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมในฐานะผู้เสพและเป็นผู้รับรู้ในผลงานศิลปะทำให้ได้มาซึ่งสติปัญญาที่มีความคิดเห็นทันกับสมัยหรือร่วมสมัย (อำนาจ เย็นสบาย, 2548)

4. สวนสัตว์ (zoological park) หมายถึง สถานที่รวบรวมพันธุ์สัตว์ นำสัตว์มาเลี้ยงอยู่ในบริเวณที่ควบคุมดูแลไว้ มีรั้วรอบขอบชิด เป็นแหล่งเรียนรู้อีกแห่งหนึ่งที่เปิดบริการให้ประชาชนได้เข้าชมและศึกษาเรียนรู้เป็นสถานที่ตั้งการสอนจากห้องเรียนสู่ประสบการณ์จริงเป็นการเรียนรู้ของชีวิต เป็นห้องเรียนเพื่อชีวิต เป็นการกระตุ้นให้ผู้ใหญ่ซึ่งไม่คุ้นเคยกับการศึกษาในระบบ มีโอกาสใช้สวนสัตว์นำไปสู่การเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กนักเรียน และผู้ใหญ่ที่มีความสนใจได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นแหล่งให้บุคคลและครอบครัวมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบ เป็นการประสานงานระหว่างสวนสัตว์กับชุมชนอย่าง

ใกล้ชิดเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาการให้บริการใหม่ๆ แก่ผู้เข้าชม และเป็นเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างอิสระ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

5. สวนสาธารณะ (park) หมายถึงสถานที่ที่จัดโดยรับเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัยโดยไม่มีการเก็บค่าบริการใดๆ และมีการตกแต่งพื้นที่ไว้อย่างสวยงาม ประกอบด้วยต้นไม้ทั้งไม้ดอกไม้ประดับสระน้ำสนามหญ้า นอกจากนี้ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนองความต้องการของประชาชนรวมทั้งมีการจัดกิจกรรมในสวนสาธารณะ เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย และอื่นๆ มีที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ สวนสาธารณะเป็นพื้นที่ที่สวยงามมีความเป็นธรรมชาติ ใช้พักผ่อนผ่อนคลายและจัดกิจกรรมเดินออกกำลังกาย นั่งพักผ่อน และศึกษาหาความรู้ (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2548)

6. สวนพฤกษศาสตร์ (botanical garden) หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์วิชาการทางธรรมชาติ ค้นคว้า วิจัยและให้การศึกษาด้านพฤกษศาสตร์ของประเทศเป็นศูนย์รวมพรรณไม้ชนิดต่างๆ เป็นศูนย์อนุรักษ์และขยายพันธุ์พืชเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยด้านพฤกษศาสตร์ เป็นศูนย์ข้อมูลด้านพืชของประเทศ และเป็นแหล่งสันตนาการ ในต่างประเทศรัฐบาล และประชาชนให้ความสำคัญกับสวนพฤกษศาสตร์เป็นอย่างมาก เป็นทั้งแหล่งพักผ่อนหย่อนใจให้ความรู้ ความเพลิดเพลินเพลิดเพลินช่วยเสริมสร้างสุขภาพทั้งกาย และใจแก่ประชาชนทุกรุ่นทุกวัย เช่น สวนพฤกษศาสตร์คิว นับเป็นสวนพฤกษศาสตร์ที่สมบูรณ์และมีชื่อเสียงของโลก เป็นตัวอย่างของการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์ได้เป็นอย่างดี (ก่องกานดา ชยามฤต, 2552)

7. อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Park) อุทยานแห่งชาติ (National park) หมายถึง ที่ดินซึ่งรวมทั้งพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลองบึง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และชายฝั่งที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2546)

8. ศูนย์กีฬาและนันทนาการ (Sport and Recreation Center) เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เช่น “ศูนย์บริการการกีฬา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” มีภารกิจที่สำคัญคือ การจัดให้มีกิจกรรมด้านการกีฬา และการออกกำลังกายอย่างหลากหลายและทั่วถึง รวมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากร นักศึกษาคณาจารย์และประชาชน มีโอกาสได้ใช้สนามกีฬาอย่างเต็มที่ ให้ความร่วมมือกับการกีฬาของชาติในทุกๆ ด้าน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

9. ศูนย์วัฒนธรรม เป็นเครือข่ายที่มีบทบาท และส่วนร่วมในกระบวนการส่งเสริมและพัฒนางานด้านศาสนา และศิลปวัฒนธรรมของชาติ การปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีของเยาวชน รวมทั้งการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน โดยใช้มิติวัฒนธรรม (ฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร, 2552, หน้าคำนำ)

10. สถานที่สำคัญทางศาสนา วัด โบสถ์ และมัสยิด วัด เป็นสถานที่ที่สะท้อนถึงศรัทธาในศาสนาต่างๆ โดยมีจุดร่วมที่เหมือนกัน คือ เป็นสถานที่ที่นำมาซึ่งความสงบทางใจ (พิบูล ไวจิตรกรรม, 2554)

11. สถานประกอบการ หมายถึง สถานที่ที่ประกอบกิจการ กิจกรรมทั้งในภาคธุรกิจที่มุ่งหวังผลกำไร และภาครัฐที่มุ่งหวังการให้บริการสาธารณะ มุ่งหวังต้องการประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการประกอบการ ซึ่งในองค์กรประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติการกระบวนการของกิจกรรม เทคโนโลยี สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พฤติกรรมบุคคลและองค์กร ในสถานประกอบการประกอบด้วย เทคนิคในการบริหารจัดการ เช่น บริหารคน บริหารเงินบริหารเครื่องจักร บริหารการตลาด เทคนิคในการผลิต เช่น เทคโนโลยีการผลิต ประสิทธิภาพในการผลิต เทคนิคการการจัดการความเสี่ยงและการสูญเสีย การอยู่ร่วมกันของคน สังคมของคน พฤติกรรมในสังคมปัจจุบัน(จุฑาพร รัตนมุสิก และคณะ, 2553) ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในการทำงานสำหรับผู้ที่ทำงานในสถานประกอบการนั้นๆ ตลอดจนเป็นแหล่ง การเรียนรู้กับบุคคลภายนอก ถ้าสถานประกอบการนั้นเปิดโอกาสให้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ในโอกาสที่เหมาะสม

12. ตลาดและชุมชน ตลาด (market) เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ที่มนุษย์กระทำขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการให้เป็นที่น่าพอใจโดยผ่านกระบวนการการแลกเปลี่ยน (Kotler, 1997) ส่วน “ชุมชน” คือ กลุ่มคนพวกหนึ่งที่มาอยู่รวมกันในอาณาบริเวณหนึ่งโดยคนเหล่านี้ถือว่าตนมีความผูกพันอยู่กับอาณาบริเวณแห่งนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีการกระทำกิจกรรมต่างๆ หลายด้านด้วยกลุ่มต่างๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลายๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน รวมกันเป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง แต่กระนั้นก็ตามแม้ว่าชุมชนจะมีกิจกรรมต่างๆ หลายด้านและสามารถ ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของ การดำรงชีวิตของสมาชิกได้ แต่ชุมชนก็ยังเป็นหน่วยย่อย ของสังคมที่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐ (จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2545)

โดยทั้งตลาดและชุมชนต่างก็มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่สะท้อนวิถีชีวิตและทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ เป็นแหล่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทั้งคนในพื้นที่ และผู้เข้ามาเยี่ยมชมเรียนรู้ได้เช่นกัน

โดยมีตัวอย่างแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพิ่มเติม ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทย

การจัดแบ่งประเภท สาขาของภูมิปัญญาไทย ได้มีการกำหนดสาขาของภูมิปัญญาไทยไว้อย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดไว้ในหนังสือ สารานุกรมไทย โดยได้แบ่งภูมิปัญญาไทย ได้เป็น 10 สาขา ดังนี้

1.1 สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี บนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งความสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรธรรมชาติ ไร่นาสวนผสม และสวนผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต การแก้ไขปัญหาโรคและแมลงและการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

1.2 สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูป ผลิตผล เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรม อัน

เป็นขบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

1.3 สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นฐาน การดูแลและรักษาสุขภาพแผนโบราณไทย เป็นต้น

1.4 สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

1.5 สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุน และธุรกิจชุมชนทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดการเรื่องกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์และธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

1.6 สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน การจัดระบบสวัสดิการบริการในชุมชน การจัดระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.7 สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ ศิลปะมวยไทย เป็นต้น

1.8 สาขาการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการ ดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทและหน้าที่ขององค์กร เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

1.9 สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษาตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท เช่น การจัดทำสารานุกรม ภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น

1.10 สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ

การศึกษาเรียนรู้จากครุภูมิปัญญา จะช่วยทำให้ภูมิปัญญาความรู้หรือคุณค่าของท้องถิ่นได้รับการสืบทอดและพัฒนาต่อไป ส่วนผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนก็จะได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่ตั้งงามในท้องถิ่นของตน ด้วยความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ภูมิปัญญาไทยจึงถือเป็นแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ที่สำคัญของท้องถิ่น

2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นแหล่งการเรียนรู้สำคัญแห่งหนึ่ง ที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ระดับตำบลทั่วประเทศ และเป็นแหล่งเรียนรู้ใกล้ตัวนักศึกษา เพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมการ

เรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน มุ่งสร้างโอกาส และให้บริการการเรียนรู้อย่างหลากหลาย วิธีสนองความต้องการและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตนเอง นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดหลักการชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อาจแบ่งได้ เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้แก่ สถานที่ถ่ายทอดความรู้ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดและเป็น เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยากร ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน

2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบล ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบลที่ได้รับคัดเลือกให้ทำ หน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงานกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและหน่วยงาน หรือองค์กร หรือกลุ่มต่างๆในชุมชน ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในตำบลอีกหน้าที่หนึ่งนอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีวัตถุประสงค์

2.1 เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ประชาชนได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.2 เพื่อสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

2.3 เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน

2.4 เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและจัดการศึกษาให้กับชุมชนเอง

จะเห็นได้ว่า แหล่งการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อกระตุ้น และส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องอาศัยความ ร่วมมือและประสานการทำงานร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน การจัดแหล่งการเรียนรู้ตามความสามารถ ดำเนินการได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประชาชนในท้องถิ่นจะได้รับเป็นเบื้องต้น

จากตัวอย่างของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่กล่าวมา สามารถสรุปประเภทตามลักษณะกายภาพและ วัตถุประสงค์ของแหล่งการเรียนรู้ แบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มบริการข้อมูล ได้แก่ ห้องสมุด อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์การเรียนรู้สถาน ประกอบการ

2. กลุ่มงานศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน อนุสาวรีย์ศูนย์ วัฒนธรรม หอศิลป์ ศาสนสถาน เป็นต้น

3. กลุ่มข้อมูลท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน สื่อพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว

4. กลุ่มสื่อ ได้แก่ วิทยุ วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว โทรทัศน์ เคเบิลทีวี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต หนังสืออิเล็กทรอนิกส์(e-book) กลุ่มสันตนาการ ได้แก่ ศูนย์กีฬา สวนสาธารณะ สวน พฤษศาสตร์ ศูนย์สันตนาการ เป็นต้น

เรื่องที่ 2.3.2 ตัวอย่างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาเอกสารต่างๆ พบว่าตัวอย่างของเครือข่ายการเรียนรู้ในประเทศไทยได้ถูกนำเสนอในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน สรุปได้ดังนี้

1. เครือข่ายไทยสาร เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงสถาบันการศึกษาต่างๆ ระดับมหาวิทยาลัยเข้าด้วยกันกว่า 50 สถาบัน เริ่มจัดสร้างในปีพ.ศ.2535
 2. เครือข่ายยูนิเน็ต (UNINET) เป็นเครือข่ายเพื่อการเรียนการสอนที่สำคัญในยุคโลกาภิวัตน์ จัดทำโดยทบวง มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2540
 3. สคูลเน็ต (SchoolNet) เป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อโรงเรียนไทย ได้รับการดูแลและสนับสนุนโดยศูนย์ เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ เครือข่ายนี้เชื่อมโยงโรงเรียนในประเทศไทยไว้กว่า 100 แห่ง และเปิดโอกาสให้โรงเรียนอื่น ๆ และบุคคลที่สนใจเรียกเข้าเครือข่ายได้
 4. เครือข่ายนนทรี เป็นเครือข่ายของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นับเป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์แบบและใช้เทคโนโลยีขั้นสูง สามารถตอบสนองความต้องการใช้ของนิสิต อาจารย์ ข้าราชการ ตลอดจนการรองรับทางด้านทรัพยากรเซอร์เวอร์อย่างพอเพียง
 5. เครือข่ายกระจายเสียงวิทยุ อสมท. จะรวมผังรายการวิทยุในเครือข่าย อสมท. มีไฟล์เสียงรับฟังทางอินเทอร์เน็ตได้.
 6. เครือข่ายสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปการเมือง เป็นเครือข่ายที่ใช้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นต่างๆ ทางการเมือง และบทวิเคราะห์ด้านการเมือง
 7. ThaiSafeNet.Org เป็นเครือข่ายผู้ปกครองออนไลน์ มีพันธกิจด้านการเชื่อมโยงครู ผู้ปกครอง นักการศึกษา ... โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองออนไลน์ พันธกิจ : ฝึกอบรมครู ผู้ปกครอง
 8. เครือข่ายพุทธิกา รวมตัวอย่างหนังสือเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม
- นอกจากตัวอย่างของเครือข่ายการเรียนรู้ในประเทศไทยข้างต้น ยังพบตัวอย่างการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน เช่น

เครือข่ายการเรียนรู้ บ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น

ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เดิมเป็นชุมชนที่กระจัดกระจาย ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำการปลูกปอ ปลูกมันเพื่อขาย และเป็นหมู่บ้านที่ทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ ต่อมาคนในหมู่บ้านได้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น อ้อย และมันสำปะหลัง ดังนั้น หนึ่งปีมีรายได้ครั้งเดียว ทำให้เกิดการอพยพแรงงาน ทั้งลูกหลานกับผู้สูงอายุ เด็กขาดสารอาหาร เกิดภาวะวิกฤตในหมู่บ้าน ทำให้บ้านคำปลาหลายเป็นหมู่บ้านที่ยากจนที่สุดของอำเภออุบลรัตน์

ต่อมาใน พ.ศ. 2537 ชุมชนบ้านคำปลาหลาย พลิกแนวคิด ลดพืชเชิงเดี่ยว ทำเกษตรผสมผสาน มีบ่อ และ พืชต่างๆ ในแต่ละบ้าน เริ่มจาก 10 ครัวเรือน จนกระทั่ง พ.ศ. 2543 ครบทุกครัวเรือน มีการตั้งเครือข่าย การเรียนรู้กลุ่ม ต่างๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเด็กรักถิ่น ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ โดยให้เข้ากลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่ม อสม. ที่ดูแลเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน และสำนักงาน ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมาให้ความรู้แก่คนในหมู่บ้านและเป็นแกนกลางในการ ประสาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายใช้รูปแบบการเล่าเรื่อง (Story Telling) ในการถอดองค์ ความรู้และสรุปบทเรียน ชาวบ้านคำปลาหลายจึงมีทักษะในการย่อและย่อข้อมูลต่างๆ ผลจากการสร้าง เครือข่ายการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน ส่งผลให้ลูกหลานที่ทำงานต่างถิ่นกลับมาทั้งหมด เพราะเห็นหมู่บ้านสมบูรณ์ สามารถสร้างเครือข่ายในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนได้

เครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง

ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 10 ตำบลเนินขาม อำเภอนีนขาม จังหวัดชัยนาทเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทองนี้ เกิดขึ้นโดยการริเริ่มของชาวบ้านเขาราวเทียนทองหมู่ที่ 10 หมู่ 13 และหมู่ 18 กิ่งอำเภอนีนขาม ซึ่งเห็น สภาพความเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างล้าสมัย รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากไฟป่า จึงได้เริ่ม รวมตัวกันเพื่อจัดการป่าในปี พ.ศ. 2541 โดยเริ่มจากการทำแนวกันไฟ การดับไฟป่า และปลูกต้นไม้เสริมพื้นที่ ป่า จนกระทั่งมีการสร้างกฎระเบียบและแผนการจัดการป่าร่วมกัน จากการดำเนินงานมาเป็นระยะเวลากว่า 6 ปี ป่ามีสภาพดีขึ้น และชาวบ้านหมู่ 10 หมู่ 13 และหมู่ 18 เห็นว่าการจะดูแลรักษาป่าให้ดียิ่งขึ้น คนที่อยู่ รอบเขาราวเทียนทอง น่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในดูแลรักษาป่า ดังนั้นจึงเริ่มขยายความคิดการจัดการดูแลรักษาป่า ร่วมกันไปยังหมู่บ้านอื่นๆ อีก 11 หมู่บ้านที่อยู่รอบเขาในเขตการปกครอง 3 ตำบลคือ ตำบลกระบกเตี้ย กิ่ง อำเภอนีนขาม ตำบลเด่นใหญ่และตำบลไพรมกยูง อำเภอนีนขาม เพื่อให้เกิดการจัดการป่าเขาราวเทียนทองทั้ง เทือก ซึ่งมี เนื้อที่ 22,969 ไร่ อย่างมีส่วนร่วม (ศึกษาเพิ่มเติมได้จากเว็บไซต์ <http://www.khaorao.org/index.html>)

ตัวอย่างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในต่างประเทศ

ตัวอย่างของเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในต่างประเทศ ที่จะกล่าวคือ UNESCO Institute for Lifelong Learning ได้ดำเนินนโยบาย UNESCO Global Network of Learning Cities โดยได้ดำเนินการ ส่งเสริมให้เกิด “เมืองแห่งการเรียนรู้” (learning cities) ในหลายประเทศทั่วโลก โดยเมืองแห่งการเรียนรู้มี แนวคิดพื้นฐานมาจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ที่มีความสัมพันธ์กับโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยพลเมืองที่มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ใหม่ๆ ในบริบทปัจจุบันจะสามารถปรับตัวได้ดีกว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตและสังคมแห่งการเรียนรู้จึงมีบทบาท ในการเสริมพลัง (empowerment) แก่พลเมือง เพื่อส่งผลต่อสังคมที่ยั่งยืน

ทั้งนี้ทำให้รัฐบาลในหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการกำหนด กลยุทธ์ในการสร้าง “เมืองแห่งการเรียนรู้” โดยกำหนดพันธกรณีในระดับท้องถิ่น เมือง และจังหวัด โดย

ยูเนสโกได้อธิบายลักษณะเมืองแห่งการเรียนรู้ไว้ว่ามีลักษณะดังนี้ (<https://uil.unesco.org/lifelong-learning/learning-cities>)

- มีการระดมทรัพยากรในทุกภาคส่วนในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเสมอภาค ตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา
- มีการฟื้นฟูการเรียนรู้ภายในครอบครัวและในชุมชน
- มีการอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้สำหรับสถานประกอบการและเพื่อการเรียนรู้ในสถานประกอบการ
- มีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการเรียนรู้
- มีการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและความเป็นเลิศ
- มีการส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดทุกช่วงชีวิต

ในปี 2562 ประเทศไทย โดยสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยยูเนสโกฯ เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ได้รับการรับรองการเป็นสมาชิกเครือข่ายอย่างเป็นทางการจากยูเนสโกเนื่องจากเทศบาลนครเชียงรายฯ ได้ดำเนินการตามกลยุทธ์ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning: LLL) ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน และเป็นเมืองที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเป็นสมาชิก โดยมีประชากรอย่างน้อย 10,000 คนขึ้นไป รวมทั้งยังมีบทบาทในการทำหน้าที่ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความพร้อมในการขับเคลื่อนหน่วยงานในลักษณะเทศบาลแห่งการเรียนรู้ (Learning Municipality) สร้างความสมานฉันท์ในสังคม มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ และความยั่งยืน ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าการเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด

เทศบาลนครเชียงรายเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโกแห่งแรกในประเทศไทย และเป็นประเทศที่ 4 ในกลุ่มภูมิภาคอาเซียนหลังจากการเป็นสมาชิกของอินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ซึ่งจากข้อมูล ณ วันที่ 1 มกราคม 2562 ยูเนสโกมีจำนวนสมาชิกรวมทั้งสิ้น 224 เมือง จาก 52 ประเทศ (ยังไม่รวมประเทศไทย)

การที่องค์การยูเนสโกได้ประกาศรับเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย เข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย UNESCO GNLC จะเป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการเป็นสมาชิกอย่างเต็มที่ โดยจะได้รับการสนับสนุนในการดำเนินงานเพื่อสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ เสริมสร้างหุ้นส่วนและเครือข่ายความร่วมมือ และได้รับการยอมรับจากสมาชิกเครือข่ายฯ ในการดำเนินงานของเมืองต่อไป

(นิติตยสารศิลปวัฒนธรรม *UNESCO Global Network of Learning Cities (GNLC)* จากเว็บไซต์ <https://uil.unesco.org/>)

(นิติตยสารศิลปวัฒนธรรม “เมืองแห่งการเรียนรู้” ในประเทศต่างๆ เพิ่มเติมจากเว็บไซต์ <https://uil.unesco.org/lifelong-learning/learning-cities>)

คำถามท้ายบท

1. แหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้แบ่งเป็นกี่ประเภท อะไรบ้าง ให้ยกตัวอย่างประกอบการอธิบายให้ชัดเจน
2. องค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ อะไรบ้าง ให้ยกตัวอย่างประกอบการอธิบายให้ชัดเจน
3. เครือข่ายการเรียนรู้บ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น และเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท มี (1) จุดร่วม และ (2) จุดเด่นของการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้อย่างไร ให้ยกตัวอย่างประกอบการอธิบายให้ชัดเจน
4. เครือข่าย “เมืองแห่งการเรียนรู้” โดยยูเนสโก มีแนวคิดและที่มาอย่างไร และให้ยกตัวอย่างเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศอื่นๆ ประกอบการอธิบายให้ชัดเจน

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน.(2547). *คู่มือนักพัฒนาเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม*. (พิมพ์ครั้งที่2)
กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล็อก.
- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2545) *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545*.
กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- ก่องานดา ชยามฤต. (2548). *การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: สวนพฤษศาสตร์: รายงาน
การวิจัย*.กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*.
กรุงเทพมหานคร:สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา.
- เกษม คำบุตรดา. (2550). *การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน
โรงเรียนอนุบาลมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม.
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จุฑาทพร รัตนมุสิก, ปราณี การะศรี และ ปณิตดา จิตคง. (2553). *ความพึงพอใจของสถานประกอบการที่มีต่อ
การปฏิบัติงานของบัณฑิตวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ ปีการศึกษา 2550-2552* : รายงานวิจัย.
นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2545). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร. (2552). *คู่มือเครือข่ายศูนย์วัฒนธรรมในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การ
สงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. (2537). *บริการสารนิเทศ*. ปทุมธานี: คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.
- คำริ บุญชู. (2548). การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา. *วารสารวิชาการ*. 8(1),(มกราคม 2548):
27 – 31.
- นฤมล นิราทร. (2543). *การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประจักษ์ บุญอารี. (2545). “การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อการศึกษา” *วารสารครูทัศน์*. พฤศจิกายน 2545.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น สหัชยา วิเศษ และคนอื่นๆ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการ
ทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิบูล ไวจิตรกรรม. (2554). *การศึกษาศิลปกรรมอิสลามที่เกี่ยวข้องกับมัสยิดในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอุ่น). (2547). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ* .กรุงเทพฯ:
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. มหาวิทยาลัยบูรพา คณะศึกษาศาสตร์. (2552).

- รัชนีกร ทองสุขดี. (2545). เอกสารประกอบการสอน วิชาสารสนเทศเพื่อการสอนสังคมศึกษา. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สนธยา พลศรี. (2550) *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร :โอเดียนสโตร์.
- สามารถ รอดสำราญ. (2546). *การใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุธาสนี วัชรบูล. (2554). *รายงานการวิจัยเรื่องพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ศึกษาประเทศอังกฤษ: กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุวิทย์ มูลคำ และคณะ. (2545). *การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม. (2545). *แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม: ฝ่ายบริการทางการศึกษา หนวยศึกษานิเทศก.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). *คู่มือการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2538). *เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน: รายงานการประชุมระดับชาติ ระหว่างวันที่ 30 มีนาคม – 1 เมษายน 2538*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561)*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2546). *รายงานการวิจัยในโครงการ Brt 2546*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช).
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2548). *รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: สวนสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- อำนาจ เย็นสบาย. (2548). *รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: หอศิลป์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- Jarolimek. (1969). *Social Studies in Elementary Education*. 3rd ed. New York: The Macmillan Company, 1969.
- Kotler, P. (1997). *Marketing management: analysis, planning implementation and control*. 9th ed. New Jersey: Asimmon & Schuster
- Nichols, Mark. (1971). "Community Resources for School," *Encyclopedia of Education*. 2(1): 341-347; February.
- Ramirez, Emiliano C. (1954). *Some Community School Practices*. Quezan City: National Printing.

บทที่ 3

การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้
และบทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัมปนาท บริบูรณ์

บทที่ 3

การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ และบทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ

เค้าโครงเนื้อหา

หัวข้อที่ 3.1 การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้

- 3.1.1 ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่ดี
- 3.1.2 ประโยชน์ของกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้
- 3.1.3 รูปแบบของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้
- 3.1.4 ลักษณะความต้องการใช้บริการของแหล่งการเรียนรู้
- 3.1.5 กรณีตัวอย่างการออกแบบและการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ในต่างประเทศ
- 3.1.6 กรณีตัวอย่างของประเทศไทยในการออกแบบและการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้

หัวข้อที่ 3.2 บทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ

- 3.2.1 แนวทางการจัดและดำเนินการแหล่งการเรียนรู้การศึกษาตลอดชีวิต
- 3.2.2 แหล่งการเรียนรู้ในนโยบายการพัฒนาประเทศ
- 3.2.3 กรณีตัวอย่างของบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ในการพัฒนาประเทศ

หัวข้อที่ 3.1

การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้

การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้

- 3.1.1 ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่ดี
- 3.1.2 ประโยชน์ของกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้
- 3.1.3 รูปแบบของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้
- 3.1.4 ลักษณะความต้องการใช้บริการของแหล่งการเรียนรู้
- 3.1.5 กรณีตัวอย่างการออกแบบและการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ในต่างประเทศ
- 3.1.6 กรณีตัวอย่างของประเทศไทยในการออกแบบและการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้

เรื่องที่ 3.1.1 ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่ดี

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้เป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ระหว่างหรือหลังการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้นั้นๆ และสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้นั้น ผู้จัดกิจกรรมหรือผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องมีความรู้เพียงพอเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่จะนำมาออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ ซึ่งต้องรู้ว่าแหล่งเรียนรู้นั้นถูกจัดอยู่ในประเภทใดมีองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง และมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอย่างไร ตลอดจนจุดเน้นหรือกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง และมีเนื้อหาสาระอะไรที่ต้องการเน้นให้ผู้เข้าใช้บริการทราบหรือเรียนรู้ ซึ่งผู้ออกแบบกิจกรรมต้องเข้าใจในเรื่องนี้ เนื่องจากองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่ในแหล่งเรียนรู้อาจมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในหลักสูตร ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์และมีความหมายต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากขึ้น ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยเติมเต็มความรู้ หรือการขยายความรู้ความเข้าใจให้ผู้เรียนหรือเสริมทักษะทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ในตัวผู้เรียนต่อไป ฉะนั้นการออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับความหมายความสำคัญ ลักษณะ ประโยชน์ รูปแบบ และขั้นตอนตลอดจนหลักในการสร้างหรือออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนได้มีการฝึกเสริมทักษะในการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ ซึ่งในที่นี้หมายถึง การทำกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ เพื่อเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจและมีทักษะเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่กิจกรรม การเรียนรู้มักจะมีอยู่ท้ายบทเรียน ซึ่งในบางครั้งกิจกรรมการเรียนรู้จะมีลักษณะเป็นแบบฝึกหัดให้ผู้เรียน ได้ฝึกปฏิบัติหรือเป็นใบงานให้ผู้เรียนปฏิบัติระหว่างเรียนรู้หรือหลังการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

กิจกรรมแบบการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อผู้เรียน เพราะการทำกิจกรรมจะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ทักษะให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ชัดเจนขึ้น กว้างขวางขึ้น ทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่ดี ในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนมีองค์ประกอบหลายประการ ดังนี้

1. เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ของแหล่งเรียนรู้หรือความรู้ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
2. เหมาะสมกับระดับ วัย และความสามารถของผู้เรียน
3. มีคำชี้แจงสั้น ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจวิธีทำได้ง่าย คำชี้แจงหรือคำสั่งต้องกระชับรัด
4. ใช้เวลาเหมาะสมคือ ไม่เร็วหรือช้าจนเกินไป
5. เป็นที่สนใจและท้าทายผู้เรียนอยากแสดงความสามารถ ปลูกความสนใจหรือปลูกจินตนาการและ

เกิดความคิดสร้างสรรค์

6. มีการใช้หลักจิตวิทยาในการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
7. มีหลากหลายรูปแบบซึ่งอาจมีทั้งแบบกำหนดคำตอบให้เลือกหรือให้ตอบแบบเสรี และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย
8. ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. สามารถสร้างความสนใจของผู้เรียนตั้งแต่ต้นจนจบ
10. สามารถประเมินและจำแนกความเจริญงอกงามของผู้เรียน
11. กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมที่มีความหมายกับผู้เรียนที่สามารถนำสิ่งที่เรียนแล้วไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

เรื่องที่ 3.1.2 ประโยชน์ของกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้มีประโยชน์มากต่อการจัดการเรียนการสอนมากดังนี้

1. เป็นส่วนเพิ่มหรือเสริมในการเรียนรู้ เป็นอุปกรณ์การสอนที่ช่วยลดภาระของผู้สอนได้มาก เพราะกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้จะมีบรรยากาศของการเรียนรู้เป็นสิ่งที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ
2. กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้จะช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้ผู้เรียนได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น ถ้ากิจกรรมนั้นสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา
3. กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวัดการเรียนรู้ของผู้เรียนได้
4. กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่จัดทำเป็นรูปเล่ม ผู้เรียนสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อทบทวนความรู้ความเข้าใจได้ด้วยตนเอง
5. กิจกรรมการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้สอนมองเห็นจุดเด่นหรือปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียนได้ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหานั้นได้
6. กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนอย่างเต็มที่และทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ สนุกสนานกับการเรียนรู้
7. กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้สามารถทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในกลุ่มโดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ออกแบบกิจกรรมต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกัน
8. เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

เรื่องที่ 3.1.3 รูปแบบของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

รูปแบบของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

การออกแบบกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้หรือการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมายที่จะทำกิจกรรมหรือใช้กิจกรรมตลอดจนวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เพราะกิจกรรมการเรียนรู้จะเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสนใจ ไม่เกิดความเบื่อหน่ายและท้อแท้ให้อยากรู้้อยากลอง

รูปแบบและสภาพการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้

จากรายงานการติดตามความก้าวหน้าในการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้ระบุถึง สภาพการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้พบว่า หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ มีการปฏิบัติงานตามที่กำหนดไว้ในนโยบายและแผนต่างๆ แม้ผลการดำเนินงานจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามยังปรากฏว่า ในการดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานต่างๆ ก็ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

1. หน่วยงานต่าง ๆ ไม่มีการนำแผนหรือนโยบายลงไปการปฏิบัติอย่างจริงจัง
2. การปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานขาดการประสานเชื่อมโยงกัน
3. ระบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
4. ขาดงบประมาณในการสนับสนุนแหล่งเรียนรู้เดิมให้มีการพัฒนาขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มจำนวนแหล่งเรียนรู้โดยการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้กระจายทุกชุมชนทุกพื้นที่ทั่วประเทศ
5. ขาดการสร้างและขยายเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้มีการปฏิบัติงานร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างหน่วยงาน
6. ขาดการส่งเสริมสนับสนุนบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดรวมทั้งบุคลากรที่ดูแลหรือรับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ให้มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถและมีความก้าวหน้าในอาชีพ และมีขวัญกำลังใจ
7. ขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นและจูงใจให้ประชาชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้และเข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของการดำเนินงานในแหล่งการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ได้ปรากฏให้เห็นถึงสภาพปัญหาในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในแหล่งเรียนรู้ประเภท 1) ห้องสมุด 2) พิพิธภัณฑ์ และ 3) ศูนย์วิทยาศาสตร์ ซึ่งแหล่งเรียนรู้เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้ใช้บริการได้เกิด

คุณลักษณะในการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และสภาพปัญหาต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551 : ออนไลน์)

1) ห้องสมุด พบว่า จากการประเมินผลการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่ขาดแคลนบุคลากร และงบประมาณสำหรับพัฒนา และจัดหาทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ และส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของห้องสมุด อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเห็นประโยชน์และเข้าใช้ห้องสมุดเท่าที่ควรนอกจากนี้ บุคลากรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องสมุด อีกทั้งการเช่าคอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงก็ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

2) พิพิธภัณฑสถาน การดำเนินงานยังคงมีปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ในด้านบริหารจัดการ อีกทั้งบุคลากรผู้ปฏิบัติงานมีน้อยไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานด้านต่างๆ ประกอบกับประชาชนและชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในงานของพิพิธภัณฑสถาน เนื่องจากการประชาสัมพันธ์น้อยและขาดกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์

3) ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษามีการดำเนินงานใน 4 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมคาราวานท่องโลกวิทยาศาสตร์ 2) กิจกรรมวิทยาศาสตร์กับชีวิต 3) กิจกรรมพันธมิตรวิทยาศาสตร์ และ 4) กิจกรรมส่งเสริมกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตามจากการติดตามการดำเนินงาน พบว่า มีปัญหาและอุปสรรค คือ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานไม่เพียงพอ โดยเฉพาะบุคลากรที่มีวุฒิทางวิทยาศาสตร์ อีกทั้งยังประสบปัญหาของกฎระเบียบราชการที่ส่งผลให้การบริหารจัดการไม่คล่องตัวในการเบิกจ่ายงบประมาณ ซึ่งย่อมมีผลต่อการจัดหา และนำเทคโนโลยีขั้นสูงมาใช้ในการจัดแสดงนิทรรศการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้การหารายได้เพื่อส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมมากนัก

เรื่องที่ 3.1.4 ลักษณะความต้องการใช้บริการของแหล่งการเรียนรู้

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (ชื่อในขณะนั้น) ได้ทำการประเมินผลการดำเนินงานในโครงการนำร่องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน ในพื้นที่ 22 จังหวัดนำร่อง ประกอบด้วย 1) กรุงเทพมหานคร 2) กำแพงเพชร 3) ชลบุรี 4) ชัยนาท 5) เชียงใหม่ 6) นครนายก 7) นครปฐม 8) นครราชสีมา 9) นนทบุรี 10) นราธิวาส 11) บุรีรัมย์ 12) ปทุมธานี 13) เพชรบุรี 14) แพร่ 15) ภูเก็ต 16) ลพบุรี 17) สงขลา 18) สมุทรปราการ 19) สมุทรสงคราม 20) สิงห์บุรี 21) อุตรธานี และ 22) อุบลราชธานี ทั้งนี้ผลการดำเนินโครงการในส่วนของการเกิดองค์ความรู้ใหม่ในชุมชนพบว่า ชุมชนแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนแต่ละแห่งอาจไม่ใช่สิ่งใหม่ของชุมชนอีกอื่น นอกจากนี้รายงานฉบับดังกล่าวยังได้ระบุถึงลักษณะการต่อยอดองค์ความรู้เดิมของชุมชนไว้ดังนี้ (สำนักงานบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2549)

1) การพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องของการจัดทำแผนชุมชน ดำเนินการโดยนำไปบูรณาการระหว่างแผนการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองกับแผนแม่บทของชุมชน

2) การพัฒนาการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3) การพัฒนาตนเองและชุมชน โดยนำความรู้จากการจัดเวทีชาวบ้านซึ่งเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันนำมาต่อยอดเพื่อการพัฒนาที่มีความหลากหลายและต่อเนื่อง

นอกจากนี้ทางสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนยังได้ให้ข้อเสนอเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ก่อนเริ่มดำเนินการเป็นภารกิจที่มีความจำเป็นต้องปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาถึงสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน

2) การดำเนินงานเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยงบประมาณที่จัดสรรต้องมีปริมาณที่เพียงพอ

3) การดำเนินงานควรเพิ่มการขยายเวลา และพื้นที่สำหรับสร้างให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง และมีความยั่งยืน

4) การประชาสัมพันธ์โครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อนำเสนอถึงข้อมูล ข่าวสาร และความเคลื่อนไหวต่างๆ เพื่อเพิ่มโอกาสให้แก่ประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามความสนใจ

5) หน่วยงานภาครัฐควรตระหนัก และให้ความสำคัญโดยเฉพาะการเสริมกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้การสร้างแรงจูงใจทั้งในส่วนของการเพิ่มบทบาทของภาคเครือข่ายเอกชน หรือภาคส่วนต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้

เรื่องที่ 3.1.5 กรณีตัวอย่างการออกแบบและการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ในต่างประเทศ

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ที่สำคัญของการเรียนรู้ โดยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การเรียนรู้และกระบวนกรเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งเรื่องของ **สาระการเรียนรู้ วิธีการ และเครื่องมือ รวมถึงรูปแบบสถาบัน** ตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม และเทคโนโลยี ซึ่งในแต่ละยุคสมัยความต้องการของเศรษฐกิจและสังคมก็จะแตกต่างกันไป (WEI Mingqin, SUN Jing, SHI Yuanping, 2015)

ช่วงก่อนเกิดการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) ระบบการศึกษาถือเป็นระบบหลักของวัฒนธรรมการเรียนรู้ในสังคมทั่วโลก กระบวนกรเรียนรู้อยู่ในรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียน ในสถาบันการศึกษาเพื่อผลิตซ้ำในรูปแบบสังคมอุตสาหกรรม ต่อมาเมื่อต้นศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ในระบบการศึกษาถูกตั้งคำถามว่าสามารถตอบโจทย์ผู้เรียนและสร้างการเรียนรู้ให้แก่นุชนยได้เต็มประสิทธิภาพหรือไม่ จากปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการเรียนรู้ในระบบการศึกษาที่ดี (The World Bank, 2018) ผนวกกับการพัฒนาเทคโนโลยี การปฏิวัติดิจิทัล การกลายเป็นเมือง และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ส่งผลให้กระบวนทัศน์การเรียนรู้เปลี่ยนจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษา ขยับออกมาสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเรียนรู้แบบเปิดที่ไม่ถูกจำกัดอยู่แค่ในระบบการศึกษาอีกต่อไป (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015)

สอดคล้องกับแนวทางของสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยูเนสโก (UNESCO Institute for Lifelong Learning - UIL) ที่ได้จัดตั้งเครือข่ายระดับโลกด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโก (The UNESCO Global Network of Learning Cities – GNLC) เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเรียนรู้สำหรับทุกคน โดยตระหนักว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015)

ตัวอย่างของการออกแบบและการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ในต่างประเทศ มีดังนี้

1. ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดังนี้

1) การกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น Lifelong Education Act และแผนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ฉบับที่ 4 (2018-2022) (NILE,2018) ที่เน้นในหลักการสำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย

- การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในขณะทำงาน
- ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกพื้นที่

- พัฒนาคุณภาพของการจัดเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งประเทศ

2) การจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี โดยภาพรวมประกอบด้วย

1. ส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2. ส่งเสริมทักษะการทำงานตามบริบทของสังคมและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ 3. ส่งเสริมการรู้หนังสือโดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ชนบทซึ่งมีสัดส่วนของผู้รู้หนังสือเมื่อเทียบกับประชาชนที่อยู่ในเขตเมือง

3) ตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกิจกรรมดังนี้

1. โครงการเมืองแห่งการเรียนรู้เช่นโครงการ Haeundae-gu Bansong district: Networking lifelong learning city and community และมุมมองแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาในการดำเนินชีวิต และ Gwangyung Global Village ดำเนินการอำนวยความสะดวกในกิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความเข้าใจต่อความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นต้น

กิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น งานเทศกาลการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ Gwangmyung การฝึกอบรมให้แก่นักการศึกษาตลอดชีวิต การจัดห้องสมุดให้แก่เด็กและเยาวชน เป็นต้น

4) กลุ่มเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ไม่รู้หนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท กลุ่มประชากรวัยแรงงาน กลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มผู้สูงอายุ

5) ผู้รับผิดชอบโครงการครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐ เช่น The Ministry of Education and Human Resources Development (MOEHRD) The Association of Adult Education The Association of Korean Social Education The Central Office of Reconstruction Movement สำหรับการสนับสนุนแหล่งงบประมาณ เช่น หน่วยงานราชการทั้งในส่วนกลางซึ่งเป็นกระทรวงต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต หรือหน่วยงานในระดับท้องถิ่น การบริจาคเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เช่น องค์กรระหว่างประเทศ หรือองค์การพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาคเอกชน

2. ประเทศญี่ปุ่น มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดังนี้

1) การกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือ โคมินกัน (Kominkan) ได้แก่ 1) กฎหมายการศึกษาเพื่อสังคม (Social Education Law 1978) 2) The Basic Act on Education ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อสังคม (The Social Education Act) เป็นกฎหมายที่ควบคุมการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือโคมินกัน (Kominkan) และ 3) Law for the Promotion of Lifelong Learning 1990

2) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการดำเนินการที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และส่งเสริมการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและองค์กรธุรกิจ

3) ตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือ ”โคมินกัน” (Kominkan) มีกิจกรรมที่หลากหลายครอบคลุมกิจกรรมการดำเนินชีวิตของประชาชน เช่น การทำอาหาร เทศกาลทางวัฒนธรรม เทศกาลดนตรี และกิจกรรมที่มีความหลากหลายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในท้องถิ่นได้ การดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในลักษณะของศูนย์เยาวชน ศูนย์เด็กซึ่งจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้แก่บิดา มารดาผู้ปกครองเด็ก ศูนย์การศึกษาของสตรี และห้องสมุดชุมชน และพิพิธภัณฑ์

4) กลุ่มเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มประชาชนทั่วไปภายในท้องถิ่น กลุ่มเด็ก และเยาวชน กลุ่มสตรี และกลุ่มประชากรผู้สูงอายุ

5) แหล่งงบประมาณในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น หน่วยงานที่เป็นส่วนกลาง หน่วยงานที่เป็นส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร

3. ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดังนี้

1) การกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น The Education Law of the People’s Republic of China

2) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยภาพรวมประกอบด้วย

1. เพื่อลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ

2. ส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสเข้าถึงการศึกษา

3. เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการทำงาน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เสียเปรียบทางสังคม เช่น ผู้ว่างงาน แรงงานภาคเกษตร นักศึกษาที่มาจากครอบครัวยากจน พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีฐานะยากจน กลุ่มเป้าหมายที่มีความเสี่ยงทางพฤติกรรม เป็นต้น

4. พัฒนาเกษตรกรที่ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตโดยเข้ารับการเพิ่มพูนความรู้ทักษะเพื่อการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมสำหรับเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

5. พัฒนาเกษตรกรที่ต้องการอพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความรู้ที่จำเป็นเช่น ทักษะทางคอมพิวเตอร์ การอบรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมเมือง

6. ส่งเสริมกลไกการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้สามารถพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนโดยการเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรในท้องถิ่น

7. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษาเพื่อให้ส่งบุตรหลานเข้าสู่การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

3) ตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกิจกรรมดังนี้

1. โครงการ “Dew Program” เป็นโครงการที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเสริมสร้างการพัฒนาความสามารถของแรงงานซึ่งมาจากครอบครัวยากจนในพื้นที่ห่างไกล

2. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน Tianzhu มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยนำความก้าวหน้าด้านอิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรโดยใช้เคเบิลทีวีท้องถิ่นในการฝึกอบรมให้แก่ชาวนา

3. Village and Township Digital Learning Demonstration Center Based on the Public Service Systems เป็นโครงการของกระทรวงศึกษาธิการของสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นการดำเนินการโดยนำเทคโนโลยีเกี่ยวกับ e-learning มาพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ และเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเขตพื้นที่โครงการ

4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน Yushan ซึ่งตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือของมณฑลเจ้อเจียง ลักษณะกิจกรรม เช่น การฝึกอบรมด้านการเกษตร การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานด้านอาชีวศึกษาและการทดสอบเพื่อรับประกาศนียบัตร การเรียนรู้ต่อเนื่อง และการศึกษาตลอดชีวิต

5. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือ CLCs ในพื้นที่เขตเมืองเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) มีลักษณะการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มทักษะในการทำงาน

6. โรงเรียนประถม Sangoutai Central Primary School ในเมือง Anyuan มณฑล TianZhu ดำเนินกิจกรรมฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรในท้องถิ่น และกลุ่มคนวัยฉกรรจ์เพื่อให้มีอาชีพ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า การดูแลสุขภาพ การซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ การป้องกันโรคติดต่อในสัตว์ ส่วนในกลุ่มเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษาจะได้รับการฝึกอบรมอาชีพนอกจากนี้กลุ่มประชาชนที่เป็นผู้หญิงจะได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการดูแลเด็ก

7. การฝึกอบรมทางอาชีพให้แก่ชาวเมืองที่อาศัยใน Chengchuan

4) กลุ่มเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็น 1. ผู้ใหญ่ (โดยเฉพาะผู้ไม่รู้หนังสือ ชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และสตรี) 2. เกษตรกรในพื้นที่ห่างไกลเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองซึ่งต้องการย้ายถิ่นเข้าสู่การทำงานในเมือง และ 3. เกษตรกรที่ต้องการพัฒนาความรู้ ทักษะในการทำการเกษตรแผนใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิต

5) ผู้รับผิดชอบโครงการครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงศึกษาธิการของสาธารณรัฐประชาชนจีน Ministries and Commissions of The State Council และหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลงานด้านการศึกษา หน่วยงานภาคเอกชน ภาคอุตสาหกรรมและ องค์กรทางด้านสังคมต่าง ๆ สำหรับสนับสนุนแหล่งงบประมาณ เช่น หน่วยงานภาครัฐที่จัดสรรงบประมาณประจำปีเพื่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ

4. ประเทศสาธารณรัฐอินเดีย มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดังนี้

1) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยภาพรวมประกอบด้วย 1. ส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสตรี 2. ส่งเสริมให้ผู้ที่มีพลาดโอกาสทางการศึกษาได้เข้าศึกษาต่อในระดับ

การศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบการศึกษาเทียบเท่า 3. ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาความรู้ และทักษะในการทำงานเพื่อหารายได้และ 4. ส่งเสริมให้เกิดสังคมการเรียนรู้โดยจัดเตรียมโอกาสทางการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ที่เพิ่งได้รับการพัฒนาทักษะการรู้หนังสือให้สามารถเข้าสู่การศึกษาต่อเนื่องได้

2) ตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกิจกรรมดังนี้

1. โครงการ Saakshar Bharat ซึ่งต้องการส่งเสริมการรู้หนังสือให้แก่กลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปสำหรับกิจกรรมที่ดำเนินการจะครอบคลุมตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาเทียบเท่า การพัฒนาทักษะด้านอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต

2. การใช้รูปแบบ AEC หรือ Adult Education Center โดยใช้ระบบการสื่อสารดาวเทียมเพื่อติดต่อสู่ Central Training Centres หรือ CTCs โดยต้องการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตต่างๆ เช่น การรู้หนังสือ กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการทำงาน กิจกรรมเกี่ยวกับกีฬาและสันทนาการต่างๆ กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

3. West Bengal ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน Ramkrishna ซึ่งตั้งอยู่ในเบงกอลตะวันตกจัดดำเนินการกิจกรรมตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัย การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาผู้ใหญ่ โปรแกรมการเรียนรู้สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ กิจกรรมการฝึกอบรมทางวิชาชีพ กิจกรรมด้านส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

3) กลุ่มเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ กลุ่มสตรี เช่น หญิงที่กำลังตั้งครรภ์ หรือวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพศ กลุ่มชนกลุ่มน้อย กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ และกลุ่มประชากรวัยรุ่นในเขตพื้นที่ห่างไกล

4) ผู้รับผิดชอบโครงการครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐทั้งที่เป็นรัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่น เช่น The National Literacy Mission หรือ The State Resource Centre for Adult Education หน่วยงานภาคเอกชนที่ต้องการทำ CSR องค์กรไม่แสวงหากำไร เช่น องค์กรอาสาสมัครต่างๆ สำหรับแหล่งงบประมาณ เช่น หน่วยงานภาครัฐที่จัดสรรงบประมาณ องค์กรเอกชนที่ร่วมโครงการ Corporate Social Responsibility หรือ CSR

5. ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดังนี้

1) การกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น The Law on Education 1998

2) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยภาพรวมประกอบด้วย 1. เพื่อส่งเสริมการหารายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชน 2. เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาตลอดชีวิต 3. ส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างประชาชนในท้องถิ่น 4. เพื่อสร้างสรรค์ความตระหนักในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท 5. เพื่อปกป้อง และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น และ 6. ส่งเสริมความเป็นธรรมและเท่าเทียมทางสังคมในด้านการศึกษา

3) ตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกิจกรรมหลักๆ ดังนี้

1. กิจกรรมด้านการศึกษาตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัย กิจกรรมการรู้หนังสือ การศึกษานอกระบบระดับประถมถึงมัธยมศึกษา (การศึกษาเทียบเท่า) การอบรมด้านวิชาชีพ การฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและภาษาต่างประเทศ

2. กิจกรรมด้านเกษตรกรรม เช่น การเพิ่มรายได้ และลดภาวะความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น การถ่ายทอดเทคนิคทางการเกษตร

3. กิจกรรมด้านสุขภาพและการศึกษาสิ่งแวดล้อม เช่น การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การวางแผนครอบครัว และการเรียนรู้เพื่อป้องกันยาเสพติด การปกป้องสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

4. กิจกรรมด้านความบันเทิง เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรม กีฬา การละเล่น และสันตนาการต่างๆ การส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น

5. กิจกรรมด้านสังคมและชุมชน เช่น ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ การส่งเสริมประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน การรู้นโยบายต่างๆ ของทางภาครัฐ และกิจกรรมด้านภาษาประจำท้องถิ่นต่างๆ

ตัวอย่าง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (CLCs) เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน Ninh My ตั้งอยู่ในจังหวัด Ninh Binh ดำเนินกิจกรรม 2 ลักษณะคือ 1) กิจกรรมที่จัดเป็นประจำ เช่น ชมรมผู้สูงอายุซึ่งจะจัดกิจกรรมในทุกวันที่ 1 ของทุกเดือน การจัดกิจกรรมของชมรมสตรี และชมรมเกษตรกร เช่น ขาวนา ขาวไร่ ซึ่งทั้งสองกลุ่มจะจัดกิจกรรมในทุกวันที่ 15 และวันที่ 10 ของทุกเดือน กิจกรรมการให้ความรู้ทางด้านกฎหมาย การจัดกิจกรรมของเยาวชน ซึ่งจะจัดขึ้นทุกสิ้นเดือน 2) กิจกรรมที่จัดขึ้นในวาระพิเศษ เช่น การฝึกอบรมด้านอาชีพ ชั้นเรียนเกี่ยวกับงานอดิเรก กิจกรรมการเรียนรู้ด้านภาษาต่างประเทศ การให้คำปรึกษาสำหรับผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับทักษะความเป็นพ่อแม่หรือการใช้ชีวิตครอบครัว

4) กลุ่มเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้ที่ต้องการพัฒนาทักษะทางการทำงาน กลุ่มประชาชนในพื้นที่ห่างไกล กลุ่มสตรีเพื่อสร้างการเชื่อมโยงความรู้ทางการเกษตรและทักษะทางการประกอบอาชีพและกลุ่มเกษตรกร

5) ผู้รับผิดชอบโครงการครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงศึกษาธิการหรือ The Ministry of Education and Training (MOET) หน่วยงานรัฐบาลส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานระดับสากล เช่น Unesco Continuing education department หรือ CED คณะกรรมการหมู่บ้านโดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ สำหรับการสนับสนุนแหล่งงบประมาณ เช่น รัฐบาลจัดสรรงบประมาณอุดหนุน และการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การระหว่างประเทศ

6. ประเทศนิวซีแลนด์ มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ดังนี้

1) การกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น the Education Act 1989

2) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย 1. เพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ภายในชุมชนท้องถิ่น 2. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3. ส่งเสริมและพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อย่างเป็นรูปธรรมและสร้างสรรค์ และ 4. ส่งเสริมโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนภายในท้องถิ่น

3) ตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมที่เป็นความสนใจโดยทั่วไปของประชาชนในชุมชน เช่น ศิลปะ หัตถกรรมกิจกรรมสันทนาการ และการพัฒนาความสามารถ และทักษะต่างๆของผู้สนใจ

2. กิจกรรมที่เป็นความต้องการเฉพาะ เช่น กิจกรรมพัฒนาการอ่านของผู้ใหญ่ และกิจกรรมส่งเสริมการรู้หนังสือตัวอย่าง CLCs

3. กิจกรรมของการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ เช่น โปรแกรม The Training Opportunities Programme หรือ TOP เป็นกิจกรรมที่ออกแบบขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้พัฒนาทักษะการทำงานเพื่อโอกาสในการจ้างงาน

4. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ สร้างความสมดุลในระบบนิเวศ การอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การรักษาความยั่งยืนและส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเช่น การบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนเกาะ Kaioura 4) กลุ่มเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มประชากรวัยแรงงาน กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น ผู้พิการ กลุ่มผู้ว่างงาน กลุ่มผู้ลี้ภัย และกลุ่มผู้ที่ต้องออกจากระบบการศึกษาภาคกลางคืน และกลุ่มผู้ที่เพิ่งพ้นโทษ

5) ผู้รับผิดชอบโครงการครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน กลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แหล่งงบประมาณ เช่น หน่วยงานภาครัฐที่จัดสรรงบประมาณ องค์กรเอกชน ค่าธรรมเนียมการศึกษาจากผู้เรียน

7. ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดังนี้

1) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยภาพรวมประกอบด้วยส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน และการพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิต

2) ตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกิจกรรม เช่น กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อลดการไม่รู้หนังสือ กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานในภาค

อุตสาหกรรมหรือครัวเรือน กิจกรรมโครงการนำร่อง 3Rs (การอ่าน การเขียน และทักษะการคำนวณเบื้องต้น) กิจกรรมเพื่อการพัฒนาและดูแลเด็ก และกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาด้านอาชีพ

3) กลุ่มเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มผู้ที่ต้องออกจากระบบการศึกษา กลุ่มผู้ว่างงาน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงานที่ต้องการพัฒนาทักษะการทำงาน ผู้ที่อาศัยในชุมชนแออัด และกลุ่มเด็กเร่ร่อน

4) ผู้รับผิดชอบโครงการครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐ เช่น The Centre for Development of Non-Formal Education and Youth หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ และหน่วยงานเอกชน

จากรายละเอียดของการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในต่างประเทศ สามารถสรุปรายละเอียดเป็นประเด็นได้ดังนี้

1) กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพบว่า ในทุกประเทศต่างก็มีกฎหมายกำหนดเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาโดยภาพรวม แต่การใช้กฎหมายเป็นกลไกในการดำเนินงานจัดการศึกษาสำหรับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (CLCs) พบว่า ประเทศญี่ปุ่นมีความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายสำหรับดำเนินงานจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มผู้ใหญ่โดยกฎหมายที่ใช้ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่มีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ปี 1978 กระทั่งภาครัฐได้แสดงเจตนารมณ์ในการพัฒนาประชาชนภายในชุมชนโดยได้กำหนดกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาได้แก่ The Basic Act on Education เป็นกฎหมายซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อสังคม หรือ The Social Education Act มีผลต่อการบังคับใช้เพื่อควบคุมการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือ โคมินกัน (Kominikan) ส่วนในประเทศเกาหลีใต้การใช้กฎหมายเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับประชาชนได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ดังปรากฏว่า มีการกำหนดพระราชบัญญัติการศึกษาตลอดชีวิต หรือ Lifelong Education Act 1999

2) วัตถุประสงค์ในการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (CLCs) จะครอบคลุมภารกิจตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ หรือการส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายทางการศึกษาที่เป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้เข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ และทักษะในการทำงานเพื่อเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงความต้องการของทิศทางการจ้างงาน ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี และส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (CLCs) ครอบคลุมกิจกรรมตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ หรือการพัฒนาสุขภาพอนามัยที่ดีตลอดจนรูปแบบกิจกรรมที่มุ่งสู่การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการทำงานเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้ และทักษะต่างๆ ที่ได้รับไปต่อยอดเพื่อสร้างผลผลิต หรือนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในภาคส่วนการทำงานที่ต่างออกไปจากอาชีพปัจจุบันของตน

4) กลุ่มเป้าหมายทางการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (CLCs) อาจจำแนกได้เป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มประชากรวัยแรงงานที่ต้องการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต และกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการพิเศษซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ผู้ไม่รู้หนังสือ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล

5) ผู้รับผิดชอบโครงการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (CLCs) ครอบคลุมผู้ดำเนินการ 3 กลุ่มใหญ่ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน

6) แหล่งงบประมาณ ส่วนใหญ่มาจากการอุดหนุนจัดสรรงบประมาณจากทางภาครัฐทั้งในระดับหน่วยงานที่เป็นรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น องค์กรเอกชนที่ต้องการพัฒนาทักษะการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย และการบริจาคที่ได้รับจากหน่วยงานระดับสากล

เรื่องที่ 3.1.6 กรณีตัวอย่างของประเทศไทยในการออกแบบและการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้

การนำแนวคิดเพื่อส่งเสริมการนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาใช้เพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงผ่านการนำความรู้มาใช้เป็นทุนสำหรับผู้ประกอบการ และเพิ่มรายได้เพื่อคุณภาพชีวิต และตอบสนองต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังปรากฏจากการดำเนินงานของ “ศูนย์ความรู้กินได้ จังหวัดอุบลราชธานี” ซึ่งเป็นศูนย์ความรู้กินได้แห่งแรกของประเทศไทย (ห้องสมุดประชาชนอุบลราชธานี โครงการศูนย์ความรู้กินได้, มปป. : ออนไลน์)

1) วิสัยทัศน์เป้าหมาย เพื่อ “สร้างแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยและมีองค์ความรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลากร และเสริมสร้างการประกอบธุรกิจของท้องถิ่น ด้วยการเพิ่มเนื้อหาความรู้ที่เชื่อมโยงกับการสร้างอาชีพและรายได้ของท้องถิ่น รวมทั้งการสรรหากิจกรรมที่มุ่งต่อยอดทักษะฝีมือของชุมชน”

2) ความเป็นมาในการดำเนินการสำหรับโครงการศูนย์ความรู้กินได้เป็นโครงการสร้างแหล่งเรียนรู้รูปแบบใหม่เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ความสนใจ และการเรียนรู้ของชุมชนโดยส่งเสริมเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าและบริการภายในท้องถิ่น โดยโครงการศูนย์ความรู้กินได้ดำเนินการจัดตั้งแห่งแรกของประเทศไทยที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีความเป็นมาจากความร่วมมือระหว่างสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) หรือ สปร. และกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาห้องสมุดประชาชนซึ่งอยู่ในสังกัดของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยหรือ “กศน.” ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ไม่ใช่เพียงห้องสมุด หากแต่เป็นการนำกระบวนการบริหารจัดการความรู้มาปรับใช้เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่มีให้เท่าทันต่อกระแสความต้องการของตลาด และการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม และเศรษฐกิจภายนอกได้ โดยการวิเคราะห์จุดแข็งของแต่ละพื้นที่มาผนวกรวมกับแนวโน้ม และความต้องการทางการตลาดเพื่อยกระดับคุณภาพการผลิตสินค้าและบริการ ดังนั้นศูนย์การเรียนรู้กินได้จึงเป็นการสร้างทุนทางปัญญาผ่านการลงทุนด้านสาธารณูปโภคทางปัญญาด้านการเรียนรู้นอกระบบการศึกษา เพื่อสร้างศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสอดคล้องต่อความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสามารถนำรูปแบบที่ประสบความสำเร็จไปผลิตซ้ำเพื่อปรับให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้

3) ประเภทของกิจกรรมที่จัดในศูนย์ความรู้กินได้ ประเภทกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในศูนย์ความรู้กินได้ประกอบด้วย 1) กล่องความรู้กินได้ซึ่งมีลักษณะเป็นการให้บริการในลักษณะของ one stop service โดยทำการรวบรวมข้อมูลความรู้จากสื่อต่าง ๆ เป็นประเภทตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มาใช้บริการในแหล่งการเรียนรู้ 2) ห้องวัสดุท้องถิ่น เพื่อแสดงวัสดุที่น่าสนใจในการนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและบริการ 3) ห้องเรียนรู้ตลอดชีวิตดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน อันจะนำไปสู่การต่อยอดความรู้ที่มีประโยชน์ และตอบสนองต่อความต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต 4) มุมความรู้คัดสรร เป็นส่วนที่นำองค์

ความรู้จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่ผ่านการคัดสรรมาเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง 5) เว็บไซต์กินได้ที่นำเสนอความรู้ และแบ่งปันความรู้ระหว่างกันผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ 6) ตาหูฟัง สมอคิดผ่านข้อมูลและนิทรรศการ “ทำมาหากิน (ได้)” ซึ่งเป็นการรวบรวมสารสนเทศและความรู้ต่าง ๆ

ผ่านการนำเสนอโดยการแสดงตัวอย่าง และสาธิตเพื่อสร้างความเข้าใจ และถ่ายทอดผ่านทั้งประสบการณ์จริงของผู้รู้ที่ประสบความสำเร็จ หรือกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้ผู้รับบริการได้มีความรู้ ความเข้าใจในมิติต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่รอบด้านเพื่อสร้างมูลค่าให้แก่สินค้าและบริการต่าง ๆ

4) ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ นักจัดการความรู้ พึ่งมีบทบาทต่อการดำเนินกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ดังนี้

- มุ่งส่งเสริมคุณภาพการบริการด้านแหล่งเรียนรู้เพื่อการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับบริการ

- ต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงรูปแบบการจัดการความรู้ หรือแหล่งเรียนรู้เพื่อสร้าง และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ให้แก่ผู้รับบริการ และสามารถพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ และบริบทภายในชุมชน

- ต้องมีความรู้และสามารถ และเท่าทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับความต้องการในด้านทักษะทางอาชีพ หรือการเป็นผู้ประกอบการให้แก่ผู้รับบริการในแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

- สามารถบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ในรูปแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายทั้งในรูปแบบของกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือการสร้างกระบวนการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ ความคิดเห็น และส่งเสริมทักษะทางการปฏิบัติระหว่างผู้เข้ารับบริการเพื่อสร้างองค์ความรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้เฉพาะบุคคลได้

- ส่งเสริมให้ผู้รับบริการในแหล่งการเรียนรู้สามารถนำความรู้เดิม และความรู้ใหม่ที่ได้รับทั้งจากภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศไปปรับประยุกต์เพื่อต่อยอดสู่การสร้างรายได้เชิงยั่งยืน

- ดำเนินบทบาทของการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้รับบริการเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมให้เข้ากับความรู้ใหม่ที่ต้องการได้รับ อันจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงรูปธรรม

- สามารถผสมผสานความรู้ นำความสามารถและทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้เข้ากับการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เข้ารับบริการแหล่งการเรียนรู้มีความกระตือรือร้น และตระหนักได้ถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันได้

- นำความรู้ความสามารถในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้เพื่อทำการจัดเก็บความรู้หรือองค์ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบที่สะดวกต่อการเข้าถึง

- เป็นผู้ประสานประโยชน์จากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการสร้างความร่วมมือเพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่ตรงกับความสนใจ หรือความต้องการของผู้รับบริการ และเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนผ่านการเชื่อมโยงกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างตอบ

โจทย์ต่อความต้องการ และเท่าทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับความต้องการพัฒนาทักษะสำหรับการประกอบอาชีพ

- การใช้ความรู้ และทักษะในการจัดทำ จัดเก็บ และพัฒนาฐานข้อมูลทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับข้อมูลของผู้เรียน ผู้สอน หรือวิทยากร และฐานข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และสร้างให้เกิดความสะดวกในการเข้าถึงเพื่อนำข้อมูล และองค์ความรู้ต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์

- มีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติ และลักษณะการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนคำนึงถึงความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เข้ารับบริการเพื่อให้สามารถส่งเสริมให้เกิดการแบ่งปัน และแลกเปลี่ยนความรู้ข้อคิดเห็นระหว่างกันได้

2) การสังเคราะห์รูปแบบแหล่งการเรียนรู้ภายใต้โครงการขยายผลศูนย์ความรู้ก็ได้ เพื่อเป็นกรอบวิธีการบริหารจัดการโครงการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 2) ลักษณะกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ 3) กระบวนการดำเนินการของแหล่งการเรียนรู้ 4) กลุ่มเป้าหมายของแหล่งการเรียนรู้ 5) เครือข่ายการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ 6) การจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ และ 7) ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

1) วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนควรทำการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อหาข้อได้เปรียบ โดยนำรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ และความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญประเด็นดังนี้

- ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

- ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการทำงานของแรงงานตามบริบทของการเปลี่ยนแปลงของสังคม และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ตลอดจนพิจารณาถึงแนวโน้มความต้องการของผู้บริโภค หรือกลยุทธ์ด้านการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้รับบริการซึ่งมีผลต่อการพัฒนาในพื้นที่ เช่น กระแสการดูแลสุขภาพ

- สร้างการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการร่วมส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ประชาชน

- ส่งเสริมการพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ด้านการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

- ส่งเสริมความพร้อมในการปรับตัวสู่สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในสังคมรูปแบบใหม่ๆ เช่น การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

- ส่งเสริมการนำความรู้ ความสามารถ และทักษะจากการเรียนรู้ต่าง ๆ ไปพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

- ส่งเสริมการตระหนักในการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในท้องถิ่น และปกป้องอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนการนำวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าถึง และสัมผัสกับวิถีชีวิตที่มีอัตลักษณ์ของชุมชน

- สร้างให้แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยภาพรวม

2) ลักษณะกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ ควรมีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้ อาจดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นอาจแตกต่างกันออกไปตามศักยภาพ และความเข้มข้นในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์

2. การส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นในการทำงานให้แก่ประชากรวัยแรงงานที่ต้องการเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม เช่น พัฒนาทักษะด้านภาษา หรือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ

3. การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. การส่งเสริมความรู้ และทักษะในการผลิตสินค้าของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ และเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น พัฒนาความรู้ด้านการตลาด และความสามารถในการหาช่องทางการตลาดในสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการประกอบการของ SME และที่สำคัญควรส่งเสริมให้เกิดการประกอบในลักษณะของ “วิสาหกิจรายย่อย” หรือ micro Enterprise ซึ่งจะช่วยให้ท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง

5. การส่งเสริม และเพิ่มพูนความรู้ และความเข้าใจเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการของแหล่งการเรียนรู้ให้ตระหนักถึงการทำเกษตรกรรมที่มีคุณภาพในการผลิต และการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การพัฒนาคลัสเตอร์รวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจการต่อรอง ตลอดจนการพัฒนาองค์ความรู้ และทักษะในการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมธรรมชาติหรือการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และกระบวนการลดอัตราการสูญเสียหลังเก็บเกี่ยว ตลอดจนองค์ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

6. สำหรับพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งศูนย์กลางของธุรกิจ MICE อาจพิจารณาการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับธุรกิจต่อเนื่องของธุรกิจ MICE โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความรู้ และทักษะในธุรกิจเกี่ยวกับ และการธุรกิจบริการ เช่น โรงแรม หรือธุรกิจการดูแลสุขภาพ เช่น ธุรกิจสปา การนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ ซึ่งอาจทำการพัฒนากลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการของแหล่งเรียนรู้ให้สามารถทำการแตกยอดความรู้ และนำไปใช้ในการในสถานการณ์จริง

7. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือการบริการที่นำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้เป็นพื้นที่ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่า และอัตลักษณ์แก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นการเพิ่มอัตราการจ้างงาน การขยายอัตราการมีงานทำ การขยายตลาดแรงงานในท้องถิ่น

8. การส่งเสริมบทบาทในการเป็นแหล่งข้อมูล หรือคลังทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมการสร้างทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชน หรือท้องถิ่นเพื่อเป็นจุดขายในการขยายตัวของโครงสร้างทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่

จากแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้ อาจพิจารณาได้ว่า ครอบคลุมการนำทุนในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ตามความแตกต่าง และศักยภาพของพื้นที่แต่ละแห่ง เช่น ในพื้นที่ซึ่งเป็นจังหวัดท่องเที่ยวก็ควรนำทุนทางวัฒนธรรม พื้นที่ซึ่งมีความเข้มแข็งทางเกษตรกรรมก็นำทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ หรือพื้นที่ซึ่งมีความเข้มแข็งของภาคอุตสาหกรรมก็ส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจโดยรวม

3) กระบวนการดำเนินการของแหล่งการเรียนรู้ ควรพิจารณาและวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ที่มีจุดเด่น ดังที่แผนยุทธศาสตร์จังหวัดได้ให้ความสำคัญต่อธุรกิจสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงให้เกิดความเป็นรูปธรรมจากภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการโดยสนับสนุนให้เกิดโครงสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ในท้องถิ่นโดยแหล่งเรียนรู้ต้องไม่สร้างผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน ผสานเข้ากับความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี และกลยุทธ์ด้านการตลาดเพื่อสร้างความโดดเด่นให้แก่กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีผลต่อความสนใจ และดึงดูดให้ผู้รับบริการประสงค์เข้าร่วมกิจกรรม โดยกิจกรรมต้องมีความสม่ำเสมอต่อเนื่อง และควรส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยอาจดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างศักยภาพในการเป็นผู้ประกอบการที่นำความคิดสร้างสรรค์มาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าในการผลิตสินค้า และบริการในลักษณะของการเชื่อมโยงความรู้ ทักษะที่มีสู่การเพิ่มรายได้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

4) กลุ่มเป้าหมายของแหล่งการเรียนรู้ อาจครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายดังนี้ 1) ครอบคลุมทุกช่วงวัยโดยกิจกรรมต้องดำเนินการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ เช่น เด็กและเยาวชนที่ต้องได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทางการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการเป็นผู้ประกอบการในธุรกิจเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และ 3) ครอบคลุมกลุ่มที่ต้องได้รับการช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมให้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ผู้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

5) เครือข่ายการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ ควรประสานความร่วมมือขององค์กร ดังนี้ 1) หน่วยงานภาครัฐ 2) หน่วยงานในชุมชนท้องถิ่น 3) องค์กรพัฒนาเอกชน และ 4) องค์กรเอกชน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ซึ่งเป็นฐานการผลิตทางอุตสาหกรรมและการบริการ

6) การจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ พิจารณาได้จากแหล่งงบประมาณ เช่น การบริจาค ค่าธรรมเนียมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ หรือการเก็บค่าเข้าชมแหล่งการเรียนรู้ และการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำ Corporate Social Responsibility หรือ CSR หรือสร้างมาตรการทางภาษีเพื่อส่งเสริม หรือกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมส่งเสริมกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้

7) ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

1. ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 1) การวางแผนการดำเนินงาน โดยใช้หลักประสานความร่วมมือและมีส่วนร่วม หลักความต่อเนื่อง หลักความชัดเจน (ในการจัดทำแผนการดำเนินงาน) หลักการพึ่งพาตนเองเพื่อเสริมความแข็งแกร่งในชุมชนกระจาย หรือจัดสรรประโยชน์โดยยึดชุมชนเป็นหลัก 2) ส่งเสริม

เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง และ 3) ดำเนินงานด้านการเป็นศูนย์การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้จากหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ เพื่อให้สามารถไปใช้พัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการพัฒนาการประกอบอาชีพ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างกลไกในการกระจายรายได้ (เป็นการสร้างรายได้วิธีการหนึ่งของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน)

2. ด้านการพัฒนาบุคลากรทั้งในมิติด้านปริมาณ และคุณภาพในการปฏิบัติงาน เช่น ความรู้ในการปฏิบัติงาน และสร้างเจตคติที่ดีต่อการบริการการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาความรู้และทักษะการทำงานให้บุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยรายละเอียดควรครอบคลุมเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของการเป็นผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้รับบริการได้อย่างตรงกับความต้องการที่หลากหลาย ตลอดจนมีทักษะในการวางแผน และดำเนินงานเพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะในการประสานงาน และมีทักษะในการคิดสร้างสรรค์ ทักษะในการวางแผน และสามารถสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจต่อการประสานงานในทุกภาคส่วนได้เป็นอย่างดี ตลอดจนควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้มากกว่าผลลัพธ์จากการเรียนรู้ เนื่องจากความแตกต่างในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมีผลต่อขีดความสามารถในการเรียนรู้

3. ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารจัดการพื้นที่ของแหล่งเรียนรู้ให้ใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด การสร้างบรรยากาศของแหล่งเรียนรู้ในลักษณะการสื่อสารระหว่างผู้จัดการแหล่งเรียนรู้และผู้ให้บริการ การส่งเสริมการพัฒนาและเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายทั้งในส่วนของ การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้

4. ด้านการประเมินผลการดำเนินงาน ควรยึดหลักการถอดบทเรียนด้วยตัวอย่างของแหล่งเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จและให้ความสำคัญต่อการให้ข้อมูลของผู้ให้บริการในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงาน การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ให้เข้ากับบริบทของหน่วยงานและพื้นที่ที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ นั้น มีเสนอแนวทางเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการโครงการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 2) ลักษณะกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ 3) กระบวนการดำเนินการของแหล่งการเรียนรู้ 4) กลุ่มเป้าหมายของแหล่งการเรียนรู้ 5) เครือข่ายการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ 6) การจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ควรทำการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อหาข้อได้เปรียบโดยนำรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับภูมิศาสตร์และความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โดยควรให้ความสำคัญในประเด็นดังต่อไปนี้

1.1) ส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยตนเอง และสอดคล้องตามความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ระบุไว้ในมาตรา 25 “รัฐต้องส่งเสริม

การดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้แก่ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ที่อื่นอย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) อีกทั้งเพื่อให้สอดคล้องต่อแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ซึ่งระบุในยุทธศาสตร์ที่ 3 ว่าด้วยการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีเป้าหมาย โดยเมื่อพิจารณาในส่วนของแหล่งเรียนรู้ พบว่า ประชาชนควรต้องสามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ และมีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น แหล่งเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดการศึกษา/จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) สำหรับผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถดำเนินการโดยการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยตนเอง ครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิธวิทย์ ประสานศักดิ์ทวี, จารุวรรณ ขำเพชร และ กัมปนาท บริบูรณ์ (2560) ซึ่งทำการวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าฮุกูร์ และพบว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตสามารถดำเนินการได้ในรูปแบบของการดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน หรือการดำเนินการในรูปแบบของแหล่งเรียนรู้ หรือการเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งถือเป็นการส่งเสริมให้เกิดโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2) ส่งเสริมการเรียนรู้ภายใต้การร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นลักษณะของการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม (Common-Pool Resources) กล่าวคือ มุ่งสร้างความเชื่อมโยงและร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนถือเป็นแนวทางที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ให้เป็นไปในลักษณะที่ก้าวข้ามระบบเศรษฐกิจแบบเดิมที่ให้ความสำคัญเฉพาะการนำทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นปัจจัยสำคัญทางการผลิต แต่ควรเป็นการพัฒนาไปสู่การเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือ Creative Economy ดังเช่น กรณีตัวอย่างของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาใช้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ประเทศสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นประเทศแรกที่น่าแนวคิดดังกล่าวมาใช้สร้างสรรค์และเป็นรูปธรรม จนประสบความสำเร็จมาแล้ว โดยมีการจัดดำเนินงานจัดตั้งหน่วยงานที่เรียกว่า Department of Culture, Media and Sport (DCMS) หรือ DCMS ขึ้นเพื่อกำกับดูแลกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับอุตสาหกรรมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มอุตสาหกรรม 13 ประเภท นอกจากนี้ทางสหราชอาณาจักรได้กำหนดกฎหมายเกี่ยวกับ “Communications Act 2003” หรือในกรณีของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีเป็นประเทศที่ดำเนินการเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างเข้มแข็งโดยการนำวัฒนธรรมของประเทศที่เป็นมีเอกลักษณ์ และเป็นจุดแข็งมาสร้างความดึงดูดผ่านการประชาสัมพันธ์ในสื่อต่าง ๆ พร้อมทั้งดำเนินการส่งออกเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้ต่อเนื่องในสินค้า หรือบริการอื่น ๆ โดยมี The Korea Creative Content Agency หรือ KOCCA ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่ควบคุมดูแลนโยบายด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศ โดยจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของสาธารณรัฐเกาหลี (Korea Creative Content Agency, 2010)

โดยจุดเริ่มต้นความสำเร็จของการนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาใช้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ดังที่ อาคม เติมพิทยาไพสิฐ (2550) ได้ระบุว่า หลังจากช่วงปี 2540 ซึ่งเศรษฐกิจของเกาหลีเติบโตอย่างก้าวกระโดดด้วยการส่งเสริมให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นเศรษฐกิจหลัก แทนที่การประกอบเศรษฐกิจแบบใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต และที่เป็นรูปธรรมและมีตัวอย่างที่ค่อนข้างชัดเจนในการรับรู้ของสังคมไทย ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งความชัดเจนในการดำเนินเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาจากการนำรากฐานทางวัฒนธรรมมาปรับใช้เพื่อสร้างเอกลักษณ์ โดยมีกลไกการทำงานมาจากภาคเอกชน โดยมีรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านทรัพย์สินทางปัญญา การส่งเสริมการลงทุนด้านความคิดสร้างสรรค์สำหรับสินค้าในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งเป็นที่รู้จักเช่น ผลิตภัณฑ์ OTOP (ฐานิธ กิตติอำพน, มปป) และ วีระวัฒน์ ศรีสม, มปป)

1.3) ส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญเป็นการสร้างให้แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยภาพรวม สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานในการให้บริการของแหล่งเรียนรู้ของการเป็นจังหวัดจัดการตนเอง โดยข้อมูลครอบคลุมทั้งด้านเกษตรกรรมและการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการในรูปแบบสหกรณ์ หรือเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนการเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชน และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (จังหวัดจัดการตนเอง, 2561)

1.4) ส่งเสริมความรู้เพื่อการพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพที่มุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน เป็นการส่งเสริมความรู้ และทักษะในการทำงาน การประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ และทักษะเพื่อต่อยอดสำหรับประกอบอาชีพ อาจดำเนินการโดยส่งเสริมหรือมุ่งเน้นสู่การเป็นผู้ประกอบการหรือการสร้างวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการเป็นผู้ประกอบการที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้ดังปรากฏจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้ระบุว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคมในการสนับสนุนการพัฒนาและพร้อมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนเพื่อยกระดับทักษะของคนในชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการและบริการในชุมชน และผลักดันกลไกการกระจายที่ดินทำกินและการบริหารจัดการที่ดินของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยรวมถึงการมีสิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น ผลการวิจัยพบว่า แหล่งการเรียนรู้พึงต้องพัฒนาทักษะการทำงาน หรือมุ่งส่งเสริมให้ผู้ให้บริการที่เป็นกลุ่มวัยแรงงานสามารถปรับตัวได้เท่าทันต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนไปโดยวัตถุประสงค์การดำเนินงาน ควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะการทำงานของแรงงานตามบริบทของการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการพัฒนาทางเศรษฐกิจตลอดจนพิจารณาถึงแนวโน้มความต้องการของผู้บริโภค หรือกลยุทธ์ด้านการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้รับบริการซึ่งมีผลต่อการพัฒนาในพื้นที่เช่น กระแสการดูแลสุขภาพ ในขณะที่เดียวกันผลการวิจัยระบุว่า แหล่งการเรียนรู้พึงส่งเสริมการพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ทางการเกษตรซึ่งการส่งเสริมและพัฒนารสร้างองค์ความรู้ด้านการเกษตรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นการพัฒนาความรู้ และทักษะในการทำการเกษตรอย่าง

ยั่งยืน สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุว่า แหล่งเรียนรู้ควรส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตร และสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมกับสิ่งแวดล้อม และน้อมนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ โดยแหล่งสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) อย่างไรก็ตามการกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินงานพึงส่งเสริมความรู้ และพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นผู้ประกอบการ พบว่า เป็นแนวนโยบายที่เพิ่มความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ ดังปรากฏจาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ระบุถึง “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ ให้เป็นการพัฒนานักธุรกิจยุคใหม่ โดยสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการยุคใหม่ เพื่อให้มีจิตวิญญาณแห่งการเป็นผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ กลาง เล็ก วิสาหกิจเริ่มต้น วิสาหกิจชุมชน หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งเกษตรกร ให้เป็นนักธุรกิจยุคใหม่ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขันที่มีอัตลักษณ์ชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

1.5) ส่งเสริมการตระหนักรู้ถึงการพัฒนาสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนการนำวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าถึงและสัมผัสกับวิถีชีวิตที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนเนื่องด้วยการสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของแหล่งการเรียนรู้ เช่น ในกรณีของแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดน่านที่สร้างอัตลักษณ์ด้านมิติทางสิ่งแวดล้อม หรือ โครงการที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบ Low Carbon Tourism และพิพิธภัณฑสถานวิถีชีวิตชาวน่าน (สำนักงานจังหวัดน่าน, 2561) ซึ่งอาจเทียบเคียงได้กับการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นของต่างประเทศ ดังเช่น ลักษณะการดำเนินงานที่ไม่ละทิ้งรากเหง้าทางสังคมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันนำมาสร้างความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เช่น ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญในการพัฒนาการสร้างอัตลักษณ์ที่แปรรูปสู่การผลิตสินค้า OTOP หรือ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีที่สอดแทรกวัฒนธรรมของชาติสู่สังคมภายนอก ผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างผลต่อเนื่องสู่อุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น อุตสาหกรรมการบริการหรือการผลิตสินค้าที่ระลึกต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ที่ระบุถึง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ โดยแนวคิดพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งคือ การ “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมา ประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดรับกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

2) ลักษณะกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้ที่ดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ กล่าวคือ กิจกรรมที่ให้ใช้ทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นฐานและ

กิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะที่สามารถพัฒนาและต่อยอดการประกอบอาชีพ ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 กิจกรรมที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นฐาน สำหรับแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้อาจพิจารณาได้ว่าครอบคลุมการนำทุนในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ตามความแตกต่าง และศักยภาพของพื้นที่แต่ละแห่ง เช่น ในพื้นที่ซึ่งเป็นจังหวัดท่องเที่ยวก็ควรนำทุนทางวัฒนธรรม พื้นที่ซึ่งมีความเข้มแข็งทางเกษตรกรรมก็นำทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ หรือพื้นที่ซึ่งมีความเข้มแข็งของภาคอุตสาหกรรมก็ส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจโดยรวม ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ระบุไว้ใน เป้าหมายการเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวอย่างไรก็ตามพบว่า

1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นอาจแตกต่างกันออกไปตามศักยภาพ และความเข้มข้นในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์

2) กิจกรรมที่จัดขึ้นควรมุ่งส่งเสริมบทบาทในการเป็นแหล่งข้อมูล หรือคลังทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมการสร้างทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนหรือท้องถิ่นเพื่อเป็นจุดขายในการขยายตัวของโครงสร้างทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่

3) กิจกรรมที่ดำเนินการควรส่งเสริมความรู้ และทักษะในการผลิตสินค้าของชุมชนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการพัฒนาความรู้ทางการตลาด และความสามารถในการหาช่องทางการตลาด และที่สำคัญควรส่งเสริมให้เกิดลักษณะของ “วิสาหกิจรายย่อย” ที่จะช่วยให้ท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง และ

4) การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ต้องมีความหลากหลายเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้บริการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อีซซัน ดารามัน (2558) ซึ่งทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองยะลอลเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายใต้การบริหารงานของสถาบันรัชภาลัยศูนย์จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า “แนวทางความเป็นไปได้ในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ควรดำเนินการเพื่อเป็นแหล่งธ รางและสืบทอดคุณค่าเอกลักษณ์และมรดกของท้องถิ่น และเพื่อเป็นแหล่งแสดงวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดยะลา โดยมุ่งดำเนินนโยบายที่เกิดจากความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

2.2 กิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะที่สามารถพัฒนาและต่อยอดการประกอบอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า

1) การส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในการทำงานให้แก่ประชากรวัยแรงงานที่ต้องการเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเช่นพัฒนาทักษะด้านภาษาหรือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ

2) การส่งเสริมและเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจทางการเกษตรกรรมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการของแหล่งการเรียนรู้ให้ตระหนักถึงการทำการเกษตรกรรมที่มีคุณภาพในการผลิตและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรการพัฒนาโลกการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองตลอดจนการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะในการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมธรรมชาติหรือการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและกระบวนการลดอัตราการสูญเสียหลังเก็บเกี่ยวตลอดจนองค์ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

3) สำหรับพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งศูนย์กลางของธุรกิจ MICE อาจพิจารณาการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับธุรกิจต่อเนื่องของธุรกิจ MICE หรือ Meetings, Incentive Travel, Conventions, Exhibitions โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความรู้และทักษะในธุรกิจเกี่ยวกับ และการธุรกิจบริการ เช่น โรงแรมหรือธุรกิจการดูแลสุขภาพ เช่น ธุรกิจสปาการนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพซึ่งอาจทำการพัฒนากลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการของแหล่งเรียนรู้ให้สามารถทำการแตกยอดความรู้และนำไปใช้ในการในสถานการณ์จริง

4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการบริการตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้เป็นพื้นที่ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่า และอัตลักษณ์แก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อเป็นการเพิ่มอัตราการจ้างงานและขยายอัตราการมีงานทำในตลาดแรงงานท้องถิ่น ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ระบุถึง เป้าหมายการเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน การส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างศักยภาพให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจการสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม นอกจากนี้เพื่อเป็นการสร้างผู้ประกอบการอัจฉริยะที่มีความสามารถในการสร้างและใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมตลอดกระบวนการการผลิตและบริการ การจัดการ และการตลาด สามารถบริหารจัดการธุรกิจและบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส โดยการสร้างและพัฒนาทักษะ องค์ความรู้รอบด้านที่จำเป็นต่อการประกอบธุรกิจในยุคใหม่ที่มีการแข่งขันสูงนอกจากนี้แหล่งการเรียนรู้ควรส่งเสริมกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบเพื่อพัฒนา และยกระดับแรงงานในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ระบุว่า ควรวางรากฐานการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีทักษะและจิตวิญญาณในการประกอบการ พร้อมทั้งส่งเสริมผู้ประกอบการในการสร้างนวัตกรรม เพื่อสร้างความแตกต่างของสินค้าและบริการโดยการสร้างทักษะพื้นฐานที่จำเป็นและความถนัดที่แตกต่างและหลากหลายของแรงงาน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและธุรกิจรูปแบบใหม่ในอนาคต

3) กระบวนการดำเนินการของแหล่งการเรียนรู้ พิจารณาและวิเคราะห์บริบทของพื้นที่และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่มีจุดเด่นดังที่แผนยุทธศาสตร์จังหวัด (สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2561) (สำนักงานจังหวัดน่าน, 2561) (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2561) และ (สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา, 2561) ต่างได้ให้ความสำคัญต่อธุรกิจสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงให้เกิดความเป็นรูปธรรมจากภาคการเกษตรภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการโดยสนับสนุนให้เกิดโครงสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ในท้องถิ่นโดยแหล่งเรียนรู้ต้องไม่สร้างผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนผสมผสานเข้ากับความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและกลยุทธ์ด้านการตลาดเพื่อสร้างความโดดเด่นให้แก่กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีผลต่อความสนใจและดึงดูดให้ผู้รับบริการประสงค์เข้าร่วมกิจกรรม โดยกิจกรรมต้องมีความสม่ำเสมอต่อเนื่องและควรส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยอาจดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างศักยภาพในการเป็นผู้ประกอบการที่นำความคิดสร้างสรรค์ มาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าในการผลิตสินค้าและบริการในลักษณะของการเชื่อมโยงความรู้ทักษะที่มีสู่การเพิ่มรายได้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งการนำเทคโนโลยี หรือความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวุฒิ วรวิทย์พินิต, วรณวีร์ บุญคุ้ม และ นรินทร์ สังข์รักษา (2560) ซึ่งทำการพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กระทั่งได้รูปแบบที่ใช้ชื่อว่า “PETCH Model” ซึ่งมีองค์ประกอบย่อยที่น่าสนใจเกี่ยวกับการนำหลักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ กล่าวคือ “T : Technology” เป็นการนำเอาหลักวิทยาศาสตร์มาปฏิบัติ โดยผสมผสานทรัพยากรในชุมชน ภูมิปัญญา ทักษะของชุมชน และท้องถิ่น ให้เข้ากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาระบบปฏิบัติการ และการบริหารจัดการตนเองของศูนย์ ให้ศูนย์การเรียนรู้และสมาชิกของศูนย์รวมตัวกันในประเด็นที่มีความสนใจร่วมกัน ให้มีความสามารถในการปฏิบัติและเรียนรู้แก้ไขปัญหาข้อจำกัดต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

4) กลุ่มเป้าหมายของแหล่งการเรียนรู้ อาจครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายดังนี้

1. ครอบคลุมทุกช่วงวัยโดยกิจกรรมต้องดำเนินการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้เช่น เด็กและเยาวชนที่ต้องได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทางการเกษตรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการเป็นผู้ประกอบการในธุรกิจเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

3. กลุ่มที่ต้องได้รับการช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมให้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลผู้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆซึ่งการพัฒนา กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ดังปรากฏในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ซึ่งกำหนดในยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการมุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะในช่วงเยาวชนซึ่งต้องควรได้รับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับโลกการทำงาน

รวมถึงทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ หรือในกรณีช่วงวัยแรงงานต้องได้รับการยกระดับศักยภาพ ทักษะ และสมรรถนะแรงงานอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับความสามารถเฉพาะบุคคล และความต้องการของตลาดแรงงาน มีการทำงานตามหลักการการทำงานที่มีคุณค่าเพื่อสร้างผลิตภาพเพิ่มให้กับประเทศ

5) เครือข่ายการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ การดำเนินงานควรประสานความร่วมมือกับขององค์กรต่าง ๆ ดังนี้

- 1) หน่วยงานภาครัฐ
- 2) หน่วยงานในชุมชนท้องถิ่น
- 3) องค์กรพัฒนาเอกชนและ

4) องค์กรเอกชน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ซึ่งเป็นฐานการผลิตทางอุตสาหกรรมและการบริการซึ่งจะช่วยลดปัญหาจากการขาดการประสานความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายต่างๆ ดังนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) ได้ระบุถึงปัญหาในการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ว่าเกิดจากการขาดการสร้าง และขยายเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ ดังนั้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความรู้ ยกระดับทักษะในการทำงาน หรือพัฒนาการประกอบอาชีพให้แก่ผู้รับบริการในท้องถิ่น จึงควรให้ความสำคัญของการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งต่างมีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาและยกระดับความรู้ และทักษะในประเด็นที่ต่างกันออกไป ดังนั้นปัจจุบันการประสานความร่วมมือระหว่างกันในการพัฒนาการเรียนรู้จึงจำเป็น ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ระบุว่า การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มุ่งเน้นการสร้างความรู้ดีมีสุขของครอบครัวไทย การส่งเสริมบทบาทในการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การปลูกฝังและพัฒนาทักษะนอกห้องเรียน และการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของมาเรียม นิลพันธุ์ และ ศิริวรรณ วณิชฉัตรนวรชัย (2558) ซึ่งทำการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและมีจิตสำนึกในการใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และให้เกิดความรัก ห่วงหาญ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันมีค่าของท้องถิ่นทุกฝ่ายจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

6) การจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ ซึ่งอาจพิจารณาได้จากแหล่งงบประมาณต่าง ๆ เช่น การบริจาคค่าธรรมเนียมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือการเก็บค่าเข้าชมแหล่งการเรียนรู้และการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำ Corporate Social Responsibility หรือ CSR หรือสร้างมาตรการทางภาษีเพื่อส่งเสริม หรือกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมส่งเสริมกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นประเด็นที่

น่าสนใจเนื่องด้วยเป็นการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ได้ระบุว่า การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรกำหนดมาตรการจูงใจให้คนเข้าสู่การยกระดับทักษะ การให้สถานประกอบการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน นอกจากนี้ต้องพัฒนาระบบการเรียนรู้ในชุมชน ให้เข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นพื้นที่เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต โดยระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคม การพัฒนาทัศนคติและแรงบันดาลใจที่อยากเรียนรู้ การสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ และให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว รวมทั้งนำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดหรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ซึ่งมีกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจดังที่ UNESCO Bangkok (UNESCO Bangkok, 2011) ได้ระบุถึงการดำเนินงานส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านแหล่งการเรียนรู้ของประเทศอินเดียที่รัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่นส่งเสริมให้เอกชนที่ต้องการทำ CSR สามารถมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการโดยงบประมาณมีทั้งจากภาครัฐ และองค์กรเอกชนที่ร่วมโครงการ

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบและการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ในทุกระดับการศึกษา ทุกระดับอายุ และระดับของชุมชน ซึ่งกัมปนาท บริบูรณ์ สถิตาพร คำสวด และสุวิมล ไกรอุษา (2562) ได้นำข้อมูลจากผลการวิจัยที่ได้มาทำการสังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายใต้โครงการขยายผลศูนย์ความรู้กินได้ เพื่อนำไปประยุกต์เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจเลือกดำเนินการตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงประเด็นสำคัญดังนี้

1) การวางแผนการดำเนินงาน โดยใช้หลักประสานความร่วมมือและมีส่วนร่วม สร้างความต่อเนื่อง มีความชัดเจนในการจัดทำแผนการดำเนินงาน และเน้นการพึ่งพาตนเอง และจัดสรรประโยชน์โดยยึดชุมชนเป็นหลัก

2) ส่งเสริมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง

3) ดำเนินงานด้านการเป็นศูนย์ส่งเสริม และถ่ายทอดความรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ เพื่อให้สามารถไปใช้พัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการพัฒนาการประกอบอาชีพ

4) ควรจัดทำแผนการถ่ายทอดแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้โดยคำนึงถึงบริบทของหน่วยงาน และแหล่งที่ตั้งของแต่ละพื้นที่แหล่งการเรียนรู้

2. การพัฒนาบุคลากรทั้งจำนวนผู้ปฏิบัติงาน และคุณภาพในการปฏิบัติงาน เช่น ความรู้ในการปฏิบัติงาน และสร้างเจตคติที่ดีต่อการบริการการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาความรู้และทักษะการทำงานให้บุคลากรอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการที่หลากหลายและสามารถวางแผนเพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้เช่น ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ การสร้างบรรยากาศของ แหล่งและส่งเสริมการพัฒนาเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายเพื่อการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้

4. ด้านการประเมินผลการดำเนินงานควรสร้างระบบการวัดและประเมินจากการถอดความรู้ของ แหล่งการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ

จะเห็นได้ว่าการวางแผนการดำเนินงานออกแบบและจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ มีแนวทางที่ พอจะสรุปได้ว่า ใช้หลักประสานความร่วมมือและมีส่วนร่วม สร้างความต่อเนื่อง มีความชัดเจนในการจัดทำ แผนการดำเนินงาน และเน้นการพึ่งพาตนเอง และจัดสรรประโยชน์โดยยึดชุมชนเป็นหลัก ตลอดจนส่งเสริม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง เพื่อดำเนินงานด้านการเป็นศูนย์ส่งเสริม และ ถ่ายทอดความรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ เพื่อให้สามารถไปใช้พัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการพัฒนาการประกอบอาชีพ และควรมีการจัดทำแผนการถ่ายทอดแนวทางการ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้โดยคำนึงถึงบริบทของหน่วยงานและแหล่งที่ตั้งของแต่ละพื้นที่แหล่งการเรียนรู้

หัวข้อที่ 3.2

บทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ

บทบาทของแหล่งเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ

- 3.2.1 แนวทางการจัดและดำเนินการแหล่งการเรียนรู้การศึกษาตลอดชีวิต
- 3.2.2 แหล่งการเรียนรู้ในนโยบายการพัฒนาประเทศ
- 3.2.3 กรณีตัวอย่างของบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ในการพัฒนาประเทศ

เรื่องที่ 3.2.1 แนวทางการจัดและดำเนินการแหล่งการเรียนรู้การศึกษา

ตลอดชีวิต

แนวทางการจัดและดำเนินการแหล่งการเรียนรู้การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีการจัดบริการแหล่งการเรียนรู้ในทางปฏิบัติหน่วยงาน ผู้จัดการศึกษาควรจะดำเนินการแหล่งการเรียนรู้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2555) ดังนี้

1. จัดให้เป็นแหล่งความรู้ที่บริการการศึกษาทุกประเภท ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

2. จัดสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกคนโดยไม่จำกัดเพศ วัย พื้นฐานความรู้ อาชีพ ฐานะ ความ สนใจ เข้าศึกษาหาความรู้ได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

3. เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงได้ง่าย การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอาจจะ ทำโดยจัดแหล่งความรู้ให้ใกล้ตัวผู้เรียน ให้ผู้เรียนสะดวกที่จะมาหาความรู้ ไม่มีกฎระเบียบหรือเงื่อนไขที่ ยุ่งยาก จะศึกษาเมื่อไรหรือจะหยุดศึกษาเมื่อใดก็ได้ อาจจะสร้างเป็นเครือข่ายของแหล่งการเรียนรู้ และอาจจะใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เข้าช่วยเพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ได้ โดยง่าย และผู้เรียนก็สามารถเป็นเครือข่ายของแหล่งการเรียนรู้ได้

4. ให้บริการอย่างต่อเนื่อง กลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจจะศึกษาหาความรู้สามารถศึกษา ได้ทุกเวลาที่ ต้องการ

ณัฐลักษณ์ ธาระวานิช (2557) เสนอภาพรวมของแหล่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นของชุมชน การกระจายแหล่งการเรียนรู้ให้กว้างขวางและครอบคลุมพื้นที่ของผู้รับบริการ เป็นศูนย์กลางความรู้ในชุมชน โดยให้บริการทุกเพศ ทุกวัย อย่างเท่าเทียมกัน และเปิดโอกาสให้ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้รับบริการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการที่คาดหวังจะได้รับจากแหล่งการเรียนรู้ แม้วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้จะเป็นทิศทางเดียวกัน แต่กิจกรรมต่าง ๆ ที่ขับเคลื่อนในแหล่งการเรียนรู้อาจมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทชุมชน พื้นฐานเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความต้องการของผู้รับบริการในพื้นที่ แหล่งการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ที่ดี เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเพื่อรู้จักและเข้าใจความต้องการของชุมชน อันจะนำไปสู่การดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

2. การมีแรงผลักดันในการแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ตลอดจนมีส่วนร่วมต่อการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ของแหล่งการเรียนรู้ นอกจากนี้แหล่งการเรียนรู้ยังสนับสนุนการพัฒนาตนเองของสมาชิกในชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนฝึกงานในแหล่งการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนประกอบอาชีพในอนาคต การรับ

สมัครอาสาสมัครเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในแหล่งการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันต่อชุมชน และแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

3. การส่งเสริมให้ประชาชนรู้และเข้าใจการใช้ทรัพยากรในแหล่งการเรียนรู้ การมีทรัพยากรการเรียนรู้ที่ทันสมัยในแหล่งการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็น แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ผู้รับบริการต้องรู้และเข้าใจวิธีการใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ดังกล่าว เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้นในแหล่งการเรียนรู้ต้องมีคำแนะนำการใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ที่นำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ เนื่องจากผู้รับบริการแต่ละคนมีทักษะพื้นฐานและประสบการณ์ในการใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน หากบุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีจำกัดควรมีวิดีโออธิบายและสาธิตการใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น สื่อ เทคโนโลยี วัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น เนื่องจากในบางกรณีป้ายนิเทศคำชี้แจงแต่เพียงอย่างเดียวไม่ทำให้ผู้รับบริการรู้และเข้าใจวิธีการใช้ หรือไม่สามารถใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ในระดับสูงสุด หากใช้ทรัพยากรในแหล่งการเรียนรู้ไม่คุ้มค่า การลงทุนต่อทรัพยากรในแหล่งการเรียนรู้จะสูญเปล่าไปโดย มิได้ประโยชน์เป็นเพียงเครื่องมือที่แสดงให้เห็นความทันสมัยของแหล่งการเรียนรู้เท่านั้น

4. การใช้เทคโนโลยีอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ ประชาชนบางกลุ่มต้องการใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ แต่เนื่องจากติดภารกิจด้านการ ทำงานหรือความจำเป็นอื่น ๆ เช่น ระยะเวลา เวลาในการให้บริการของแหล่งการเรียนรู้ เป็นต้น ทำให้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ ดังนั้น การให้บริการการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างสะดวกตาม ความต้องการของบุคคลเป็นเรื่องจำเป็น โดยการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นตัวกลางเชื่อมต่อระหว่างแหล่งการเรียนรู้และผู้รับบริการ ผู้สนใจสามารถเข้าเว็บไซต์ของแหล่งการเรียนรู้ที่สนใจ และเลือกบริการที่สนใจในแหล่งการเรียนรู้ ในเว็บไซต์ของแหล่งการเรียนรู้จะมีเกมหรือกิจกรรมให้ผู้รับบริการมีส่วนร่วม โดยเป็นเกมหรือกิจกรรมที่พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา ซึ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ นับว่าเป็นแรงจูงใจที่ทำให้มีผู้สนใจรับบริการแหล่งการเรียนรู้มากขึ้นบางเว็บไซต์เป็นรูปแบบแหล่งการเรียนรู้เสมือนจริงและนิทรรศการออนไลน์ โดยผู้เข้ารับบริการสามารถ เยี่ยมชมแหล่งการเรียนรู้เสมือนกำลังอยู่ในแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าว และเยี่ยมชมนิทรรศการต่าง ๆ ได้ โดยผ่านเว็บไซต์ของแหล่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ แหล่งการเรียนรู้ยังมีการให้บริการผ่านแอปพลิเคชันของโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่พกพาสะดวกและผู้รับบริการสามารถพกติดตัวไปได้ทุกที่ การให้บริการก็ทำได้ง่ายเพียงเชื่อมต่อกับสัญญาณอินเทอร์เน็ต อาทิ แอปพลิเคชัน STOR ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันที่รวบรวมแหล่งการเรียนรู้ของนิวซีแลนด์ เช่น พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ หอศิลป์ สวนสาธารณะ เป็นต้น ผู้สนใจสามารถค้นหารายละเอียดของแหล่งการเรียนรู้ที่ต้องการทราบข้อมูล หรือระบุพิกัดที่กำลังอยู่ใน ขณะนั้นเพื่อให้ระบบค้นหาแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง โดยจะมีรายละเอียดต่าง ๆ ของแหล่ง การเรียนรู้ ได้แก่ แผนที่ วันเวลาเปิดบริการ ค่าบริการ เนื้อหาความรู้ และวิดีโอแนะนำเสนอกิจกรรม

นอกจากนี้ ธนัทธัญญ์ ฉัตรภักครัตน์ ชุติวัดน์ สุวัตติพงษ์ และวิฑูรย์ วงษ์อามาตย์.(2561) ได้กล่าวถึงบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ที่จะช่วยในการพัฒนาประเทศไว้ว่า

1.การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน แหล่งการเรียนรู้จะมีบรรยากาศที่มีความเป็นกันเอง มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้ผู้รับบริการรู้สึกเสมือนกำลังเรียนรู้อยู่ที่บ้าน มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย จัดวางโต๊ะ เก้าอี้ และระดับแสงสว่างที่เหมาะสม มีขนาดพื้นที่ที่เพียงพอต่อจำนวนผู้รับบริการ มีบริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย มีห้องประชุมกลุ่มย่อยที่รับบริการสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในกรณีในพื้นที่ ส่วนใหญ่ของแหล่งการเรียนรู้ไม่ได้อยู่ในอาคาร เช่น สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ เป็นต้น ควรจัดสรร พื้นที่ให้มีส่วนมุมความรู้เพื่อให้ผู้ใช้บริการค้นคว้าข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ทั้งนี้บรรยากาศ ของแหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการใช้บริการเป็นอย่างมาก ดังที่ประเทศสวีเดนเปรียบเทียบกับห้องสมุดประชาชนซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่กระจายอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ว่าเป็นเสมือนห้องนั่งเล่น หรือร้านเสริมสวย ทั้งนี้เพราะสถานที่ดังกล่าวทำให้ผู้ใช้บริการมีความรู้สึกผ่อนคลายและสบายใจที่จะใช้บริการ

2.การพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากร นอกเหนือจากบุคลิกภาพที่เหมาะสม การบริการที่เป็นมิตร และการแนะนำข้อมูล ความรู้ในแหล่งการเรียนรู้แก่ผู้รับบริการ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในแหล่งการเรียนรู้ต้องเป็นผู้มีความรู้ และประสบการณ์ที่เหมาะสมกับแหล่งการเรียนรู้ โดยมีแหล่งการเรียนรู้ต้นสังกัดให้การสนับสนุน นอกจากนี้ บุคลากรต้องมีความรู้พื้นฐานในการใช้สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่ผู้รับบริการในการใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมายของผู้รับบริการ รวมทั้งสามารถตอบคำถามแก่ผู้รับบริการได้อย่างถูกต้อง และทันท่วงที

3. การสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง บางกรณีการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย และส่งเสริมทักษะที่จำเป็นแก่ผู้รับบริการ ไม่สามารถใช้เฉพาะบุคลากรหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในแหล่งการเรียนรู้ได้จำเป็นต้องสร้างความร่วมมือกับ หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ของผู้รับบริการ เช่น องค์กรวิชาชีพ บริษัท ห้างร้าน เป็นต้น ยังมีเครือข่ายที่กว้างขวาง โอกาสที่จะเพิ่มความหลากหลายของเนื้อหา ความรู้ และกิจกรรมในแหล่งการ เรียนรู้จะมากขึ้น ทำให้ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างครอบคลุม

4. การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ของแหล่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การศึกษา ค้นคว้า วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ของแหล่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการพัฒนาการด าเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการอย่างแท้จริง ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยไม่ได้มีประโยชน์เฉพาะแหล่งการเรียนรู้เท่านั้น แต่ สามารถต่อยอดองค์ความรู้นั้นไปยังระดับที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องอาศัย การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นหรือคนในชุมชน เพื่อพัฒนาให้แหล่งการเรียนรู้สามารถตอบสนองกับความ ต้องการของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การประยุกต์ใช้สื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึง

แหล่งการเรียนรู้ก็เป็นสิ่งสำคัญเพื่อเปิดโอกาสการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ ทุกที่ ทุกเวลา เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

เรื่องที่ 3.2.2 แหล่งการเรียนรู้ในนโยบายการพัฒนาประเทศ

จากหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้กับประชาชนมา โดยตลอดและได้บรรจุลงในกฎหมายและนโยบายที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ ได้แก่

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 54 ได้กล่าวถึง การส่งเสริมการศึกษาโดย ครอบคลุมในเรื่องของการส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ ไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็น เวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา ตามวรรคหนึ่งเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัยโดยส่งเสริม และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการ เรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนในการ จัดการศึกษาทุกระดับและ โดยรัฐมีหน้าที่เนนการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมี คุณภาพได้มาตรฐานสากลทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติซึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการ จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการ ศึกษาแห่งชาติด้วย

การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความ ถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในการดำเนินการให้เด็กเล็ก ได้รับการดูแลและพัฒนาตามวรรคสอง หรือให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามวรรคสามรัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาด แคลนทุนทรัพย์ได้รับ การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการ ช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ในการศึกษาและเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและ ประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณ ให้แก่กองทุน หรือใช้มาตรการหรือกลไกทางภาษีรวมทั้งการให้ ผู้บริจาคทรัพย์สินเข้ากองทุน ได้รับประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่ง กฎหมายดังกล่าว อย่างน้อยต้อง กหนดให้การบริหารจัดการกองทุนเป็นอิสระและกำหนดให้มีการใช้จ่าย เงินกองทุน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว”

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20ปี (2561-2580) ประเด็น การพัฒนาการเรียนรู้ ได้กำหนด ประเด็นยุทธศาสตร์ ที่เน้นทั้งการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และการเสริมสร้างและยกระดับการพัฒนาการศึกษา และการเรียนรู้ทั้ง การศึกษาในระบบ นอกระบบ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่ม ประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้ สามารถกำกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่องแม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้ว ควบคู่กับ

การส่งเสริมการพัฒนาคนไทยตามพหุปัญญาให้เต็มตามศักยภาพ รวมถึงการสร้างเสริมศักยภาพผู้มีความสามารถ พิเศษให้สามารถต่อยอดการประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

ในแผนย่อยของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น การพัฒนาการเรียนรู้ แผนย่อยการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้กล่าวถึงแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ ดังนี้

การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเน้นการจัดระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรมบนฐานสมรรถนะที่มีคุณภาพสูงและยืดหยุ่นผ่านการพัฒนากลไกต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาการศึกษาออนไลน์แบบเปิด การพัฒนาระบบการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะการรู้ดิจิทัล จูงใจให้คนเข้าสู่การยกระดับทักษะ การให้สถานประกอบการเพิ่มผลิตภาพแรงงานผ่านการพัฒนาความสามารถทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่องภายใต้กรอบคุณวุฒิวิชาชีพ นอกจากนี้ต้องพัฒนาระบบการเรียนรู้ในชุมชนให้เข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นพื้นที่เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต รวมถึงการเรียนรู้และทบทวนทักษะพื้นฐาน ได้แก่ การอ่านออก เขียนได้คิดเลขเป็น โดยระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคม การพัฒนา ทักษะคิด และแรงบันดาลใจที่อยากเรียนรู้ การสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้และให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้น รอบตัว รวมทั้งนำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดหรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ รวมทั้งการวางพื้นฐานระบบรองรับการเรียนรู้โดยใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์ม โดยเน้นการพัฒนาทักษะดิจิทัล ทักษะการคัดกรองความรู้ องค์ความรู้ การใช้เทคโนโลยีผสมผสานกับคุณค่า บทบาทและประสบการณ์ของครูไปพร้อมกัน การพัฒนาสื่อ การเรียนรู้ที่มีคุณภาพที่ประชาชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและใช้ประโยชน์จากระบบการเรียนรู้และพัฒนา ตนเองผ่านเทคโนโลยีการเรียนรู้สมัยใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ในแนวทางการพัฒนา ข้อ 4 เรื่อง พัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย 5 แนวทางย่อย ได้แก่

- (1) จัดให้มี ระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรมบนฐานสมรรถนะที่มีคุณภาพสูงและยืดหยุ่น
- (2) มีมาตรการจูงใจและ ส่งเสริมสนับสนุนให้คนเข้าสู่ใฝ่เรียนรู้ พัฒนาตนเอง รวมถึงการ ยกย่องระดับทักษะวิชาชีพ
- (3) พัฒนาระบบการ เรียนรู้ชุมชนให้เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา โดยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม
- (4) พัฒนาระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลและดิจิทัลแพลตฟอร์ม สื่อดิจิทัลเพื่อการศึกษาในทุกๆระดับทุกประเภทการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ
- (5) พัฒนาโปรแกรมประยุกต์หรือสื่อการเรียนรู้ ดิจิทัลที่มีคุณภาพที่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และพัฒนา ตนเองผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้

3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) มาตรา 25 กำหนดไว้ว่า รัฐต้องเร่งส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การค้าและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่น อย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ

แผนยุทธศาสตร์การบูรณาการด้านพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)

มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการด้านพิพิธภัณฑ์และ แหล่งเรียนรู้และต่อมาเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 192/2558 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการด้านพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ เพื่อทำหน้าที่ประสานงานบูรณาการแนวทางการดำเนินการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประเทศ พร้อมทั้งจัดให้มีระบบเครือข่ายข้อมูล สารสนเทศของแหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ เข้าถึงได้อย่างทั่วถึง ทำหน้าที่ประสานงานการบูรณาการแนวทางการดำเนินงานและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ของประเทศ จัดให้มีระบบเครือข่ายและข้อมูล สารสนเทศของแหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้ประชาชนและ หน่วยงานต่างๆสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะและส่งเสริมการ พัฒนาพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ต่างๆให้มีคุณภาพและคุณค่าเพิ่มขึ้น แผนยุทธศาสตร์การบูรณาการพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ระยะปานกลาง (พ.ศ. 2560 – 2564)” โดยที่ประชุมเห็นควรให้มีการจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์การบูรณาการระยะ 20 ปีให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานพัฒนาและบูรณาการพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง <http://www.okmd.or.th/downloads/project/799/>

เรื่องที่ 3.2.3 กรณีตัวอย่างของบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ในการพัฒนาประเทศ

กรณีตัวอย่างของบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ในการพัฒนาประเทศ ได้แก่

1. ศูนย์ความรู้กินได้

ศูนย์ความรู้กินได้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการทำมาหากินที่ให้บริการองค์ความรู้ที่เอื้อต่อการสร้างอาชีพยกระดับคุณภาพสินค้าและบริการในท้องถิ่นให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ด้วยการถ่ายทอดความรู้ด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์รูปแบบต่างๆ ที่ง่ายต่อการเข้าใจและเข้าถึงและเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น และต่อยอดด้วยวิทยาการสมัยใหม่ โดยมี ส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วนคือ

1. องค์ความรู้ ซึ่งเป็นเนื้อหาความรู้สำหรับการประกอบอาชีพแบบเบ็ดเสร็จที่เข้าใจง่ายและเนื้อหาครบถ้วน ทันสมัยให้บริการในรูปแบบ “ชั้นหนังสือทำมาหากิน” และ “กล่องความรู้กินได้”

2. การให้บริการความรู้ ทำมาหากินเพื่อการสร้างเครือข่าย และองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเหมาะสมกับประชาชนใน 2 รูปแบบ - การถ่ายทอดความรู้ ในรูปแบบนิทรรศการหมุนเวียน Workshop สร้างอาชีพ และกิจกรรมมหกรรมความรู้สร้างอาชีพซึ่งจัด - กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบ ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) / เสวนา และประชุมกลุ่มย่อย (focus group)

3. สภาพกายภาพ เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความรู้และบริการต่างๆ และมีนักจัดการความรู้เป็นบุคลากรที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนศูนย์ความรู้กินได้ โดยบุคลากรเหล่านี้ได้รับ การพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นคือ การจัดการความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ การสร้างเครือข่าย การสื่อสารและการนำเสนอข้อมูลเพื่อขับเคลื่อนให้ศูนย์ความรู้กินได้ให้บริการตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง จากสังคมเกษตรกรรม สู่สังคมอุตสาหกรรม จนมาถึงสังคมข้อมูลข่าวสาร และปัจจุบันเข้าสู่ ยุคเศรษฐกิจความรู้ หากขาดการเตรียมตัวที่ดีการใช้ชีวิตคงจะยากลำบากกว่าเดิมไม่น้อย

2. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดลำปาง

ลำปางเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเมืองเศรษฐกิจความรู้ เนื่องจากมีความพร้อมของต้นทุนท้องถิ่น หากมีกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) โดยการบูรณาการองค์ความรู้ที่จำเป็นและสร้างสิ่งแวดล้อมสำหรับกระบวนการเรียนรู้เรื่องอาชีพได้อย่างเหมาะสม โดยมุ่งหวังให้เกิดผลลัพธ์สำคัญ 3 ประการ คือ

(1) องค์ความรู้เพื่อการประกอบอาชีพแบบเบ็ดเสร็จที่เข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย

(2) กระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้

(3) แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการค้นคว้าและจุดประกายการทำมาหากินที่เหมาะสมกับต้นทุนของท้องถิ่น ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบจำเป็นต้องเชื่อมโยงและต่อเนื่อง โดยอาศัยบุคลากรที่มีความสามารถในการจัดการองค์ความรู้เป็นผู้ขับเคลื่อนและสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาและความชำนาญของคนรุ่นก่อนให้คงอยู่และสร้างรายได้ให้กับลูกหลานต่อไป

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ที่หลากหลายจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ทางกายภาพและแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ โดยมีปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์แหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงองค์ความรู้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ช่วยให้การนำเสนอมีความน่าสนใจ เข้าใจง่าย และช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ ทั้งระหว่างผู้เรียนรู้กับแหล่งเรียนรู้ และระหว่างผู้เรียนรู้ด้วยกันเอง รวมถึงการสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้ ของคนในชุมชน ซึ่งมีผลต่อความยั่งยืนของแหล่งเรียนรู้

แนวคิดข้างต้นทำให้เราเห็นภาพชัดเจนขึ้นว่า ไม่ว่าเมืองนั้นจะเป็นเมืองที่กำลังพัฒนาหรือเมืองที่พัฒนาแล้ว การเรียนรู้และการพัฒนาเมืองเป็นพลวัตที่ไม่อยู่นิ่งและเป็นสิ่งท้าทาย โดยเฉพาะในยุคที่การแข่งขันขึ้นอยู่กับความรู้และภูมิปัญญาของคน การสร้างระบบนิเวศของเมืองที่สามารถตอบสนอง ความต้องการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะของคน ทั้งที่อยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ ให้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์คุณค่าและพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้เป็นเมืองแห่งความรู้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ แหล่งเรียนรู้จึงต้องมีบทบาทในการบริหารจัดการความรู้ เพื่อให้บริการความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของคนในเมืองและนำไปสู่การปรับใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้คนและเมืองสามารถพัฒนาไปพร้อมๆ กันอย่างยั่งยืนในที่สุด (<http://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/1066/>)

3. โครงการชุมชนแห่งการเรียนรู้ เมืองคอร์ก ประเทศไอร์แลนด์

โครงการ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” (Learning Neighborhood) ที่มีการส่งเสริมให้ผู้คนในชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเรียนรู้อย่างหลากหลาย (life-long and life-wide) มีการรณรงค์ให้ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาส ได้มาร่วมกันทำ กิจกรรมและสานสัมพันธ์กับผู้ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน รวมถึงมีการทบทวนที่ึกความเข้าใจ ระหว่างเมืองกับโรงเรียนและสถาบันการศึกษาในการสนับสนุนบุคลากร การจัดแบ่งเวลาให้นักเรียนมาร่วม กิจกรรมในชุมชน รวมถึงการให้ทุนสนับสนุนการดำเนินงานกิจกรรมตามความประสงค์ (match funding) โครงการนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีและส่งผลให้เมืองคอร์กได้รับเลือกเป็นหนึ่งในเมืองแห่งการเรียนรู้ ของยูเนสโกในปี พ.ศ. 2558 ทั้งนี้ นายกเทศมนตรีเมืองคอร์กได้เน้นย้ำว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินโครงการดังกล่าว คือ ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำ และกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันเพื่อส่งเสริมความรู้ในชุมชนจะต้องมีความสนุก สร้างความสนใจและความภูมิใจให้ผู้คนใน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ (Centre for

Adult Continuing Education (ACE) University College Cork, 2017) ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ในการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโก 2 ฉบับ (UNESCO Institute for Lifelong Learning ,2017) คือ

1. ปฏิญญากรุงปักกิ่ง (Beijing Declaration) มีสรุปเนื้อหาว่า การดำเนินการเพื่อสร้าง เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องประกอบไปด้วยการเพิ่มศักยภาพของประชาชนและการส่งเสริมความร่วมมือระหว่าง ทุกภาคส่วนในสังคม การส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม การส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน การส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับทุกคนในระบบโรงเรียน ในครอบครัวและในชุมชน การสนับสนุนให้เกิดพื้นที่ สำหรับการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ การเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ การส่งเสริมให้เกิด วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความใฝ่รู้และมีส่วนร่วมทางการเมือง การยกระดับธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ ทรัพยากรเพื่อสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้

2. คุณสมบัติของเมืองแห่งการเรียนรู้ (Key Features of Learning Cities) มีสรุป สาระสำคัญว่า การสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

2.1 ประโยชน์หลักจากการส่งเสริมเมืองแห่งการเรียนรู้ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและการรวมกลุ่มทางสังคม
- 2) การพัฒนาทางเศรษฐกิจและความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม
- 3) ตลอดจนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.2 คุณลักษณะสำคัญที่จะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ 6 ประการ ได้แก่

- 1) การเรียนรู้ในระบบการศึกษาแบบบูรณาการ
- 2) การส่งเสริมการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน
- 3) การเรียนรู้ในสถานที่ท างานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) การใช้เทคโนโลยีเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ทันสมัย
- 5) การเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้
- 6) การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง

เงื่อนไขสำคัญที่เป็นพื้นฐานการสร้างเมืองแห่งความรู้ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ความมุ่งมั่นและความเข้มแข็งของผู้นำ
- 2) การบริหารเมืองและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย และ
- 3) การเคลื่อนย้ายและการใช้ทรัพยากร

การส่งเสริมการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้

บทบาทของรัฐในการส่งเสริมการดำเนินงานด้านการศึกษาของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดำเนินการได้หลายวิธีการ ซึ่งชัยศ อิมสุวรรณ์ (2544) ได้กล่าวถึงการสนับสนุนการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ผ่านบทบาทของรัฐ ดังนี้

1. การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรม โดยตั้งเป็นกองทุนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ทุนเบื้องต้นสำหรับแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ใช้จัดกิจกรรม
2. การสนับสนุนด้านวิชาการ ได้แก่ การจัดทำแนวทางการดำเนินงานเพื่อชี้แนะให้ผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้มีแนวทางการดำเนินงาน ซึ่งอาจรวมไปถึงการร่วมกันพัฒนามาตรฐานคุณภาพการให้บริการด้วย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. การสนับสนุนด้านการพัฒนาบุคลากร เพื่อร่วมกันสร้างนักการศึกษาตามอัธยาศัย ให้กระจายอยู่ในทุกแหล่งการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้บุคคลที่เข้ามาในแหล่งการเรียนรู้ได้เกิดการเรียนรู้ที่สะดวกขึ้น
4. การสนับสนุนโดยการสร้างเครือข่ายการให้บริการร่วมกัน ระหว่างแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อกระจายการบริหารให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย และเสริมประสิทธิภาพการบริการซึ่งกันและกัน

การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยการดำเนินงานที่เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมที่มี หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการหลักมาเป็นการส่งเสริมความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ แบบบูรณาการ ร่วมกันอย่างครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับการวางแผนและการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้ต้องมีการปรับความเข้าใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าการเรียนรู้ไม่ได้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานด้านการศึกษาฝ่ายเดียวแต่เป็นเรื่องที่หน่วยงานทุกด้านมีบทบาทในการสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานด้าน การพัฒนาเมือง เทคโนโลยี สวัสดิการสังคม ความปลอดภัย และสุขภาพอนามัย ตลอดจนความร่วมมือจาก หน่วยงาน องค์กรภาคเอกชน ประชาชน และชุมชน บทบาทและความร่วมมือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะใน ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายแห่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน เมืองและหน่วยงานภาครัฐจะต้องตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว และทำความเข้าใจกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเป้าหมายแต่ละเป้าหมายเพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้อย่างเต็มที่

บรรณานุกรม

- กัมปนาท บริบูรณ์ สถิตาพร คำสวด และสุวิมล ไกรอุษา. (2562). แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามแนวทาง ศูนย์ความรู้กินได้. *Veridian E-Journal*, Silpakorn University Humanities, Social Sciences, and arts. 12 (4) กรกฎาคม-สิงหาคม. 8-86.
- จังหวัดจัดการตนเอง. (2561). <https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2558/hi2558-042.pdf>.
- ณัฐลักษณ์ ธาระวานิช. (2557). แหล่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ ประชาชน. ใน: สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรมล เสรีสกุล อติศักดิ์ กันทะเมืองลี และ ธนพร โอวาทวรวิญญู. (2563). *ข้อเสนอโครงการศึกษาบทบาท ศักยภาพ และพัฒนาดัชนีชี้วัดการขับเคลื่อนเมืองการเรียนรู้แห่งอนาคต (The Future of Learning City)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง. (เอกสารอัดสำเนา).
- ธนัทภรณ์ ฉัตรภักครัตน์ ชุติวัดน์ สุวัตติพงษ์ และวิฑูรย์ วงษ์อำมาตย์. (2561). *รายงานการวิจัย การพัฒนา รูปแบบแหล่งเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของประชาชน*. สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารอัดสำเนา.
- ธนิต กิตติอำพน. (มปป). *เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องจากเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ทางออกใหม่สู่การพัฒนาเศรษฐกิจ*. เอกสารอัดสำเนา.
- มาเรียม นิลพันธุ์ และ ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย. (2558). การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้น พื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เชิงสร้างสรรค์. *Veridian E-Journal*, 8 (1) มกราคม-เมษายน. 48-61.
- วิฑูรย์ ประสานศักดิ์ทวี, จารุวรรณ ขำเพชร และ กัมปนาท บริบูรณ์. (2560). การจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่า ญ้อกูร. *Veridian E-Journal*. Silpakorn University Humanities, Social Sciences, and arts. 10 (2) พฤษภาคม-สิงหาคม. 110-123.
- วีระวัฒน์ ศรีสม. (มปป). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์*. เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *รายงานการติดตามความก้าวหน้า การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยภายใต้ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็น ธรรมและความเหลื่อมล้ำในสังคมในแผนพัฒนาฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (12) ประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้ (พ.ศ. 2561– 2580)*. เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2561). *ยุทธศาสตร์จังหวัดฉะเชิงเทรา 20 ปี*. เอกสารอัดสำเนา.

- สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. (2561). *ยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่ 20 ปี*. เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานจังหวัดน่าน. (2561). *ยุทธศาสตร์จังหวัดน่าน 20 ปี*. เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2561). *ยุทธศาสตร์จังหวัดสมุทรสาคร 20 ปี*. เอกสารอัดสำเนา.
- สภาพัฒนา. (2561). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (12) ประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้ (พ.ศ. 2561–2580)*. เอกสารอัดสำเนา.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2555). *การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุภูมิ วรวิทย์พินิต, วรณวีร์ บุญคุ้ม และ นรินทร์ สังข์รักษา. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University Humanities, Social Sciences, and arts*. 10 (2) พฤษภาคม-สิงหาคม .68-86.
- สำนักงานบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. (2549). *แผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พ.ศ. 2549-2551*. กรุงเทพฯ: รังสีการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม 2545)*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *รายงานความก้าวหน้าในการจัดการแหล่งเรียนรู้ ปี 2550*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: เอกสารอัดสำเนา.
- ห้องสมุดประชาชนอุบลราชธานี. *โครงการศูนย์ความรู้กินได้*. <http://www.okmd.or.th/knowledge-box-set/activities/> สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2564.
- ฮัชซัน ดารามัน. (2558). ความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองยางโลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายใต้การบริหารงานของสถาบันรัชตภาคย์ศูนย์ยะลา. *วารสารรัชตภาคย์*. 9(ฉบับพิเศษ). 50-60.

Centre for Adult Continuing Education (ACE) University College Cork.(2017) Cork Learning Neighborhoods.Cork. Centre for Adult Continuing Education.

Korea Creative Content Agency.(2010). Korea Creative Content Agency. Retrieved January 10.2021 from <http://www.kocca.kr/eng/about/about/index.htm>

National Institute for Lifelong Education(NILE).2018. Lifelong Learning in Korea.Seoul: National Institute for Lifelong Education.

- UNESCO Bangkok.(2011).Sustainability of Community Learning Centres : Community Ownership and Support Asia -Pacific Regional Action Research Studies.Retrieved October 19,2020, from <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002146/214655E.pdf>.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2015). *UNESCO Global Network of Learning Cities Guiding Documents*. Humburg. UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2017). *Learning Cities and the SDGs: A Guide to Action*. Humburg. UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- Wei Ming Qin, Sun Jing and Shi Yuan Ping. (2015). Research on the Higher Education Ideas in Ancient Greece and its Modern Values. *Cross-Cultural Communication*. 11(8). 11-14.

Website

<http://www.okmd.or.th/downloads/project/799/>

<http://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/1066/>

บทที่ 4

แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งการเรียนรู้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มิ่งขวัญ คงเจริญ

บทที่ 4

แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้

เค้าโครงเนื้อหา

หัวข้อที่ 4.1 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ตามกลุ่มเป้าหมาย

- 4.1.1 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาระบบโรงเรียน
- 4.1.2 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 4.1.3 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษิตตามอัธยาศัย

หัวข้อที่ 4.2 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

- 4.2.1 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเมือง
- 4.2.2 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนชนบท

แนวคิด

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner center) การจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอนเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุผลทางการเรียน ซึ่งจะมีความแตกต่างจากการเรียนรู้ในรูปแบบเดิม ที่ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้น โดยเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ ที่มีความหลากหลายทั้งภายในและนอกโรงเรียน

2. วิถีการดำรงชีวิตระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท กล่าวคือ ชุมชนเมือง มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง สำหรับชุมชนชนบท ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดมั่นอยู่กับประเพณีเดิมเป็นอย่างดี ไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลง จะพึงพาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาบทที่ 4 จบแล้ว นิสิตสามารถ

1. อธิบายแนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ตามกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ การศึกษาระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษิตตามอัธยาศัยได้
2. อธิบายแนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทได้

หัวข้อที่ 4.1

แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ตามกลุ่มเป้าหมาย

หัวเรื่อง

เรื่องที่ 4.1.1 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 4.1.2 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 4.1.3 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัย

แนวคิด

1. การจัดการศึกษาต้องดำเนินการตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จุดเน้นของการพัฒนาการเรียนรู้ คือ การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการใช้กระบวนการเรียนรู้ ที่หลากหลาย จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้น สถานศึกษาต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ให้เรียนได้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ เพื่อพัฒนาตนเองเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคม มุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนอาชีพ หรือการพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องที่ตนสนใจ

3. การศึกษาตามอัธยาศัย คือ การได้รับการถ่ายทอด และสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิด จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อมตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่ไม่มีองค์กร ไม่มีระบบ ไม่มีจุดมุ่งหมาย ไม่ตั้งใจ และเรื่องที่ได้รับการถ่ายทอดก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในสังคม

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 4.1 แล้วนิสิตสามารถ

1. อธิบายแนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาระบบโรงเรียนได้
2. อธิบายแนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้
3. อธิบายแนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัยได้

เรื่องที่ 4.1.1 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาระบบโรงเรียน

1. แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาระบบโรงเรียน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนกระบวนทัศน์ใหม่ (New paradigm) ภายใต้ปรัชญาแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner center) นั้น การจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอนเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุผลทางการเรียนซึ่งจะมีความแตกต่างจากการเรียนรู้ในรูปแบบเดิม (Traditional) ที่ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้น จากที่ได้รับจากครูในชั้นเรียน โดยเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ที่มีความหลากหลายทั้งภายในและนอกโรงเรียน (เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเศรษฐ์, 2544)

การจัดการศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอันเป็นหลักการร่วมกันในการจัดการศึกษา และในขณะเดียวกันจุดเน้นของการพัฒนาการเรียนรู้ คือ การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะจุดเน้นตามมาตรา 24 และมาตรา 25 ที่กำหนดให้โรงเรียนต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ให้เรียนได้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องและเหมาะสมกับท้องถิ่นซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้ สถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549)

1. สสำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง (ทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้)
2. จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาให้เพียงพอและสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้
3. จัดทำเอกสารรวบรวมเผยแพร่แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง
4. จัดระบบแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เชื่อมต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น พัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ หรือมุมหนังสือในห้องเรียน
5. จัดระบบแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนของสถานศึกษาของตนเอง เช่น จัดทำแผนที่เส้นทาง ระบบเครือข่ายเชื่อมโยงห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดสถาบันการศึกษา พิพิธภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในการจัดตั้งส่งเสริมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน วางแผนการใช้ร่วมกัน

7. ประสานความร่วมมือวางแผนกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน ที่จัดการศึกษาโดยส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่แต่ละแห่งมี เพื่อใช้ประโยชน์ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

8. ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้ใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งมีหลายช่องทาง เพียงแต่การดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นไปโดยไม่เป็นระบบ และกระบวนการที่ชัดเจน แหล่งเรียนรู้บางแห่งจึงไม่ได้ถูกใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติก็ถูกละเลย ไม่ได้เข้าไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องเป็นผู้นำการดำเนินการสู่ความสำเร็จ โดยกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน ซึ่งอาจบริหารจัดการได้ดังนี้ (Deming, 1986)

1. ชี้แจงแผน (Plan)

1.1 กำหนดนโยบายการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้โรงเรียน โดยทำความเข้าใจนโยบายตามแผนหลัก หลักสูตร รวมทั้งแนวทางดำเนินการของโรงเรียน เพื่อกำหนดนโยบายการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ โดยให้คณะครู นักเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนด

1.2 จัดตั้งคณะกรรมการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ เพื่อวิเคราะห์สภาพความพร้อมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน ซึ่งอาจประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ หัวหน้างานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องที่โรงเรียนพิจารณาตามความเหมาะสม

1.3 จัดทำแผนงานพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ คณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญที่จะเป็นผู้สำรวจ วิเคราะห์ความพร้อม รวบรวมข้อมูล จัดทำแผนพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้สามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสม

1.4 สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนดำเนินการสร้างความเข้าใจกับบุคลากรทุก ๆ ฝ่ายในโรงเรียนและบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครือข่ายผู้ปกครอง เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญ มีส่วนร่วมในการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้

1.5 ประชาสัมพันธ์โครงการ โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้ครู อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจตรงกัน เกิดความร่วมมือในการสนับสนุน ช่วยเหลือ เพื่อให้แหล่งการเรียนรู้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า

2. ขั้นการดำเนินงานสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (Do)

โรงเรียนอาจมีแนวทางการสร้าง พัฒนา ใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

2.1 จัดตั้งคณะผู้รับผิดชอบแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งอาจประกอบด้วย รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้างานห้องสมุด หัวหน้าศูนย์คอมพิวเตอร์ของโรงเรียนรับผิดชอบการดำเนินการสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ตามความพร้อมที่ได้ดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งในโรงเรียนและชุมชน กำหนดแหล่งเรียนรู้และจัดระบบสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้

2.2 สร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดำเนินการสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตามสารสนเทศที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ จัดระบบการใช้สำหรับผู้เรียนและผู้สนใจ

2.3 ผู้เรียนและผู้สนใจได้ใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า มีการรวบรวมข้อมูลการใช้เพื่อเป็นข้อมูลกำหนดแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่อไป

3. ขั้นตรวจสอบ ทบทวน กำกับติดตาม (Check)

โรงเรียนกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการนิเทศ ติดตาม และประเมินการพัฒนา และใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ แก้ไข ปัญหาอุปสรรคในระหว่างดำเนินการ มีการประเมินทบทวน ปรับปรุง กระบวนการดำเนินการให้เกิดการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ตามแผนหลักและแนวทางดำเนินการของโรงเรียนที่กำหนด ตามบริบทของโรงเรียนเอง มีการกำหนดวิธีการและเครื่องมือประเมินผลการดำเนินการ การสร้าง การพัฒนา และใช้แหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ผลการประเมินและสรุปผลการประเมิน

4. ขั้นสรุปและรายงานผลการสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (Action)

การสรุปรายงานการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ ควรรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เริ่มดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และเสร็จสิ้นการดำเนินการ เพื่อสรุปเป็นรายงานนำเสนอให้หน่วยงานต้นสังกัดทุกระดับ และผู้เกี่ยวข้องทราบ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการใช้แหล่งการเรียนรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดต่อไป

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้าน (วรพงศ์ ผูกภู, 2563) ดังนี้

1. ข้อมูล/ชุดความรู้ หรือเรื่องราว หรือสิ่งที่ได้จากแหล่งที่มาของความรู้ มีการนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้ และพร้อมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ความคิด ทักษะคิด และความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป สามารถรวบรวมและถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี หนังสือ คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม การเก็บข้อมูลจากแหล่งความรู้ขึ้นอยู่กับลักษณะของที่มา เช่น ถ้าเป็นสถานที่อาจเก็บภาพถ่าย พร้อมประวัติความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งความรู้ หรือถ้าเป็นตัวบุคคล อาจเก็บข้อมูลประวัติย่อ บทสัมภาษณ์ คุณงามความดี บันทึกประสบการณ์หรือความรู้ที่มี แต่ถ้าหากอยู่ในรูปแบบของประเพณี อาจบันทึกถึงความเป็นมา ความสำคัญ พิธีกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นต้น

2. ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด หมายถึง บุคคลที่สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูล ชุดความรู้ นั้น ๆ แก่ผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ได้ ผู้ให้ข้อมูลต้องมีความเชี่ยวชาญมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี และสามารถนำเสนอเรื่องราวออกมาได้อย่างน่าสนใจ

3. การออกแบบและการจัดลำดับ หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำข้อมูล เนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่นำเสนอ การจัดทำกิจกรรมสาธิต เป็นต้น

4. กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมและกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง เป็นต้น

5. สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น อุปกรณ์สาธิต สิ่งของจริง (ของจริง) ป้ายข้อมูล โมเดลจำลอง วิดีทัศน์ เทคโนโลยี สื่อเสมือนจริง สื่ออินเทอร์เน็ต ทีวี แอนิเมชัน เกมมัลติมีเดีย เป็นต้น การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สัมพันธ์กับข้อมูล จะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้

6. สถานที่ ส่วนใหญ่ใช้สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของผู้รู้ แปลงเกษตร ฟาร์ม ไร่ ป่า ฯลฯ โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียน ไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องที่เป็นทางการ แต่ถ้าหากแหล่งเรียนรู้ไม่สะดวกต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ ก็อาจใช้สถานที่อื่นที่ใกล้เคียง สร้างบรรยากาศ หรือเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

7. การบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งการวางแผนการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการคณะกรรมการที่ขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้

นอกเหนือจากการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอน ซึ่งมีความแตกต่างจากการเรียนรู้ในรูปแบบเดิมที่ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ทางการเรียนที่มีความหลากหลายทั้งภายในและนอกโรงเรียน การเรียนการสอนออนไลน์ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุผลทางการเรียน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้แบ่งประเภทการเรียนการสอนออนไลน์ (แหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้. <https://bit.ly/2KxXK4h>) ได้ดังนี้

1. e-Learning เป็นการเรียนการสอนในลักษณะหรือรูปแบบใดก็ได้ ซึ่งการถ่ายทอดเนื้อหาสาระผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ซีดีรอม เครือข่ายอินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต เอ็กซ์ทราเน็ต หรือทางสัญญาณโทรทัศน์ หรือสัญญาณดาวเทียม (Satellite) ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งการเรียนลักษณะนี้ได้มีการนำเข้าสู่ตลาดเมืองไทยในระยะหนึ่งแล้ว เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอนด้วยซีดีรอม, การเรียนการสอนบนเว็บ (Web-Based Learning), การเรียนออนไลน์ (On-line Learning) การเรียนทางไกลผ่านดาวเทียม หรือการเรียนด้วยวิดีโอผ่านออนไลน์ เป็นต้น

2. e-Book หนังสือหรือเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ที่อ่านสามารถ อ่านผ่านทางอินเทอร์เน็ต หรืออุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์พกพาอื่น ๆ ได้ หนังสือหรือเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ จะมีความหมายรวมถึงเนื้อหาที่ถูกดัดแปลงอยู่ในรูปแบบที่สามารถแสดงผลออกมาได้ โดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ มีลักษณะการนำเสนอ สอดคล้องและคล้ายคลึงกับการอ่านหนังสือทั่วไปในชีวิตประจำวัน แต่จะมีลักษณะพิเศษคือ สะดวกและรวดเร็วในการค้นหา และผู้อ่านสามารถอ่านพร้อม ๆ กันได้โดยไม่ต้องรอให้อีกฝ่ายส่งคืนห้องสมุด เช่นเดียวกับหนังสือในห้องสมุดทั่วไป

3. e-Education หรือ Virtual Education หรือหลักในการดำเนินงานเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนที่ใดก็ได้ (anywhere) เมื่อใด Online Teaching and Learning คือรูปแบบการจัดการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือก็ได้ (any time) ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการเรียนการสอนทางไกล โดยที่ Online Teaching and Learning จะเน้นระบบและกลไกในการดำเนินงานแบบออนไลน์

4. Courseware คือ เอกสารประกอบการเรียนการสอนที่เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งในปัจจุบันนิยมทำในรูปของเอกสารเว็บ Courseware ที่ดีจะต้องได้รับการออกแบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยเน้นที่องค์ความรู้จากห้องสมุดเสมือนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถจะเข้าถึงได้ทันทีที่มีการแบ่งเนื้อหาออกเป็นบทเรียน มีการทดสอบเพื่อประเมินว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในระดับใด มีการออกแบบให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับเนื้อหาวิชา ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้สอน โดยใช้การสื่อสารผ่านเครือข่าย

5. Virtual University คือมหาวิทยาลัยที่มีการเปิดการเรียนการสอนทางไกล โดยกิจกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการเรียนการสอนจะใช้ระบบออนไลน์เป็นหลัก ซึ่งก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง

6. e-Commerce ทางการศึกษา การจัดการศึกษาแบบ Virtual University นี้อาจจะดำเนินการโดยใช้บุคลากรของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่อยู่คนละแห่งมารวมมือกันได้เป็นเครือข่าย

2. บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน

การเรียนรู้สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน คือ การศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษานั้น เกิดขึ้นทั้งที่ห้องเรียน รวมถึงการเรียนรู้นอกห้องเรียน อาทิ ที่บ้าน หรือการเรียนรู้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยยึดถือเอาห้องเรียนเป็นฐานกลางของการจัดการศึกษา การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคน และการที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการนั้นต้องอาศัยผลรวมของกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กัน คือ กระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ศูนย์ข้อมูลความรู้ประชาชน, <https://bit.ly/2JgVNJ2>) ซึ่งมีการดำเนินการได้หลายลักษณะและมีชื่อเรียกต่างกัน (ศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้, 2556) โดยสามารถแบ่งแหล่งการเรียนรู้ได้ 2 แหล่ง (ประยูร รักษ์กำเนิด, 2555) ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม ปรากฏการณ์ธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต ฯลฯ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น

- ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดกลุ่มสาระ ห้องสมุดเคลื่อนที่
- ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ
- ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องมัลติมีเดีย ห้องอินเทอร์เน็ต
- ห้องเรียนสีเขียว
- ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องเกียรติยศ
- สวนพฤกษศาสตร์ สวนสมุนไพร สวนวรรณคดี สวนสุขภาพ สวนหิน สวนหย่อม สวนผีเสื้อ
- บ่อเลี้ยงปลา
- เรือนเพาะชำ ต้นไม้พูดได้ ฯลฯ

จากการพัฒนาและการให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งการพัฒนาคนให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน จึงขอยกตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ดังนี้ (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

1. สำนักหอสมุดและทรัพยากรการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดตั้งขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งมหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2507 เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญเพื่อสนับสนุนพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยชั้นนำระดับโลก มีวิสัยทัศน์ว่า “เป็นแหล่งเรียนรู้ชั้นเลิศ (Excellent Resources Center) และมีนวัตกรรมบริการ เพื่อสนับสนุนมหาวิทยาลัยขอนแก่น ให้เป็นมหาวิทยาลัยวิจัยชั้นนำของโลก” ศูนย์ความเป็นเลิศทรัพยากรที่มีบริการที่เป็นนวัตกรรมใหม่ที่จะเพิ่มขีดความสามารถ ภารกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และเป้าหมายที่จะกลายเป็นมหาวิทยาลัยโลก งานวิจัยระดับพื้นฐาน โดยมีทสรูปความสำเร็จ คือ ห้องสมุดมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ให้บริการด้วยความประทับใจ มีเครือข่ายการดำเนินงานเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งเครือข่ายบุคคลและหน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลสารสนเทศเทคโนโลยีกับห้องสมุดชั้นนำทั่วประเทศ รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมร่วมกับห้องสมุดโรงเรียนระดับประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะบริการเชิงรุก แบบ DD (Document Delivery Service) ซึ่งให้บริการและนำส่งทรัพยากรสารสนเทศไปถึงผู้ใช้บริการ จึงทำให้หอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าและเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบได้เป็นอย่างดี (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2559. <https://bit.ly/2M8l6y9>)

สำนักหอสมุดและทรัพยากรการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ที่มา (num2hong, 2559)

2. สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับการพัฒนามาจาก “พิพิธภัณฑสัตว์ และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม” ซึ่งก่อตั้งปี พ.ศ. 2512 โดยภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน เปิดให้ประชาชนเข้าชมอย่างไม่เป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. 2513 จนเมื่อปี พ.ศ. 2523 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเลแบบให้เปล่า เป็นมูลค่า 230 ล้านบาท ศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเลได้ยกฐานะเป็นสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล เป็น แหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวิชาการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรตลอดจนสนับสนุนการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล ทั้งภายในและต่างประเทศ และเป็นองค์กรที่มีระบบบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ วิสัยทัศน์คือ เป็นศูนย์กลางแห่งความเป็นเลิศทางการวิจัย และบริการวิชาการ ด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล โดยมีบทสรุปความสำเร็จ คือ นับตั้งแต่ก่อตั้งสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลมา 48 ปี ได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทพิพิธภัณฑที่เปิดให้บริการทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงสำหรับเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย และประชาชนทั่วไป รวมทั้งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล ที่มีการนำเอาเทคโนโลยีและการบริการวิชาการแก่ชุมชน โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างต่อเนื่อง จึงครองความเป็นผู้นำในการบริหารจัดการและผลิตผลงานด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลจนเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนทั่วไป

สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา
ที่มา (สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา, 2560)

3. ศูนย์กีฬาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหน่วยงานบริหารงานในระบบวิสาหกิจที่ไม่มุ่งเน้นผลกำไรในกำกับของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2510 ในช่วงแรกได้มีการก่อสร้างสนามกีฬา 3 สนาม คือ สนามเทนนิส สนามกีฬาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสระว่ายน้ำ โดยมีการปรับปรุงขยายเนื้อที่มาอย่างต่อเนื่อง จนปรับฐานะจากสำนักกีฬามาเป็น “ศูนย์กีฬาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ปัจจุบันศูนย์กีฬาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีสนามกีฬาที่อยู่ในความดูแลรวมทั้งสิ้น 9 สนาม ปรับสถานะเป็นงานสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน และให้บริการแก่สังคม โดยมีบทสรุปความสำเร็จ คือ เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านกีฬาและนันทนาการที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ นักศึกษา บุคลากร ในสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งนักกีฬา ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการเรียนรู้ด้านกีฬาและนันทนาการ โดยจัดให้มีบริการทั้งเชิงรับและเชิงรุกหลากหลายรูปแบบ ที่ส่งผลให้การบริการเป็นไปอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงและพัฒนาทุกด้านอย่างสม่ำเสมอทั้งในด้านอาคารสถานที่ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีการศึกษา การติดตามประเมินผล การนำฐานข้อมูลต่างๆ มาใช้ประโยชน์ในการวางแผนและพัฒนางาน

กิจกรรมการศึกษาดูงานในฐานะแหล่งการเรียนรู้ด้านสุขภาพ
ที่มา (ศูนย์กีฬาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560)

เรื่องที่ 4.1.2 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non – Formal Education) เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษา ซึ่งเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเอง ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะอ่อนตัวให้ผู้เรียนมีความสะดวกเลือกเรียนได้หลายวิธีจึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความหมายครอบคลุมถึงมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคม และการเรียนรู้ที่ได้รับจากโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้น นอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ทักษะ ทศนคติ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนอาชีพ หรือการพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องตามที่ตนสนใจ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2542)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่โอกาสพลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะ ปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบสัมมาชีพ อีกทั้งสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุขตามควรแก่อัตภาพ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2542) งานด้านการศึกษาอกระบบโรงเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ชัดเจน กิจกรรมการศึกษาดังกล่าว มีทั้งที่จัดกิจกรรมโดยเอกเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง และหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนที่อาศัย การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงถือเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งมีภารกิจสำคัญที่จะต้องให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมที่เป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับการศึกษา นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานของชีวิต เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพของตน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบ หมายถึง การศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบปกติ ที่จัดให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัย ไม่มีการจำกัดพื้นฐานการศึกษาอาชีพประสบการณ์หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ในด้านพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต ความรู้ทางด้านทักษะการประกอบอาชีพและความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

การจัดการศึกษามีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเงื่อนไขความสำเร็จการศึกษาโดยเนื้อหาและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ระบุว่า การศึกษานอกระบบ หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย ตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย รูปแบบ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุและสถานที่โดยมุ่งหมายให้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพมนุษย์ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อ การวัดผลและประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทความรู้พื้นฐานสายสามัญ ประเภทความรู้และทักษะอาชีพ และประเภทข้อมูลความรู้ทั่วไป

ดังนั้น การศึกษานอกระบบ จึงหมายถึงกระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มหรือพัฒนา ศักยภาพให้แก่ประชาชน ทั้งในด้านความรู้ ความชำนาญ หรืองานอดิเรกต่าง ๆ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาอาจได้รับ หรือไม่ได้รับเกียรติบัตรก็ได้ ซึ่งเกียรติบัตรนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการปรับเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อ ยกเว้น การศึกษาสายสามัญของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีการมอบวุฒิบัตรที่สามารถปรับเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นได้

ลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบ

การศึกษานอกระบบ เป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้รับบริการที่พลาดโอกาสจากการศึกษาในระบบ วัตถุประสงค์ของการศึกษามีความชัดเจนเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ แต่จะมีข้อแตกต่างตรงที่รูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรม มีความยืดหยุ่นและหลากหลายกว่า สอนตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น แต่ก็ยังคงมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน เพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้ (Thailand Knowledge Portal. การศึกษานอกระบบ. <https://bit.ly/3psyoDX>)

หลักการของการศึกษานอกระบบ

1. เน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมและทั่วถึง
2. ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ
3. จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต
4. จัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนมิได้จำกัดเฉพาะครู อาจจะเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือจากท้องถิ่น

การศึกษานอกระบบ คือการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับผู้ที่สนใจจะเรียนหนังสือ หาความรู้ แต่พลาดโอกาสทางการศึกษา (ในระบบโรงเรียนไม่ว่าจะระดับชั้นไหนก็ตาม) ซึ่งการศึกษานอกระบบจะช่วยพัฒนาความรู้ ทักษะ รวมถึงสิ่งจำเป็นต่างๆ ในการใช้ชีวิต หรือนำไปต่อยอดการทำงาน ไม่มีสิ้นสุด ไม่จำกัดอายุ เรียกได้ว่าสามารถเรียนได้ตลอดชีวิต โดยการศึกษานอกระบบแบ่งออกเป็นหลายประเภท (<https://bit.ly/34VJLky>) ได้แก่

1. การศึกษาต่อเนื่อง กล่าวคือเป็นการศึกษาที่ผู้เรียนเรียนจบไม่ว่าจะระดับชั้นใดก็ตาม แต่อยากหาความรู้เพิ่มเติมจากสิ่งที่ได้เรียนมา (ทั้งจากโรงเรียน หรือมหาลัย) จึงเลือกศึกษานอกระบบประเภทนี้ โดยในบางสถานศึกษาอาจมีการออกใบรับรองจบ หรือประกาศนียบัตรให้ด้วย ซึ่งการศึกษาต่อเนื่องแบ่งออกเป็น 6 รูปแบบ คือ ศึกษาเพื่อเทียบโอน ศึกษาเพื่อส่งเสริมความสนใจส่วนบุคคล ศึกษาเพื่อการมีรายได้ ศึกษาเพื่อสอดคล้องกับอนาคต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และศึกษาหลังจากรู้หนังสือแล้ว

2. การศึกษาทางไกล สำหรับการศึกษานอกระบบประเภทนี้ เป็นการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สนใจอยากเรียนหนังสือหาความรู้ แต่ไม่สามารถเดินทางมาเรียนยังสถานศึกษานั้นๆ ได้ ก็จะใช้ประเภทนี้ที่ผู้สอนกับผู้เรียนอยู่คนละทิศทาง ห่างไกล แต่สามารถเรียนรู้ผ่านวิดีโอคอนเฟอเรนซ์ ทั้งแบบระบุเวลาและไม่ระบุเวลา ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ในเรื่องที่สนใจได้

3. การศึกษาผู้ใหญ่ เป็นการศึกษสำหรับผู้เรียนที่มีทุกช่วงอายุไม่จำกัด ซึ่งอาจเป็นผู้ที่ยากจน ไม่มีโอกาสทางการศึกษา ไม่มีเวลาต้องทำหน้าที่อย่างอื่นด้วย ฯลฯ โดยสามารถเลือกวันเวลาเรียนได้ ไม่ต้องมาเรียนทุกวัน โดยจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้ในทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สังคม ไปจนถึง วิชาศิลปะ คหกรรม ฯลฯ

4. การศึกษาชุมชน เป็นการศึกษานอกระบบอีกประเภทที่ให้ผู้เรียนได้เข้าไปศึกษาชุมชนนั้นๆ เรียนรู้ทางชีวภาพ กายภาพ ระบบความคิด เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ปรากฏการณ์ต่างๆ ฯลฯ ซึ่งจะวิธีสังเกต สอบถาม เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับนักพัฒนาและชุมชนผู้เชี่ยวชาญ ตามความสนใจ การนำไปใช้ของผู้เรียน

2. บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายโดยมุ่งการให้บริการกับผู้เรียนที่มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านพื้นฐาน ทักษะในการประกอบอาชีพ และทักษะที่จำเป็นสำหรับความรู้ด้านอื่น ๆ เป็นฐานในการดำรงชีวิต (ศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้, 2556) ซึ่งสามารถแบ่งแหล่งการเรียนรู้ได้ 2 แหล่ง (ประยูร รัชฎ์กำเนิด, 2555) คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น สภาพแวดล้อม ป่า ภูเขา แหล่งน้ำ ทะเล สัตว์ ฯลฯ
2. แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น
 - ชุมชน วิถีชีวิต
 - อาชีพ แหล่งประกอบการ ฝึกอาชีพ
 - ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม
 - สถาบัน โบราณสถาน สถานที่สำคัญ ฯลฯ

จากการพัฒนาและการให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ทักษะ ทักษะคิด เพื่อพัฒนาตนเอง เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคม มุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนอาชีพ หรือการพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องที่น่าสนใจ จึงขอยกตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

1. สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Office of Knowledge Management and Development (Public Organization) ชื่อย่อคือ สบร. หรือ OKMD จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสแสวงหาพัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาคุณภาพ ความคิดของประชาชนและเยาวชน ผลักดันสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอผลงานในรูปแบบต่างๆ เพื่อยกระดับให้เป็นประเทศชั้นนำทั้งในภาคเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสังคม โดยมีหน่วยงานเฉพาะด้าน 5 หน่วยงาน (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). 2559. <https://bit.ly/381zuk3> อ้างใน “แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน” โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์นาวา วงษ์พรม, 2560: 271-272) ได้แก่

1.1 สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สบอ.) (Thailand Knowledge Park: TK Park) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน มีนิสัยรักการอ่าน รู้จักการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ในบรรยากาศที่ทันสมัย ภายใต้รูปแบบ “ห้องสมุดมีชีวิต” พร้อมทั้งส่งเสริมให้เยาวชนมีโอกาสพัฒนาแลกเปลี่ยนและแสดงผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์

1.2 ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (ศสบ.) (Thailand Creative and Design Center: TCDC) เป็นแหล่งทรัพยากรข้อมูลการเรียนรู้ด้านการออกแบบที่สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้คนไทยปลดปล่อยพลังสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสินค้าใหม่หรือผลงานที่เป็นต้นฉบับของตนเอง

1.3 สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.) (National Discovery Museum Institute: NDMI) ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้สาขาต่างๆ ผ่านนิทรรศการซึ่งสร้างสรรค์โดยใช้นวัตกรรมใหม่ในการเล่าเรื่องราวของชนชาติ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และเศรษฐกิจไทยในรูปแบบมีชีวิต ที่สามารถจุดประกายความอยากรู้ การตั้งคำถาม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนิทรรศการกับผู้ชม เพื่อเกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศโดยรวม

1.4 ศูนย์ความเป็นเลิศด้านชีววิทยาศาสตร์ของประเทศไทย (ศลชท.) (Thailand Excellence Center for Life Sciences: TECLS) ส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรมด้านชีววิทยาศาสตร์ ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ การวิจัยและพัฒนาต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์ บริการ และนวัตกรรมด้านชีววิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม ส่งเสริมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาบุคลากรที่จำเป็นต่อการพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรมด้านชีววิทยาศาสตร์

1.5 ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) (Moral Promotion Center: MPC) เสริมสร้างพลังความร่วมมือเครือข่ายประชารัฐและสมาชิกคุณธรรม เพื่อขับเคลื่อนสังคม

คุณธรรมส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม พัฒนานวัตกรรม องค์ความรู้ด้านคุณธรรม
พัฒนาความร่วมมือด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมกับนานาชาติ

เรื่องที่ 4.1.3 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษิตตามอัธยาศัย

1. แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษิตตามอัธยาศัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมายของการศึกษิตตามอัธยาศัย ว่าเป็นการศึกษิตที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ คักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษิตจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษิตนอกระบบและการศึกษิตตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของการศึกษิตตามอัธยาศัย ว่าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และคักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

Evan (1981) กล่าวว่า การศึกษิตตามอัธยาศัย หมายถึง ผลของการเรียนรู้ันเกิดจากสถานการณ์ที่ผู้เรียน หรือแหล่งความรู้้อย่างใดอย่างหนึ่ง มีเจตจำนงเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ แต่ไม่ใช่ทั้งสองปัจจัยเกิดตรงกัน

Coombs (1985) กล่าวว่า การศึกษิตตามอัธยาศัย หมายถึง กระบวนการศึกษิตตลอดชีวิตที่ทุกคนได้รับและสะสมความรู้ ทักษะ เจตคติ และการรู้แจ้งจากประสบการณ์ประจำวัน และการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน และที่เล่น จากตัวอย่างและเจตคติของสมาชิกครอบครัวและเพื่อน จากการเดินทาง การอ่านหนังสือพิมพ์และหนังสืออื่น หรือโดยการฟังวิทยุ หรือการดูภาพยนตร์ หรือโทรทัศน์ ตามปกติแล้ว การศึกษิตตามอัธยาศัยไม่มีการจัด ไม่มีระบบ และบางครั้งไม่ได้ตั้งใจ แต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ไปตลอดชีวิตของแต่ละคนอยู่อย่างมาก แม้แต่ผู้ที่มีการศึกษิตในโรงเรียนมาแล้วก็ตาม

องค์ประกอบของการศึกษิตตามอัธยาศัย (พงศ์แสนชัย อิศระไพจิตร, ม.ป.ป.)

1. แนวคิดและปรัชญา การศึกษิตตามอัธยาศัยเป็นการศึกษิตที่ส่งเสริมสนับสนุนและให้โอกาส ในการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย

2. ความมุ่งหมาย การศึกษิตตามอัธยาศัยมิได้หลายเป้าหมายและหลายวัตถุประสงค์ โดยเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และเพื่อตอบสนองความพึงพอใจและนันทนาการของบุคคลแต่ละคนมากกว่าการเพิ่มพูนความรู้เชิงวิชาการ

3. หลักสูตร การศึกษิตตามอัธยาศัยไม่มีหลักสูตร แต่เป็นลักษณะการเรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรม สื่อ และเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

4. ผู้เรียน/ผู้รับบริการ ผู้เรียนของการศึกษิตตามอัธยาศัย คือ บุคคลทุกคน ซึ่งมีความหลากหลายครอบคลุมทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษิต ทุกพื้นที่ โดยไม่มีการจำแนกสถานภาพทางสังคม

5. ผู้สอน ผู้สอนของการศึกษาตามอัธยาศัย คือ บุคคลทุกคนที่มีศักยภาพส่งเสริมให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้

6. ความรู้ การศึกษาตามอัธยาศัยทำให้เกิดความรู้ด้วยการเรียนรู้ตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

7. วิธีการเรียนรู้ การศึกษาตามอัธยาศัยมีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีหลายรูปแบบ ไม่มีแบบแผนแน่นอน ไม่มีรูปแบบแน่นอน

8. ระยะเวลา การศึกษาตามอัธยาศัยสามารถเกิดได้ตลอดเวลาและตลอดชีวิตของผู้เรียน

9. วุฒิการศึกษา การศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีวุฒิปัตร์ แต่บางกิจกรรมอาจมีเกียรติบัตร

10. กิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ตามการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นไปตามวิถีชีวิตของผู้เรียน

11. สื่อการเรียนรู้ ลักษณะสื่อการศึกษาตามอัธยาศัยมีความหลากหลายตามที่ต้องการ

12. การประเมินผล การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยตัวผู้เรียนเอง จึงไม่มีการประเมินผลที่ชัดเจน แต่บางกิจกรรมมีการประเมินผลเพื่อให้ผลย้อนกลับต่อผู้รับบริการ (ความพึงพอใจ)

รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีรูปแบบการศึกษา หรือการเรียนรู้ที่ตายตัว ไม่มีหลักสูตรเป็นตัวกำหนดกรอบกิจกรรม หรือขอบข่ายสาระการเรียนรู้ การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความต้องการ และแรงจูงใจใฝ่รู้ของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม เราสามารถจัดกิจกรรม เพื่อเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้ (<https://bit.ly/3rJ8ZY0>) ดังนี้

1. จัดกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน การเรียนรู้ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์ พิพิธภัณฑ์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดกลุ่มเสวนา หรือการอภิปราย กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล และความรู้ต่างๆ ฯลฯ

2. ส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ สนับสนุนสื่อแก่หน่วยงานและแหล่งความรู้ต่างๆ

3. ส่งเสริมให้หน่วยงานเครือข่ายจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ห้องสมุดในสถานที่ราชการ สถานประกอบการ ฯลฯ

4. ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาชมรมต่างๆ ตามความต้องการ และความสนใจ เช่น กลุ่มดนตรี กลุ่มสิ่งแวดล้อม พัฒนาชุมชน ฯลฯ

หลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

- จัดให้สนองกลุ่มเป้าหมาย ทุกเพศและวัย ตามความสนใจ และความต้องการ
- จัดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต
- จัดโดยวิธีหลากหลายโดยใช้สื่อต่างๆ
- จัดให้ยืดหยุ่น โดยไม่มียึดรูปแบบใดๆ

- จัดให้ทันต่อเหตุการณ์
- จัดได้ทุกกาลเทศะ
- จัดบรรยากาศ สถานการณ์ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้ให้ความหมายไว้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสารสารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนและเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งแบ่งออกได้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น สวนพฤกษศาสตร์ ห้องสมุด มุมความรู้ต่าง ๆ เป็นต้น และแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์ วัด หอสมุดแห่งชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

นอกจากนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (อ้างอิงในรณมาศ กุละศิริมา และคณะ, 2559) ได้มีการแบ่งแหล่งที่ให้ประชาชนสามารถเข้าไปเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้เป็น 6 ประเภท คือ

- 1) ห้องสมุดต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย ห้องสมุดของหน่วยงานเอกชน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด
- 2) เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สถานีอนามัยตำบล สำนักเกษตรตำบล สำนักวิชาการต่าง ๆ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน แหล่งความรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน
- 3) สื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร จุลสาร ไปสเตอร์ เป็นต้น
- 4) ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรม และความอยากรู้ของชุมชน
- 5) สื่อพื้นบ้าน ได้แก่ เพลง ลีเก หมอลำ หนังตะลุง มโนราห์ ลำตัด
- 6) ครอบครัว ได้แก่ การอบรมสั่งสอน การให้ความรู้ การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพจากพ่อแม่

2. บริการแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษิตตามอัธยาศัย

การเรียนรู้สำหรับการศึกษิตตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้ให้กลุ่มเป้าหมายได้ศึกษาจากสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ และประสบการณ์การทำงาน บุคคล ครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน แหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต (ศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้, 2556) เช่น (พงศ์แสนชัย อิศระไพจิตร, ม.ป.ป.)

- ห้องฟ้าจำลอง
- ศูนย์วิทยาศาสตร์
- ห้องสมุดประชาชน บ้านหนังสืออัจฉริยะ
- พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ
- กิจกรรมสาธิต เช่น ถูหอมการบูร ดอกไม้หอม ปั้นหุ่นปูนปลาสเตอร์
- สื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์

- การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ฯลฯ

ซึ่งอาจจะแสดงให้เห็นในรูปแบบของตัวอย่างการให้บริการจากแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษิตตามอัธยาศัย โดยให้ประชาชนสามารถเข้าไปเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้ ดังนี้

1. พิพิธภัณฑ์ออนไลน์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 “King 9 Moment” โดยถ่ายทอดผ่านเทคนิคพิเศษที่ทำให้ผู้เข้าชมสามารถเป็นส่วนหนึ่งกับเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์ได้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย เกิดขึ้นจากความร่วมมือของหน่วยงานที่ต้องการสร้างอนุสรณ์แห่งความทรงจำที่ทรงคุณค่าในรัชกาลที่ 9 ประกอบด้วย 4 โซน ได้แก่

โซนที่ 1 “89 ปี ของพ่อ” พระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ร้อยเรียงเป็นเรื่องราวและลำดับเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ตลอดพระชนม์มายุ 89 พรรษา ผ่านเทคนิคนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องไปกับการเลื่อนขึ้นลงของหน้าจอ และเทคนิคการทับซ้อนภาพ (Parallax Scrolling Website) ที่จะก่อให้เกิดมิติในการเคลื่อนไหวเสมือนรับชมภาพยนตร์

โซนที่ 2 “รักของพ่ออยู่รอบตัวเรา” พระราชอัจฉริยภาพที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของพสกนิกรชาวไทย ผ่านเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Virtual Reality) รูปแบบมุมมอง 360 องศา ซึ่งจะให้ผู้เข้าชมรู้สึกเสมือนยืนอยู่ห้องนั้น และรายรอบด้วยพระอัจฉริยภาพของในหลวงรัชกาลที่ 9 สามารถชมได้ทั้งมุมมองบนเว็บไซต์และแว่นบนมือถือด้วย

โซนที่ 3 “89 ช่วงเวลาที่เรียกว่ารัก” จัดแสดงแกลลอรี่ภาพออนไลน์ ที่รวบรวมภาพความทรงจำของศิลปินรุ่นใหม่มากว่า 89 ชีวิต

โซนที่ 4 “ความประทับใจที่มีต่อพ่อหลวง” เปิดให้ผู้เข้าชมครั้งแรกในวันที่ 5 ธันวาคม 2559 เสนอความทรงจำและความรู้สึกของประชาชนชาวไทยที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 พิพิธภัณฑ์ออนไลน์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 “King 9 Moment” เป็นแหล่งเรียนรู้และแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต รวมถึงสร้างแรงบันดาลใจให้กับประชาชนชาวไทย สามารถเข้าใช้บริการได้ที่ <http://node.king9moment.com>

พิพิธภัณฑออนไลน์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9
ที่มา (Infographic Thailand, 2559)

2. ศูนย์เรียนรู้ดิจิทัลระดับชาติ ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี สสวท. เป็นแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี โดยรวบรวมสื่อการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน คัดกรองคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญสอดคล้องกับหลักสูตรในโรงเรียน มีจุดประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและขยายโอกาสการเรียนรู้ เชื่อมโยงผู้คน ข้อมูลข่าวสาร และแหล่งเรียนรู้ เพื่อความเท่าเทียม เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึง แบ่งปัน และเรียนรู้ได้จากทุกที่ ในทุกเวลาสามารถเข้าใช้บริการได้ที่ <http://learningspace.ipst.ac.th>

3. โครงการแหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมประกอบหลักสูตร ให้สามารถเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อการเรียนรู้ สร้างประสบการณ์นอกห้องเรียน ได้ฝึกทักษะอื่นๆ ที่จำเป็น เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม การแก้ปัญหา การสังเกต เป็นต้น เพื่อลดข้อแตกต่างของผู้ใช้ในเรื่องการเดินทางจากการที่อยู่ห่างไกลหรือต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงและบางแห่งก็ไม่อนุญาตให้มีบุคคลภายนอกเข้าไป รวมทั้งเป็นการส่งเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้าใช้บริการได้ที่ <https://fieldtrip.ipst.ac.th>

4. โครงการระบบสื่อสารออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ทางไกลเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ เป็นโครงการพัฒนาบทเรียนออนไลน์เนื้อหาครบถ้วนทุกรายวิชา เพื่อนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการเรียนการสอนออนไลน์มาเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียนที่อยู่ในชนบทห่างไกล ที่ประสบปัญหาขาดแคลน

ครูผู้สอน รวมถึงผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ เช่น ผู้พิการ ผู้ต้องขัง เด็กป่วยในโรงพยาบาล สามารถเข้าใช้บริการได้ที่ <https://oer.learn.in.th/>

5. กรมการท่องเที่ยว ให้ข้อมูลในด้านบริการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจนำเที่ยว มัคคุเทศก์ และผู้นำเที่ยว มาตรฐานอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวและการรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างภาพยนตร์ต่างประเทศในไทย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรมการท่องเที่ยวมีหน้าที่ส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อความสมดุลและยั่งยืน พัฒนาระดับมาตรฐานสินค้า บริการ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างกิจกรรมการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวแก่ทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีองค์ความรู้ด้านการวางแผน และบริหารจัดการ พัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนได้เป็นอย่างดี เข้าใช้บริการได้ที่ <http://www.tourism.go.th>

6. วิชาการดอทคอมเป็นศูนย์รวมการศึกษาของไทย จัดทำโดยโครงการส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (พสวท.) โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่สำคัญแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ดาราศาสตร์ โบราณคดี ฟิสิกส์ และแนะแนวการศึกษา โดยนำเสนอวารสารวิชาการออนไลน์ ข้อมูลข่าวสาร ทันสมัยทั้งข่าววิชาการและข่าวบริการต่างๆ อย่างหลากหลาย เข้าใช้บริการได้ที่ <http://www.vcharkarn.com/>

หัวข้อที่ 4.2

แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

หัวเรื่อง

เรื่องที่ 4.2.1 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเมือง

เรื่องที่ 4.2.2 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนชนบท

แนวคิด

1. ชุมชนเมือง มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ชาวเมืองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง
2. ชุมชนชนบท ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดมั่นอยู่กับประเพณีเดิมเป็นอย่างดี ไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลง จะพึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 4.2 แล้วนิสิตสามารถ

1. อธิบายแนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเมืองได้
2. อธิบายแนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนชนบทได้

เรื่องที่ 4.2.1 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเมือง

1. แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเมือง

ชุมชนเมือง จัดว่าเป็นศูนย์กลางความเจริญและมีความเชื่อมรวมอยู่ด้วย เมืองเป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานอันถาวร และหนาแน่นด้วยประชากร และเป็นที่ยอมรับของผู้คนที่มีความแตกต่างทางพื้นเพ โดยชุมชนเมืองมักอยู่ในเขตเมืองหรือเทศบาล (สังคมไทยในชนบท: ชุมชนเมือง, ม.ป.ป.)

ลักษณะทั่วไปของสังคมเมือง

1. ลักษณะความสัมพันธ์ที่มีต่อกันของบุคคลในเมือง มักจะติดต่อกันด้วยตำแหน่งหน้าที่การงาน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนจากความสัมพันธ์นั้น

2. ความผูกพันในครอบครัวมีน้อย มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งความผูกพันกับเพื่อนบ้านมีน้อยลง ทั้งนี้เพราะความจำเป็นเศรษฐกิจและการที่ต้องแข่งขันแย่งชิงกันในการดำรงชีวิต

3. อาชีพของชาวเมืองมีความแตกต่างกันมาก งานส่วนใหญ่เป็นงานเกี่ยวกับการบริการหรืองานที่ต้องอาศัยความชำนาญพิเศษ การประกอบอาชีพเป็นไปตามความสามารถเฉพาะของบุคคล

4. สภาพแวดล้อมส่วนใหญ่จะเป็นอาคารบ้านเรือน และถนนหนทาง ชีวิตผู้คนไม่ค่อยมีความผูกพันกับธรรมชาติ

5. เป็นสังคมที่เน้นวัตถุนิยม และความทันสมัยแบบตะวันตก ทำให้ไม่ค่อยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันมีน้อย เพราะมีสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่รอบตัว

6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ชาวเมืองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

7. เป็นศูนย์กลางของธุรกิจการค้าขาย การศึกษา การปกครอง ตลอดจนการคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร และการบริหารต่าง ๆ ทั้งองค์กรในภาครัฐและเอกชน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551) ได้กล่าวว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงและแข่งขันทั่วโลก อีกทั้งกรุงเทพฯ ในฐานะเมืองหลวงเป็นศูนย์กลางการค้า ธุรกิจ การศึกษา ฯลฯ ของประเทศ จำเป็นต้องพัฒนาคนกรุงเทพฯ ให้เป็นคนแห่งการเรียนรู้ เพื่อเผชิญหน้ารับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเท่าทัน สามารถปรับตัว อยู่รอด และแข่งขันได้

ปัจจุบัน ต้องยอมรับว่า คนกรุงเทพฯ จำนวนมาก ใช้เวลาว่างในการดูโทรทัศน์ ฟังเพลง พักผ่อนอยู่กับบ้าน เดินเที่ยวห้างสรรพสินค้า ฯลฯ โดยสาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องด้วยการขาดความหลากหลายทางเลือกของแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมสำหรับคนเมือง ดังนั้น แหล่งเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจสำหรับคนเมือง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดให้เกิดขึ้นมาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้คนได้รับการพัฒนาความรู้ตามที่ตนเองถนัดและสนใจ ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อีกทั้งจะมีส่วนลดปัญหาและป้องกันไม่ทำให้ใช้เวลาว่างไปในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เหมาะสม หรือที่อาจเสี่ยงต่อการกระทำผิดรูปแบบต่าง ๆ

สุมาลี สังข์ศรี (2546) ได้จำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

กลุ่มที่ 1 แหล่งการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นหรือจัดสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการเรียนรู้ โดยตรง แหล่งการเรียนรู้กลุ่มนี้คือ แหล่งการเรียนรู้ที่รัฐและชุมชนสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการเรียนรู้โดยตรง

กลุ่มที่ 2 แหล่งการเรียนรู้ที่มีได้สร้างขึ้นหรือพัฒนาขึ้นเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการเรียนรู้ โดยตรง อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อการประกอบอาชีพ เพื่อการติดต่อสื่อสาร เพื่อช่วยในการดำรงชีวิตของประชาชน เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้สามารถให้ความรู้และให้ประสบการณ์แก่ผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องได้ด้วยจึงเรียกได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ ได้แก่ (1) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ (2) แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามวิถี การดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน (3) แหล่งเรียนรู้ประเภทศาสนา ประเพณี (4) แหล่งเรียนรู้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น (5) แหล่งเรียนรู้ประเภทหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐบาลและเอกชน และ (6) แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อต่าง ๆ ที่ประชาชนในชุมชนได้อ่าน ได้รับชม รับฟัง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551) ได้เสนอแนวคิดให้กรุงเทพมหานครพัฒนาให้มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพมหานคร โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ทั้งความรู้ ความสนุกสนาน ความตื่นเต้น การพัฒนาความมั่นใจและการเห็นคุณค่าตนเอง และทักษะทางสังคม ฯลฯ โดยแนวคิดพัฒนาแหล่งเรียนรู้ คนเมือง มีดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ทุกตารางกิโลเมตร หมายถึง ให้ทุก 1 ตารางกิโลเมตรในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีแหล่งเรียนรู้อย่างน้อย 1 แห่ง พื้นที่กรุงเทพมหานครมี 1,562.2 ตารางกิโลเมตร ดังนั้น แหล่งเรียนรู้ในกรุงเทพมหานครต้องมีอย่างน้อย 1,562 แห่ง เพื่อให้คนในพื้นที่มีต้นทุนในการเข้าถึงต่ำที่สุด สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้สะดวก และรวดเร็ว

2. แหล่งเรียนรู้ทุกประเภทสำหรับทุกวัย ต้องศึกษาและสำรวจความต้องการแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยกำหนดว่าแหล่งเรียนรู้ใดที่จำเป็นสำหรับกลุ่มคนในวัยใด โดยมีให้ครบตั้งแต่ปฐมวัยถึงผู้สูงอายุ กระจายแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ต่าง ๆ ให้กลุ่มคนต่าง ๆ สามารถเข้าถึงได้ มีการจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ พัฒนาให้เป็น แหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตอย่างครบวงจร อาจเป็นห้องสมุดที่มีชีวิต สวนสาธารณะที่มีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต ฯลฯ

3. แหล่งเรียนรู้ระดับโลก พัฒนาแหล่งเรียนรู้บนพื้นฐานจุดแกร่งของกรุงเทพมหานครให้มีชื่อเสียงที่สุดในโลก มีการกำหนดมาตรฐานและจัดระบบให้ความรู้ เช่น กรุงเทพมหานครมีสวนดอกไม้เขตร้อนกลางเมืองใหญ่ที่สุดที่หลากหลายและสวยที่สุดในโลก โดยพัฒนาสวนหลวง ร.9 ฯลฯ การมีแหล่งเรียนรู้ว่าวที่มีชื่อเสียงที่สุดในโลก โดยเชื่อมโยงกับแหล่งผลิตว่าว เช่น ชุมชนสามัคคี ที่เขตมีนบุรี มีการจัดแข่งขัน ประกวด และพัฒนานวัตกรรมการผลิตและชักว่าว การมีศูนย์หัตถกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่แสดงกิจกรรมผลิตและพัฒนานวัตกรรม ด้านหัตถกรรม หรือศูนย์อาหารแห่งชาติที่มีกิจกรรมประจำทั้งปีในการจัดแสดง แข่งขัน จำหน่ายอาหารและ ขนมไทยที่อร่อยและใหญ่ที่สุดในโลก เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ทุกแห่งระบบบริหารจัดการและประเมินผล แหล่งเรียนรู้จะมีคุณภาพ มีความน่าสนใจ มีกิจกรรมที่หลากหลาย และดำเนินการอย่างต่อเนื่องได้ จำเป็นต้องมีการจัดการ (organize) อย่างเป็นระบบ เช่น มีศูนย์รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้และจัดกิจกรรมทั่วกรุงเทพมหานคร โดยกำหนดมาตรฐานแหล่งเรียนรู้ พัฒนาฐานข้อมูลและการให้บริการข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรืออื่นๆ แก่ผู้ที่สนใจ มีระบบชักชวน หรือจูงใจให้เข้าสู่แหล่งเรียนรู้ พัฒนาระบบระดมทุนเพื่อจะอยู่ได้ด้วยตนเอง มีระบบวัดประเมินผล และพัฒนาแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ฯลฯ

5. แหล่งเรียนรู้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีคุณภาพ และน่าสนใจ จะต้องมีเจ้าภาพในการดำเนินการ และควรดำเนินการตามความเชี่ยวชาญ โดยอยู่บนพื้นฐานคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการ หมายถึง กรุงเทพมหานครควรกระจายความรับผิดชอบพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เช่น ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน รัฐวิสาหกิจ หน่วยราชการ ชุมชน โรงเรียน หรืออาจเป็นสถานประกอบการเพื่อสังคม (Social Entrepreneur) ต่าง ๆ โดยกรุงเทพมหานครต้องมีแรงจูงใจมากพอ เช่น มาตรการด้านภาษี การเอาระบบ CSR เข้ามาช่วย การให้สิทธิประโยชน์อื่น ๆ รวมถึงการอุดหนุนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามความเชี่ยวชาญ ฯลฯ

2. บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเมือง

สนธิ จรอนันต์ (2551) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของชุมชนเมือง ควรมีเป้าหมายคือการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน การสัมพันธ์ในแนวตั้งหมายถึง การพิจารณาถึงช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยทั่วไปแล้ว บุคคลจะต้องผ่านช่วงชีวิตในวัยต่างๆ ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกวัยช่วงอายุตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรได้รับการศึกษาโดยตลอดและการการศึกษาที่จัดให้แต่ละช่วงอายุควรมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนกัน สำหรับการผสมผสานกันในแนวราบนั้น นักการศึกษาพิจารณาที่แต่ละวันและช่วงอายุของบุคคล การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ดังนั้น ในช่วงวัยหนึ่งๆ บุคคลจะได้รับการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาตนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและทัศนคติ เพื่อจะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์ แหล่งเรียนรู้ผสมผสานกันไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเพียงการศึกษาในระบบหรือเป็นความพร้อมจะรับการศึกษาในรูปแบบใดมากที่สุด ก็ศึกษาในรูปแบบ/ประเภทนั้นเป็นหลัก และมีการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ เป็นส่วนเสริมเพื่อให้ได้รับความรู้ที่ครอบคลุมและเกิดประโยชน์สูงสุด

ตัวอย่าง เช่น (ซิลไปไหน, 2559)

1. Siam Green Sky (Urban Agriculture Learning Center)

“สยามกรีนสกาย” (Urban Agriculture Learning Center) แลนด์มาร์คแห่งใหม่ ณ ดาดฟ้าของสยามสแควร์วัน ชั้น 7 ซึ่งเป็นแนวทางในการเพิ่มปริมาณออกซิเจนให้กับเมืองทดแทนการปลูกพื้นที่สีเขียวในแนวราบ โดยสำนักงานจัดการทรัพย์สิน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดศูนย์เรียนรู้เกษตรกรรมเมืองภายใต้แนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) การเรียนรู้ ให้ความรู้ด้านการเกษตรก้าวหน้า การจัดการภูมิทัศน์นิเวศน์เมือง กระบวนการผลิตอาหารปลอดภัย 2) ชุมชนเกษตร การนำวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของ

เกษตรกรไทยมาให้คนเมืองได้สัมผัส โดยเน้นแนวความคิดการจัดการตนเองอย่างครบวงจร และ 3) **สร้างเครือข่ายสังคม** เป็นแหล่งพบปะผู้คนที่รักเกษตรกร สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ โดยสอดแทรกการใช้พลังงานแสงอาทิตย์อันเป็นแหล่งพลังงานบริสุทธิ์ พร้อมส่งเสริมการจัดการขยะ โดยให้ร้านค้ามีส่วนร่วมในการส่งต่อขยะอินทรีย์เพื่อมาทำปุ๋ยสำหรับใช้บนสวนสยามกรีนสกายแห่งนี้ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรรมเมืองแห่งนี้เปิดให้ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชม โดยมีผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำตลอดการเยี่ยมชมประมาณ 1 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีการจัดเวิร์คช็อปฟรีให้แก่ผู้สนใจ อาทิ การปลูกพืชไร้ดิน การปลูกข้าวไร้ในสวน การจัดสวนเกษตรบนคอนโดพร้อมตลาดนัดสยามกรีนสกายที่รวบรวมผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัย ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร พืช ผัก ผลไม้ และดอกไม้ (<https://www.creativemove.com/creative/siam-green-sky/>)

2. TK Park อุทยานการเรียนรู้ เป็นหน่วยงานสร้างสรรค์แห่งการเรียนรู้เพื่ออนาคตของสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) หรือ สพร. เปิดให้บริการแก่ประชาชนเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2548 เพื่อเป็นสถานที่ส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ที่ทันสมัย ผ่านสื่อการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น หนังสือ ดนตรี มัลติมีเดีย รวมถึงร่วมมือกับองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน มุ่งตอบโจทยความต้องการในการแสวงหาความรู้ที่ไม่มีขีดจำกัดของเยาวชนและประชาชนที่รักการอ่านและการเรียนรู้ทุกคน ในรูปแบบของ “ห้องสมุดมีชีวิต” ที่มีหนังสือและสื่อครบครัน กิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ที่ “ต่อเนื่อง” “หลากหลาย” และ “โดนใจ” ส่งผลให้อุทยานการเรียนรู้ TK park เป็นส่วนสำคัญของประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีค่าของเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่จะมาร่วมขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

3. มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์แห่งการเรียนรู้สำหรับคนรุ่นใหม่ ตั้งอยู่ในบริเวณอาคารกระทรวงพาณิชย์เดิมที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี 2549 จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์จัดแสดงนิทรรศการถาวรในรูปแบบมัลติมีเดียหัวข้อ "เรียงความประเทศไทย" กล่าวถึงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของภูมิภาคอาเซียน นับตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิ (3,000 ปีก่อน) ที่ประกอบด้วยอารยธรรมด้านต่าง ๆ ก่อนการรับวัฒนธรรมจากอินเดียและจีน เรื่อยมาจนถึงกำเนิดสยามประเทศ และก้าวสู่ประเทศไทยในปัจจุบัน โดยแบ่งการนำเสนอผ่านห้องนิทรรศการต่าง ๆ ดังนี้

1) เบิกโรง เป็นการเบิกตัวละครที่จะพาผู้ชมย้อนกลับไปสู่เรื่องราวอันเป็นต้นกำเนิดจากสุวรรณภูมิสู่สยามประเทศถึงประเทศไทย เพื่อค้นหาว่าเราคือใคร และอะไรคือไทย

2) ไทยแท้ เป็นห้องที่ทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นว่าไทยแท้คืออะไร และเป็นอย่างไรจึงเรียกว่าไทยแท้

3) เปิดตำนานสุวรรณภูมิ เป็นห้องที่แสดงวิวัฒนาการทางสังคมก่อนจะมาเป็นบรรพบุรุษชาวสุวรรณภูมิ ซึ่งมีใจความสำคัญว่า "สุวรรณภูมิ" คือ ชื่อที่ชาวโลกเมื่อ 3,000 ปีก่อน ใช้เรียกดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์ทางทิศตะวันออกของอินเดีย ส่วนหนึ่งของพื้นที่นี้มีกรุงเทพฯ รวมอยู่ด้วย ซึ่งการศึกษาทางโบราณคดีจะทำให้รู้จักดินแดนแห่งนี้มากขึ้น

4) สุวรรณภูมิ เป็นห้องที่ทำให้รู้จัก สุวรรณภูมิ ดินแดนแห่งความมั่งคั่งผ่านทางผู้คน การเกษตร การค้าการสร้างเมือง เทคโนโลยีแห่งโลหะ และความเชื่อ (ผี พราหมณ์ พุทธ) ทำให้รู้ว่าสุวรรณภูมิคือรากเหง้าของประเทศไทย

5) พุทธิปัญญา สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหัวใจของพุทธศาสนา

6) กำเนิดประเทศสยาม สืบสานเรื่องราวการก่อตั้งขึ้นเป็นนครรัฐ และวีรบุรุษผู้สถาปนากรุงศรีอยุธยาจากตำนานท้าวอุทอง

7) สยามประเทศ กล่าวถึงกรุงศรีอยุธยาที่มีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมและมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ จึงพัฒนาตัวเองขึ้นเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลของภูมิภาคทำให้เกิดการผสมผสานและความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

8) สยามยุทธ์ กล่าวถึงเหตุแห่งสงครามในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่เกิดจากพระมหากษัตริย์รัฐหนึ่งเพื่อกวาดต้อนผู้คนและการครอบครองสินค้าสำคัญของรัฐอื่น ห้องนี้ยังมีกิจกรรมการยิงปืนใหญ่ในสงครามให้ลองเล่นอย่างสนุกสนานอีกด้วย

9) แผนที่ ความยากย้อนบนแผ่นกระดาษแสดงให้เห็นถึงการล่าอาณานิคม ทำให้เกิดเส้นพรมแดนแบ่งกันชาติพันธุ์ออกจากกันจนมาถึงสิ้นกรุงศรีอยุธยา

10) กรุงเทพฯ ภายใต้มากอยุธยา แสดงเรื่องราวเมื่อครั้งสิ้นกรุงศรีอยุธยา และได้สร้างบ้านเมืองขึ้นมาใหม่บนผืนดิน "บางกอก" โดยจำลองแนวคิดและสืบสานวัฒนธรรมมาจากอยุธยา

11) ชีวิตนอกกรุงเทพฯ สื่อให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และความฉลาดหลักแหลมในการสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นของเล่น เครื่องมือดักสัตว์เครื่องมือทำมาหากิน ความเชื่อ และพิธีกรรม

12) แปลงโฉมสยามประเทศการติดต่อกับโลกตะวันตกทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในหลาย ๆ ด้าน

13) กำเนิดประเทศไทย ห้องนี้จะกระตุ้นให้เกิดการค้นหาคำตอบว่าวันเกิดประเทศไทยคือวันที่เท่าไร และกรรมโฆษณาการมาเกี่ยวข้องอย่างไร

14) สีสันตะวันตก แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์โลกใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เศรษฐกิจกำลังรุ่งเรือง ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส มีความหวังและสนุกสนาน เปิดรับวัฒนธรรมอเมริกันอย่างกว้างขวาง

15) เมืองไทยวันนี้ ความเป็นไทยอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายความเป็นไทยที่รู้จักเลือกรับและปรับใช้ นั่นคือการผสมผสานสิ่งที่ดีงามจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของเรา

16) มองไปข้างหน้า เป็นห้องที่ตอกย้ำว่า "วันพรุ่งนี้ของประเทศไทยจะเป็นเช่นไร คนรุ่นปัจจุบันเท่านั้นที่จะให้คำตอบได้"

4. คิดส์ซาเนีย (KidZania) กรุงเทพฯ เป็นเมืองจำลองย่อส่วนในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้พร้อมความสนุกสนาน เพื่อให้เด็ก ๆ ได้ทำกิจกรรมโดยสวมบทบาทในสายอาชีพต่าง ๆ แบบสมจริง เพื่อสัมผัสประสบการณ์และพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ ใช้ชีวิตในสังคมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นหนึ่งในแรงบันดาลใจ

ในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต แพทย์ นักบิน ตำรวจ นักดับเพลิง เซฟ ทนายความ นางแบบ นักข่าว ช่างภาพ ฯลฯ รวมแล้วกว่า 80 อาชีพ ได้ถูกเลือกสรรเพื่อให้เด็ก ๆ วัย 4-14 ปี ได้เติมเต็มประสบการณ์ผ่านการเล่นและเรียนรู้ คัดสรรงานนี้ตั้งอยู่ที่ศูนย์การค้าสยามพารากอน ชั้น 5

5. SEA LIFE Bangkok Ocean World

พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ หรืออะควาเรียม เป็นหนึ่งในสถานที่แห่งการเรียนรู้สัตว์ทะเลนานาชนิดที่สำคัญ และสะดวกต่อการศึกษาเรียนรู้ แม้มีเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงก็สามารถชมและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสัตว์นานาชนิดได้ในทีเดียว แต่เดิมอะควาเรียมนี้ชื่อว่า “สยาม โอเชียน เวิลด์” (Siam Ocean World) เปิดให้บริการพร้อมกับการเปิดสยามพารากอน เมื่อปี 2004 ก่อนจะถูกซื้อกิจการโดย บริษัท เมอร์ลิน เอ็นเตอร์เทนเมนท์ส จำกัด และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “ซีไลฟ์ แบงคอก โอเชียน เวิลด์” (Sea Life Bangkok Ocean World) ตั้งอยู่ที่ศูนย์การค้าสยามพารากอน ปัจจุบัน ซีไลฟ์ แบงคอก แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นบนตั้งอยู่ที่ชั้น B1 ของศูนย์การค้าสยามพารากอน และชั้นล่างลงไปอีกหนึ่งชั้น เมื่อผ่านจุดตรวจบัตรเข้าไปเราจะพบกับโซนแรก “โพรงหินอำพราง” มีไฮไลต์ที่ดึงดูดตาเรา คือ “ปูแมงมุมยักษ์” ปูชนิดนี้ถึงแม้ว่าเราจะชาดไปก็สามารถงอกขึ้นมาใหม่ได้หลังการลอกคราบ สัตว์อีกชนิดที่เป็นไฮไลต์ของบริเวณนี้ คือ “หมึกยักษ์” เป็นสัตว์ใต้ทะเลลึกไม่มีกระดูกสันหลังที่มีความฉลาดขั้นสูง สามารถเปลี่ยนสี เปลี่ยนรูปทรง หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนผิวสัมผัสของตัวเองเพื่อกลมกลืนไปกับสิ่งแวดล้อมได้

6. ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาท้องฟ้าจำลองกรุงเทพ

ท้องฟ้าจำลองกรุงเทพ (Bangkok Planetarium) หรือศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา (Science Center for Education) แห่งนี้ คือ ความรู้เชิงลึกทางด้านดาราศาสตร์ อวกาศ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่นี้จึงเหมาะเป็นสถานที่สำหรับใช้เวลาในวันหยุด ซึ่งเด็กมาได้ ผู้ใหญ่มาดี เปิดดำเนินการครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2507 ภายใต้การดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ และถือเป็นแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบ "เรียนให้สนุก และเล่นให้เกิดความรู้" โดยประกอบด้วย 6 อาคาร ดังนี้

- อาคาร 1 คือ ท้องฟ้าจำลองกรุงเทพ ถือเป็นไฮไลต์ของที่นี่ ให้บริการความรู้ทางด้านดาราศาสตร์และอวกาศ โดยการแสดงท้องฟ้าจำลอง ด้วยเครื่องฉายดาวระบบ 4K ที่ทันสมัย ฉายภาพยนตร์ดาราศาสตร์ที่น่าสนใจ 3 เรื่อง ได้แก่ จักรวาลอันเกรี้ยวกราด วัฏจักรแห่งห้วงอวกาศ มหัศจรรย์แห่งออโรรา และขอบฟ้าแห่งใหม่ ซึ่งจะสลับสับเปลี่ยนกันไปในแต่ละเดือน

- อาคาร 2 คือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความสัมพันธ์กับทุกชีวิต

- อาคาร 3 คือ โลกใต้น้ำ เป็นเรื่องราวของความสัมพันธ์ และความมหัศจรรย์ของชีวิตสัตว์และพืช

- อาคาร 4 นำเสนอเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติ ล้วนมีความสัมพันธ์กัน

- อาคาร 5 และ 6 นำเสนอเรื่องวิทยาศาสตร์สุขภาพ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอและถูกวิธี

ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง นอกจากนี้ยังมีการแสดงทางวิทยาศาสตร์ที่น่าสนใจ เช่น ไดโนเสาร์ในยุคดึกดำบรรพ์ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ สถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำ กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านนิทรรศการ การบรรยายสาธิตต่าง ๆ (<https://bit.ly/2XOMgfl>)

เรื่องที่ 4.2.2 แนวทางการพัฒนาและให้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ชนบท

1. แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนชนบท

ชุมชนชนบท เป็นเขตพื้นที่ที่พ้นจากตัวเมืองออกไป หรืออาจเป็นพื้นที่อยู่นอกเขตเทศบาล เป็นเขตที่มีความเจริญทางด้านวัตถุต่ำ มีการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง เลี้ยงสัตว์ หน่วยทางสังคมของชุมชนชนบท หมายถึง หมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านหนึ่งอาจมีจำนวนประชากร ประมาณ 20 ครัวเรือน ถึง 100 ครัวเรือนก็ได้

ลักษณะทั่วไปของสังคมชนบท สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรเพราะประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้น สังคมชนบทจึงจัดได้ว่าเป็นโครงสร้างที่สำคัญที่สุดของสังคมไทย ลักษณะทั่วไปของสังคมชนบทจึงมีลักษณะ ดังนี้ (สังคมไทยในชนบท: ชุมชนชนบท, ม.ป.ป.)

1. ครอบครัวเป็นหน่วยสำคัญของเศรษฐกิจ เป็นทั้งหน่วยการผลิตและหน่วยบริโภค สิ่งของเครื่องใช้และอาหารจะผลิตขึ้นใช้เอง และยังมีภาระหน้าที่อื่น ๆ เช่น ถ่ายทอดความรู้ทางอาชีพ อบรมสั่งสอนเรื่องคุณธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

2. สมาชิกของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น สมาชิกในชุมชนจะให้ความสำคัญในเรื่องความเป็นมิตรต่อเพื่อนบ้าน มีการติดต่อกันแบบเป็นกันเอง เอื้อเฟื้อและจริงใจต่อกัน

3. ลักษณะของครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย สมาชิกประกอบด้วยหลาย ๆ ครอบครัว ซึ่งเป็นเครือญาติกัน มาอยู่รวมในครัวเรือนเดียวกันหรือบริเวณใกล้เคียงกัน

4. วัดเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา เป็นแหล่งสำคัญในการให้การศึกษาและอบรมปณิธานแก่ประชาชน ค่านิยมในเรื่องคุณความดีทางศาสนาเป็นตัวควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน

5. ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดมั่นอยู่กับประเพณีเดิมเป็นอย่างดี ไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลง

6. ชาวชนบทจะพึงสิ่งแวดลอมทางธรรมชาติ และอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทำให้ผูกพันกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ โชคลาง หรือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ

7. ชาวชนบทส่วนใหญ่จะยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนทางศาสนาและเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน เช่น งานบวช งานศพ และงานบุญต่าง ๆ

8. ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ต่ำมาก เมื่อเทียบกับความหนาแน่นของประชากรเมือง

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ วิทยาการ ภูมิปัญญาชาวบ้านและประสบการณ์อื่นๆ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสนใจในการแก้ปัญหาของมนุษย์

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

1. เป็นแหล่งเสริมสร้างจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. เป็นแหล่งศึกษาตามอัธยาศัย
3. เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต
4. เป็นแหล่งสร้างความรู้ ความคิด วิชาการและประสบการณ์
5. เป็นแหล่งปลูกฝังค่านิยมรักการอ่านและแหล่งศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
6. เป็นแหล่งสร้างความคิดเกิดอาชีพใหม่สู่ความเป็นสากล
7. เป็นแหล่งเสริมประสบการณ์ตรง
8. เป็นแหล่งส่งเสริมมิตรภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนหรือผู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

การจัดการกระบวนการเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการสื่อสารความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ความคิดเห็น ตลอดจนเจตคติ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี และอาจใช้เครื่องมือประกอบการสอนต่างๆ อีกมากมาย โดยมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้ คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยปกติสุข จึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพความสามารถของผู้เรียนอย่างเต็มที่ เพื่อให้มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจนวิทยากรท้องถิ่น ๔ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์ในการจัดการกระบวนการเรียนการสอน จึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายได้ตามที่ต้องการ การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้มาใช้ในหลักสูตรการเรียน เป็นกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ เป็นชุดความรู้ในชุมชนที่มีการใช้เพื่อการดำเนินวิถีชีวิตที่ได้ผลมาในอดีต สามารถดำรงความสันติสุขแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนความมีคุณภาพอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างผสมกลมกลืน เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้เชื่อมโยงชุดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษาเข้าสู่หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนของสถานศึกษาในแต่ละท้องถิ่น

วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ คือ การนำผู้เรียนไปสู่แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในบริเวณโรงเรียนและนอกบริเวณ โรงเรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์จริง และสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักดังนี้

1. การใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ต้องเริ่มจากแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัว เช่น ในบ้าน ในห้องเรียน นอกบริเวณโรงเรียน เช่น ไร่ นา แปลงเกษตรสาธิต ไร่นาสวนผสม โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานที่ราชการ สถานที่ประกอบการ เป็นต้น

2. การใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อฝึกปฏิบัติ ทดลอง ศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง เช่น การปฏิบัติการ เกี่ยวข้าว การทำนา การทำไร่ งานเชื่อมโลหะ งานปูน งานไม้ และการฝึกงานในสถานที่ราชการ สถาน ประกอบการ เป็นต้น

ภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัว เรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์จึงตกทอดเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมของ ธรรมชาติ เผ่าพันธุ์ หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน (ศศิธร กาฬพันธ์, 2559)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่คนของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่ง กระบวนการดังกล่าว จะมีรากฐานคำสอนทางศาสนา คติ จารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอน และ ปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อ ความสงบสุขในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจาก การสะสม ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมตัวเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมา ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย ในการแก้ปัญหาของการดำรงชีวิต

2. บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนชนบท

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนชนบท (<https://www.gotoknow.org/posts/310070>) หมายถึง

1. สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชน เช่น วัด โบสถ์ วิหาร ศาลา การเปรียญในวัด ซึ่งเป็นสถานที่ทำบุญตามประเพณี ตลาด ร้านขายของชำ ลานนวดข้าว โรงงานขนาดเล็กใน หมู่บ้าน ป่า ห้วย หนอง คลอง บึงที่ชาวบ้านมาหาอาหาร เก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด หาปลา ฯลฯ

2. สถานที่หรือสถาบันที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น เช่น อุทยานการศึกษาในวัด และใน ชุมชน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล อุทยานแห่งชาติในท้องถิ่นแถบภูเขา ศูนย์ วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพ ศูนย์เยาวชน ศูนย์หัตถกรรมชุมชน หอสมุด ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ สถาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเกี่ยวกับ สัตว์ พืช ดิน หิน แร่ เป็นต้น

3. สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น วิดีทัศน์ ภาพสไลด์ โปรแกรม สำเร็จรูป ภาพยนตร์ หุ่นหรือโมเดลจำลองของจริง เป็นต้น

4. สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น หนังสือสารานุกรม วารสาร ตำรายา พื้นบ้าน ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพถ่าย เป็นต้น

5. บุคลากรผู้ที่มีความรู้ด้านต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ผู้นำทางศาสนา เกษตรกร ศิลปิน หมอ พื้นบ้าน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

ตัวอย่าง เช่น

1. ห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชน คือ ห้องสมุดที่ได้รับเงินสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลโดยประชาชนเป็นผู้เสียภาษีให้รัฐ เพื่อให้บำรุงห้องสมุดเปิดกว้างแก่ประชาชนในท้องถิ่นโดยไม่จำกัดเพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง และความรู้ ห้องสมุดบางแห่งที่ไม่ได้รับความสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลแต่เปิดบริการแก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่คิดมูลค่าก็ถือว่าเป็นห้องสมุดประชาชนด้วย และก็เป็นห้องสมุดที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์ตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนเข้าใช้ และโดยปกติจะได้รับเงินทุนอุดหนุนจากรัฐบาล ส่วนสมาคมห้องสมุดอเมริกันได้กล่าวถึงความหมายของห้องสมุดประชาชนไว้ว่า ถ้าจะพูดกันถึงความหมายของห้องสมุดประชาชนแล้วเรามักจะคำนึงถึงลักษณะสำคัญ 3 ประการของห้องสมุดประชาชน คือ (http://rungrat37.blogspot.com/2015/03/blog-post_31.html)

1. ห้องสมุดแห่งนั้นมีหน่วยงานของรัฐบาลเป็นผู้ควบคุม
2. ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลโดยประชาชนเป็นผู้เสียภาษีให้แก่รัฐเพื่อใช้บำรุงห้องสมุด
3. จะต้องเปิดให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย เข้าใช้บริการอย่างเสรี

วัตถุประสงค์ของห้องสมุดประชาชน มีดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งให้บริการการศึกษาออกโรงเรียนแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับการศึกษา
2. เป็นแหล่งสนับสนุนการเผยแพร่ความรู้การศึกษาและวัฒนธรรม โดยจัดให้ประชาชนสามารถใช้หนังสือ และวัสดุอื่นๆโดยไม่เสียค่าบริการใดๆ
3. เป็นแหล่งกลางที่จะปลูกฝังให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน
4. เป็นศูนย์รวบรวมข่าวสารและความรู้ต่างๆที่ทันต่อเหตุการณ์ และ ความเคลื่อนไหวของโลกที่ให้พื้นฐานทางความคิดของประชาชนโดยส่วนรวม และเป็นพื้นฐานของความเติบโตทางด้านวัฒนธรรมและสติปัญญา
5. เป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น
6. เป็นแหล่งกลางในการส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และรู้จักพักผ่อนหย่อนใจด้วยการอ่านหนังสือ
7. เป็นแหล่งส่งเสริมกิจกรรมทางการศึกษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชน หรือองค์กรในสังคม เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนทุกคนในสังคม
8. เป็นแหล่งปลูกฝังความรับผิดชอบทางการเมืองแก่ประชาชนทุกคน
9. เป็นแหล่งส่งเสริมแนะนำให้ประชาชนมีความรู้ ทักษะคติ และสามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
10. เป็นแหล่งที่ประชาชนสามารถใช้หนังสือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ตามความต้องการและสภาพแวดล้อมของประชาชน

2. พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑสถานชาวเขา พิพิธภัณฑสถานพื้นถิ่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

1) พิพิธภัณฑ์ชาวเขา จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2508 โดยคำแนะนำของ Prof. W.R. Geddes นักมานุษยวิทยา จากมหาวิทยาลัยชิคาโก ออสเตเรีย ตั้งอยู่ในอาคารที่ทำการศูนย์วิจัยชาวเขา ภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดเก็บรวบรวมวัตถุพยานทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศไทย หรือที่เรียกกลุ่มชนเหล่านี้ว่า “ชาวเขา” เพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้า วิจัยของนักวิจัย และผู้สนใจทั่วไป ต่อมาได้มีกลุ่มผู้สนใจจำนวนมากขึ้น จึงได้เปิดให้บริการเยี่ยมชมแก่บุคคลทั่วไป ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ปี พ.ศ. 2540 ได้ย้ายสถานที่ตั้งจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มา ณ อาคารในบริเวณสวนล้านนา ร.9 (ที่ตั้งปัจจุบัน) โดยได้รับความอนุเคราะห์จากจังหวัดเชียงใหม่ โดยนายพลากร สุวรรณรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ในขณะนั้น ปัจจุบันได้จัดการแสดงออกเป็น 3 ชั้น ชั้นที่ 1 เรื่องชีวิต ความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณีของชาวเขา จำนวน 12 เผ่า ชั้นที่ 2 เรื่องการแต่งกาย ชีวิตเด็กบนดอย การพัฒนาบนพื้นที่สูง และศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ชั้นที่ 3 เรื่องพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ ที่มีต่อพสกนิกรชาวไทยภูเขา (<https://www.museumsiam.org/mdn-detail.php?MDNID=188>)

ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาจังหวัดกำแพงเพชร

2) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ตั้งอยู่บริเวณ “พระราชวังบวรสถานมงคล” หรือ “วังหน้า” สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2325 ในคราวเดียวกับพระบรมมหาราชวัง พระราชวังแห่งนี้เคยเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ถึง 5 พระองค์ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ยกเลิกตำแหน่งพระมหากษัตริย์ พระราชวังแห่งนี้จึงว่างลง จึงโปรดเกล้าฯ ให้ “มิวเซียมหลวง” ณ ศาลาสหทัยสมาคมหรือหอคองคอเดีย ในพระบรมมหาราชวังมาตั้งแสดง สมัยรัชกาลที่ 7 โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชสมณเฑียรสถานในพระราชวังสถานมงคลทั้งหมดจัดตั้งเป็น “พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร” และประกาศตั้งเป็น “พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร” เมื่อปี พ.ศ. 2477 การจัดแสดงแบ่งเป็นเรื่อง

(1) ประวัติศาสตร์แห่งแผ่นดิน (ห้องจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ “ประวัติศาสตร์ชาติไทย” อาคารพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน) ร่วมค้นหาที่มาของประวัติศาสตร์และอารยธรรมที่รุ่งเรืองของไทย ผ่านศิลปโบราณวัตถุชิ้นเยี่ยมทุกสมัยที่พบในประเทศไทย ตามลำดับเวลาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี (เขมรในประเทศไทย) สุโขทัย ล้านนา อยุธยา และรัตนโกสินทร์

(2) ประณีตศิลป์สืบสมัย ชมงานประณีตศิลป์ชิ้นเอกที่จัดแสดงภายในหมู่พระวิมานพระราชฐานชั้นใน อันเคยเป็นที่ประทับของกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหลายพระองค์ และงานประณีตศิลป์ โดยจัดแสดงเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ เครื่องคชาธาร เครื่องสูง เครื่องนาฏดุริยางค์ เครื่องถ้วย เครื่องโลหะ เครื่องราชยานคานหาม เครื่องไม้แกะสลัก ผ้าและเครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ในพระพุทธศาสนา เครื่องมุก และเครื่องอาวุธ เป็นต้น

(3) ประวัติศาสตร์ศิลป์ไทยสืบสาน (ส่วนจัดแสดงประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี อาคารมหาสุรสิงหนาทและอาคารประพาสพิพิธภัณฑสถาน) ศึกษารูปแบบและวิวัฒนาการของศิลปะโบราณคดีในประเทศไทย ศิลปะก่อนประวัติศาสตร์ ทวารวดี ศรีวิชัย เทวรูปโบราณ ลพบุรี (เขมรในประเทศไทย) สุโขทัย ล้านนา อยุธยา และรัตนโกสินทร์

(4) โบราณสถานวังหน้า (โบราณสถาน อาคารประวัติศาสตร์ ภายในพิพิธภัณฑสถาน) ชมสถาปัตยกรรมชั้นเยี่ยมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อาคารโบราณสถานวังหน้า พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาแต่ครั้งโบราณกาลและจิตรกรรมฝาผนังสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่ง พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พระตำหนักแดง ศาลาสำราญมุขมาตย์ ศาลาลงสรง พระที่นั่งมิ่งกลาภิเชก พระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ ที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เก๋งนุกิจราชบริหาร อาคารสถาปัตยกรรมจีนหลังเดียวที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในวังหน้า อาคารโรงราชรถ และหอแก้วศาลพระภูมิ

3. หอศิลปวัฒนธรรม หอประวัติศาสตร์

1) หอศิลป์เป็นสถานที่ทำกิจกรรมด้านศิลปะ เป็นสถานที่รองรับศิลปิน นักออกแบบ ผู้สร้างภาพยนตร์ ฯลฯ สร้างผลงานความคิดสร้างสรรค์เสนอต่อประชาชน โดยผู้สร้างและผู้เสพมีจุดนัดพบที่หอศิลป์เป็นกระบวนการและกลไกทางสังคม ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรม ในฐานะผู้เสพและเป็นผู้รับรู้ในผลงานศิลปะทำให้ได้มาซึ่งสติปัญญา มีความคิดเห็นทันกับสมัยหรือร่วมสมัย อาจกล่าวได้ว่าหอศิลป์เป็นพื้นฐานการสร้างวัฒนธรรมโดยสมบูรณ์แบบ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมสร้าง และประชาชนก็จะมีความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ส่วนที่จะเรียกว่า “หอศิลปวัฒนธรรม” นั้น ก็เป็นไปได้ เพราะคำว่าวัฒนธรรมในความเข้าใจของคนหลายคนนั้น มีความเป็นไทย หรือไทยประเพณี ถ้าเรานึกว่าหอศิลป์นั้นจะเป็นที่นัดพบของคนทั่วไปก็ต้องเริ่มจากพื้นฐานคุณค่าที่มีแต่ดั้งเดิมและคุ้นกันอยู่ และทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับทั้งย้อนยุคและร่วมสมัยเป็นกระบวนการวัฒนธรรมที่มีความต่อเนื่อง

กิจกรรมของหอศิลป์จะเป็นที่แสดงงาน ที่จัดงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ในแนวทัศนศิลป์ เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย งานประติมากรรม และจัดนิทรรศการพิเศษ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับงานออกแบบจนถึงงานพื้นบ้าน จะแปลกตาเปลี่ยนเวียนอยู่ทุกเดือน นอกจากนั้นแล้วยังมีห้องเล็กใหญ่สำหรับจัดประชุม เสวนา เล่น

ดนตรี ละคร อ่านบทกวี และภาพยนตร์ ส่วนที่ไม่เปลี่ยนคือห้องนิทรรศการถาวรและห้องสมุดศิลปะ ซึ่งจะเป็นส่วนที่ให้ข้อมูลความรู้ประจำ นอกจากนี้ยังมีศูนย์เก็บรักษางานศิลปะ ห้องปฏิบัติการศิลปะสำหรับเด็กและชุมชน มีพื้นที่ทำโครงการ ส่งเสริมและพัฒนาทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีพื้นที่สร้างสรรค์ ร้านอาหาร ตลอดจนพื้นที่ได้หอศิลป์ที่จะเปิดให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปะ เช่น แกลอรี่รูปภาพ ร้านเครื่องเขียน ร้านหนังสือ ฯลฯ (<https://www.thonburi-home.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538974672&Ntype=5>)

2) หอประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ เป็นศูนย์จัดแสดงนิทรรศการถาวร เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ และเรื่องราวเกี่ยวกับดินแดนล้านนาให้ได้ศึกษาค้นคว้ากัน ทั้งประวัติความเป็นมา ศิลปวัฒนธรรม ขนบประเพณี จากอดีตถึงปัจจุบันเมืองเชียงใหม่ มีช่วงผ่านประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 700 ปี และยังเป็นเมืองสำคัญทางภาคเหนือ หอประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ (Chiang Mai Historical Centre) ได้จัดแสดงนิทรรศการเรื่องราวทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่สร้างเมืองเชียงใหม่ จนเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา และสามารถขยายอาณาจักรล้านนาออกไปอย่างกว้างขวาง และมีการพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง ทั้งทางการค้าและศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม จนถึงยุคสมัยที่เชียงใหม่ อ่อนแอลงจนพ่ายแพ้ และกลายเป็นเมืองขึ้นต่อพม่า สุดท้ายได้ต่อสู้จนเป็นอิสระจากพม่า และเข้าสู่ยุคสมัยของการเป็นประเทศราชของสยาม จนรวมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในปัจจุบัน หอประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ตั้งอยู่บริเวณกลางเมืองประวัติศาสตร์ด้านหลังหอศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พบหลักฐานในแผนที่ที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่า เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งที่ตั้งหอแก้ว (ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 - กลางพุทธศตวรรษที่ 25) (http://202.28.248.175/57/u57260/wordpress/?page_id=140)

4. สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานแห่งชาติ

1) สวนสัตว์ดุสิต เดิมเรียก สวนดุสิต หรือ เขาดินวนา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2438 หลังจากที่พระองค์ได้ทอดพระเนตรกิจการสวนพฤกษชาติของต่างประเทศ และพบว่าสวนพฤกษชาติเป็นสถานที่ให้ความรู้ความเพลิดเพลินและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน จึงมีพระราชดำริให้จัดสร้างขึ้นในประเทศไทยบ้าง โดยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ในพื้นที่ราบทางด้านทิศตะวันออกติดคลองเปรมประชากร (ถนนพระราม 5) ด้วยการขุดสระน้ำใหญ่ ประกอบคูคลองระบายน้ำ และถนน แล้วนำดินขึ้นมาเป็นเนินเขาเกาะกลางน้ำเรียกว่า วนา รวมอาณาเขตส่วนนี้ทรงโปรดเรียกว่า เขาดินวนา โดยในขั้นต้นพระองค์ให้สร้างขึ้นสำหรับเป็นที่ประพาส ทรงพระเกษมสำราญส่วนพระองค์ และข้าราชการบริพารฝ่ายในก่อน ดังนั้นสวนดุสิต หรือ เขาดินวนา จึงเป็นส่วนหนึ่งในพระราชฐานพระราชวังดุสิต ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชดำริที่จะทำนุบำรุงสวนแห่งนี้ให้กว้างขวาง และดีกว่าที่เป็นอยู่ และเปิดให้ประชาชนมาเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจด้วย ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แล้ว คณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานสวนดุสิต ให้ดำเนินการจัดทำเป็นสวนสาธารณะ และเป็นที่พักผ่อน หย่อนใจของประชาชน ในเวลานั้นพระองค์เจ้าทิพอาภาเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้

พระราชทานอนุมัติในนามของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ให้เทศบาลนคร กรุงเทพมหานคร บริเวณสวนดุสิต หรือ เขตดินวนามาจัดเป็นสวนสาธารณะได้

2) สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ อยู่ภายใต้กลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช มีสวนพฤกษศาสตร์ จำนวน 18 สวน และสวนรุกขชาติ จำนวน 53 สวน นอกจากนี้ยังเพิ่มกิจกรรมตามนโยบายโครงการป่าในเมือง "สวนป่าประชารัฐ เพื่อความสุขของคนไทย" ของรัฐบาล และให้เป็นหนึ่งในภารกิจหลักการบริหารจัดการสวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยเพิ่มกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่เปิดให้ประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ตามความเหมาะสม เช่น กิจกรรมตลาดประชารัฐ กิจกรรมลานดนตรี กิจกรรมการออกกำลังกาย ลานกีฬา กิจกรรมด้านศิลปะ และกิจกรรมการเรียนรู้ด้านป่าไม้ การเพาะชำกล้าไม้ เป็นต้น เป็นโครงการที่รัฐบาลคาดหวังจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ให้ทุกคนสามารถใช้บริการและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน

สวนพฤกษศาสตร์เป็นแหล่งรวบรวมพรรณพืชที่มีชีวิต ซึ่งเป็นพืชประจำถิ่นหรือนำมาปลูกจากต่างถิ่น เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับพืช ภายในสวนพฤกษศาสตร์มีการปลูกพืชอย่างมีระบบเป็นหมวดหมู่ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอนุกรมวิธาน ภูมิศาสตร์พืชพรรณ ประเภทของการจัดสวน การใช้ประโยชน์และพืชสมุนไพร เป็นต้น มีการปลูกเพิ่มจำนวนชนิดพืชอยู่ตลอดเวลา พืชที่รวบรวมไว้นั้นมีทั้งพืชถิ่นเดียว พืชหายากและใกล้สูญพันธุ์ ครอบคลุมทุกลักษณะวิสัยของพืช และมีข้อมูลด้านต่าง ๆ ประกอบ ติดแสดงให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามาหาความรู้ เป็นการรณรงค์ สร้างจิตสำนึกให้เกิดความหวงแหนในการอนุรักษ์ทรัพยากรพรรณพืชอย่างยั่งยืน สวนพฤกษศาสตร์จึงจัดได้ว่าเป็นประตูสู่วิทยาศาสตร์ การศึกษา และการอนุรักษ์ในอาณาจักรพืชทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค หรือระดับโลก

3) อุทยานแห่งชาติ เป็นพื้นที่คุ้มครองที่รัฐ โดยกรมป่าไม้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้ สัตว์ป่า ตลอดจน ทิวทัศน์ ป่า และภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพเดิมมิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป จึงจัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศต่าง ๆ เช่น การอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า พื้นที่แนวปะการัง ภูเขา ทะเล ป่าชายเลน และชายหาด นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติยังเป็นแหล่งรวมทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยความสะดวกต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เช่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการที่มีเอกลักษณ์เดิมตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้

อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยได้มีการประกาศจัดตั้งเพื่อให้เป็นแหล่งสงวนหรือคุ้มครองระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพ และทัศนียภาพอันสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ สำหรับให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์แบบชื่นชมสืบเนื่องไปอย่างยั่งยืน ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช จึงมีกรอบสำหรับการปฏิบัติอยู่ 3 ประการ คือ เพื่อคุ้มครองและบำรุงรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและการศึกษาความรู้ และเพื่อจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป (<https://bit.ly/39Yq0WF>)

5. วัด โบราณสถาน

โบราณสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี และยังรวมถึงสถานที่หรือเนินดินที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือมีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ปรากฏอยู่ในเชิงวิชาการนั้นเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่า เราสามารถเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาของมนุษย์สมัยอดีตได้จากโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งโบราณคดีประเภทต่างๆ นอกจากนี้ เรายังสามารถเรียนรู้ถึงวิถีการ ดันรน ขวนขวายและปรับตัวของมนุษย์เพื่อการอยู่รอดเพื่อการดำรงสังคมให้คงอยู่ จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งโบราณคดีนั้นก็เปรียบเสมือนเป็นภาษาขณะที่บรรจุความรู้اناประการอยู่มากมายนับไม่ถ้วน ซึ่งคนในปัจจุบันสามารถลอกเลียนหรือประยุกต์เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไม่สิ้นสุด ด้วยเหตุนี้ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และแหล่งโบราณคดีจึงถูกจัดไว้เป็น “ทรัพยากรทางวัฒนธรรม” หรือ “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” หรือ “มรดกทางวัฒนธรรม” ของแต่ละชาติ โดยมีความสำคัญ (<https://bit.ly/369OLOe>) ดังนี้

1) ด้านเอกลักษณ์ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่แสดงการรับรู้ หรือความเข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ

2) ด้านวิชาการ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่สะท้อนเรื่องราวในอดีตเป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชน ของชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต

3) ด้านเศรษฐกิจ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชนและของประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สร้างกิจกรรมต่างๆ อันสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว พร้อมๆ กับการศึกษาหาความรู้

4) ด้านการใช้สอย เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่สามารถนำมาใช้งานได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการใช้งานที่ไม่ก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพ การเปลี่ยนแปลง หรือการรื้อทำลายโบราณสถานนั้น

5) ด้านสังคม เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม

6. โครงการหลวง ศูนย์วิจัยและพัฒนา ศูนย์พัฒนา

1) โครงการหลวง คือโครงการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ก่อตั้งใน พ.ศ. 2512 มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการปลูกพืชผลเมืองหนาวแทนการปลูกฝิ่นของชาวเขา ในระยะแรกโครงการนี้มีสถานะเป็นเพียงโครงการอาสาสมัคร มีพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และเงินที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย เป็นงบประมาณดำเนินงานต่าง ๆ แต่ต่อมาใน พ.ศ. 2535 พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จดทะเบียนขึ้นเป็นมูลนิธินามว่า “มูลนิธิโครงการหลวง” พร้อมกับดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาพืชพันธุ์ใหม่ ๆ อย่างเต็มกำลัง และได้พระราชทานเงินก้อนแรกจำนวน 500,000 บาทเพื่อเป็นทรัพย์สินของมูลนิธิ ต่อมาใน พ.ศ. 2537 เพื่อให้สะดวกในการทำธุรกิจเชิงพาณิชย์ พระองค์ทรงได้โปรดเกล้าฯ จัดตั้งเป็นนิติบุคคลภายใต้ชื่อ บริษัท ดอยคำ

ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด โดยผู้ที่เข้ามาดำเนินการคือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นั่นเอง ปัจจุบันโครงการหลวง ดำเนินงานใน 4 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน พะเยา และแม่ฮ่องสอน โดยมีจุดประสงค์ คือ (1) พัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา สอนให้พวกเขาช่วยเหลือตัวเองได้ (2) ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ และต้นน้ำลำธาร (3) กำจัดฝิ่นที่เป็นปัญหาระดับโลก และ (4) รักษาทรัพยากรดิน และใช้พื้นที่อย่างถูกต้องเหมาะสม (<https://bit.ly/2LSfTe1>)

2) ศูนย์วิจัยและพัฒนา

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรจันทบุรี ตั้งอยู่ตำบลฉนวน อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เดิมเป็นสถานีทดลองยางจังหวัดจันทบุรี สังกัดกรมวิชาการเกษตร พื้นที่กว้างขวางถึง 2,600 ไร่ ยุคเริ่มต้นของสถานีที่นี่เฟื่องฟูเรื่องยางพารามาก แผลงปลูกลูกยางพาราทั่วใหญ่ มองไกลสุดลูกหูลูกตา ปัจจุบันยังหลงเหลือมีร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองอยู่ หน้าที่ของศูนย์วิจัยฯ คือการวิจัยและให้บริการ การวิจัยที่ทำกันอยู่ คือ วิจัยพืชท้องถิ่น น่าสนใจมากนั้น มีปลูกพืชตระกูลขิง ข่า ซึ่งรวมไปถึงกระวาน พืชทรงคุณค่าของจันทบุรี นอกจากนี้ ยังทำแปลงทดสอบ เช่น ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี ผสมพันธุ์ทุเรียนได้พันธุ์ใหม่ ก็นำมาปลูกทดสอบ เก็บตัวเลขที่เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น ยังมีงานอื่นๆ อีกมาก ส่วนงานให้บริการ ก็เช่นการตรวจสอบแปลงจีเอพี ตรวจสอบร้านปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เป็นต้น (https://www.technologychaoban.com/news-slide/article_91607)

7. แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในรูปแบบใหม่ ซึ่งได้ซ่อนสิ่งดี ๆ ทางวัฒนธรรมไว้มากมาย รวมทั้งได้เที่ยวได้ความรู้ ได้ส่งเสริมชุมชนอย่างแท้จริง (<https://travel.kapook.com/view194050.html>) ประกอบด้วย

1) แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นวัดที่มีกำแพงสวยงามแปลกตาและยังโดดเด่นด้วยพระอุโบสถ สถาปัตยกรรมล้านนาที่งดงามมาก ๆ คือ "วัดสูงเม่น" วัดเก่าแก่ของจังหวัดแพร่ สันนิษฐานว่าก่อตั้งในสมัยกรุงธนบุรี-รัตนโกสินทร์ตอนต้น มีสถาปัตยกรรมของอาคารและเจดีย์ต่าง ๆ แบบล้านนาเก่าแก่ พร้อมทั้งยังพบโบราณวัตถุล้ำค่าหลายอย่าง ทั้งพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ พระพุทธรูปถอดชิ้นส่วนได้ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย และพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี คัมภีร์ใบลานที่สมบูรณ์มากที่สุดในประเทศไทย และด้วยความที่มีทั้งโบราณวัตถุและโบราณสถานสวยล้ำค่า จึงได้เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนวัดสูงเม่น เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าเยี่ยมชม ทั้งนี้นักท่องเที่ยวก็ยังจะได้กราบไหว้ขอพรพระประธานภายในพระอุโบสถ ชมความงดงามของพระอุโบสถสีตาลล้านนาอายุกว่า 200 ปี สักการะพระบรมธาตุและสารีริกธาตุ ณ เจดีย์ทรงหกเหลี่ยมสีทองอร่าม ชมหอพระไตรปิฎกอักษรภาษาล้านนา และร่วมถวายผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน

2) แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนวัดหลวงนางอย จังหวัดลำปาง วัดหลวงนางอย ได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวดาวเด่นของจังหวัดลำปาง เมื่อมีการสร้างซุ้มประตู หรือสะพานไม้ไผ่ที่ยาวที่สุดในภาคเหนือ ระยะทางยาว 400 เมตร เพื่อเชื่อมโยงระหว่างวัดหลวงนางอยกับพระอุโบสถ ผ่านกลางทุ่งนาสี

เขียวขจี บรรยากาศสวยสะกดใจ แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือวัดแห่งนี้เป็นวัดเก่าแก่ของเมืองลำปาง สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2200 เดิมชื่อวัดดอนแก้วทรายมูล ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2400 จุดเด่นของวัดหลวงนางอยคือพระอุโบสถสถาปัตยกรรมล้านนาผสมผสานกับสถาปัตยกรรมแบบเมียนมา ซึ่งมีรายละเอียดของการตกแต่งที่ละเมียดละไม พร้อมทั้งยังมีโบราณวัตถุที่สำคัญมากมาย เช่น พระพุทธรูปโบราณปางต่าง ๆ ข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน วิหารน้อย เครื่องสักการะโบราณ หีบพระธรรม ฯลฯ จึงได้ก่อเกิดเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดหลวงนางอย และกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนวัดหลวงนางอยในปัจจุบัน

3) พิพิธภัณฑ์ของเล่นพื้นบ้านรุ่งอรุณทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พิพิธภัณฑ์ของเล่นพื้นบ้านรุ่งอรุณทวีวัฒนา แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองไทย ซึ่งสามารถเที่ยวได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ภายในพิพิธภัณฑ์ของเล่นพื้นบ้านรุ่งอรุณทวีวัฒนาจะจัดการแสดงและสาธิตเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านหลากหลายชนิดจากทั่วทุกภาคของไทย เช่น หมากขุม, หุ่นกระบอกพื้นบ้าน, ของเล่นจากเครื่องปั้นดินเผา, ของเล่นเครื่องจักรสาน, เครื่องบินกระดาษ, หุ่นมือ, หนูวิ่ง, พัดบุหงา, ว่าวไทย, โคมกระบอก, เดินกะลา, ไม้โลกเถก เป็นต้น เป็นการฝึกทักษะทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ได้อย่างดีทีเดียว พิพิธภัณฑ์ของเล่นพื้นบ้านรุ่งอรุณทวีวัฒนา กรุงเทพฯ เปิดให้บริการทุกวันอังคาร-วันอาทิตย์ (หยุดทุกวันจันทร์) ฟรีไม่มีค่าใช้จ่าย

4) ศูนย์ส่งเสริมฝีมือจักสานด้วยไม้ไผ่ จังหวัดชลบุรี จากไม้ไผ่ธรรมดากลายเป็นสินค้าล้ำค่า สร้างรายได้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน ชวนไปชมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยมาเนิ่นนาน กับศูนย์ส่งเสริมฝีมือจักสานด้วยไม้ไผ่ อำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรี แหล่งเรียนรู้การจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ที่ใหญ่ที่สุดในโลก เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2521 เมื่อมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นักท่องเที่ยวจะได้ชมและเรียนรู้การจักสานไม้ไผ่สุดประณีตจากช่างฝีมือหัตถกรรมจักสานฝีมือเทพของเมืองไทย ตื่นตาตื่นใจไปกับผลิตภัณฑ์สวย ๆ ที่สร้างสรรค์จากไม้ไผ่ธรรมดา สู่สินค้าที่มีมูลค่าส่งจำหน่ายไปทั่วโลก โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่เป็นลายดอกพิกุล อันเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น

5) ศูนย์ฟื้นฟูวัฒนธรรมไตดำโบราณ จังหวัดสุพรรณบุรี การเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชาวไตดำ หรือที่คนไทยรู้จักกันในนามลาวโซ่ง หรือไทยทรงดำ ณ ศูนย์ฟื้นฟูวัฒนธรรมไตดำโบราณ สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันโดดเด่นของจังหวัดสุพรรณบุรี และที่เที่ยวใกล้กรุงเทพฯ ดี ๆ ที่อยากจะชวนให้ลองไปสัมผัสกันสักครั้ง นักท่องเที่ยวจะได้เพลิดเพลินไปกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สนุกสนาน ได้เดินชมบ้านเรือนเก่าแก่ของชาวไตดำ ที่จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน และสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ที่แท้จริงของชาวไตดำ รวมทั้งเครื่องแต่งกายประจำท้องถิ่น ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวได้ลองสวมใส่กัน นอกจากนี้ก็ยังมี การแสดงและสาธิตการทอผ้าแบบโบราณ การทำเครื่องจักสานตามภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำเครื่องประดับพื้นเมือง การตำข้าวและฟาดข้าว การทำอาหารพื้นเมือง และกิจกรรมอื่น ๆ รวมทั้งมีโฮมสเตย์ให้บริการด้วย

6) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดศรีสุพนาราม (เรือโบราณ) จังหวัดอุบลราชธานี พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดศรีสุพนาราม (เรือโบราณ) จังหวัดอุบลราชธานี แหล่งรวบรวมโบราณวัตถุที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของภาคอีสาน

ก่อตั้งโดยพระอริการฉลอง ธัมมิโก และชาวบ้านในท้องถิ่น ปัจจุบันมีโบราณวัตถุ สิ่งของ และข้าวของเครื่องใช้ โบราณมากกว่า 1,000 ชิ้น เช่น รอยพระพุทธรูปจำลอง ชั้นหมาก ชั้นโตกไม้ เครื่องจักสาน เครื่องดักสัตว์ ไห โบราณ ผ้าชิ้น เงินโบราณ เครื่องดนตรีพื้นบ้าน พระพุทธรูปโบราณ หนังสือโบราณ เป็นต้น แต่สิ่งที่เป็นไฮไลท์ของที่นี่ก็คือ "เรือโบราณอายุกว่า 200 ปี" ซึ่งมีการค้นพบในท้องถิ่นบริเวณลำเซบก มีลักษณะเป็นเรือขนาดใหญ่ ทำจากต้นตะเคียนเพียงต้นเดียว มีความกว้าง 1.85 เมตร ยาว 21.60 เมตร ปัจจุบันตั้งไว้ด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ นักท่องเที่ยวสามารถมาเที่ยวได้ทุกวัน

7) แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนบ้านร้อยปีเทียนสี จังหวัดระนอง ระนองไม่ไต่ดงาม เฉพาะธรรมชาติเท่านั้น ในด้านวัฒนธรรมของชุมชนเก่าแก่ที่นี่ก็มีให้เที่ยวชมเช่นกัน บ้านร้อยปีเทียนสีเป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของระนอง เป็นสถานที่รวบรวมองค์ความรู้และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดระนอง มีลักษณะเป็นบ้านโบราณตามสไตล์เปอร์านากันอายุกว่า 150 ปี ดั้งเดิมเป็นบ้านของนายเทียนสี ซึ่งมีข้าวของเครื่องใช้โบราณที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวบาบ๋า-ย่าหยา และยังมีเครื่องแต่งกายพื้นเมือง รวมทั้งเครื่องแต่งกายสวยงามที่ใช้โอกาสต่าง ๆ ของชาวบาบ๋า-ย่าหยา จัดแสดงไว้ให้ได้ชมกันด้วย ไม่เพียงเท่านั้นภายในบ้านก็ยังมีรูปภาพเก่า ๆ จัดแสดงไว้ทั่วบ้าน ซึ่งสามารถเล่าเรื่องราวความเป็นมาของบ้านร้อยปีเทียนสี และชาวบาบ๋า-ย่าหยา ที่อยู่ในจังหวัดระนองได้

8) แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของพี่น้องชาวใต้ นอกจากการแสดงมโนราห์แล้ว อีกสิ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือ "หนังตะลุง" ไม่ว่าจะใครได้ชมการแสดงสดก็ต้องหลงรัก เพราะทั้งตลก สนุกสนาน มีเรื่องราวที่น่าติดตาม แต่กว่าจะมาเป็นการแสดงหนังตะลุงที่โดนใจผู้ชมได้นั้น จะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย ตั้งแต่การแกะรูปหนัง ที่ไม่ใช่ว่าใครก็ทำได้ เพราะต้องใช้ความเชี่ยวชาญพอสมควรว่าจะได้เป็นรูปหนังตะลุงที่มีลวดลายสวยงาม พอได้รูปหนังมาแล้ว ก็ยังต้องมาฝึกเล่าเรื่องไปพร้อมกับการหัดขีดรูปหนัง สร้างเป็นการแสดงที่สนุกสนานให้กับผู้ชม แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา จึงได้ถือกำเนิดขึ้นเพื่ออนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอันโดดเด่นนี้ให้อยู่คู่กับชาวสงขลาไปยังรุ่นลูกรุ่นหลาน ที่นี้นักท่องเที่ยวจะได้ชมการแกะรูปหนังอย่างใกล้ชิด และยังจะได้ลองแกะรูปหนังด้วยมือของตัวเองด้วย พร้อมทั้งยังจะได้รับความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงอย่างเต็มอิม

คำถามท้ายบท

1. แหล่งการเรียนรู้ คืออะไร อธิบาย
2. การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน คืออะไร มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร อธิบาย
3. การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ ต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง อธิบาย
4. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญกี่องค์ประกอบ อธิบาย
5. แหล่งการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชน มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร อธิบาย

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.
- กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. ศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้. (2556). สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก https://52540391korkbann.blogspot.com/2013/11/blog-post_5.html
- กรมวิชาการ. (2545). คู่มือการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- เกียรติกดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2551). แหล่งเรียนรู้คนเมือง สวนสมองคนเมือง. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก <http://www.kriengsak.com/node/1677>
- ซิลไปไหน. (2559). 18 ที่เที่ยวใกล้กรุงเทพ: สนุกได้ทั้งครอบครัว โลกของการเรียนรู้ ไม่ได้มีอยู่แต่ในห้องเรียน. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก <https://www.chillpainai.com/scoop/6500/>
- เนตรนภา อะเส็ม. แหล่งเรียนรู้ และเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2563. จาก <https://bit.ly/2KxXK4h>
- เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ์. (2544). แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสร้างเพื่อเด็กก็ได้สร้างเพื่อใคร. วารสารวิชาการ, 14, 26-37.
- ประยูร รัชก์ำเนิด. (2555). แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/341902>
- พงศ์แสนชัย อิศระไพจิตร. (ม.ป.ป.). การศึกษาตามอัธยาศัย.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2559). สำนักหอสมุดและทรัพยากรการเรียนรู้. [ออนไลน์] แหล่งที่มา HTTP: http://www.library.kku.ac.th/2016/article.php?a_id=69.
- ธรรรงค์ เมฆานุวัฒน์. (2543). การพัฒนาทางการศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในหน่วยทหาร : ศึกษาเฉพาะกรณีมณฑลทหารบกที่ 11. เอกสารวิจัยวิทยาลัยเสนาธิการทหาร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, กรุงเทพมหานคร.
- เรณูมาศ กุละศิริมา และคณะ. (2559). แนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ ชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- วรพงศ์ ผูกภู. (2563). องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก <https://bit.ly/2Dsumcb>

- ศศิธร กาทพันธ์. (2559). แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก <https://bit.ly/2F6VRsi>
- ศูนย์ข้อมูลความรู้ประชาชน (Thailand knowledge portal media Thailand). การศึกษาในระบบ. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2563. จาก <https://bit.ly/2JgVNJ2>
- สนิท จรอนันต์. การจัดการศึกษาในท้องถิ่น (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2551). 83 -84. จาก <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2220/1/57252912.pdf>
- สังคมไทยในชนบท: ชุมชนชนบท. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก <https://bit.ly/31YEW48>
- สังคมไทยในชนบท: ชุมชนเมือง. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก <https://bit.ly/2QW1fkj>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2559). คณะกรรมการบูรณาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและแหล่งการเรียนรู้. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2563. จาก <https://bit.ly/381zuk3>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้นแบบ 4 ภูมิภาค. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2546). การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษา นอกโรงเรียน.
- อัญชลี ธรรมะวิสิกุล. (2552). การศึกษานอกระบบ. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2563. จาก <https://bit.ly/3boVZj4>
- อาชัญญา รัตน์อุบล. (2542). การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน. ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Coombs, Philip H. (1985). *The World Crisis in Education: The View from the Eighties*. Oxford: Oxford University Press.
- Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Evan, David R. (1981). *The planning of Nonformal Education*. Paris: UNESCO International Institute for Education Planning.
- THEUNITYRIBBON. การศึกษานอกระบบ มีอะไรบ้าง. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2563. จาก <https://bit.ly/34VjLky>

<http://www.bps.moe.go.th/research/fulltext/LearningResourcesToTheInformalEducation.pdf>

<https://www.creativemove.com/creative/siam-green-sky/>

<https://bit.ly/2XOMgfl>

<http://www.nonsomboonlocal.go.th/nonsomboon/mainfile/fz8vbhsye.pdf>

<https://www.gotoknow.org/posts/310070>

บทที่ 5

การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

อาจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล

บทที่ 5

การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

เค้าโครงเนื้อหา

หัวข้อที่ 5.1 การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

- 5.1.1 ความหมาย ความสำคัญและแนวทางในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้
- 5.1.2 รูปแบบ วิธีการและเครื่องมือการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้
- 5.1.3 การรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

หัวข้อที่ 5.2 การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

- 5.2.1 แนวทางการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้
- 5.2.2 กรณีศึกษาการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

แนวคิด

1. การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับผลของการดำเนินงานการจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าได้ผลตามที่กำหนดไว้เพียงใด วิธีการและเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น สำหรับการรายงานการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ อาจทำได้ 2 แบบ ได้แก่ รายงานการประเมินสรุปสำหรับผู้บริหาร และรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์ หรืออาจนำเสนอได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบไม่เป็นทางการ รูปแบบกึ่งทางการ และรูปแบบทางการ

2. การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ อาจเลือกใช้รูปแบบการประเมิน ซึ่งเป็นกรอบแนวคิด วิธีการหรือแนวทางที่เป็นแบบแผนในการประเมินอย่างเป็นระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ควรประเมิน ขั้นตอนหรือกระบวนการของการประเมินว่า ควรพิจารณาประเมินในเรื่องอะไรบ้าง แต่ละเรื่องควรมีการตรวจสอบอย่างไร โดยรูปแบบของการประเมิน โดยทั่วไปแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ การประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ การประเมินที่เน้นการตัดสินใจคุณค่า และการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ ในการกำกับ ติดตามและประเมินผล ควรกำหนดเรื่องที่จะกำกับ ติดตาม และประเมินผล กำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์ เครื่องมือ วิธีการ งบประมาณและระยะเวลา ให้ชัดเจน เพื่อต้องการให้รู้ว่าผลการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร จะนำผลการประเมินให้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายการเรียนรู้รับทราบ จะได้นำไปศึกษาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาบทที่ 5 จบแล้ว นิสิตสามารถ

1. อธิบายความหมาย ความสำคัญและแนวทางการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้
2. นำเสนอรูปแบบ วิธีการและเครื่องมือของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม
3. เสนอแนะแนวทางการรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้และแนวทางการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ได้
4. นำเสนอกรณีตัวอย่างการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ได้

หัวข้อที่ 5.1

การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

เรื่องที่ 5.1.1 ความหมาย ความสำคัญและแนวทางการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

เรื่องที่ 5.1.2 รูปแบบ วิธีการและเครื่องมือการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

เรื่องที่ 5.1.3 การรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

แนวคิด

1. การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวกับการผลของการดำเนินงานการจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าได้ผลตามที่กำหนดไว้เพียงใด เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่อไป แนวทางการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้อาจใช้การประเมินที่หลากหลายทั้งการประเมินก่อนระหว่างและหลังการใช้แหล่งเรียนรู้ และประเมินครอบคลุมในหลากหลายด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตและด้านผลกระทบ บนแนวคิดพื้นฐานทางระบบประชาธิปไตย

2. การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเด็น ตามลำดับการดำเนินโครงการใน 3 ระยะ คือ 1) การประเมินก่อนเริ่มดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ สภาพแวดล้อมและปัจจัยนำเข้า 2) การประเมินระหว่างดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นการประเมินกระบวนการ และ 3) การประเมินหลังสิ้นสุดการจัดการแหล่งเรียนรู้ โดยวิธีการและเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

3. รายงานการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ อาจทำได้ 2 แบบ ได้แก่ รายงานการประเมินสรุปสำหรับผู้บริหาร และรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์ หรืออาจนำเสนอได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบไม่เป็นทางการ รูปแบบกึ่งทางการ และรูปแบบทางการ

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 5.1 แล้วนิสิตสามารถ

1. อธิบายความหมาย ความสำคัญและแนวทางการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้
2. นำเสนอรูปแบบ วิธีการและเครื่องมือการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม
3. เสนอแนะแนวทางการรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้

เรื่องที่ 5.1.1 ความหมาย ความสำคัญและแนวทางการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้เป็นสถานที่หรือศูนย์รวบรวมข้อมูล ความรู้ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในแต่ละด้าน รวมทั้งสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้ใช้บริการ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นที่สุดอย่างหนึ่งในการพัฒนาคน มีบทบาทสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ สังคม และโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนี้ในยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรสารสนเทศยิ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ตลอดจนจนหน่วยงานและองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งบุคคลในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ต้องใช้ข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอ ทั้งเพื่อการประกอบอาชีพ การศึกษาและพัฒนาตนเอง ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการศึกษาลดชีวิต (ณัฐลักษณ์ ธาระวานิช, 2557) เพื่อให้การจัดการแหล่งเรียนรู้เกิดผลคุ้มค่าและยั่งยืน เราสามารถนำกระบวนการบริหารคุณภาพตามวงจรเดมมิง (Deming Cycle: PDCA) มาใช้ดำเนินการเพื่อสร้างระบบคุณภาพของการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ในวงจรดังกล่าวมีขั้นตอนตรวจสอบ ทบทวนและติดตาม เป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่ง ขั้นตอนดังกล่าวเป็นขั้นตอนของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ ซึ่งจะป็นเนื้อหาที่กล่าวถึงในบทนี้ เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้มากขึ้นในบทนี้จึงนำเสนอรายละเอียดของความหมายและความสำคัญของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

ความหมายของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

ในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เราสามารถนำแนวคิดของการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal: PA) หรือการประเมินโครงการมาใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งความหมายของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของการประเมินผลไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ศิริวัฒน์ วรรณาม (2540) ได้สรุปความหมายของการประเมินออกเป็น 2 แนวทางด้วยกันคือ เป็นวิธีการตัดสินคุณค่าหรือตราค่าของสิ่งที่ถูกประเมิน และเป็นการเสนอสารสนเทศ เพื่อช่วยเสนอทางเลือกประกอบการตัดสินใจต่อการดำเนินการต่าง ๆ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544) ให้ความหมายของการประเมินว่าหมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ (เชิงคุณค่า) เพื่อช่วยให้ผู้มีอำนาจหรือผู้เกี่ยวข้องได้ตัดสินใจเลือกทางเลือกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นันทะ ศรีเจริญโชติ (2550) ให้ความหมายของการประเมินว่าหมายถึง การตัดสินคุณค่าหรือคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ถูกวัด และนำสารสนเทศที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อการปรับปรุงและวางแผนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

พิชญ์ พงศ์ศรี (2550) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าหมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ สุนทร โคตรบรรเทา (2550) ได้กล่าวถึงการติดตามผลการจัดการแหล่งวิทยาการในชุมชน ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ โดยได้กล่าวถึงความหมายของ การติดตามผลว่าหมายถึง การรวบรวมข้อเท็จจริง ข่าวสาร และข้อมูลเกี่ยวกับผลผลิตในการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และตัดสินว่าการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพมากน้อยเพียงใด ตามปกติการทำงานใดก็ตาม ต้องมีกิจกรรมในการทำงานนั้น และการทำงานทุกชนิดต้องมีเป้าหมาย เราจึงมักได้ยินคำว่า การติดตามผลงาน เช่น การติดตามผลงานสอน การติดตามผลการใช้หลักสูตร การติดตามผลโครงการและการติดตามผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

จากความหมายของการประเมินดังกล่าวข้างต้น ในบทนี้ขอสรุปความหมายของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ หมายถึง การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวกับผลของการดำเนินงานการจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าได้ผลตามที่กำหนดไว้เพียงใด มีบทบาทความสำคัญในการให้ข้อมูลด้านความคืบหน้า ชี้ปัญหา และข้อขัดข้องด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการหรือการจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโครงการหรือแหล่งเรียนรู้ต่อไป

ความสำคัญของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

การประเมินผลมีความสำคัญต่อกระบวนการบริหารจัดการงานต่าง ๆ เนื่องจากกระบวนการนี้เป็นการนำมาสู่ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ดังที่ ศิริชัย กาญจนวาสี (2545) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. การประเมินผลมีประโยชน์ด้านการบริหาร (administrative) การประเมินสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการติดตาม กำกับการทำงาน ให้เป็นไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. การประเมินผลมีประโยชน์ด้านจิตวิทยา (psychological) การประเมินสามารถนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ สำหรับกระตุ้นให้เร้าความสนใจและสร้างความตื่นตัวในการปฏิบัติงาน
3. การประเมินผลมีประโยชน์ด้านรัฐศาสตร์ (sociological) การประเมินเป็นเครื่องมือเพื่อตรวจสอบความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติ (accountability) ตลอดจนสามารถใช้เป็นกลยุทธ์ในการสร้างแรงบันดาลใจ

นอกจากนี้ สมคิด พรหมจ้อย (2542) ได้กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของการประเมินที่มีต่อการบริหารและจัดการงานต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดแผนงานโครงการ และกิจกรรม การตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงาน กิจกรรม ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม
2. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวข้องกับความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุง หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานโครงการให้เป็นไปตามเข็มทิศที่ต้องการ
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรมที่นำมาใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยที่จะดำเนินงานในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานต่อไปอีก
4. ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานว่าเป็นอย่างไร คำนวณค่ากับการลงทุนหรือไม่
5. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงาน ได้มีข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน และนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุง และพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ สุนทร โคตรบรรเทา (2550) ได้เสนอความสำคัญในการติดตามผลแหล่งวิทยากรในชุมชน โดยนำเสนอไว้ 5 ประการ คือ ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการทำงาน ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของผลผลิต ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของแหล่งวิทยากร และทำให้เกิดการประสานงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการทำงาน การประเมินผลแหล่งวิทยากรในชุมชนประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเภทบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อและวัตถุ อาคารสถานที่ ย่อมทำให้ได้ข้อมูลแหล่งวิทยากรในชุมชนแต่ละประเภททำงานได้บรรลุตามเป้าหมายมากน้อยเพียงใด เมื่อพิจารณาในด้านปริมาณ เช่น ในด้านจำนวนของกิจกรรมหรือโครงการที่ทำ ความถี่ของการให้บริการ ตลอดจนสถิติของผู้มารับบริการจากแหล่งวิทยากรในชุมชนเหล่านี้

2. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของผลผลิต คำว่าผลผลิตในที่นี้อาจมองได้ทั้งในด้านคุณภาพของโครงการของแหล่งวิทยากรในชุมชนที่จัดเป็นแหล่งความรู้ และในด้านคุณภาพของผู้มารับบริการจากแหล่งวิทยากรในชุมชนประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะในการเปรียบเทียบกันระหว่างความรู้ที่มีอยู่ก่อนการใช้กับหลังใช้แหล่งวิทยากรในชุมชน ในแหล่งวิทยากรในชุมชนบางแห่งที่มีเป้าหมายหลักในการบริการทางการศึกษาโดยตรงอยู่แล้ว เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ห้องสมุดประชาชน และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นต้น จากการประเมินผลจะได้ข้อมูลจากผู้เรียนจากกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นว่า มีคุณภาพเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด แหล่งวิทยากรในชุมชนอื่น ๆ จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของผลผลิตหรือผู้มาใช้ได้เช่นเดียวกัน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้บางอย่างเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

3. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ จากการประเมินผลจะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในการจัดและบริการแหล่งวิทยากรในชุมชนให้เป็นแหล่งความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจ ในขณะที่เดียวกันการประเมินผลยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้มาใช้แหล่งวิทยากรในชุมชนในส่วนที่เขาไม่ได้ตามที่ต้องการและต้องการจะได้บริการเหล่านั้น ผู้จัดและรับผิดชอบในการให้บริการแหล่งวิทยากรในชุมชนและหน่วยงานอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อจะได้หาทางแก้ปัญหาต่อไป และช่วยให้จัดกิจกรรมที่สนองความต้องการของผู้มาใช้บริการมากขึ้น

4. ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของแหล่งวิทยากรในชุมชน การประเมินผลจะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของแหล่งวิทยากรในชุมชนประเภทต่าง ๆ ทั้งประเภทบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และวัตถุ อาคารสถานที่ แม้ว่าการประเมินผลอาจทำเมื่อเสร็จสิ้นโครงการหรือเมื่อทำงานไปแล้วระยะหนึ่ง เช่น 3 - 5 ปี เป็นต้น การประเมินผลจะทำให้ทราบสภาพและความเป็นไปของการดำเนินงานในขณะนั้น ซึ่งสภาพในขณะนั้นอาจเป็นปกติหรือมีปัญหาในบางด้าน จากข้อมูลเหล่านี้จะช่วยแก้ไขปัญหาและรักษาสภาพของแหล่งวิทยากรในชุมชนได้ทันทีเมื่อต้องการ

5. ทำให้เกิดการประสานงาน การประเมินผลแหล่งวิทยากรในชุมชนประเภทต่าง ๆ จะทำให้ได้ข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีบทบาทหน้าที่คล้ายกัน ประสบปัญหาเหมือนกันหรือมีความต้องการเหมือนกัน จากข้อมูลเหล่านี้จะทำให้ได้แนวทางในการประสานงาน ทำงานร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กล่าวโดยสรุป การประเมินมีความสำคัญต่อกระบวนการบริการจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างยิ่ง เพราะการประเมินเป็นทั้งการตรวจสอบ ติดตาม กระตุ้น และสนับสนุนให้เกิดความพร้อมในด้านสภาพแวดล้อม ด้านกระบวนการ รวมทั้งช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการดำเนินงานต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพและข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้ต่อไป

แนวทางการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

การประเมินมีแนวคิดพื้นฐานมาจากระบบประชาธิปไตยที่ว่า ทุกสิ่งสามารถตรวจสอบและปรับปรุงได้ เพื่อเป็นการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ซึ่งในปัจจุบันการดำเนินการหรือการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลต้องมีความรับผิดชอบต่อ โปร่งใส พร้อมให้ตรวจสอบได้โดยอาศัยการประเมินเป็นกลไกสำคัญ (พิสนุ พงศ์ศรี, 2550)

การประเมินมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจคุณค่าของวิธีการและการบรรลุถึงความสำเร็จของการดำเนินงานได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนางาน ที่ช่วยให้สามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม เป็นประโยชน์อันสำคัญยิ่งของการประเมินนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามแนวคิดของ Stufflebeam (1971) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การประเมินเป็นการระบุปัญหา การจัดการและเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ เลือกลงเลือกตลอดจนวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสม แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินจึงได้รับการพัฒนาเรื่อยมา คำนียามของการประเมินเริ่มเปลี่ยนจากการประเมินที่เน้นผลผลิตอย่าง

เดี่ยวมาเป็นการประเมินกระบวนการด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ช่วยให้การตัดสินใจคุณค่าของโครงการและข้อมูลที่ช่วยในการปรับปรุงโครงการถูกต้อง

นอกจากนี้ สุวิมล ว่องวานิช (2550) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินว่าแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ การประเมินเพื่อตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน (Judgmental Evaluation) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับกันในปัจจุบัน อีกกลุ่มหนึ่งคือ การประเมินเพื่อหาสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ (Decision-based Evaluation) ดำเนินการต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์อันสำคัญยิ่งของการประเมินที่ช่วยให้การตัดสินใจเกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล แนวคิดในการพัฒนาการของการประเมินพบว่า นักประเมินมีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การวางแผนและ/หรือการพัฒนาองค์การมากขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยเฉพาะมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการประเมินทุกระยะ เริ่มตั้งแต่ระยะที่หนึ่ง การวางแผนโครงการซึ่งครอบคลุมการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการและการพัฒนาโครงการ ระยะที่สอง การประเมินระหว่างการทำโครงการไปปฏิบัติ ซึ่งเป็นการประเมินกระบวนการทำงานเพื่อชี้จุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขก่อนสิ้นสุดโครงการ และระยะที่สามการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ เพื่อประเมินสัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จของโครงการ จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถนำไปสู่แนวทางการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ ได้ดังนี้

ชนิดา วิสะมิตนันท์ (2541) ได้เสนอแนวทางการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา มีขั้นตอนสำคัญคือการวางแผนใช้แหล่งเรียนรู้ การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ และการปรับปรุงพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยในการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนมีแนวทางเพื่อประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินงานในรอบปี หรือประเมินผลเป็นระยะตลอดปีการศึกษาได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การประเมินก่อนการใช้แหล่งเรียนรู้
2. การประเมินระหว่างการใช้แหล่งเรียนรู้
3. การประเมินหลังการใช้แหล่งเรียนรู้

ดังนั้นการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ จึงต้องมีแนวทางในการกำกับติดตามและประเมินผลการทำงานตามแผนงาน/โครงการที่กำหนดไว้ ควรเน้นการประเมินที่หลากหลายทั้งการประเมินก่อนหลัง และระหว่างการใช้แหล่งเรียนรู้ และควรให้โอกาสผู้เรียนได้เสนอหรือถ่ายทอดความรู้สึก เสนอประสบการณ์ที่ได้รับ ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นด้านความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ ผลงานจากการเรียนรู้จากกิจกรรม ความคิดต่อยอดของผู้เรียน การมีส่วนร่วมและข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ธเนศ ปานอุทัย (2554) เสนอแนวทางและประเด็นการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ ประเภทแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยในการประเมินแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียน สามารถประเมินใน 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตและด้านผลกระทบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. **การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation)** เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินสภาพแวดล้อมจะทำให้รู้ว่ามีปัญหาอะไรบ้างที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองหรือแก้ไขชุมชน โรงเรียน ผู้เกี่ยวข้องมีความต้องการอะไรบ้างที่ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการดำเนินการ

2. **การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)** เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลมาช่วยตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย จะขอความช่วยเหลือจากแหล่งใดหรือไม่อย่างไร ประเด็นการประเมินครอบคลุมเกี่ยวกับงบประมาณ อาคารสถานที่ สื่อวัสดุอุปกรณ์ บุคลากร

3. **การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation)** เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสืบค้นจุดเด่น จุดอ่อนหรือจุดที่ควรพัฒนาของรูปแบบการดำเนินงานตามที่คาดหวังเอาไว้เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจในการเลือกวิธีการต่อไป จึงต้องอาศัยวิธีการหลาย ๆ ด้านทั้งวิธีเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประเด็นการประเมินครอบคลุมเกี่ยวกับการบริหารจัดการการนิเทศกำกับติดตาม การวัดผลประเมินผล

4. **การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation)** มีจุดมุ่งหมายตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามกำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจทักษะ ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรม เจตคติรวมทั้งความสามารถในการนำไปปฏิบัติจริงได้หรือไม่อย่างไร ประเด็นการประเมินครอบคลุมเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน การแสดงออกทางพฤติกรรม

5. **การประเมินด้านผลกระทบ (Impact Evaluation)** มีจุดมุ่งหมายเพื่อพิจารณาผลที่นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ อาจมีผลทั้งทางบวกและทางลบ ประเด็นการประเมินครอบคลุมเกี่ยวกับการเป็นที่ยอมรับ การมีชื่อเสียงของสถาบัน การนำไปประยุกต์ใช้

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ อาจใช้การประเมินที่หลากหลายทั้งการประเมินก่อน ระหว่างและหลังการใช้แหล่งเรียนรู้ และประเมินครอบคลุมในหลากหลายด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตและด้านผลกระทบ ทั้งนี้การประเมินควรอยู่บนแนวคิดพื้นฐานทางระบบประชาธิปไตยคือ สามารถตรวจสอบและปรับปรุงได้ เพื่อเป็นการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย

เรื่องที่ 5.1.2 รูปแบบ วิธีการและเครื่องมือการประเมินผลการจัดการ

แหล่งเรียนรู้

การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้มีองค์ประกอบในการประเมินที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน ผู้ประเมิน บริบทในการประเมิน สาระเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการและเครื่องมือการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้มีหลากหลาย ดังต่อไปนี้

รูปแบบการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

รูปแบบการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้สามารถทำได้อย่างหลากหลาย โดยนำเอารูปแบบการประเมินโครงการมาเป็นแนวทางในการดำเนินการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ ซึ่งวิธีการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ เช่น รูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายของ Tyler รูปแบบสนองความต้องการของ Stake รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจแบบ CIPP ของ Stufflebeam และรูปแบบการประเมินประสิทธิผลการอบรมของ Kirkpatrick ในบรรดา รูปแบบการประเมินดังที่กล่าวมาแล้วนั้น รูปแบบการประเมินที่นิยมใช้กันแพร่หลายมากที่สุดคือ รูปแบบการประเมินที่ช่วยในการตัดสินใจแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam โดยใช้การวิเคราะห์สิ่งที่ประเมินอย่างครอบคลุม เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ

รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจแบบ CIPP: Context Input Process Product Evaluation Model สามารถใช้กับการประเมินโครงการ แผนงาน บุคลากร ผลิตภัณฑ์ องค์กรและระบบต่าง ๆ ได้โดยใช้วิธีการเชิงระบบ การใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP อย่างถูกต้องและก่อประโยชน์สูงสุด ต้องลงมือประเมินตั้งแต่ก่อนเริ่มงาน ขณะดำเนินงานและประเมินหลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานแล้ว โดยการประเมินแบ่งเป็น 4 ประเด็น ตามลำดับการดำเนินของโครงการ 3 ระยะ ดังนี้

1. การประเมินก่อนเริ่มดำเนินงาน การประเมินในช่วงนี้จะเป็นการประเมินเพื่อวางแผนที่จะนำไปใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงาน จัดทำสิ่งต่าง ๆ อาจจะเป็นโครงการ กิจกรรม หลักสูตร ซึ่ง จะทำการประเมินใน 2 ส่วน คือ

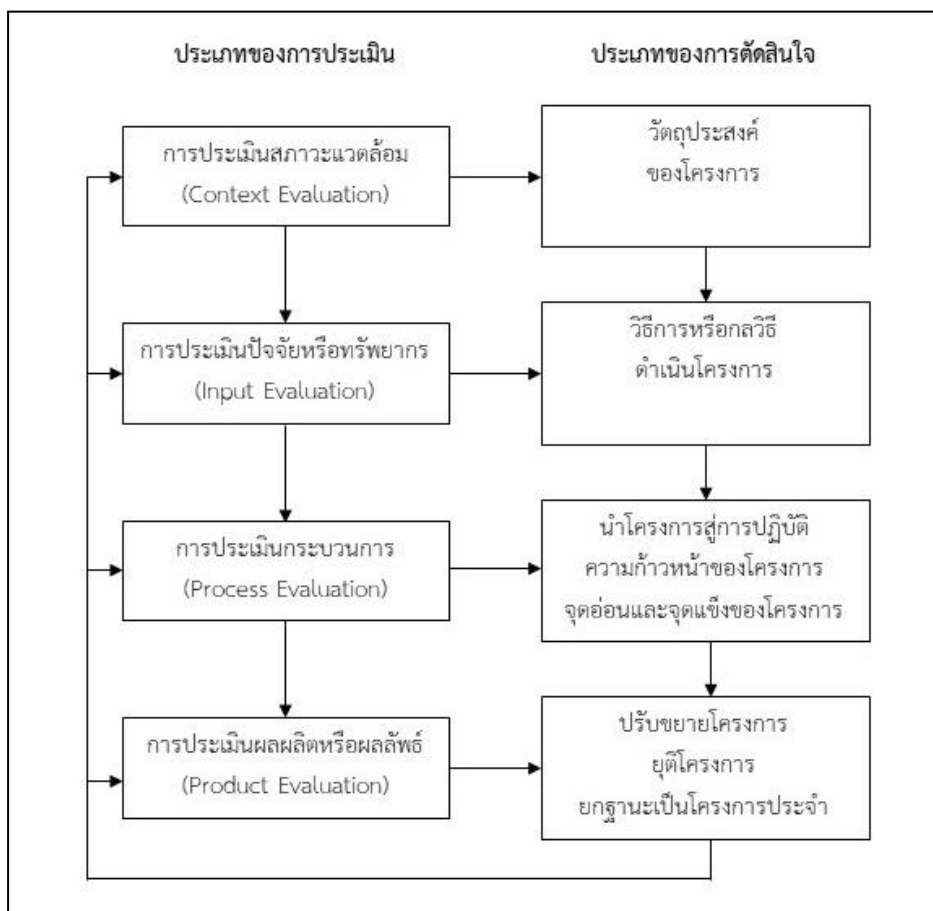
1.1 การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินสภาพแวดล้อมเป็นการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดการดำเนินงานโดยประเมินสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น วิธีการประเมินจะใช้การบรรยายและเปรียบเทียบปัจจัยนำเข้าที่ได้รับจริงกับสิ่งที่คาดหวัง สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่คาดหวังกับที่เป็นจริง รวมทั้งวิเคราะห์สาเหตุของความไม่สอดคล้องระหว่างความเป็นจริงและสิ่งที่คาดหวังดังกล่าว

1.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมด้านทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการทั้งปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนระบบบริหารจัดการที่วางแผนไว้เพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด ที่จะทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ วิธีการประเมินใช้การบรรยายและวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ รวมถึงกลยุทธ์และกระบวนการดำเนินงานที่เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

การประเมินในข้อ 1.1 และ 1.2 นำไปสู่การวางแผน มีการวิเคราะห์ความเหมาะสมของสิ่งที่จะดำเนินการ พิจารณาความสอดคล้อง ความสมบูรณ์ ประสิทธิภาพ ความเหมาะสมของการบริหาร ผลกระทบ และความเป็นธรรม ความเป็นไปได้ทั้งด้านแผนงาน แผนเงิน และแผนกำลังคน

2. การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินกระบวนการนั่นเอง เป็นการศึกษาค้นคว้าจุดอ่อนจุดแข็ง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ ที่เป็นสาเหตุทำให้ไม่สามารถดำเนินโครงการได้ เพื่อจัดหาสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงการดำเนินโครงการได้ทันทั่วทั้งที่ การประเมินในขั้นตอนนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ

3. การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตของโครงการ เพื่อจะตอบคำถามให้ได้ว่าการดำเนินโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คุ่มค่าหรือไม่ การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการจะพิจารณาผลลัพธ์ ผลกระทบของโครงการทุก ๆ ด้าน ซึ่งมักใช้เทคนิคการติดตามผลหรือประเมินผล ด้วยการติดตามหลังโครงการเสร็จ ผลการประเมินจะให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ การประเมินรูปแบบ CIPP มีขั้นตอนการประเมิน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.1 ขั้นตอนการประเมินรูปแบบ CIPP

จากรายละเอียดของรูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจแบบ CIPP ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปเชื่อมโยงกับการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้ว่า การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเด็น ตามลำดับการดำเนินโครงการใน 3 ระยะ คือ 1) ประเมินก่อนเริ่มดำเนินโครงการหรือการจัดการแหล่งเรียนรู้ ซึ่งจะประเมินใน 2 ประเด็น คือ การประเมินสภาพแวดล้อมและการประเมินปัจจัยนำเข้า 2) การประเมินระหว่างดำเนินโครงการหรือการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นการประเมินกระบวนการ และ 3) การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการหรือการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นการประเมินผลผลิตของโครงการหรือการจัดการแหล่งเรียนรู้ โดยการประเมินแต่ละขั้นตอนสามารถนำไปเป็นสารสนเทศช่วยในการตัดสินใจว่า จะดำเนินการปรับปรุง แก้ไขหรือยกเลิก หรือยกฐานะโครงการหรือการจัดการแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ ต่อไปอย่างไร

วิธีการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

การประเมินผลหรือการติดตามผลแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งวิทยาการในชุมชนเป็นงานสำคัญประการหนึ่งของหน่วยงานหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเป้าหมายของการทำงานในการบริหารทางวิชาการแก่ชุมชน สุนทร โคตรบรรเทา (2550) วิธีการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ การ

แต่งตั้งผู้ประเมิน การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการประเมิน การกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล และการเสนอรายงานผลการประเมิน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การแต่งตั้งผู้ประเมิน ในการประเมินผลแหล่งเรียนรู้จำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่ประเมิน ซึ่งอาจเป็นลักษณะรายบุคคลหรืออาจแต่งตั้งคณะผู้ประเมินผลจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือให้เงินอุดหนุนแก่สถาบันต่าง ๆ ที่มีนักวิจัยหรือนักประเมินและทำงานในหน้าที่นี้โดยตรงเป็นผู้ประเมิน ดังนั้นผู้ประเมินอาจเป็นได้ทั้งผู้ประเมินภายในและภายนอก ซึ่งผู้ประเมินภายในคือผู้ที่อยู่ในแหล่งเรียนรู้ นั้น ๆ ส่วนผู้ประเมินภายนอกคือ ผู้ประเมินที่มาจากภายนอกแหล่งเรียนรู้และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประเมินแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ

2. การกำหนดวัตถุประสงค์ ในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้จำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการติดตามและประเมินผล เพื่ออะไร อย่างไร และกลุ่มเป้าหมายที่จะให้ข้อมูลเป็นใคร นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงระยะเวลาในการติดตามและประเมินผลด้วย เช่น ประเมินผลรายปี ราย 3 เดือน รายปี และเมื่อเสร็จสิ้นโครงการหรือเมื่อยกเลิกการจัดแหล่งเรียนรู้ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน จะนำไปสู่เป้าหมายได้สะดวกและชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย

3. การกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการประเมิน วิธีการและเครื่องมือในการติดตามและประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมินผล เช่น ถ้าวัตถุประสงค์ต้องการศึกษาผลด้านความพึงพอใจและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ผู้ประเมินอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกต เครื่องมือในการประเมินจึงได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต เป็นต้น

4. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน จึงจำเป็นต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งเรียนรู้มีหลากหลายครอบคลุมตั้งแต่ เจ้าของแหล่งเรียนรู้ ผู้จัดการแหล่งเรียนรู้ ผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น ดังนั้นในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลจึงเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความระมัดระวังว่ากลุ่มเป้าหมายนั้นเป็นกลุ่มประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างของการประเมินจริงหรือไม่ และการกำหนดจำนวนกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลก็มีความสำคัญต่อการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ด้วยเช่นเดียวกัน

5. การเสนอรายงานผลการประเมิน การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจะเสร็จสมบูรณ์เมื่อมีการวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลการประเมินผล และเพื่อให้ผู้ประเมินและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบผลการประเมินแหล่งเรียนรู้ที่ชัดเจน ผู้ประเมินจำเป็นต้องรายงานผล เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบข้อมูลและเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องในการจัดการแหล่งเรียนรู้ และเพื่อขยายบริการแหล่งเรียนรู้ที่ติดอยู่แล้ว ให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถรักษาสภาพการจัดการแหล่งเรียนรู้ในส่วนที่เป็นระบบและติดอยู่แล้วให้คงเดิมต่อไป ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการเขียนรายงานผลการประเมินจะนำเสนอในตอนต่อไป

เครื่องมือการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

เครื่องมือการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งเรียนรู้ เช่น ผู้จัดการแหล่งเรียนรู้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งเรียนรู้หรือ

ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ ทั้งนี้อยู่กับวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ วิธีการและเครื่องมือการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ประยุกต์มาจากวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการทำงานวิจัย โดยวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสม เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการใช้แบบสอบถาม ดังมีรายละเอียดของแต่ละวิธีการและเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1. การสังเกต

การสังเกต (observation) หมายถึง การเฝ้าดูอย่างเอาใจใส่ การพิจารณากำหนดไว้อย่างมีระเบียบ การเฝ้าดูและกำหนดไว้อย่างแม่นยำต่อสิ่งที่เกิดหรือปรากฏขึ้น เพื่อหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น หรือหาว่าสิ่งใดเป็นเหตุสิ่งใดเป็นผล (ศิริพงษ์ เศาภายน, 2556) การสังเกตเป็นเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นิยมใช้กันมากในการประเมินผลในเบื้องต้น โดยใช้แบบบันทึกการสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสังเกตแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปเป็นสมาชิกในกิจกรรมที่ต้องการสังเกต หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มที่ศึกษา ซึ่งจะทำได้ข้อมูลที่ละเอียด ถูกต้อง ชัดเจน เป็นลักษณะของการสังเกตทางตรง (direct observation) เช่น ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้สังเกตพฤติกรรมการใช้บริการแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปร่วมกิจกรรมในเหตุการณ์ที่ศึกษา แต่คอยดูอยู่ห่าง ๆ อาจให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ การสังเกตแบบนี้เป็นการสังเกตโดยอ้อม (indirect observation) เช่น ในการสังเกตการจัดกิจกรรมในห้องสมุด ประชาชนให้กับเยาวชนในชุมชน ผู้สังเกต เช่น ผู้ปกครอง อาจไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการสังเกตโดยทั่วไปเรียกว่า แบบสังเกต หรือแบบบันทึกการสังเกต ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้ประเมินจัดทำขึ้นเพื่อใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตในสิ่งที่สังเกตได้ ซึ่งต้องบันทึกรายละเอียดของข้อเท็จจริงทันทีเพื่อป้องกันการลืม แบบบันทึกการสังเกตมีหลายลักษณะ ได้แก่ แบบบันทึกพฤติกรรม แบบตรวจสอบรายการ (check list) และมาตราประมาณค่า (rating scale) เป็นต้น ในการสร้างแบบบันทึกการสังเกตแต่ละลักษณะมีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งผู้ประเมินสามารถดำเนินการสร้างได้ตามแนวปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2559)

1. ศึกษาลักษณะ ขอบข่ายของพฤติกรรมที่ต้องสังเกตจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดตัวบ่งชี้พฤติกรรม และจัดทำรายละเอียดของพฤติกรรมที่ต้องการสังเกตให้ครอบคลุม ชัดเจน และควรจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่ของพฤติกรรมให้เป็นระบบ
3. ตัดสินใจเลือกแบบบันทึกการสังเกตที่จะใช้ โดยพิจารณาในด้านความเหมาะสม ความสะดวก และตรงตามความต้องการของผู้ประเมินให้มากที่สุด

4. จัดทำแบบบันทึกการสังเกตฉบับร่าง สำหรับผู้ประเมินอาจให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของแบบบันทึกการสังเกต และอาจนำไปทดลองใช้บันทึกการสังเกตในสถานการณ์จริง หากมีข้อบกพร่องก็ปรับปรุงแก้ไขแบบบันทึกการสังเกตให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

5. จัดทำแบบบันทึกการสังเกตฉบับจริงเพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

กล่าวโดยสรุปคือ การสังเกตและแบบบันทึกการสังเกต เป็นเทคนิควิธีและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ใช้บรรยายเหตุการณ์ที่สังเกตเห็นในพฤติกรรมที่ผู้สังเกตกำหนดไว้ และสามารถสังเกตโดยผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวหรือรู้ตัว หรือสังเกตโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ วิธีการสังเกตนั้นใช้เวลาค่อนข้างมาก แต่ได้ข้อมูลที่มีความลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังใช้เวลาค่อนข้างมากในการวิเคราะห์และตีความหมายข้อมูลด้วย ตัวอย่างของแบบบันทึกการสังเกตประเภทต่าง ๆ เช่น แบบบันทึกพฤติกรรม แบบตรวจสอบรายการ (check list) และมาตราประมาณค่า (rating scale) เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ (interview) เป็นเทคนิควิธีหนึ่งที่ใช้ประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยเพื่อการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ การสัมภาษณ์ หมายถึง การสนทนาระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายของการสนทนาที่ชัดเจนแน่นอน โดยทั่วไปการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดคำถามไว้เรียบร้อยแล้วก่อนการสัมภาษณ์ กับอีกประเภทหนึ่งคือ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดรูปแบบคำถามไว้ตายตัว แต่อาจกำหนดเป็นเพียงแนวคำถามหรือประเด็นการสัมภาษณ์ (Kerlinger and Lee, 2000) รายละเอียดของการสัมภาษณ์แต่ละประเภทมีดังต่อไปนี้

2.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดและจัดเตรียมข้อคำถามที่แน่นอนไว้ล่วงหน้า มีการจัดเรียงลำดับข้อคำถามก่อนหลัง รวมทั้งการใช้ภาษา การใช้คำต่าง ๆ ถูกกำหนดไว้อย่างเป็นระบบชัดเจน ในลักษณะเช่นเดียวกับแบบสอบถาม เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์คือ แบบสัมภาษณ์ (interview schedule) (วรณี แกมเกตุ, 2551) ในกรณีที่เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบนี้ แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับแบบสอบถาม เพียงแต่แตกต่างกันในขั้นตอนของการนำไปใช้ กล่าวคือ ถ้าเป็นแบบสอบถาม ผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้อ่านและเขียนตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง แต่ถ้าเป็นแบบสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะเป็นผู้ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบ โดยผู้สัมภาษณ์เป็นผู้บันทึกคำตอบลงในแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ในกรณีนี้ขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง จึงมีลักษณะเหมือนกับขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

2.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) เป็นวิธีการที่มีความยืดหยุ่นสูงและเปิดกว้าง ไม่มีการกำหนดข้อคำถามที่แน่นอนตายตัวไว้ล่วงหน้า จะถามเนื้อหาสาระอะไรก่อนหลัง และจะใช้คำ ใช้ภาษาอย่างไรในการถามก็ได้ ผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการตั้งคำถาม สามารถปรับเปลี่ยนคำถาม ลีลาการ

ใช้คำถามให้เหมาะสมตามบริบทของการสัมภาษณ์ได้อย่างเต็มที่ และไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาในการถามเหมือนกันทุกคน แต่ต้องพยายามหาคำตอบที่ต้องการในการวิจัยให้ได้

ส่วนการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้างนั้นไม่ได้มีขั้นตอนอะไรมากนัก เพราะโดยปกติแล้วการสัมภาษณ์แบบนี้ ผู้ประเมินอาจจะกำหนดแนวคำถามหรือประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ ซึ่งหลักการกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์นั้นอาศัยวัตถุประสงค์ และ/หรือกรอบแนวคิดของการวิจัยเป็นหลัก ซึ่งผู้ประเมินสามารถดำเนินการได้โดยการศึกษาวิเคราะห์วัตถุประสงค์ และ/หรือกรอบแนวคิดของการประเมินว่ามีประเด็นใดบ้างที่เป็นเป้าหมายของการประเมิน แล้วจึงสร้างแนวคำถามเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นไว้เป็นประเด็นกว้าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ และป้องกันไม่ให้ผู้ประเมินหลงลืมบางประเด็นไป ในการสัมภาษณ์จริงอาจปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม รูปแบบของแบบสัมภาษณ์ที่นิยมใช้มี 3 แบบ ตามลักษณะคำถาม ได้แก่ คำถามแบบกำหนดตัวเลือก (fixed-alternative questions) คำถามปลายเปิด (open end questions) และคำถามแบบมาตราประมาณค่า (rating scale questions)

3. การสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม โดยให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแต่ละคนมีโอกาสนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์และอภิปรายในประเด็นที่ต้องการศึกษา (Stringer, 2007) โดยจัดให้มีการสนทนากันระหว่างผู้ประเมินกับกลุ่มคนที่เป็นผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 7 – 12 คน ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มนี้ได้มาจากการเลือกสรรตามหลักเกณฑ์ที่ผู้ประเมินกำหนดไว้ว่า เป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็นและตรงวัตถุประสงค์ที่ต้องการประเมินมากที่สุด (วีรสิทธิ์ ศิทธิไตรย์ และโยธิน แสงวงดี, 2536) ลักษณะของการสนทนากลุ่มสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ในการสนทนากลุ่ม ผู้ประเมินเป็นผู้คัดเลือกสมาชิกกลุ่มที่สามารถให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มที่มีอยู่ตามธรรมชาติเหมือนกับการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ประเมินจะเลือกโดยพิจารณาพื้นฐานภูมิหลังหรือคุณลักษณะต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเต็มที่
2. ผู้ประเมินและสมาชิกกลุ่มไม่จำเป็นต้องรู้จักคุ้นเคยกันมาก่อน นอกจากผู้ประเมินจะสร้างความสัมพันธ์ขึ้นในวงสนทนา เพื่อให้บรรยากาศการพูดคุยเป็นไปอย่างราบรื่นมากที่สุดเท่านั้นเอง
3. ในการสนทนากลุ่มใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลไม่นานนัก การสนทนากลุ่มจะใช้เวลาสั้น ๆ รวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการ เมื่อรวบรวมข้อมูลครบถ้วนแล้วก็ยุติการสนทนา
4. การสนทนากลุ่มมีลักษณะเป็นทางการ (formal) มากกว่าการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยในการสนทนากลุ่มผู้ประเมินจะเตรียมประเด็นในการสนทนาไว้อย่างชัดเจน และเป็นผู้ดำเนินรายการ (moderator) ที่

จะต้องสร้างบรรยากาศและควบคุมการสนทนาให้เป็นไปอย่างราบรื่น และเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่มคือ กรอบคำถามหรือแนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม โดยผู้ประเมินต้องวิเคราะห์วัตถุประสงค์การประเมิน แล้วจัดทำประเด็นหรือแนวคำถามให้ครอบคลุมประเด็นการประเมินโดยเรียงแนวคำถามจากคำถามที่เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ง่ายต่อการเข้าใจและการสนทนา แล้วถามด้วยคำถามหลักและคำถามย่อยของประเด็นที่จะประเมิน รวมทั้งมีคำถามเสริมหรือคำถามที่ผ่อนคลายบรรยากาศ

4. การใช้แบบสอบถาม

แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความรู้สึก ความคิดเห็น ทักษะ และความสนใจ แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถามปลายปิด (closed form) และแบบสอบถามปลายเปิด (opened form) แบบสอบถามแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้

4.1 แบบสอบถามปลายปิด (closed form) เป็นคำถามที่มีคำตอบให้ผู้ตอบเลือกตอบ ลักษณะของคำถามมีหลายรูปแบบ เช่น แบบให้เลือกตอบมากกว่า 1 คำตอบ แบบให้จัดอันดับ (ranking) และแบบใช้มาตรประมาณค่า (rating scale) เป็นต้น

4.2 แบบสอบถามปลายเปิด (opened form) เป็นคำถามที่ไม่มีคำตอบให้เลือก ผู้ตอบสามารถตอบได้โดยอิสระ จะบรรยายแบบยาวหรือสั้น ขึ้นอยู่กับข้อคำถามและคำตอบที่ผู้ตอบมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ถาม

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดขอบเขตและจุดมุ่งหมายของแบบสอบถาม ผู้ประเมินต้องตอบคำถามให้ได้ว่าจะสร้างแบบสอบถามเพื่อวัดอะไร ของใคร ผู้ถูกประเมินมีลักษณะอย่างไร กระบวนการวัดจะอย่างไร มีกี่ชนิด แต่ละชนิดจะให้น้ำหนักเท่าไร เวลาในการใช้มีมากน้อยเพียงใด

2. ระบุประเด็นที่ต้องการประเมิน ผู้ประเมินต้องระบุให้ได้ว่าเนื้อหาสาระหรือประเด็นที่ต้องการทราบมีอะไรบ้าง

3. กำหนดรูปแบบของคำถาม รูปแบบของคำถามที่ใช้ในแบบสอบถามมีหลายรูปแบบ เช่น คำถามแบบปลายปิด คำถามแบบปลายเปิด คำถามแบบเติมคำตอบสั้น ๆ และแบบมาตรประมาณค่า (rating scale) เป็นต้น ผู้ประเมินควรเลือกรูปแบบของคำถามให้เหมาะสมกับประเด็นที่ต้องการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ และกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม รวมทั้งประเภทของข้อมูลที่ต้องการด้วย

4. ร่างและจัดเรียงข้อคำถาม ในการร่างข้อคำถามนั้น ควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย กะทัดรัด และถามให้ตรงกับเรื่องที่ต้องการมากที่สุด หลีกเลี่ยงการถามคำถามซ้อนกัน ซึ่งเป็นคำถามที่มีหลายประเด็นคำถามในข้อเดียวกัน คำถามที่ก่อให้เกิดความลำเอียงในการตอบ และการใช้ประโยคปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ หลังจากร่าง

คำถามเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรเรียงข้อคำถามให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ และผู้ตอบไม่เกิดความสับสนในการตอบแบบสอบถาม

5. ตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถาม

6. ทดลองใช้ และตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามทั้งฉบับ

ตัวอย่างแบบสอบถามเพื่อประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ มีดังนี้

แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้บริการอุทยานการเรียนรู้ลพชัย - ปทุมมาศ แก่นรัตน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ ชาย หญิง

2. ประเภทผู้ใช้บริการ

นักเรียน ม.ต้น นักเรียน ม.ปลาย ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง

3. อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____

ตอนที่ 2 สภาพการใช้บริการห้องสมุด

1. ความถี่ในการเข้าใช้บริการห้องสมุด

1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ 3-4 ครั้งต่อสัปดาห์

5-6 ครั้งต่อสัปดาห์ ทุกวัน

2. ช่วงเวลาที่เข้าใช้บริการ

ช่วงเช้ามืดก่อนเข้าเรียน ช่วงว่างระหว่างเวลาเรียน

ช่วงพักกลางวัน ไม่แน่นอน

3. เวลาที่ใช้บริการโดยเฉลี่ยแต่ละครั้ง

น้อยกว่า 1 ชั่วโมง 1-2 ชั่วโมง

มากกว่า 2 ชั่วโมง ไม่แน่นอน

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจต่อการให้บริการ

ความพึงพอใจต่อการให้บริการ	ระดับความพึงพอใจ				
	พอใจ (5)	ค่อนข้างพอใจ (4)	เฉย ๆ (3)	ไม่ค่อยพอใจ (2)	ไม่พอใจ (1)
1. ด้านทรัพยากรห้องสมุดและการบริการสารสนเทศ					
1.1 ทรัพยากรสารสนเทศมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ					
1.2 ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการตรงต่อความต้องการ					
1.3 ทรัพยากรสารสนเทศมีความทันสมัย					
1.4 สารสนเทศหรือข้อมูลที่ได้รับตรงความต้องการ					
2. ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการบริการ					
2.1 ขั้นตอนการขอรับบริการไม่ยุ่งยาก/ซับซ้อน เข้าใจง่าย					
2.2 การให้บริการมีความถูกต้องและรวดเร็ว					
2.3 การจัดเรียงทรัพยากรสารสนเทศบนชั้น สามารถค้นหาได้ง่ายและรวดเร็ว					
2.4 การใช้บริการทรัพยากรสารสนเทศคืออิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัยมีความสะดวก					
2.5 การบริการให้ความช่วยเหลือทางออนไลน์มีความสะดวก รวดเร็ว					
3. ด้านบุคลากร					
3.1 บุคลากรให้บริการโดยการแต่งกายและมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม					
3.2 บุคลากรให้บริการด้วยความสุภาพและด้วยกิริยามารยาทที่ดี					
3.3 บุคลากรสนใจให้บริการอย่างจริงใจ มีความเป็นมิตร เต็มใจช่วยเหลือและมีอัธยาศัยดี					
3.4 บุคลากรให้บริการด้วยความเอาใจใส่ กระตือรือร้น และมีความพร้อม					
3.5 บุคลากรให้บริการด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติ					
3.6 บุคลากรให้บริการด้วยความรู้ความสามารถ เชื่อถือได้ แบบมืออาชีพ					
3.7 บุคลากรมีความเข้าใจความต้องการของผู้ใช้บริการ					
3.8 บุคลากรส่งมอบบริการได้ตรงตามเวลาที่สัญญาไว้					

ความพึงพอใจต่อการให้บริการ	ระดับความพึงพอใจ				
	พอใจ (5)	ค่อนข้างพอใจ (4)	เฉย ๆ (3)	ไม่ค่อยพอใจ (2)	ไม่พอใจ (1)
ผู้ให้บริการ					
4. ด้านสถานที่/สิ่งอำนวยความสะดวก					
4.1 จำนวนที่นั่งอ่านเพียงพอ					
4.2 แสงสว่างมีเพียงพอ					
4.3 สภาพแวดล้อมภายในห้องสมุดมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า					
4.4 เครื่องช่วยคอมพิวเตอร์มีประสิทธิภาพและเพียงพอ					
4.5 จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์มีเพียงพอ					
4.6 จุดบริการถ่ายสำเนาเอกสารมีเพียงพอ					
4.7 ห้องศึกษาค้นคว้าเดี่ยวและกลุ่มมีเพียงพอ					
4.8 ความปลอดภัยภายในห้องสมุด					
4.9 ความสะอาดภายในห้องสมุด					
5. ด้านการสื่อสารกับผู้ใช้บริการ					
5.1 การประชาสัมพันธ์มีหลากหลายช่องทาง เช่น เว็บไซต์ อีเมล จดหมายข่าว จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้บริการ ฯลฯ					
5.2 เอกสาร แผ่นพับ และป้ายแนะนำการให้บริการ มีความชัดเจน และเพียงพอ					
5.3 การแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับบริการ กิจกรรมและทรัพยากรสารสนเทศใหม่ มีความสม่ำเสมอ					
5.4 การสื่อสารกับผู้ใช้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเวลาในการให้บริการ มีความสม่ำเสมอ					
6. การบริการของโดยรวม					
6.1 มีความพึงพอใจการให้บริการ (ภาพรวม)					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ (กรุณาให้ข้อเสนอแนะตามประเด็นที่กำหนด)

จุดเด่นที่ประทับใจ

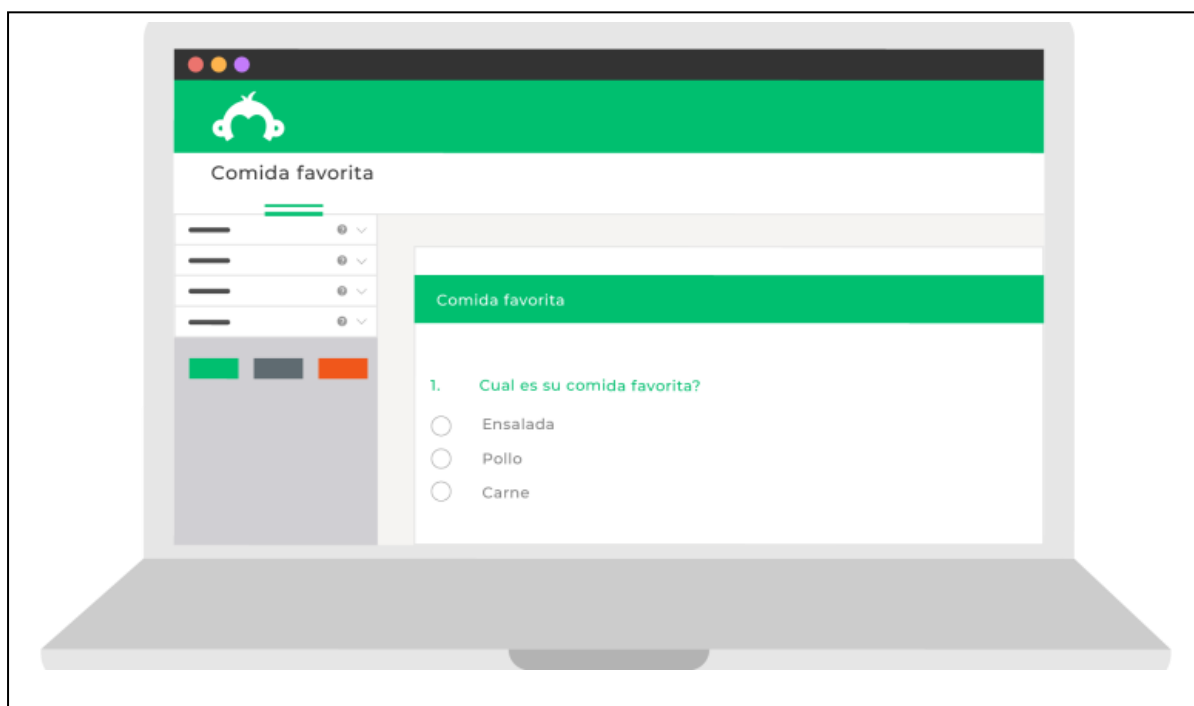
- ด้านทรัพยากรและการบริการสารสนเทศ.....
- ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการบริการของห้องสมุด.....
- ด้านบุคลากรของห้องสมุด.....
- ด้านสถานที่/สิ่งอำนวยความสะดวก.....
- ด้านการสื่อสารกับผู้ใช้บริการ.....

จุดที่ควรปรับปรุง

- ด้านทรัพยากรและการบริการสารสนเทศ.....
- ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการบริการของห้องสมุด.....
- ด้านบุคลากรของห้องสมุด.....
- ด้านสถานที่/สิ่งอำนวยความสะดวก.....
- ด้านการสื่อสารกับผู้ใช้บริการ.....

☞ ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ☜

กล่าวโดยสรุป วิธีการและเครื่องมือการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งเรียนรู้ เช่น ผู้จัดแหล่งเรียนรู้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งเรียนรู้หรือผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ วิธีการและเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการใช้แบบสอบถาม ในปัจจุบันมีเครื่องมือที่สามารถช่วยให้ผู้ประเมินสามารถออกแบบการประเมินผลและใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับคนในยุคปัจจุบันมาก

ขึ้น เช่น การทำแบบสอบถามออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น การใช้ Google Form หรือ Survey Monkey เป็นต้น

แผนภาพที่ 5.2 การทำแบบสอบถามออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชัน Survey Monkey
ที่มา <https://www.smartling.com/resources/case-study/surveymonkey/>

เรื่องที่ 5.1.3 การรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้

เมื่อผู้ประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการนำเสนอผลการประเมินการจัดการแหล่งเรียนรู้ โดยผู้ประเมินสามารถรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การเขียนรายงานผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ในลักษณะของรายงานการประเมินผลโครงการ หรือเขียนในลักษณะของงานวิจัย รายละเอียดของการเขียนรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้มีดังนี้

รายงานการประเมินผลโครงการ เป็นเป้าหมายปลายทางของการติดตามและประเมินผลโครงการ โดยเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ผลการประเมินมาสรุปและแปลความหมาย เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ประกอบการวินิจฉัยหรือตัดสินใจในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการหรือการจัดการแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การเขียนรายงานการประเมินได้ดี ผู้ประเมินจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่จะประเมินอย่างชัดเจนและรู้ในเรื่องระเบียบวิธีการประเมินอย่างถูกต้องและปฏิบัติได้ครบถ้วน ซึ่งรายงานการประเมินผลโครงการหรือการจัดการแหล่งเรียนรู้ อาจทำได้ 2 แบบ ได้แก่ รายงานการประเมินสรุปสำหรับผู้บริหาร และรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์

1. รายงานการประเมินสรุปสำหรับผู้บริหาร เป็นรายงานสรุปผลการประเมินที่สั้น กระชับรัด มีรายละเอียดไม่มากนัก เป็นการเขียนรายงานโดยไม่แยกเป็นบท เขียนเรียงลำดับตามหัวข้อต่อเนื่องกันไป โดยปกติรายงานการประเมินจะมีความยาวประมาณ 1 – 3 หน้า ได้ข้อมูลสารสนเทศที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ประกอบด้วยสรุปสาระสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับที่มาและความสำคัญของการประเมินผล วัตถุประสงค์ของการประเมินผล ขอบเขตของการประเมินผล ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ รูปแบบที่ใช้ในการประเมิน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เกณฑ์การประเมิน ผลการประเมินและข้อเสนอแนะ

2. รายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์ เป็นรายงานการประเมินที่มีเนื้อหาสาระที่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามระเบียบวิธีวิจัย เป็นการเขียนรายงานการประเมินผลโครงการแบบเต็มรูปแบบ ซึ่งเหมาะกับโครงการขนาดใหญ่ โดยส่วนประกอบของรายงานการประเมินโดยทั่วไปประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนอ้างอิง

(1) ส่วนนำ ประกอบด้วย ปกนอก ปกใน บทคัดย่อ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (ถ้ามี) กิตติกรรมประกาศ สารบัญ สารบัญตาราง และสารบัญภาพ

(2) ส่วนเนื้อหา โดยทั่วไปส่วนเนื้อหาจะแบ่งเป็น 5 บทคล้าย ๆ กับรายงานการวิจัย คือ

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของการประเมิน วัตถุประสงค์ของการประเมิน ขอบเขตการประเมิน นิยามศัพท์เฉพาะ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการทั้งในประเทศและต่างประเทศ

บทที่ 3 วิธีการประเมิน ประกอบด้วย รูปแบบที่ใช้ในการประเมินผล กรอบแนวทางการประเมินในภาพรวม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล ตัวชี้วัดและเกณฑ์ในการประเมิน และการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 ผลการประเมิน ประกอบด้วย ผลการประเมินจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการประเมิน วิธีการประเมิน สรุปผลการประเมิน อภิปรายผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ

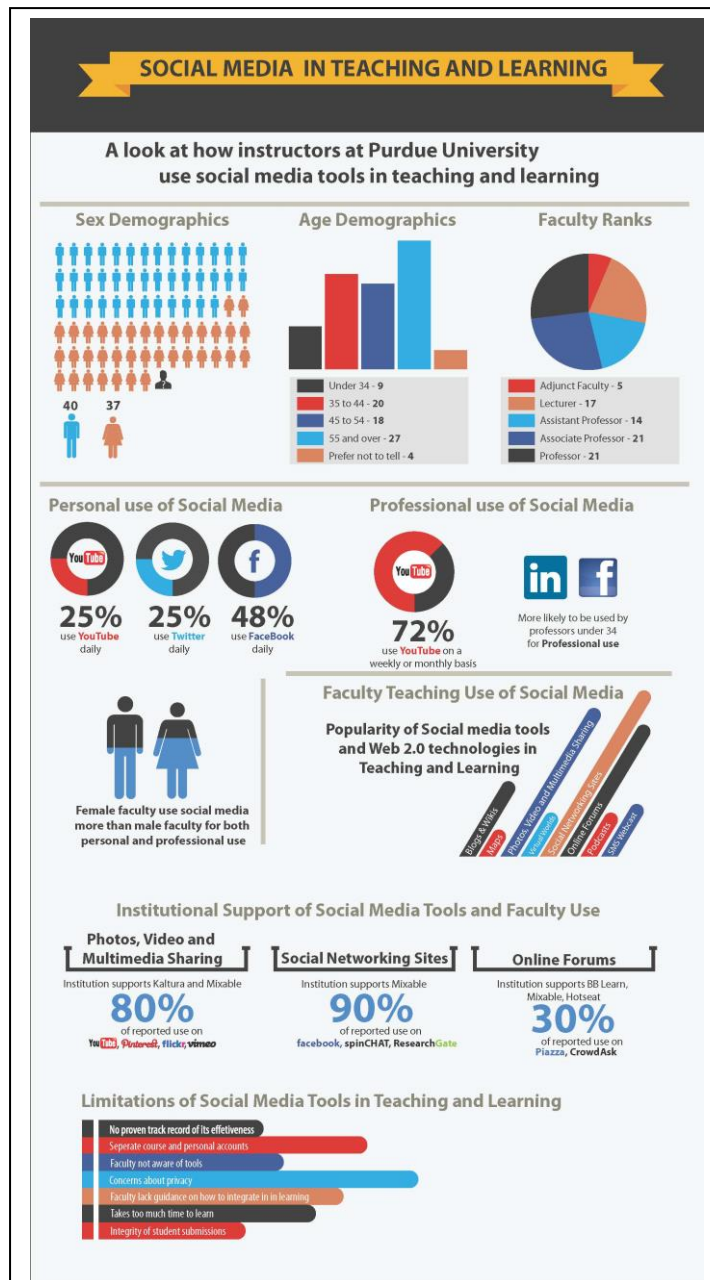
3) ส่วนอ้างอิง ประกอบด้วย บรรณานุกรมและภาคผนวก เช่น ภาพประกอบ รายชื่อ ผู้เข้าร่วมโครงการ รายชื่อผู้ประเมินคุณภาพเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน คำสั่งและบันทึกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

นอกจากนี้รูปแบบของการรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ อาจแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบไม่เป็นทางการ รูปแบบกึ่งทางการ และรูปแบบทางการ ซึ่งแนวทางในการเขียนรายงานการวิจัยทั้ง 3 รูปแบบ มีวิธีการเขียนที่คล้ายคลึงกันคือต้องใช้ภาษาเขียนและมีลักษณะเป็นทางการ แต่ต่างกันตรงรูปแบบการนำเสนอ ขึ้นอยู่กับว่ารายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ประเด็นนั้น ๆ ต้องการนำเสนอใคร หน่วยงานใด รายละเอียดของแนวทางการเขียนรายงานการวิจัยแต่ละรูปแบบ (ชนันภรณ์ อารีกุล, 2561) มีดังต่อไปนี้

1. การเขียนรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การเขียนรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ปรากฏอยู่ในรูปแบบอินโฟกราฟิกส์ (Infographics) ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องหรืออธิบายข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้ภาพ ในการสื่อสาร ไม่ว่าจะ เป็นรูปแบบของกราฟ แผนภูมิ แผนผัง สัญลักษณ์ โดยข้อมูลจะถูกย่อให้เข้าใจได้ง่าย ทั้งยังมีการออกแบบสีรูปแบบ ลูกเล่น ให้สวยงาม ดึงดูดผู้อ่านได้ด้วย โดยอาจจะมาในรูปแบบคลิปวิดีโอที่มีภาพเคลื่อนไหวและเสียงด้วยก็ได้ ตัวอย่างการนำเสนอผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ ในรูปแบบอินโฟกราฟิกส์ ดังแผนภาพที่ 5.3

2. การเขียนรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบกึ่งทางการ การเขียนรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบกึ่งทางการเป็นรูปแบบที่เป็นทางการมากขึ้นกว่ารูปแบบแรก ไม่ยึดรูปแบบที่ตายตัว มีความยืดหยุ่นบ้าง ซึ่งประกอบด้วย (1) ชื่อเรื่อง (2) ความสำคัญของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ (3) วัตถุประสงค์ของการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ (4) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (5) วิธีดำเนินการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ และ (6) ผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ อย่างไรก็ตามเพื่อให้รายงานการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ผู้ประเมินอาจเขียนส่วนนำและส่วนอ้างอิง ได้แก่ หน้าปก คำนำ สารบัญ บรรณานุกรม และภาคผนวกได้

3. การเขียนรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบทางการ การเขียนรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบทางการเป็นรูปแบบที่เป็นทางการมากที่สุด แต่ยังคงไม่มีรูปแบบที่ตายตัว องค์ประกอบของการเขียนรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบทางการ อาจทำในลักษณะของรายงานการวิจัยเพื่อการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้ โดยมีองค์ประกอบ เช่น บทนำ วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการประเมิน เป็นต้น หรือมีองค์ประกอบดังกล่าวในการเขียนรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์ดังกล่าวข้างต้น

แผนภาพที่ 5.3 การนำเสนอผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ (อินโฟกราฟิกส์) ที่มา <https://guides.lib.purdue.edu/c.php?g=582075&p=4018756>

ตัวอย่างแบบรายงานการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มสาระการเรียนรู้..... รหัสวิชา..... ชื่อวิชา.....
 ระดับชั้น..... ภาคเรียนที่..... ปีการศึกษา..... ครูผู้สอน.....

แบบรายงานการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

1. รายละเอียดทั่วไป

กลุ่มสาระการเรียนรู้..... รหัสวิชา..... ชื่อวิชา.....
 สอดคล้องกับมาตรฐาน..... ตัวชี้วัด.....
 สาระ / เนื้อหา แผนการสอนที่

2. ข้อมูลแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน.....
 แหล่งเรียนรู้ภายนอกห้องเรียน/ภูมิปัญญา.....
 สถานที่..... ที่ตั้ง.....

3. ผลการใช้แหล่งเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมาย..... จำนวน.....คน

กิจกรรมหรือหรือวิธีการที่ใช้

.....

วิธีการวัดผลและรวบรวมข้อมูลการใช้

.....

ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย

.....

สรุปและสะท้อนผล

.....

4. รูปภาพแสดงกิจกรรมการใช้แหล่งเรียนรู้

.....

.....

หัวข้อที่ 5.2

การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

เรื่องที่ 5.2.1 แนวทางการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

เรื่องที่ 5.2.2 กรณีศึกษาการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

แนวคิด

1. การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ อาจเลือกใช้รูปแบบการประเมิน ซึ่งเป็นกรอบแนวคิด วิธีการหรือแนวทางที่เป็นแบบแผนในการประเมินอย่างเป็นระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ควรประเมิน ขั้นตอนหรือกระบวนการของการประเมินว่า ควรพิจารณาประเมินในเรื่องอะไรบ้าง แต่ละเรื่องควรมีการตรวจสอบอย่างไร โดยรูปแบบของการประเมิน โดยทั่วไปแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ การประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า และการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ

2. ในการกำกับ ติดตามและประเมินผล ควรกำหนดเรื่องที่จะกำกับ ติดตาม และประเมินผล กำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์ เครื่องมือ วิธีการ งบประมาณและระยะเวลา ให้ชัดเจน เพื่อต้องการให้รู้ว่าผลการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร จะนำผลการประเมินให้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายการเรียนรู้รับทราบ จะได้นำไปศึกษาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษาตอนที่ 5.2 แล้วนิสิตสามารถ

1. เสนอแนะแนวทางการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ได้
2. นำเสนอกรณีศึกษาการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ได้

เรื่องที่ 5.2.1 แนวทางการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้มีรายละเอียดของความหมายและความสำคัญคล้ายกับการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ซึ่งนำเสนอรายละเอียดในหัวข้อที่ 5.1 ข้างต้น ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวกับผลของการดำเนินงานการจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าได้ผลตามที่กำหนดไว้เพียงใด เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่อไป แนวทางในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้อาจใช้การประเมินที่หลากหลายทั้งการประเมินก่อน ระหว่างและหลังการใช้แหล่งเรียนรู้ และประเมินครอบคลุมในหลากหลายด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตและด้านผลกระทบ บนแนวคิดพื้นฐานทางระบบประชาธิปไตย และในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเด็น ตามลำดับการดำเนินโครงการใน 3 ระยะ คือ 1) การประเมินก่อนเริ่มดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ สภาพแวดล้อมและปัจจัยนำเข้า 2) การประเมินระหว่างดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นการประเมินกระบวนการ และ 3) การประเมินหลังสิ้นสุดการจัดการแหล่งเรียนรู้ โดยวิธีการและเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

จุดมุ่งหมายของการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

ก่อนจะกล่าวถึงแนวทางการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ ในที่นี้หมายถึงการจัดโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งผู้ประเมินจำเป็นต้องระบุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของการประเมินให้ชัดเจนก่อน สำหรับจุดมุ่งหมายของการประเมินสามารถสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อสนับสนุนหรือยกเลิกการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ การติดตามและประเมินผลจะเป็นเครื่องมือช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจว่าสนับสนุนให้มีการขยายผลการดำเนินการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ต่อไปหรือยกเลิกโครงการหรือการจัดการนั้น ๆ ผลที่ได้รับจากการดำเนินงานนั้นจะเป็นประโยชน์ ได้รับผลตอบแทนคุ้มค่างบประมาณที่ลงทุนไปมากน้อยเพียงใด

2. เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานของเครือข่ายการเรียนรู้ การติดตามและประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อต้องการทราบว่า การปฏิบัติงานตามแผนการปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่มากน้อยเพียงใด ถ้าการจัดการที่ได้ดำเนินการไปแล้วไม่เป็นไปตามแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ หรือการปฏิบัติงานมีความก้าวหน้าล่าช้า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเครือข่ายจะได้ปรับปรุงแก้ไขได้ทันกับสถานการณ์

3. เพื่อปรับปรุงงานหรือโครงการของเครือข่ายการเรียนรู้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเครือข่ายได้บริหารจัดการเครือข่ายไประยะหนึ่งแล้วพบว่า การดำเนินงานของโครงการยังไม่บรรลุความสำเร็จ

ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้รับผิดชอบโครงการ ควรนำโครงการนั้นมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นและตรงประเด็น เพื่อให้โครงการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ต่อไป

4. เพื่อศึกษาทางเลือกที่เหมาะสม โดยปกติในการบริหารจัดการใด ๆ ก็ตาม ผู้บริหารจะพยายามแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุด ดังนั้นการติดตามและประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ก็จะทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำมาเปรียบเทียบทางเลือกก่อนที่ผู้บริหารจัดการเครือข่ายจะตัดสินใจเลือกทางใดมาปฏิบัติ เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงให้น้อยลง

5. เพื่อขยายผลการดำเนินการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ การติดตามและประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้เป็นระยะและสม่ำเสมอ หากผลการประเมินปรากฏว่า เครือข่ายการเรียนรู้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ ผู้บริหารก็สามารถขยายผลการจัดการเครือข่ายนั้นต่อไปในหลายกลุ่มหรือหลายพื้นที่ได้

แนวทางการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ อาจเลือกใช้รูปแบบการประเมิน ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดวิธีการหรือแนวทางที่เป็นแบบแผนในการประเมินอย่างเป็นระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ควรประเมิน ขั้นตอนหรือกระบวนการของการประเมินว่า ควรพิจารณาประเมินในเรื่องอะไรบ้าง แต่ละเรื่องควรมีการตรวจสอบอย่างไร โดยรูปแบบของการประเมิน โดยทั่วไปแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ การประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ การประเมินที่เน้นการตัดสินใจคุณค่า และการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ ซึ่งในการบริหารจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ ผู้ประเมินควรพิจารณาเลือกรูปแบบที่เหมาะสมและนำมาใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ นั้น ๆ รูปแบบการประเมินต่อไปนี้ เป็นรูปแบบที่ผู้ประเมินอาจเลือกมาใช้กับเครือข่ายการเรียนรู้ได้ เช่น

1. รูปแบบการประเมินของ Tyler ซึ่งเป็นการประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ (Objective-based Model) และส่วนใหญ่จะใช้เพื่อประเมินผลโครงการทางการศึกษา รูปแบบการประเมินของ Tyler ยึดจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์หรือความสำเร็จของเป้าหมายของโครงการเป็นหลักหรือเป็นส่วนสำคัญของการประเมินผล โดยให้ความคิดเห็นว่า โครงการจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ให้ดูจากผลผลิตของโครงการว่า ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตั้งแต่แรกหรือไม่ สำหรับขั้นตอนการประเมินผลตามรูปแบบนี้ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

- (1) กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการไว้กว้าง ๆ
- (2) จำแนกประเภทของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการให้ชัดเจน
- (3) กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ชัดเจนว่า เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว ผู้เข้าร่วมโครงการและ/หรือผู้บริหารจัดการโครงการ และ/หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการของเครือข่ายการเรียนรู้จะต้องเกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง อาจจะเป็นพฤติกรรมรายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้

(4) กำหนดสถานการณ์ กำหนดและเลือกเนื้อหาสำคัญ รวมทั้งวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการ และ/หรือผู้บริหารจัดการโครงการ และ/หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการของเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้

(5) ประเมินโครงการหรือการปฏิบัติงาน โดยเลือกและสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะระบุว่าได้มีการบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพียงใด

(6) เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการ และ/หรือผู้บริหารจัดการโครงการ และ/หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการของเครือข่ายการเรียนรู้

(7) วิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบกับพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้ตามจุดประสงค์ เพื่อพิจารณาการบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและวัตถุประสงค์ของโครงการหรือการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

2. รูปแบบการประเมินของ Scriven ให้ความสำคัญกับการตัดสินคุณค่าซึ่งได้เสนอแนวคิดที่ว่าสิ่งที่นักประเมินต้องทำคือให้ข้อสรุปเชิงประเมิน และนักประเมินต้องมีบทบาท 3 ประการ คือ การเป็นผู้ตัดสินคุณค่า การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการทำการประเมิน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการ โดยกล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินมี 2 ประการคือ (สมคิด พรหมจ้อย, 2542)

(1) การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นเพราะการประเมินจะช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนา

(2) การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

Scriven ได้เสนอแนะว่า การประเมินเพื่อปรับปรุง หรือดูความก้าวหน้าของโครงการโดยทำการประเมินความก้าวหน้า ควรที่จะใช้ผู้ประเมินมืออาชีพ ในการดำเนินการประเมินนั้นควรจะได้แยกหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ให้ชัดเจน รวมทั้งควรจะได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างนักประเมินกับผู้ดำเนินงานในโครงการด้วย

สำหรับวิธีการประเมิน ในการประเมินมีวิธีการที่สามารถนำมาใช้ได้ 2 วิธี คือ

(1) การประเมินก่อนมีการปฏิบัติงานหรือการประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื้อหา จุดมุ่งหมาย กระบวนการให้คะแนน และเจตคติก่อนที่จะได้มีการปฏิบัติงาน

(2) การประเมินเมื่อมีการปฏิบัติงานแล้วหรือการประเมินคุณค่าการปฏิบัติงาน (Pay-off Evaluation) เป็นการตัดสินคุณค่าจากผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือวัด เช่น การประเมินความแตกต่างระหว่างคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน คะแนนที่ได้จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เป็นต้น การ

ประเมินคุณค่าการปฏิบัติงานให้ความสนใจเกี่ยวกับผลของโครงการที่เกิดกับผู้รับบริการ จึงจัดว่าเป็นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดยอิงเกณฑ์ภายนอก

3. รูปแบบการประเมินของ Alkin เป็นการประเมินที่มีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการประเมิน CIPP เป็นการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision-Oriented Evaluation) โดยมีการประเมิน 5 ด้าน คือ การประเมินระบบ การประเมินการวางแผนโครงการ การประเมินการนำไปใช้เพื่อการดำเนินโครงการ การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ และการประเมินเพื่อยอมรับโครงการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (ณรงค์ ทีปประชัย, 2558)

(1) การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณาสภาพของระบบเพื่อเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง การประเมินระบบจะช่วยให้สามารถกำหนดขอบเขตและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการศึกษา

(2) การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning) เป็นการประเมินก่อนที่จะเริ่มดำเนินโครงการ เพื่อหาสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการ นักประเมินต้องหาสารสนเทศที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมายพร้อมกับประเมินผลที่จะได้รับจากวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ด้วย เพื่อให้สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบในการหาทางเลือกที่เหมาะสมโดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหา โดยทั่วไปจะทำการประเมินจากเกณฑ์ภายนอกและจากเกณฑ์ภายใน

(3) การประเมินการนำไปใช้เพื่อการดำเนินโครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงานเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการนั้นเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้หรือคาดหวังไว้เพียงใด

(4) การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่น่ามาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และเพื่อตรวจสอบว่ามีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้นบ้างหรือไม่ นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่นเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

(5) การประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (Program Certification) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ขั้นตอนนี้นักประเมินต้องหาข้อมูลสารสนเทศเพื่อรายงานต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจเพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโครงการว่าควรจะทำโครงการในลักษณะใด อาจจะยกเลิกปรับปรุงใหม่ หรืออาจจะขยายโครงการต่อไปอีก

สำหรับรูปแบบการประเมินของ Alkin มีข้อตกลงเบื้องต้นในการประเมิน 4 ประการ คือ

- (1) การประเมินเป็นกระบวนการรวบรวมสารสนเทศ
- (2) สารสนเทศที่รวบรวมได้ในการประเมินส่วนใหญ่จะถูกนำมาใช้เพื่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกในการปฏิบัติการ

(3) สารสนเทศที่ได้จากการประเมินควรจะนำเสนอให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจด้วย รูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยออกแบบการนำเสนอที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย กระชับ ชัดเจน ไม่ทำให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจสับสนหรือเข้าใจผิดได้

(4) ประเภทของการตัดสินใจที่ต่างกัน ย่อมต้องใช้กระบวนการประเมินที่แตกต่างกัน

เรื่องที่ 5.2.2 กรณีศึกษาการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

การประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ อาจใช้รูปแบบการประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า และการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ ได้ดังกล่าวในเรื่องที่ 5.2.1 ข้างต้น สำหรับในเรื่องนี้เป็นการนำเสนอกรณีศึกษาการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

เครือข่ายการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษา

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียนต่างบริบท ประกอบด้วยครูสังคมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ศึกษานิเทศน์ คณาจารย์ในสถาบันการผลิตครูในพื้นที่ นักวิชาการศึกษาและชุมชน ได้รวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันความรู้และทรัพยากร โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเชิงพื้นที่ ซึ่งมีกระบวนการเพื่อสร้างเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้ (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2561)

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน โดยมีกรอบการดำเนินการที่สำคัญคือ

(1) จัดทำข้อตกลงระหว่างสถาบันผลิตครูระดับพื้นที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้อง

(2) สถานศึกษามีการวิเคราะห์ปัญหาและสิ่งที่ต้องการพัฒนาเกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน

(3) สถานศึกษาวางแผนแสวงหานวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

(4) สถาบันผลิตครูในพื้นที่ให้ความรู้ โดยการถ่ายทอดนวัตกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกของเครือข่ายเกี่ยวกับการใช้นวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการที่นำไปพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

(5) สถานศึกษานำนวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการไปพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา นำข้อมูลย้อนกลับไปปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาให้เหมาะสมในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มากยิ่งขึ้น

(6) สถาบันผลิตครูในพื้นที่และสำนักงานเขตพื้นที่มีการนิเทศ ติดตาม หนุนเสริมการจัดการชั้นเรียน มีเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และประเมินผลความก้าวหน้า และนำข้อมูลกลับมาวิเคราะห์ วิจัย ปรับปรุงพัฒนา นวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

(7) สถานศึกษาและชุมชนให้การหนุนเสริมครูผู้สอน การอำนวยความสะดวก ร่วมวางแผน ดำเนินการพัฒนา ติดตามการประเมินผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนตามบริบทพื้นที่ที่สามารถแข่งขัน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้

2. พัฒนาวิสัยทัศน์ของเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน โดยสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครู สำนักงานเขตพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษารวมพลังกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วม

คิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียนตามบริบทพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถแข่งขันอย่างยั่งยืนได้

3. สร้างความร่วมมือเป็นภาคีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามบริบทพื้นที่ให้บรรลุเป้าหมาย โดยระดมทรัพยากรทางด้านบุคลากร นวัตกรรมทางการศึกษา กิจกรรมการเรียนรู้ เทคนิควิธีการมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม ค่านิยมการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

4. พัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน โดยการนำความรู้ความสามารถที่อยู่ภายในตนของสมาชิกเครือข่ายมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาศักยภาพจะส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งสมาชิกของเครือข่ายต้องมีคุณสมบัติประกอบด้วย

- (1) ต้องเข้าใจในเป้าหมายของเครือข่าย
- (2) ต้องเป็นบุคคลเสียสละ
- (3) หุ่่มเทอาสาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาเชิงพื้นที่
- (4) สมาชิกสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง

5. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการตามโครงสร้างของเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน โดยมีประธานเครือข่ายการเรียนรู้ คณะกรรมการบริหารเครือข่าย และงาน 4 กลุ่มงาน ได้แก่

- (1) กลุ่มงานบริหารทั่วไป
- (2) กลุ่มงานวิชาการเครือข่าย
- (3) กลุ่มงานวางแผนพัฒนาเครือข่ายและสารสนเทศ
- (4) กลุ่มงานวิจัยและประเมินผล

6. ส่งเสริมความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายหลักและเครือข่ายระดับปฏิบัติการเพื่อให้มีหน้าที่ตามโครงสร้างการบริหารของเครือข่าย ประกอบด้วย ประธาน และคณะกรรมการบริหารเครือข่าย โดยมี 3 งานรองรับ ซึ่งมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน คือ

(1) เครือข่ายหลัก ได้แก่ สถาบันการผลิตครูในพื้นที่ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาการเรียนรู้ โดยใช้การวิจัยเป็นฐานและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน และเป็นแหล่งผู้เชี่ยวชาญที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือทางด้านวิชาการ เป็นผู้ประสานงานติดตามและประเมินผล

(2) สถานศึกษา ได้แก่ ครูเน้นไปในทางค้นหาปัญหา และความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียนในสถานศึกษา ร่วมกับเครือข่ายหลัก แสวงหานวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการใช้นวัตกรรม กิจกรรม เทคนิค วิธีการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน ดำเนินการวัดและประเมินผลการใช้นวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน

(3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของเน้นไปในการให้การหนุนเสริมและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสถาบันการผลิตครู สถานศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมวางแผนวิจัยค้นหานวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียนและร่วมติดตามและประเมินผลของเครือข่าย

7. ส่งเสริมศักยภาพการดำเนินงานกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน โดยการวิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียนในสถานศึกษา ร่วมมือกัน วางแผนค้นหานวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน ส่งเสริมให้สมาชิกในเครือข่ายให้มีความรู้ ความเข้าใจในการใช้นวัตกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรม เทคนิควิธีการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ การนำเสนอผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ศึกษาดูงานภายในเครือข่ายและนอกเครือข่าย การติดตามหนุนเสริมและการประเมินผลการใช้นวัตกรรม และการวิจัยพัฒนานวัตกรรม กิจกรรม เทคนิควิธีการใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเชิงพื้นที่

8. พัฒนาแผนกิจกรรมขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน โดยใช้กระบวนการวางแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน มีการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายรองรับทั้งในส่วนกลางระดับนโยบายและเครือข่ายเชิงพื้นที่ระดับปฏิบัติ แนวทางการบริหารจัดการมีการยึดหลักธรรมาภิบาล คือ การมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ โปร่งใส บริหารตนเอง รับผิดชอบ ตรวจสอบถ่วงดุล กิจกรรมการขับเคลื่อนที่สำคัญในลักษณะการจัดการความรู้ (Knowledge Management) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศของเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพเพื่อการติดต่อสื่อสาร และใช้ข้อมูลร่วมกันอย่างจริงจัง การใช้กิจกรรมการเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmarking) อย่างต่อเนื่องระหว่างศูนย์เครือข่ายพี่เลี้ยงที่มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practice) กับศูนย์เครือข่ายเกิดใหม่ในระยะพัฒนา มีระบบการนิเทศติดตามเสริมพลังแบบกัลยาณมิตร เยี่ยมเยือนระหว่างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และใช้กิจกรรมของการประกันคุณภาพ เพื่อรับประกันความสำเร็จของการบริหารจัดการในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษา

9. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน ซึ่งเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการขับเคลื่อนเครือข่าย ประกอบด้วย

(1) เทคโนโลยีในการสื่อสาร (Communication Technology) เช่น โทรศัพท์ โทรสาร ไปรษณีย์ อิเล็กทรอนิกส์ การใช้บล็อก

(2) เทคโนโลยีในการจัดเก็บข้อมูล (Storage Technology) ด้านฮาร์ดแวร์ (hardware) ได้แก่ คอมพิวเตอร์ ฮาร์ดดิสก์ แผ่นซีดี กล้องถ่ายภาพ ด้านซอฟต์แวร์ (software) เช่น โปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ อาทิ ไมโครซอฟต์เอ็กเซล หรือจะพัฒนาระบบฐานข้อมูลขึ้นมาเอง

(3) เทคโนโลยีในการแบ่งปันข้อมูล (Knowledge Sharing) การแบ่งปันข้อมูล การใช้ข้อมูลร่วมกัน การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างเครือข่ายหลักและเครือข่ายสาขาเทคโนโลยีที่นำมาใช้ด้านนี้ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนข้อมูล (Share Files) การใช้บล็อก (Blog) การใช้เว็บบอร์ด (Web Board)

10. การพัฒนาระบบติดตามและการประเมินผลเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้เรียน มีคณะกรรมการติดตามประเมินผล เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในศูนย์เครือข่าย เพื่อถอดบทเรียนนำไปพัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้คุณภาพของศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้

เครือข่ายสุขภาพในชุมชน

เครือข่ายด้านสุขภาพ หมายถึง กลุ่มคน กลุ่มองค์กร กลุ่มหน่วยงานหรือกลุ่มเครือข่ายที่มีอยู่แล้วหรือจัดรวมเป็นกลุ่มเดียวกัน ประเภทเดียวกันหรือพื้นที่เดียวกัน เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายสุขภาพของชุมชน ซึ่งอาจมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อคัดเลือกบุคคลให้เป็นตัวแทนกลุ่ม โดยมีเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชนในแนวทางเดียวกัน

ในการพัฒนาสุขภาพของประชาชนในชุมชน เครือข่ายที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมที่สำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้ ประกอบด้วย

1. เครือข่ายภาคประชาชน เป็นเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและดำเนินงาน ซึ่งอาจเป็นกลุ่มบุคคล กลุ่มองค์กร หรือกลุ่มเครือข่ายที่มีในชุมชน ได้แก่

1.1. คณะกรรมการหมู่บ้าน

1.2. กลุ่มองค์กรหรือชมรม สมาคมต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง

- กลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมอาชีพหรือกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

- ชมรมต่าง ๆ ได้แก่ ชมรมอสม. ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมแม่บ้าน ชมรมสร้างสุขภาพหรือชมรมออกกำลังกาย เป็นต้น

1.3 กลุ่มแกนนำทางสังคมที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พระ ราษฎรชาวบ้าน เป็นต้น

2. เครือข่ายภาครัฐ เป็นเครือข่ายที่มีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานทั้งด้านวิชาการและทรัพยากร ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากสถานบริการสุขภาพ (รพ.สต./รพช./รพท/รพศ./สสอ./สสจ.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียน เกษตร พัฒนาชุมชน อบต. เทศบาล เป็นต้น

การพัฒนาเครือข่ายสู่ความเข้มแข็งยั่งยืน ต้องดำเนินการดังนี้

1. จัดเวทีประชาคมเข้าใจปัญหาสุขภาพของท้องถิ่น มีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาและกิจกรรม โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นที่ปรึกษาด้านการให้ข้อมูลและความรู้ด้านสุขภาพ องค์กรบริหารส่วนตำบล สนับสนุนงบประมาณ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. กลุ่มองค์กรต่าง ๆ สมาชิกชมรมฯ ร่วมมือในการทำกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

2. มีส่วนร่วมในการคิดและวางแผนปฏิบัติงาน และประเมินผลการทำงานในแต่ละกิจกรรมของเครือข่าย

3. มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่าย เป็นการสร้างความเข้าใจจากสมาชิกไปยังสมาชิกอื่น หรือเป็นกระบวนการส่งข่าวสารระหว่างสมาชิกหรือเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้ฝ่ายต่าง ๆ ได้ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของเครือข่าย โดยจุดเริ่มต้นต้องทำให้สารและสื่อสารนั้นเรียบง่ายปฏิบัติได้มากที่สุดและง่ายต่อการจำที่สุด ซึ่งสามารถทำได้โดยอาศัยหลักและขั้นตอนของการสื่อสาร การติดต่อสื่อสารนับเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรักษาสัมพันธภาพของเครือข่าย ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก การสื่อสารยังมีความจำเป็นต่อการพัฒนาเครือข่ายชุมชน

4. สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกเครือข่าย ทั้งเป็นแบบทางการหรือไม่เป็นทางการ มีรูปแบบหรือไม่มีรูปแบบ เช่น การจัดงานประเพณี เทศกาลต่าง ๆ ร่วมกัน การจัดงานแข่งขันกีฬา

5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การศึกษาดูงาน การจัดประชุม

การให้เครือข่ายสุขภาพในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคมของชุมชน ซึ่งต้องคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชน มีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของเครือข่ายสุขภาพในการดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพมี 5 ขั้นตอน ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญ โดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น ประกอบด้วย สร้างทีมงาน วิเคราะห์ปัญหาสุขภาพและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพของชุมชน จัดทำแผนงาน/โครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ จัดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพและประเมินผล เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา

หัวใจของการดำเนินงานที่ทำให้ประสบความสำเร็จด้วยวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ คือ การมีภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐและเอกชนจะเป็นส่วนที่ช่วยสนับสนุน การที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการประชุม การประชาคมและการประชาสัมพันธ์ก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ถ้าประชาชนไม่มีความเข้าใจหรือมองไม่เห็นประโยชน์ที่จะได้นั้นการดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้ประสบความสำเร็จก็จะดำเนินการได้ยากมาก ดังนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาคนเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ มีดังนี้

1. ส่งเสริมเครือข่ายให้เป็นแกนเชื่อมประสานกับภาคีเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ

2. ส่งเสริมให้มีผู้นำในกระบวนการพัฒนาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพและเป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพ
3. มีการส่งเสริมการวางแผนดำเนินงาน ผู้ทำงานระดับพื้นที่และเครือข่ายมีศักยภาพในการดำเนินงานร่วมกัน
4. ส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้กับแกนนำและคนในชุมชนที่ไม่เพียงเปิดการเรียนรู้ในชุมชน หากต้องไปปฏิสัมพันธ์กับองค์กรหน่วยงานและชุมชนภายนอกที่หลากหลาย ทำให้เกิดการเรียนรู้และนำมาพัฒนาต่อยอดสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และขยายงานออกไปจากเดิมมากขึ้น
5. ส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ด้านสุขภาพในชุมชน เพื่อเป็นศูนย์รวมของข้อมูล ความรู้ในการเรียนรู้ด้านสุขภาพในชุมชน
6. สร้างความร่วมมือของชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายอย่างจริงจัง
7. ส่งเสริมให้มีการหนุนเสริมจากภายนอก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านงบประมาณ การจัดการวิชาการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานของชุมชนเป็นไปต่อเนื่อง
8. การให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมและให้การยอมรับต่อบทบาทของหน่วยงานภาคีเครือข่าย ภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน สมาคม อาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่ม/ชมรม ผู้นำชุมชนและเยาวชน ที่มีอยู่หลากหลายในพื้นที่ต่อการให้การสนับสนุนการดำเนินงาน
9. ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายมีการค้นพบสิ่งดีดีในชุมชน แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่กัน
10. ประชาชนรับรู้ ตระหนักและเห็นความสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ
11. ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้รู้หรือปราชญ์ในพื้นที่ นับว่ามีต้นทุนทางสังคมที่เป็นโอกาสดี

การมีส่วนร่วมของเครือข่ายสุขภาพในชุมชน เกิดจากความต้องการที่จะเข้าร่วมในกิจกรรม เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ในการให้เครือข่ายสุขภาพในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น ในการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในการดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ มี 5 ขั้นตอนสำคัญ คือ (กองสุขศึกษา, 2556)

1. สร้างทีมงาน
2. วิเคราะห์ปัญหาสุขภาพและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพของชุมชน
3. จัดทำแผนงาน/โครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ
4. จัดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ
5. ประเมินผลเพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา

กล่าวโดยสรุป ในการกำกับ ติดตามและประเมินผล ควรกำหนดเรื่องที่จะกำกับ ติดตาม และ ประเมินผล กำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์ เครื่องมือ วิธีการ งบประมาณและระยะเวลา ให้ชัดเจน เพื่อ ต้องการให้รู้ว่าผลการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร จะนำผลการ ประเมินให้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายการเรียนรู้รับทราบ จะได้นำไปศึกษาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุง พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

คำถามท้ายบท

1. แนวทางการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้มีอะไรบ้าง ให้อธิบายรายละเอียดมาพอเข้าใจ
2. การประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้มีกี่รูปแบบ อะไรบ้าง ให้อธิบายรายละเอียดมาพอเข้าใจ
3. วิธีการและเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้มีอะไรบ้าง ให้อธิบายรายละเอียดมาพอเข้าใจ
4. แนวทางการรายงานผลการประเมินผลการจัดการแหล่งเรียนรู้และแนวทางการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้มีกี่รูปแบบ อะไรบ้าง ให้อธิบายรายละเอียดมาพอเข้าใจ
5. ให้นิสิตยกตัวอย่างเครือข่ายการเรียนรู้ที่รู้จักและอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการประเมินผลการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ที่เครือข่ายการเรียนรู้นั้น ๆ นำมาใช้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กองสุขศึกษา. (2556). *การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (2561). *การวิจัยทางสังคมศึกษา*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- ชนิดา วิสะมิตนันท์. (2541). *การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน*. สงขลา: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2561). กลยุทธ์ขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้เรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 11 (3): 63-75.
- ณรงค์ ทีปประชัย. (2558). *การติดตามและประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษานอกระบบ*. ใน ประสพการณ์วิชาชีพการศึกษานอกระบบ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณัฐลักษณ์ ธาระวานิช. (2557). แหล่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ ประชาชน. ใน สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (บรรณาธิการ), *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. (น.104 – 120). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธเนศ ปานอุทัย. (2554). *รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของ โรงเรียนวัดบางหลวง*. นครปฐม: สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- นันทะ ศรีเจริญโชติ. (2550). *การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพผู้เรียน โรงเรียน บ้านแม่แป๊ะ จังหวัดนราธิวาส*. นราธิวาส: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 2.
- พิชิต ฤทธิจรูญ. (2559). *เทคนิคการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- พิสนุ ฟองศรี. (2550). *เทคนิควิธีประเมินโครงการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: พรอพเพอร์ตี้พริ้นท์.
- วรรณีย์ แกมเกตุ. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรสิทธิ์ ศิทธิไตรย์ และโยธิน แสงวงดี. (2536). *การสนทนากลุ่ม : เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สมาคมวิจัยเชิงคุณภาพแห่งประเทศไทย.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2545). *ทฤษฎีการประเมิน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์รัล พับลิเคชั่น.
- ศิริพงษ์ เสาภายน. (2556). *การวิจัยทางการศึกษา*. นนทบุรี: บุก พอยท์ จำกัด.

- ศิริวัฒน์ วรรณาม. (2540). *ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ผลการประเมินในการตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด พรหมจ้อย. (2542). *เทคนิคการประเมินโครงการ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2544). *วิธีวิทยาการประเมิน: ศาสตร์แห่งคุณค่า*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2550). *การบริหาร ประสานงาน และการติดตามผลการจัดแหล่งวิทยาการในชุมชน*. ใน การพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพรส.
- ห้องสมุดปากเกร็ด2. (2560). *แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้บริการอุทยานการเรียนรู้รัชชัช- ปทุมมาศแก่นรัตน์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2563, จาก <https://sites.google.com/site/hxngsmudpakked2/hae-lngi-reiyn-ru-phayni>

ภาษาอังกฤษ

- Harris, B. M. (1975). *Supervisory Behavior in Education*. 2nd ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Jacobson, P. B. & others. (1963). *The Effective School Principal*. 2nd ed. Englewood Cliffs, New York: Ginn Company.
- Kindred, L. W. (1957). *School Public Relations*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Stufflebeam, D.L., et al. (1971). *Educational Evaluation and Decision Making*. Itasca, Illinois: Peacock.
- Kerlinger, F. N., and Lee, H. B. (2000). *Foundation of Behavioral Research*. 4th ed. Singapore: Thomson Learning.
- Stringer, E.T. (2007). *Action Research*. 3rd ed. London: SAGE.

**โครงการพัฒนาตำราอาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์
งานบริการการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**